

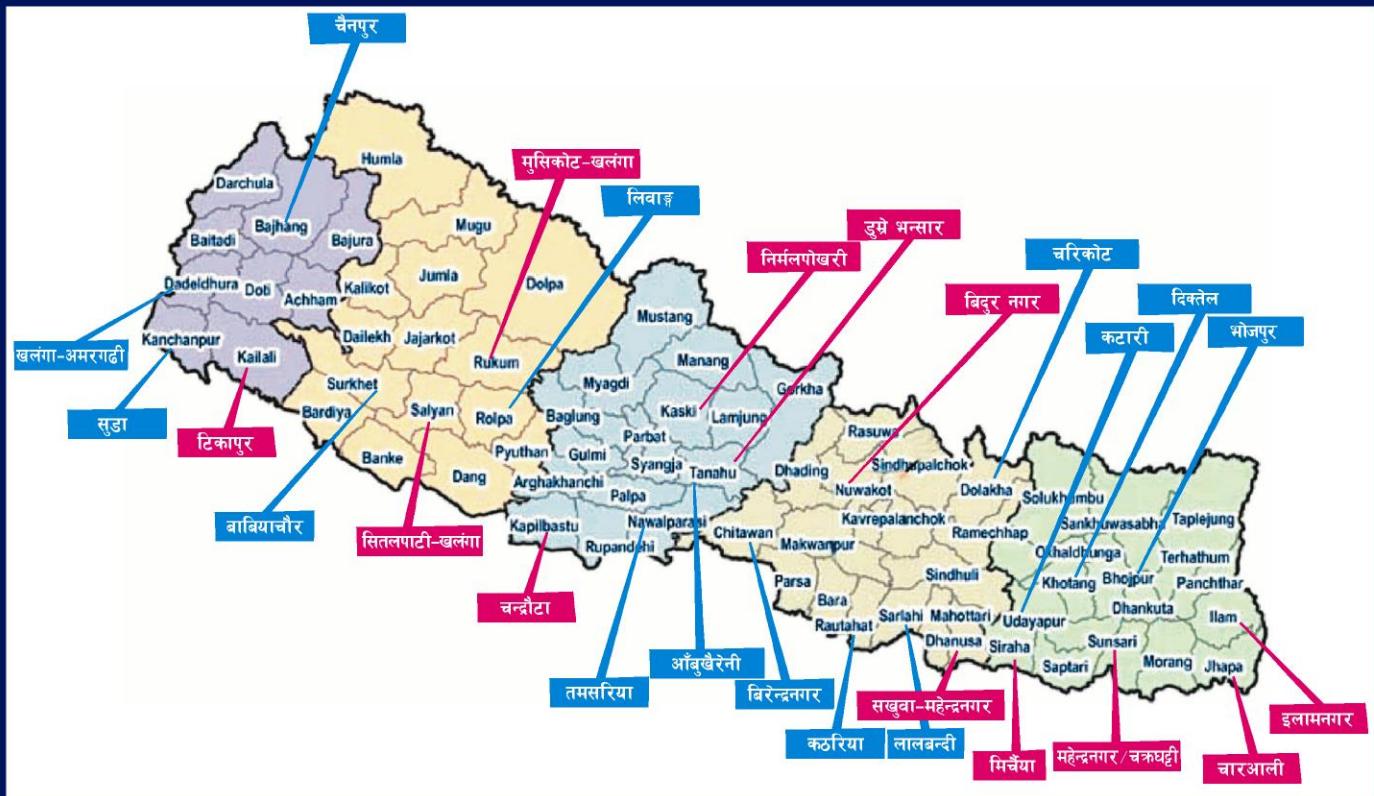

नेपाल सरकार
शहरी विकास मन्त्रालय
खानेपानी तथा ढल निकास विभाग

ADB

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना आयोजना - कार्यान्वयन निर्देशिका

२०७९

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजनाको आधारभूत अवधारणा:

- नेपाल सरकार, स्थानीय उपभोक्ता र स्थानीय निकायको सहलगानी तथा लागत असुलीमा आधारित ।
- विपन्न वर्गलाई खानेपानी तथा सरसफाइमा सुविधा पुऱ्याउन प्रतिफलमा आधारित अनुदानको व्यवस्था ।
- लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण ।
- पारदर्शिता तथा उत्तरदायित्वपूर्ण ।

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय

पानीपोखरी, महाराजगञ्ज, काठमाडौं

फोन : ९७७-१-४२२३८८८, ४००६६८५, फ्याक्स : ९७७-१-४४१३२०, ४४२३१८

ईमेल : info@sstwsssp.gov.np, वेबसाइट: www.sstwsssp.gov.np

Third Small Towns
Water Supply and
Sanitation Sector Project

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना

आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका

महानिर्देशकको मन्त्रव्य

शहरी विकास मन्त्रालय मातहत खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्गत तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना देशका विभिन्न साना सहरहरूमा कार्यान्वयन हुने चरणमा छ । आयोजना तर्जुमा, छनौट, निर्माण तथा सञ्चालन/सम्भारमा समेत उपभोक्ता वर्गको प्रत्यक्ष संलग्नता गराइ सेवा सञ्चालनलाई दिगो र भरपर्दो बनाउने लक्ष्य आयोजनाले लिएको छ । आयोजनामा समुदायको न्यूनतम नगद अनुदान ५ प्रतिशत तथा ऋण २५ प्रतिशत गरी जम्मा ३० प्रतिशत हुने प्रावधान समेत रहेकोले उनिहरू माझ अझ आयोजनाप्रति अपनत्व बढाउन सहयोग पुग्ने देखिन्छ । यसरी आयोजनाको हरेक पक्षहरूबाटे जानकारी उपलब्ध गराउन तथा आवश्यक सूचनाहरू समुदायस्तरसम्म पुऱ्याउनका लागि निर्देशिकाको आवश्यकता रहेको कुरा सर्वविदितै छ ।

यसै क्रममा यस आयोजनाले तयार गरेको आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिकाले साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको कार्यक्षेत्र, उद्देश्यहरू, कार्यप्रक्रिया, स्रोत व्यवस्थापन र सहज कार्यान्वयनका लागि सम्बद्ध सरोकारवाला पक्ष/निकायहरूको दायित्व र भूमिका बारेमा स्पष्ट रूपमा जानकारी हासिल गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछ भन्ने आशा लिएको छु ।

.....
(रामदीप साह)
महानिर्देशक
खानेपानी तथा ढल निकास विभाग

आयोजना निर्देशकको मन्तव्य

नेपाल सरकारको सन् २०१७ सालसम्म मध्यम/उच्चस्तरको खानेपानी सेवा सम्पूर्ण जनसंख्याको करिव एक-तिहाइलाई पुऱ्याउने प्रतिवद्धता अनुरुप खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्त एशियाली विकास बैंकको सहयोगमा साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना विगत केही वर्षदेखि कार्यान्वयन हुँदै आइरहेको छ। सहलगानी/लागत असुली तथा साफेदारी, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, प्रतिफलमा आधारित अनुदान, पारदर्शिता र उत्तरदायित्व जस्ता सुशासनको तत्वहरु समाहित अवधारणा सहितको यस आयोजनाले साना शहर/नगरोन्मुख बस्तीहरूका बासिन्दाहरूलाई स्वच्छ सफा खानेपानी तथा व्यवस्थित सरससफाईका सुविधा बिस्तार गरी सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने लक्ष्य लिइएको छ। यसै क्रममा प्रथम र दोस्रो चरणको सफलतापश्चात हाल तेस्रो चरणको साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना कार्यान्वयन हुँदैछ। यस चरणमा पहिलो समूहअन्तर्गत १२ वटा साना शहरहरू/नगरहरूमा अध्ययन तथा कार्यान्वयन हुँदै छन् भने दोस्रो समूहका लागि १४ वटा नगरहरूको प्राथमिकताकरण गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ। नगर आयोजनाहरूको छनोट, विस्तृत सर्वेक्षण, आर्थिक/सामाजिक/वातावरणीय पक्षहरूको लेखाजोखा, विस्तृत इंजिनीयरिङ डिजाइन, निर्माणकार्यको सुपरिवेक्षण, अनुगमन, मूल्याङ्कन, निर्माणपश्चात् सञ्चालन तथा सम्भारकार्यमा उपभोक्ता वर्गको प्रतिनिधिमूलक संस्थाका माध्यमले उपभोक्ताहरूको अधिकतम सहभागितामा आयोजना सम्पन्न गर्ने नीति रहेको यस आयोजामा खानेपानी आपूर्ति सेवासुविधाको लागि अनुमानित लागतको ३०% खर्च उपभोक्ता वर्गको सहलगानी रहने र सामुदायिक शौचालय, वर्षातको पानीको निकासप्रणाली निर्माणका लागि उपभोक्ता वर्ग र स्थानीय निकायले संयुक्त रूपमा लागत अनुमानको १५% खर्च सहलगानीको प्रावधान व्यवस्थापकीय समन्वयका दृष्टिले केही चूनौतिपूर्ण रहेता पनि सहलगानी र लागत असुलीको अवधारणाले उपभोक्ता वर्गलाई विकासको मूलप्रवाहमा प्रवेश भने गराएको छ।

मूलतः ऋण सम्भौतामा निर्दिष्ट विषयवस्तुहरूबाटे अभ ख्याल गर्न आयोजनाको Report and Recommendation of the President (RRP), Project Administration Manual (PAM): Third Small Towns Water Supply and Sanitation Sector Project जस्ता आधारभूत दस्तावेजहरूका आधारमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट यो “आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका” तयार गरिएको छ। प्रस्तुत निर्देशिकामा आयोजनाको कार्यक्षेत्र, निर्दिष्ट उद्देश्यहरू, कार्यप्रक्रिया, स्रोत व्यवस्थापन र सहज कार्यान्वयनका लागि सम्बद्ध सरोकारवाला पक्ष/निकायहरूको दायित्व र भूमिकालाई समेत समेटिएको छ। साथै खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धित नीतिनियम निर्देशन/सम्बद्ध सम्भौताहरूलाई समेटी एउटै निर्देशिकाबाट जानकारी उपलब्ध गराउने प्रयासस्वरूप यो निर्देशिका प्रकाशित गरिएको छ। यस निर्देशिका आयोजना कार्यान्वयनका लागि कार्यरत सबै सरोकारवाला संस्था/निकायहरूका साथसाथै आयोजनासित प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपले सरोकार राख्ने वर्ग/निकाय र आम उपभोक्ता वर्गहरूलाई यथेष्ठ सहयोग पुग्ने विश्वास गरिएको छ।

अन्त्यमा, प्रस्तुत निर्देशिकालाई थप सूचनामूलक तथा प्रभावकारी बनाउन सरोकारवाला वर्ग, निर्देशिका प्रयोगकर्ता तथा पाठकवर्गको उचित राय सुझावको अपेक्षा राखेको छु।

(तिरेशप्रसाद खत्री)
का.मा. आयोजना निर्देशक

**तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना
आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका**

पद-सङ्केत (Abbreviation)

अ.से.क्षे.क.	— अन्तर्रिम सेवाक्षेत्र कमिटी
आ.व.	— आर्थिक वर्ष
आ.व्य.का.	— आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
क्षे.आ.व्य.का.	— क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
ए.वि.बैड़	— एशियाली विकास बैड़
कि.मि.	— किलोमिटर
को.ले.नि.का.	— कोष तथा लेखा नियन्त्रकको कार्यालय
खा.पा.ढ.नि.वि.	— खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
खा.पा.स.डि / सव-डि.का.	— खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन / सव-डिभिजन कार्यालय
खा.पा.उ.सं. / खा.पा.उ.स.स.	— खानोपानी उपभोक्ता संस्था / खानोपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समिति
गा.वि.स.	— गाउँ विकास समिति
न.पा.	— नगरपालिका
जि.वि.स.	— जिल्ला विकास समिति
जि.स्वा.का.	— जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय
जि.शि.का.	— जिल्ला शिक्षा कार्यालय
डि.सु.व्य.प.	— डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता
डि.पु.प्रा.प.	— डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक परीक्षण
रा.खा.पा.स.प्र. के.	— राष्ट्रिय खानेपानी तथा सरसफाइ प्रशिक्षण केन्द्र
क्षे.क्ष.अ.इ	— क्षेत्रगत क्षमता अभिवृद्धि इकाइ
सं.से.स.प.ई.	— संस्थागत सेवा र सहयोग परामर्श इकाइ
सं.से.स.प.ई.प.	— संस्थागत सेवा र परामर्श इकाइ परामर्शदाता
सा.प.शा.	— सामुदायिक परिचालन शाखा
घ.मि.	— घनमिटर
न.वि.को.	— नगर विकास कोष
नि.व्य.	— निर्माण व्यवसायी
म.ले.नि.का.	— महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय
मूल सम्झौता	— ए.वि.बैड़ र नेपाल सरकारबीच सम्पन्न अनुदान सम्झौता
लैं.स.सा.स.का.यो.	— लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजना

लै.मू.सं.स.	- लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण संयोजन समिति
सहायक ऋण सम्फौता	- अर्थ मन्त्रालाय र नगर विकास कोषबीच सम्पन्न ऋण सम्फौता
ऋण सम्फौता	- न.वि.को. र खा.पा.उ.स.स.वीच सम्पन्न ऋण सम्फौता
स्था.गै.स.स.	- स्थानीय गैरसरकारी संस्था
स्था. नी.	- स्थानीय निकाय
क्षे.अ.सु.का.	- क्षेत्रीय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण कार्यालय
प्र.आ.अ.का.	- प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रम
आ.व्य.प.	- आयोजना व्यवस्थापन परामर्शदाता
श.खा.पा.स.क्षे.नि.	- शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत नीति
ADB	- Asian Development Bank
RRP	- Report and Recommendation of the President
PAM	- Project Administration Manual
STWSSSP	- Small Towns Water Supply and Sanitation Sector Project
PPMS	- Project Performance Monitoring System
CMS	- Community Mobilization Section
SEIU	- Sector Efficiency Improvement Unit
ISSAU	- Institutional Support and Service Advisory Unit
DCMC	- Design Supervision and Management Consultant
DRTAC	- Design Review and Technical Audit Consultant
PPME	- Project Performance Monitoring and Evaluation
BME	- Benefit Monitoring and Evaluation
OBA	- Output Based Aid
QoL	- Quality of Life
JMP	- Joint Monitoring Program
MDG	- Millennium Development Goal

विषयसूची

(Table of Contents)

क्र.सं	शीर्षक विवरण	पृष्ठ
१.	पृष्ठभूमि	१
१.१	आयोजनाको सान्दर्भिकता	२
१.२.	क्षेत्रगत अवस्था	२
१.३.	पूर्व आयोजनाहरूबाट भएका लाभ तथा सिकाइ	२
२.	आयोजनाका अवधारणा	२
३.	आयोजनाको नीति	३
३.१	सहलगानी/लागत असुली तथा साभेदारी	३
३.२	लैंड्रिंग समानता र सामाजिक समावेशीकरण (Gender Equality & Social Inclusion - GESI)	३
३.३	प्रतिफलमा आधारित अनुदान (Output-Based Aid)	३
३.४	पारदर्शिता र उत्तरदायित्व	४
४.	आयोजनाको लक्ष/उद्देश्य	४
५.	आयोजनाको कार्यक्षेत्र	४
५.१	खानेपानी तथा सरसफाइ पूर्वाधारको सुधार तथा विस्तार	४
५.२	क्षेत्रगत नीति, नियम, संस्थागत क्षमता तथा सेवा प्रदानमा सशक्तिकरण	४
५.३	आयोजना कार्यान्वयन प्रक्रियामा सुधार	५
६.	आयोजनाको लागत तथा खर्च बेहोरिने स्रोत	५
७.	आयोजनाको लागत तथा खर्च बेहोरिने स्रोत र खर्चको जिम्मेवारी	५
७.१	खानेपानी आयोजना निर्माणतर्फ	५
७.२	सरसफाइ तथा फोहर व्यवस्थापनतर्फ	५
८.	सेवाशुल्क निर्धारण तथा लागत असुली प्रक्रिया	१०
९.	कोष प्राप्त गर्ने प्रक्रिया र वित्तीय सम्भाव्यता	११
१०.	आयोजनाको पारदर्शिता र जबाफदेहिता	१२
११.	आयोजनामा संलग्न सरोकारवाला निकायहरूको जिम्मेवारी र भूमिका	१४
११.१	शहरी विकास मन्त्रालय (Ministry of Urban Development)	१४
११.२	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग (Department of Water Supply and Sewerage)	१५
११.३	आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (Project Management Office)	१५
११.४	क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (Regional Project Management Office)	१७
११.५	खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालय (WSSDO/Sub-DO)	१८
११.६	डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता (Design, Supervision and Management Consultants – DSMCs)	१८
११.७	नगर विकास कोष (Town Development Fund)	१८
११.८	स्थानीय निकायहरू (Local Bodies)	२०
११.९	गाविस/नगरस्तरीय खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति (V/M-WASH-CC)	२१

११.१० खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय (Water Consumers' Association / Local Body)	२२
११.११ राष्ट्रिय खानेपानी तथा सरसफाइ प्रशिक्षण केन्द्र (National Water Supply and Sanitation Training Centre)	२६
११.१२ निर्माण व्यवसायी (Civil Works Contractor)	२६
११.१३ एशियाली विकास बैंक (Asian Development Bank-ADB)	२७
१२. संस्थागत व्यवस्थापन (Institutional Arrangement)	२७
१३. तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजनाको कार्यप्रक्रिया	३०
१३.१ प्रथम चरण : निर्माण-पूर्व आयोजना तर्जुमा र छनोट प्रक्रिया	३०
१३.२ दोस्रो चरण : आयोजना कार्यान्वयन/निर्माण प्रक्रिया	३२
१३.३ तेस्रो चरण : पानी सञ्चालन र मर्मतसम्भार प्रक्रिया	३३
१४. आयोजना कार्यान्वयनको व्यवस्था (Project Implementation Arrangement)	३५
१५. आयोजना व्यवस्थापन तथा अनुगमन ढाँचा (Project Design & Monitoring Framework)	३६
१६. नगर आयोजना छनोट प्रक्रिया (Town/Sub-project Selection Process)	३९
१७. आयोजनाको सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षा र दिगोपन	४१
१७.१ सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षा	४१
१७.२ गुनासो/दुखेसो निवारण संयन्त्र (Grievance/ Redress Mechanism)	४२
१७.३ आयोजनाको दिगोपनका सबालहरू	४४
१८. आयोजनाका सबल पक्ष, अवसर तथा जोखिमयुक्त पक्षहरू	४५
१८.१ आयोजनाका सबल पक्षहरू (Strengths)	४५
१८.२ आयोजनाबाट प्राप्त हुने अवसरहरू (Opportunities)	४६
१८.३ आयोजनाका जोखिमहरू (Risk Factors)	४७

तालिका

क्र.सं	नाम	पेज नं.
१.	आयोजनाको लागत अनुमान तथा स्रोत विवरण	६
२.	लगानीकर्ता/अनुसारको विस्तृत लागत अनुमान	७
३.	खानेपानी आयोजना निर्माणमा उपभोक्ताहरूको सहलगानी	८
४.	खानेपानी आयोजना निर्माणमा सरकारद्वारा निकासा गरिने तरिका	८
५.	तेस्रो साना शहरी आयोजनाको कार्यालय सङ्घठन तालिका	२९
६.	क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको सङ्घठन तालिका	२९

प्रक्रिया चित्रहरू

१. चित्र नं १ -	खानेपानी आयोजना निर्माणका लागि स्रोतगत रकम प्रवाह प्रक्रिया	९
२. चित्र नं २ -	कोष प्रवाह चित्र	१३
३. चित्र नं ३ -	आयोजना कार्यान्वयन व्यवस्था (Project Implementation Arrangement) चित्र	३५
४. चित्र नं ४ -	गुनासो निवारण प्रक्रिया चित्र	४४

अनुसूचीहरू

अनुसूची - १	नगर आयोजना छनोट आवेदन फाराम	४८
अनुसूची - २	पूर्वसम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन फाराम (Pre-Feasibility Report Format)	५३
अनुसूची - ३	नगर छनोट मापदण्ड (Town Selection Criteria)	५८
अनुसूची - ४	नगर आयोजना सहमति पत्र	५९
अनुसूची - ५	नगर आयोजनाको वित्तीय (त्रिपक्षीय) सम्भौता	७०
अनुसूची - ६	आयोजना व्यवस्थापन सम्भौतापत्र	८५
अनुसूची - ७	ऋण सम्भौता फाराम (नगर विकास कोष र खा.पा.उ.स.स.बीच हुने)	१०१
अनुसूची - ८	खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाको नमुना विधान	१११
अनुसूची - ९	स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रम	१२३
अनुसूची - १०	प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रम	१२८
अनुसूची - ११	लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीता कार्यक्रम	१३२
अनुसूची - १२	आयोजनाको पुनर्वास ढाँचा (Resettlement Framework- Entitlement Matrix)	१४०
अनुसूची - १३	धारा जडानको दरखास्त नमुना	१४५
अनुसूची - १४	आयोजना सम्पन्न भएपछि आयोजनाबाट प्राप्त लाभ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (Benefit Monitoring and Evaluation)	१४६
अनुसूची - १५	खानेपानी सेवाका स्तरहरू	१५६
अनुसूची - १६	तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको कार्यप्रक्रिया	१५७

परिशिष्ट

परिशिष्ट -	सरोकारवालाहरूको सहभागिताबारे जानकारीमूलक टिप्पणी	१६०
------------	--	-----

१. पृष्ठभूमि

नेपालको समग्र राष्ट्रिय विकासको प्रवाहसँगै नेपाली जनताको जीवनस्तरमा प्रशस्त परिवर्तन र गतिशीलता आएको छ । फलस्वरूप जिल्ला सदरमुकाम, राजमार्गहरू र सहायक राजमार्गहरूका सडगम स्थलहरूमा बढ्दो जनसंख्या वृद्धिले गर्दा त्यहाँ अवस्थित बजारक्षेत्रहरू साना नगर/शहरहरूका रूपमा विकसित हुँदै गएका छन् । यी साना शहरहरू शहर तथा ग्रामीण क्षेत्रका बीचमा औद्योगिक तथा व्यापारिक क्रियाकलापहरूको सडगम स्थलका रूपमा परिवर्तित भई अर्थक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेका छन् । समयको परिवर्तनसँगै क्रमिक रूपले ती क्षेत्रहरूमा विकासको अवसर र सम्भावना निरन्तर रूपले बढ्दै गइरहेको वास्तविकता हाम्रा सामु विद्यमान छ । यसरी बढ्दो जनसङ्ख्याको चापलाई मौजुदा खानेपानी र सरसफाइको सुविधा र गुणस्तर अपर्याप्त हुँदै गएका छन् ।

नेपाल सरकारले हाल द्रुत गतिले विकसित हुँदै आएका साना शहरहरूमा गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधा उपलब्ध गराउने अभिप्रायले राष्ट्रिय शहरी नीतिका आधारमा अद्यावधिक पन्थ वर्षीय विकास योजना (सन् २०००-२०१५) ले साना शहरहरूको परिभाषालाई पुनरपरिभाषित गरेको छ । यस योजनाले कुल २६५ वटा साना शहरहरूको पहिचान गरेको छ । शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ नीति २०६६ ले तोकेको सेवास्तरको परिभाषा तथा नेपाल सरकारको अद्यावधिक १५ वर्षीय विकास कार्ययोजनामा सूचीकृत भएका पुनःपरिभाषित साना शहर/नगर क्षेत्रहरूमा साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना चरणबद्ध रूपले सञ्चालन गर्दै स्वच्छ तथा गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइको सेवा सुविधा विस्तार गर्दै जाने लक्ष्य रहेको छ । यस योजना अन्तर्गत नेपाल सरकारबाट एशियाली विकास बैंकको ऋण सहयोगमा पहिलो चरणमा २९ वटा साना शहरहरूमा पहिलो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना (आ.व. २०५७/०५८-२०६४/०६५) सञ्चालन भई तत्कालिन अवस्थामा ५ लाखभन्दा बढी जनता खानेपानी तथा सरसफाइको सेवासुविधाको विकासबाट लाभान्वित भइसकेका छन् । प्रथम चरणको सफलता पश्चात एशियाली विकास बैंकको अनुदान सहयोगमा नेपाल सरकारले दोस्रो चरणमा २१ वटा साना शहरहरूमा दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना आ.व. २०६६/०६७-२०७१/०७२ सञ्चालन गर्दै छ । यस आयोजनाबाट करिब २ लाख ४० हजार खानेपानी तथा २ लाख ७० हजार साना शहरी जनसङ्ख्या सरसफाइको सुविधाबाट लाभान्वित हुने अनुमान गरिएको भएता पनि आयोजना सम्पन्न हुँदाको अवस्थामा करिब ३ लाख ५० हजार जनसंख्या खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधाबाट लाभान्वित हुने देखिन्छन् ।

दोस्रो खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना संचालन हुँदै गर्दा हाल आएर एशियाली विकास बैंकको ऋण सहयोगमा नेपाल सरकारले करिब २६ वटा साना सहरहरूमा तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना आ.व. २०७१/७२ देखि २०७७/७८ सम्म कार्यान्वयन गर्दैछ । यस आयोजनाबाट करिब ३ लाख ९० हजार साना सहरी जनसंख्या खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधाबाट लाभान्वीत हुने अनुमान गरिएको छ । यसका साथै यस आयोजना अन्तर्गत प्रथम चरणमा सम्पन्न भएका नगर आयोजनाहरूको सुधारका लागि पनि आवश्यक व्यवस्था गरिएको छ ।

पन्थ वर्षीय विकास योजनाले साना शहरका रूपमा पहिचान दिन निम्न आधारहरू तय गरेको छ ।

- १) **जनसङ्ख्या** - जनसङ्ख्या ५,००० - ४०,००० सम्मका भएको ।
- २) **मोटरबाटाको सुविधा** - बाह्य महिना मोटर चल्ने बाटाको सुविधा भएको ।
- ३) **भौतिक सुविधाहरू** - विजुली, टेलिफोन, कम्तीमा एउटा माध्यमिक विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकी र बैंडिङ सेवा उपलब्ध भएको ।

१.१ आयोजनाको सान्दर्भिकता

नेपालमा हाल शहरीकरणको अवस्था द्रुतर गतिले बढिरहेको छ। सन् २०११ को गणना अनुसार नेपालमा हाल करिव ७५ लाख (७.५ मिलियन) मानिसहरुको बसोवास शहरी क्षेत्रमा छ, भने सन् २०२७ सम्ममा पुगदा यो संख्या थप २७ प्रतिशतले वृद्धि हुनजाने देखिन्छ। यस अवस्थामा देशको कूल गाहस्थ उत्पादनमध्ये ६५ प्रतिशत उत्पादन यसै क्षेत्रबाट हुने देखिन्छ तापनि अव्यवस्थित शहरीकरणले गर्दा बढिरहेको शहरीकरणको तुलनामा आर्थिक अवसर तथा शहरी पूर्वाधारको विकास र शहरी सेवा सुविधाको यथेष्ठताको कमीले गर्दा गरिबीको अवस्था वृद्धि हुनुका साथै वातावरणीय हास पनि हुनजाने देखिन्छ। शहरी क्षेत्रको गरिबी प्रतिशत सन् २००४ मा ९.२ प्रतिशत थियो भने सन् २०११ सम्म आउँदा यसमा वृद्धि भइ १५.५ प्रतिशत हुनपुगेको छ। तसर्थ यी सबै चुनौती सामना गर्नका लागि सहरी क्षेत्रको सुविधा वृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ।

१.२ क्षेत्रगत अवस्था

सन् २०११ को तथ्याङ्क अनुसार देशको कूल जनसंख्याको ८५ प्रतिशत (८७% शहरी तथा ८४% ग्रामीण क्षेत्र) लाई सुधारिएको खानेपानी सेवा उपलब्ध थियो भने सरसफाइको सुविधा ६२ प्रतिशत (९१% शहरी तथा ५५% ग्रामीण क्षेत्र) जनतालाई उपलब्ध थियो। पाइप प्रणालीबाट खानेपानी सेवा उपलब्ध गराइएका मध्ये पनि अनुमानित २० प्रतिशत जितमा सेवाको निरन्तरता छैन भने धेरैजसोमा पुनःनिर्माण गर्नुपर्ने अवस्थाका छन्। खानेपानीको सेवा पहुँच भएका क्षेत्रमा प्राकृतिक मूल अथवा स्यालो तथा हाते पम्पबाट पानीको प्रयोग गरिन्छ। वाटर एडले सन् २०१० मा अनुमान गरेअनुसार साना सहरहरुमा जम्मा ४५ प्रतिशत जनतालाई मात्र पाइप खानेपानीको सेवा उपलब्ध थियो भने सरसफाइटर्फ ३६ प्रतिशत जनतालाई मात्र यो सुविधा प्राप्त थियो। यसले गर्दा खुला रूपमा दिशा गर्दा हुने पानी प्रदूषणले गर्दा जनस्वास्थ्यमा व्यापक नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ भने वर्षेनी ५ वर्षभन्दा मुनिका करिव १३ हजार बालबालिकाको मृत्यु हुने गर्दछ।

१.३ पूर्व आयोजनाहरूबाट भएका लाभ तथा सिकाइ

एशियाली विकास बैंकले प्रथम चरणको साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाका लागि सन् २००० मा ३५ मिलियन अमेरिकी डलर बराबर ऋण सहयोग गरेको थियो। यस अन्तर्गत जम्मा २९ वटा नगर आयोजनाहरु सम्पन्न भए भने यसबाट करिव ५ लाख ९३ हजार जनताले खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधा प्राप्त गरे। यस आयोजनाबाट उपभोक्तासँगको सहलगानी पद्धति तथा आयोजना संचालनमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको सहभागिताको शुरुवात गरियो। प्रथम चरणको आयोजना सन् २००९ मा सफल रूपमा सम्पन्न भयो जसको मूल्यांकन एशियाली विकास बैंकबाट स्वतन्त्र रूपमा गरिएको अध्ययनबाट पुष्ट हुन्छ। यसको लगतै एशियाली विकास बैंकबाट सन् २००९ मा दोस्रो चरणको खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाका लागि ४५.१ मिलियन अमेरिकी डलर बराबर अनुदान सहयोग प्राप्त भयो। यसबाट जम्मा २१ वटा स्थानमा नगर आयोजनाहरु निर्माण सम्पन्न हुँदैछन्। यसबाट करिव ३ लाख ३५ हजार २ सय ४६ जनता खानेपानी तथा सरसफाइबाट लाभान्वित हुनेछन् भने यो आयोजना सन् २०१६ सम्ममा सम्पन्न हुनेछ। प्रथम तथा दोस्रो चरणका आयोजनाहरुको सफलता पश्चात आयोजना संचालन तथा यसको दिगोपनका लागि केही पाठहरु सिकिएको छ भने यसका लागि आयोजना सञ्चालन तथा नगर विकास कोषको क्षमताका साथै अनुदान तथा वित्तीय संरचनामा सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ। प्रथम तथा द्वितीय चरणका यिनै प्रमुख सिकाइहरूबाट पाठ सिकी तेस्रो चरणको आयोजनाको डिजाइन गरिएको छन्। यसले गर्दा भविष्यमा निश्चिन्त हुन सकिन्छ कि आयोजनाको क्षमता अभिवृद्धि भइ दिगो सेवा प्रवाह गर्न साना सहरहरु सक्षम हुनेछन्।

२. आयोजनाको अवधारणा

- नेपाल सरकार, उपभोक्ता वर्ग/स्थानीय निकायको सहलगानी र लागत असुलीमा आधारित हुने,
- आयोजनाको निर्माण, सञ्चालन र सम्भारमा उपभोक्तावर्गको स्वामित्व रहने गरी लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशी सहभागिता रहने तथा

- सेवाको गुणस्तर सुधार र सेवास्तरमा वृद्धि आउने ।

३. आयोजनाको नीति

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाले अङ्गीकार गरेका मुख्य नीति निम्नअनुसार छन् :

३.१ सहलगानी/लागत असुली (Cost Sharing/Recovery) तथा साझेदारी

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई सेवाप्रणालीको दीर्घकालीन र दिगो उपयोगका लागि निर्मित प्रणालीको कार्यान्वयन र सञ्चालनमा लाग्ने खर्च उपभोक्ताबाट असुलउपर गर्नु आवश्यक हुन्छ । नगर आयोजनाको निर्माणमा पुँजीगत लगानीस्वरूप खानेपानी संरचना निर्माणको कुल लागतमा उपभोक्ता समितिको सहलगानीको नीति अपनाएको छ ।

उपभोक्ताले गर्ने सहलगानीको अंश आयोजनाको विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन अध्ययनपछि, किटान हुने भए तापनि सहलगानी अंश खानेपानी निर्माण लागतको ३०% भन्दा बढी हुने छैन र सो ३०% मध्ये न्यूनतम ५% आयोजनाको सञ्चालनको प्रतिवद्वतास्वरूप अग्रिम नगद जम्मा गर्नुपर्नेछ । यसरी जम्मा भएको योगदान रकमका आधारमा बाँकी २५% बराबर रकम जुटाउन उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले नगर विकास कोषबाट ऋण माग गर्न सक्ने प्रावधान रहेको छ । उक्त ऋण सहलियत (grace period) अवधि ५ वर्षसहित २५ वर्षभित्र चुक्ता गर्नुपर्नेछ । यस अवधिभित्र पानी सेवाशुल्कवापत उपभोक्ताबाट असुल गरेको रकमबाट उपभोक्ता संस्थाले नगर विकास कोषलाई ऋण भुक्तानी गर्दै जानु पर्नेछ । सो ऋणको व्याज ५% भन्दा बढी हुने छैन ।

खानेपानीको आपूर्ति सेवाबापतको वित्तीय दिगोपनाको सुरक्षा गर्न उपभोक्तावर्गबाट आयोजना सञ्चालन तथा मर्मत सम्भारको खर्च पूरै असुल गर्ने वित्तीय व्यवस्थापन नीति रहेको छ । उपभोक्ताहरूको सहलगानी र स्वामित्वपूर्ण सहभागिता/अगुवाइमा सञ्चालन हुने नगर आयोजनाको तर्जुमा, निर्माण, सञ्चालन तथा सम्भार आदि समग्र कामको जिम्मेवारी खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्था/समितिमा रहने हुँदा स्थानीय तहमा खानेपानीको सेवा विकास, विस्तार र सुधारका लागि शासकीय दक्षताका लागि क्षमता अभिवृद्धि गराई उपभोक्तावर्गको सहभागितालाई यस आयोजनाले प्रोत्साहित गरेको छ ।

३.२ लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (Gender Equality & Social Inclusion - GESI)

विकासका सबै प्रक्रियामा लैङ्गिक तथा गैरलाभान्वित वर्ग/समुदायको समानुपातिक प्रतिनिधित्व र सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्दै जाने उद्देश्यले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीका लागि विपन्न/गरिब, कमजोर तथा पछाडि परेका जनजाति/वर्ग/समुदायहरूलाई आयोजनाको सबै तह र पक्षहरूमा समावेश गराउने हेतुले सम्बद्ध निकायहरूमार्फत आयोजनाले लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशी नीति कार्यान्वयन गर्नेछ । त्यस सम्बन्धी कार्यक्रमको अवधारणा र कार्यक्रमबाटे लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्यक्रम निर्देशिकामार्फत जानकारी उपलब्ध हुनेछ । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्यक्रमबाटे **अनुसूचि ११** मा विस्तृत जानकारी उल्लेख गरिएको छ ।

३.३ प्रतिफलमा आधारित अनुदान (Output-based Aid)

विपन्न/गरिब तथा जोखिममा परेका वर्ग/समूहहरूलाई खानेपानीको आपूर्ति तथा सरसफाईको सेवा सहज उपलब्ध गराउने उद्देश्यले तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाले राहतस्वरूप अनुदान दिने रणनीति अपनाएको छ । यसका लागि सेवा प्रदायक संस्थाका रूपमा खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्थालाई अनुदान रकम उपलब्ध हुनेछ । डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले तयार गरेको सामाजिक आर्थिक विवरणका आधारमा पहिचान तथा छनोट हुने घरधुरीहरूमा निजी धारा जडान तथा चर्पी निर्माण भएको प्रमाणका आधारमा अनुदान दिईनेछ ।

३.४ पारदर्शिता र उत्तरदायित्व

आयोजनाका क्रियाकलापहरूको पारदर्शिता र जनउत्तरदायित्वपूर्ण जवाफदेही बनाउन सम्बद्ध निकाय/सरोकारवाला वर्ग/समुदायहरू देखि सर्वसाधारणसम्म सबैलाई सुसूचित बनाउन सूचना सम्प्रेषणका विभिन्न माध्यमहरू जस्तै विद्युतीय तथा वेब साइट, छापा माध्यमबाट सूचनामूलक प्रकाशनहरू तथा भेटघाट, छलफल अन्तर्क्रिया तथा सचेतना कार्यक्रमहरूमार्फत आयोजनाबारेका जानकारी तथा आवश्यक सूचनाहरू सम्प्रेषण गरिनेछन् ।

४. आयोजनाको लक्ष्य/उद्देश्य

तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको प्रमुख लक्ष्य/उद्देश्यहरू निम्न अनुसार छन्:

- आयोजना क्षेत्रका उपभोक्ताहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने ।
- दिगो तथा समावेशी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदान गर्ने ।

५. आयोजनाको कार्यक्षेत्र

तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाले क्षेत्रगत विकास, विस्तार तथा आयोजनाको उद्देश्य परिपूर्तिका लागि निम्न उल्लेखित तीनवटा कार्यक्षेत्रहरूलाई अंगीकार गरेको छ :

५.१ खानेपानी तथा सरसफाइ पूर्वाधारको सुधार तथा विस्तार (३.४ मिलियन अमेरिकी डलर):

यस अन्तर्गत करिव २६ वटा साना सहरहरूका लागि स्वच्छ, सहज र पर्याप्त खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुविधा उपलब्ध गराइनेछ । यसका लागि यस शीर्षक अन्तर्गत निम्न कार्यहरू गरिनेछन्:

- नगर आयोजनाहरूमा खानेपानी संरचनाहरूको निर्माण तथा स्तरोन्नति गरिने ।
- खानेपानीको सेवाका लागि करिव १४ सय ५० किलोमिटर पाइपलाइन विस्तार गरिने ।
- करिव ७८ हजार नयाँ घरधुरीमा खानेपानीका लागि धारा जडान गरिने ।
- २६ वटा पानी प्रशोधन संयन्त्रको निर्माण गरी करिव ६९ हजार ६ सय ८० घनमिटर पानी शुद्धिकरणका लागि प्रशोधन संयन्त्र निर्माण गरिने ।
- गरिवीको रेखामुनि रहेका करिव २० हजार ३ सय घरधुरीमा निजी चर्पी निर्माण गरिने ।
- सामुदायिक सरसफाइतर्फ सेप्टिक ट्यांकी सहितका २६ वटा सामुदायिक शौचालय निर्माण गरिने ।
- सेप्टिक ट्यांकबाट निस्कने फोहोर लेदो व्यवस्थापनका लागि आवश्यक संयन्त्र निर्माण गर्ने । यसका साथै केही नगर आयोजनाहरूमा विकेन्ट्रीकृत फोहोर पानी प्रशोधन व्यवस्थाका लागि प्रशोधन संयन्त्रको निर्माण गरिने ।
- ढल निर्माणका लागि गुरुयोजना निर्माण गरिनुका साथै बाढीको प्रकोप देखिने नगर आयोजना क्षेत्रहरूमा ढल निर्माणको व्यवस्थाका लागि प्राथमिकता दिइने ।
- यसका साथै करिव पाँचवटा चालु आयोजनाहरू सुधार विस्तारका लागि कार्य गर्ने ।
- पानीको चुहावट नियन्त्रणका लागि आवश्यक मर्मत गर्नुका साथै यसको दर १० प्रतिशतमा कायम राख्ने ।

५.२ क्षेत्रगत नीति, नियम, संस्थागत क्षमता तथा सेवा प्रदानमा सशक्तिकरण (३.४ मिलियन अमेरिकी डलर):

यस कार्यक्षेत्र अन्तर्गत समग्र क्षेत्रगत विकास तथा सुधारका लागि निम्न कार्यहरू गरिनेछन्:

- शुल्क निर्धारण निर्देशिका अनुसार साना सहरी नगर आयोजनाहरूमा पानी महसुल दर लागु गरिने ।
- खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्गत संस्थागत सेवा र सहयोग परामर्श इकाई (ISSAU) गठन गरी साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाहरूको दिगोपनका लागि आवश्यक पहल गरिने ।
- खानेपानी तथा ढल निकास विभागका लागि आवश्यक भवनको व्यवस्था गरिने । यसका साथै खानेपानी तथा ढल निकास विभाग, संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि इकाई (SEIU) तथा खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका लागि आवश्यक व्यवसायिक योजना (Business Plan) तयार पार्नुका साथै कार्यान्वयन गर्न लगाउने ।
- नगर विकास कोष (TDF) को वित्तीय लगानी तथा मध्यस्थता गर्ने क्षमता सशक्तिकरण गर्नका लागि आवश्यक पहल गरिने ।
- नगर आयोजनाको फोहोरमैला व्यवस्थापन (SWM) कार्ययोजना तयार गरिने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक, आर्थिक तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यक तालिम प्रदान गरिने ।
- कम्प्युटर प्रणालीद्वारा आयव्यय तथा बिल तयार गर्नका लागि तालिम तथा आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका महिला पदाधिकारीहरूको नेतृत्व क्षमता विकासका लागि आवश्यक तालिमको व्यवस्था गर्ने ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन, पानी संरक्षण, खानेपानी, सरसफाई तथा स्वास्थ्य (WASH) वृद्धिका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

५.३ आयोजना कार्यान्वयन प्रक्रियामा सुधार (९.८ मिलियन अमेरिकी डलर)

आयोजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि यस शीर्षक अन्तर्गत निम्न क्रियाकलापहरु सञ्चालन हुनेछन् :

- तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनामा खानेपानी तथा ढल निकास विभाग, आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको मातहत पूर्व र पश्चिम क्षेत्र गरी दुई क्षेत्रमा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको स्थापना गरिने ।
- क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा डिजाइन, अनुगमन तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ टोली (DSMC) को व्यवस्था गरिने ।
- यसका अतिरिक्त आयोजनास्थलमा अन्य आवश्यकीय परामर्शदाताहरूको टोली पनि कार्यरत रहने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/ क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट आयोजनामा कार्यरत परामर्शदाताको सहयोगमा आयोजना कार्यतालिका अनुसार आयोजनामा भइरहेको कार्यप्रगतिको स्थिति के कस्तो छ, सो को नियमित अनुगमन गर्नुका साथै वार्षिक तथा अर्धवार्षिक कार्यप्रगति समीक्षा पनि गरिनेछ ।

६. आयोजनाको लागत तथा खर्च बेहोरिने स्रोत

साना शहर तथा नगरोन्मुख बस्ती/क्षेत्रहरूका बासिन्दाको सक्रिय सहभागितामा पर्याप्त खानेपानी र सरसफाईका सुविधा विस्तार गर्नेतर्फ आवश्यक तयारी गर्ने, तदनुसारको निर्माणको काम पूरा गर्ने र निर्माण सम्पन्न नगर आयोजनाको सञ्चालन तथा मर्मतसम्भारको सम्पूर्ण जिम्मेवारी

खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले नै लिने गरी यस आयोजनाको तर्जुमा गरिएको छ । यस तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको प्रथम समूह अन्तर्गत १२ वटा नगर आयोजनाहरू तथा दोस्रो समूहमा १४ वटा नगर आयोजनाहरू समेत गरी जम्मा २६ वटा साना शहरी क्षेत्रको खानेपानी तथा सरसफाइ सूविधा विस्तार गर्न लक्षित आयोजनाका कार्यक्षेत्रहरू (Components) भित्र पर्ने सबै कार्यहरूमा कुल अमेरिकी डलर १०९,२००,००० बराबर रकम खर्च लाग्ने अनुमान गरिएको छ । नेपाल सरकार र ए.वि.बैंकसँग सम्पन्न ऋण सम्झौता अनुसार आयोजना अवधि अक्टोबर २०१४ देखि जनवरी २०२१ सम्म रहनेछ । आयोजनाको लागत अनुमान तथा स्रोतगत विवरण तल तालिका -१ मा दिइएको छ ।

तालिका - १

आयोजनाको लागत अनुमान तथा स्रोत विवरण (मिलियन अमेरिकी डलरमा)

स्रोतहरू	लागत अनुमान	प्रतिशत
नेपाल सरकार (GON)	२३.३	२१.४
एशियाली विकास बैंक (ADB)	६०.०	५४.९
ओपेक फण्ड (OFID)	२०.०	१८.३
सरसफाइ ट्रष्ट फण्ड (SFPTF)	१.३	१.२
स्थानीय निकाय र उपभोक्तावर्ग	४.५	४.२
जम्मा	१०९.२	१००

विनिमय दर १ अमेरिकी डलर = ९६ रुपैयाँ २५ पैसा

उपरोक्त लागतलाई तल तालिका - २ मा निर्देशित शीर्षकहरू अन्तर्गत बाँडफाँड गरिएको छ ।

तालिका - २
लगानीकर्ता अनुसारको विस्तृत लागत अनुमान

	विवरण	जम्मा	ए.वि.बैं.		सरसफाइ ट्रष्ट फण्ड		ओपेक फण्ड		नेपाल सरकार			खा.पा.उ.स./ स्थानीय निकाय
			यू.एस. डलर मिलियन	यू.एस. डलर मिलियन	%	यू.एस. डलर मिलियन	%	यू.एस. डलर मिलियन	%	यू.एस. डलर मिलियन	यू.एस. डलर मिलियन	
क	आधार लागत											
१.	निर्माण कार्य											
	खानेपानी निर्माण- ए.वि.बैं. फण्ड	५०.५	३६.७	७३	०	०	०	०	५.६	५.४	११	२२
	खानेपानी निर्माण - ओपेक फण्ड	२७.५	०	०	०	०	२०	७३	२.७	३.२	५.९	२१
	सरसफाइ निर्माण कार्य-ट्रष्ट फण्ड	१.५	०	०	१	६७	०	०	०.१	०.२	०.३	२०
	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग भवन निर्माण	२.३	१.७	७३	०	०	०	०	०.३	०.३	०.६	२६
	जम्मा (१)	८१.८	३८.४	४७	१	१	२०	२५	८.७	९.१	१७.८	२१
२.	परामर्श तथा क्षमता विकास											
	परामर्श तथा क्षमता विकास	९	७.९	८८	०	०	०	०	१.१	१.१	१२	०
	सेप्टेज व्यवस्थापन परामर्श-सरसफाइ ट्रष्ट फण्ड	०.२	०	०	०.२	१००	०	०	०	०	०	०
	जम्मा (२)	९.२	७.९		०.२		०		१.१	१.१		०
३.	पुनः मूल्यवृद्धि लागत	३.३	१.९	५७	०	०	०	०	०.७	०.७	१.४	४३
४.	सवारी साधन तथा अन्य उपकरण	०.७	०.७	१००	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा (३-४)	९५.०	४८.९	५१	१.२	१	२०.०	२१	९.४	१०.९	२०.३	२१
ख.	कन्टेन्जेन्सी											
	भौतिक कन्टेन्जेन्सी	८.७	७.२	८२	०.१	१	०.०	०	१.४	०.०	१.४	१७
	मूल्य कन्टेन्जेन्सी	३.०	२.३	७५	०.०	०	०.०	०	०.७	०.०	०.७	२५
	जम्मा -ख)	११.७	९.५		०.१		०.०		२.१	०.०	२.१	
ग	निर्माण चरणको ब्याज											
	कूल जम्मा	१०९	६०.०	५५	१.३	१	२०	१८	१२.२	१०.९	२३.१	२१
											४.६	४

७. आयोजनाको लागत तथा खर्च बेहोरिने स्रोत र खर्चको जिम्मेवारी

७.१ खानेपानी आयोजना निर्माणतर्फ

यस आयोजनामा खानेपानी आयोजना निर्माणका लागि स्थानीय खा.पा.उ.स./स्थानीय निकायले कुल निर्माण लागतको ३०% रकम सह-लगानीस्वरूप बेहोर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । उक्त सह-लगानीको रकम कसरी सञ्चालन गर्ने भन्नेबारे निर्देशित तरिका तालिका-३ मा उल्लेखित गरिएको छ ।

तालिका - ३

खानेपानी आयोजना निर्माणमा उपभोक्ताहरूको सह-लगानी

क्र.सं.	रकम बेहोर्ने तरिका	कुल खर्चको %	कैफियत
१	अग्रिम नगद जम्मा गर्ने	५%	५% अनिवार्य अग्रिम रकम उपभोक्ताबाट जम्मा गर्नुपर्ने ।
२	नगर विकास कोषमार्फत प्राप्त गरिने ऋण रकम	२५%	वार्षिक ५% व्याजसहित ५ वर्ष ग्रेस अवधि (सहुलियत समय) समेत गरी कुल २५ वर्षभित्र साँचा व्याज चुक्ता गर्नुपर्ने ।

माथि तालिका-३ मा उल्लेखित रकमको अंश खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायबाट ३०% बेहोर्ने गरी बाँकी ७०% नेपाल सरकारले अनुदान स्वरूप बेहोर्नेछ । सरकारबाट बेहोर्ने हिस्साको रकम तल तालिका- ४ मा दिइएबमोजिम निकासा गर्नेछ ।

तालिका - ४

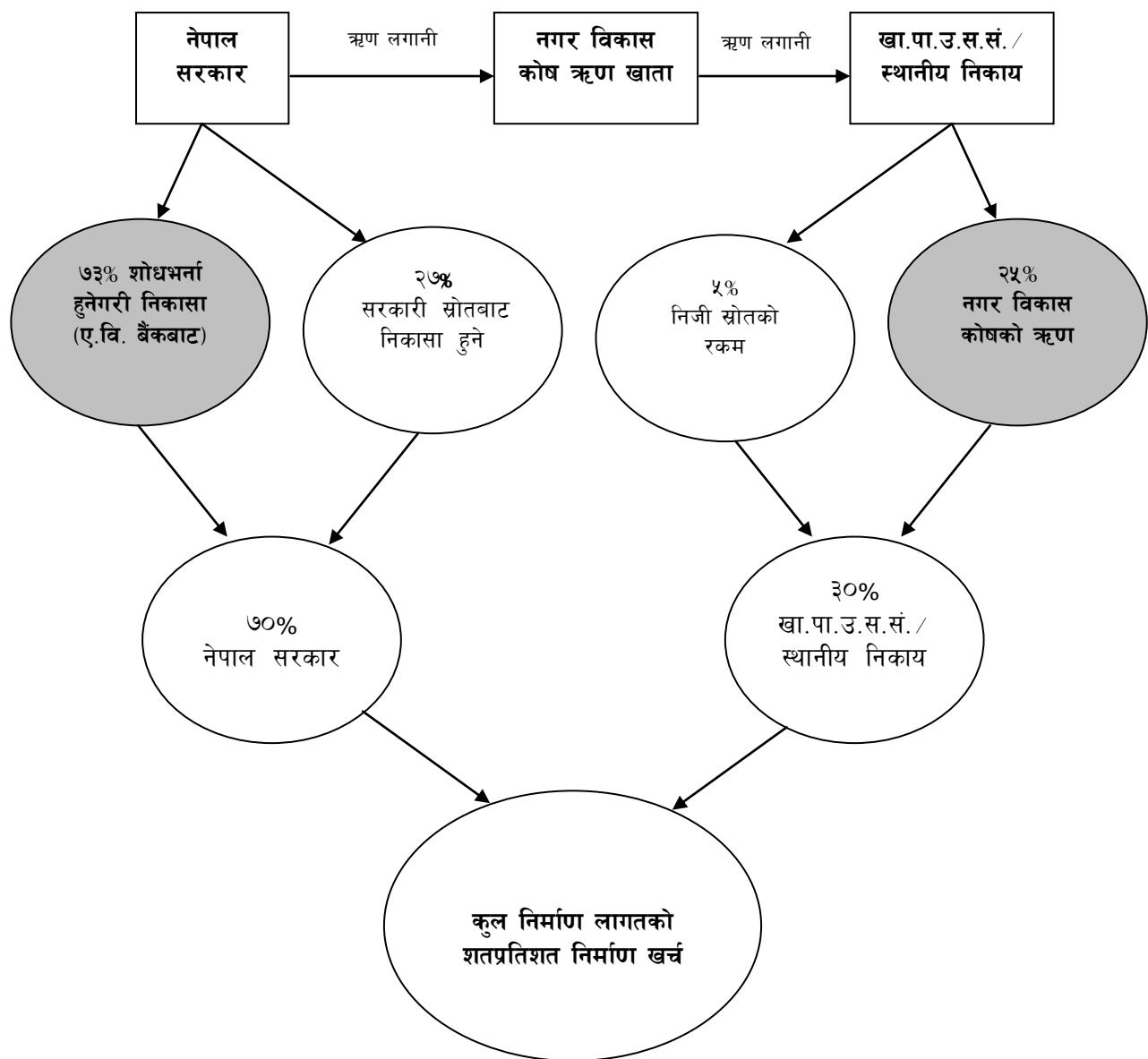
खानेपानी आयोजना निर्माणमा सरकारद्वारा निकासा गरिने तरिका

क्र.स.	रकम बेहोर्ने तरिका	प्रतिशत	कैफियत
१.	नेपाल सरकारको स्रोतबाट बेहोरिने रकम	२७	नेपाल सरकारको आफै स्रोतबाट निकासा गरिने
२.	ए.वि.बैड्डबाट सोधभर्ना प्राप्त गर्ने गरी आयोजनाको बजेटमा समावेश गरी निकासा गरिने	७३	सोधभर्ना हुने गरी निकासा दिइने रकम

७.२. सरसफाई तथा फोहर व्यवस्थापनतर्फ

सामुदायिक सरसफाई सुविधाका संरचनाहरू जस्तै : सामुदायिक शौचालय, सैप्टीक टैंकको फोहर निकासको लागि स्लज ड्राइग बेड्स, ढल निकास प्रणाली आदि निर्माणका लागि खा.पा.उ.स.स. र स्थानीय निकायबाट निर्माणको कुल लागतको १५% बराबरको रकम संयुक्त रूपमा बेहोर्नुपर्नेछ । तर स्थानीय निकाय र खा.पा.उ.स.स.बीचको सहमतिअनुसार सह-लगानीको अंश तय हुनेछ, र सो रकम आ.व्य.का.ले तोकेको खातामा अग्रिम जम्मा गरिसक्नुपर्नेछ । ए.वि.बैड्डको ऋण स्रोतबाट ८५% रकम नेपाल सरकारबाट स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र बजेटको परिधिभित्र रही निकासा गरिनेछ, र यस्ता रकमहरू नेपाल सरकारलाई ए.वि.बैड्डबाट सोधभर्ना दिइनेछ ।

खानेपानी आयोजना निर्माणका लागि स्रोतगत रकम-प्रवाह प्रक्रिया

८. सेवाशुल्क निर्धारण तथा लागत असुली प्रक्रिया

तेसो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना सामुदायिक मागमा समुदायमा आधारित आयोजना भएकाले खा.पा.उ.स.स.लाई पूर्णरूपले समावेश गरी आयोजनाको सबै चरण : नगर आयोजना छनोट, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, सञ्चालन तथा सम्भार जस्तो कार्यको निर्णय गर्ने प्रक्रियामा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. र खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको संयुक्त जिम्मेवारी रहने गरी आयोजना डिजाइन गरिएको हुन्छ । नगर आयोजना निर्माण भई सञ्चालनको समयमा गरिने सम्पूर्ण निर्णय प्रक्रियामा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको सहभागिता रहनेछ ।

खानेपानी क्षेत्रमा आयोजनाको लागत असुलीको सिद्धान्तलाई अपनाई यस चरणमा २५ वर्षभित्र ऋण चुक्ता गर्ने गरी आयोजनाको कुल लागतको २५% सम्म ऋणका रूपमा न.वि.को.बाट खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई उपलब्ध हुनसक्ने प्रावधान गरिएको छ । सहुलियत अवधि न.वि.को. र खा.पा.उ.स./स्थानीय निकाय बीच ऋण सम्भौता भएको मितिबाट गणना हुनेछ र सहुलियत अवधिमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले खुद लिएको ऋण रकम मात्रको दिन गन्ती हिसावले व्याज गणना हुनेछ । सहुलियत अवधिको व्याज उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले तिर्न चाहेमा प्रत्येक वर्षको असार मसान्तमा तिर्न सक्नेछन् तर तिर्न बाँकी रकम रहेमा सो साँवामा समावेश हुनेछ । आयोजना निर्माणका लागि ऋण लिएको मितिदेखि वार्षिक ५% व्याजमा (सहुलियत अवधि ५ वर्ष सहित) २५ वर्षभित्र चुक्ता गरिसक्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ ।

आयोजनाको कुल लागतको ५% आयोजना कार्यान्वयन हुनुभन्दा पूर्व अग्रिम नगद जम्मा गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । अग्रिम रकम सङ्कलन कमसेकम ५% अनिवार्य रूपमा आयोजनाबाट लाभान्वित हुने घरधुरीबाट उठाएको हुनुपर्नेछ । यसरी जनसहभागिता बापत उठाएको रकमको नाम तामेली सहित ऋण माग गर्दा न.वि.को.मा विवरण पठाउनु पर्नेछ । यसरी सङ्कलित रकम र ऋण गरी उपभोक्ता वर्गको ३०% सहलगानी र नेपाल सरकारबाट बाँकी ७०% अनुदानस्वरूप व्यहोरिनेछ ।

यसरी प्राप्त भएको रकमले आयोजना निर्माण भईसकेपछि सेवा सञ्चालन र सम्भार गर्न सेवा प्रदायकका रूपमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले लागत असुलीको लागि मुख्य स्रोतका रूपमा खानेपानीको सेवासुविधा उपभोग गरेबापत (उत्पादन, प्रशोधन, प्रसारण, वितरण र मर्मतसम्भार र सरसफाई सेवाप्रणालीको सबै सञ्चालन) न.वि.को.को ऋण तिर्न पर्याप्त रकम, थप सेवास्तर क्षेत्रविस्तार र आकस्मिक मर्मतसम्भार, प्रशसकीय खर्च, कार्यालय सञ्चालन लगायत चाहिने रकम जुट्ने गरी पानी सेवाशुल्क दर निर्धारण गर्नेछ । यसरी निर्धारण भएको सेवाशुल्क दरअनुसार नियमित रूपले मासिक सेवाशुल्क सङ्कलन गर्नुपर्नेछ । यसका लागि उपभोक्ताहरूको सेवाशुल्क तिर्न सक्ने क्षमता र तत्परतालाई विशेष ध्यान दिनुपर्नेछ ।

आयोजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न भई खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले आयोजना जिम्मा लिएपछि आफ्नो मातहतमा एउटा आयोजना सञ्चालन तथा सुपरिवेक्षण इकाई गठन गरी आयोजना सञ्चालनको अभिभारा वहन गर्नुपर्नेछ । यस इकाईले उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको जिम्मामा आएको नगर आयोजनाको सञ्चालन तथा मर्मतसम्भारको अभिभारा बोक्ने लगायत पानी सेवाशुल्क सङ्कलन, पानी सेवाशुल्क निरन्तर रूपमा उठेको छ-छैन, कर्मचारीहरूको सेवा सर्त, पारिश्रमिक तथा कार्यसम्पादन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने, चाहेका बखतमा खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का.को प्राविधिक सहयोग लिने कार्यहरू गर्नेछ ।

९. कोष प्राप्त गर्ने प्रक्रिया र वित्तीय सम्भाव्यता

आयोजनाको इञ्जिनियरिङ डिजाइनअनुरूपको निर्दिष्ट डिजाइन अवधिभित्र खानेपानी आपूर्ति व्यवस्थाको लागत असुली (Cost Recovery) गर्न सकिने भनि प्रत्याभूत हुनका लागि प्रस्तावित आयोजनाको वित्तीय सम्भाव्यताबाटे यकिन गर्न यस आयोजनाबाट प्राप्त हुने वित्तीय लाभ र लागतको तुलना गर्नुपर्नेछ । साथै प्रस्तावित आयोजनाको सफल सञ्चालनबाट घरपरिवारहरूमा खानेपानी सङ्कलनमा लाग्ने समयको बचत तथा खानेपानी र सरसफाइको सेवास्तर अभिवृद्धिबाट आयोजना क्षेत्रको आर्थिक उत्पादकत्वमा हुने सम्भावित वृद्धिसमेतको आधारमा यसको अध्ययन गर्नुपर्नेछ । उपरोक्त अध्ययन क्रमशः आवश्यक खानेपानीको परिमाण तोक्ने, उचित मागको पहिचान, खानेपानीको लागि दिगो र विवादरहित उपयुक्त स्रोतचयन, सकेसम्म कम लागत पर्ने वैकल्पिक इञ्जिनियरिङ डिजाइनहरूको प्रस्तुति तथा सबै वैकल्पिक डिजाइनहरूको विस्तृत ढाँचा तथा लागत अनुमान तयार गरिनेछ । यसका बाबजुद मागको किसिमका आधारमा खानेपानी सेवाशुल्क निर्धारण, वैकल्पिक डिजाइनहरूको लागत र लाभलाई वर्तमान मूल्यदरमा मूल्याङ्कन पनि गरिनेछ । सबभन्दा कम लागतमा बढी प्रतिफल पाइने डिजाइनलाई वित्तीय र आर्थिक लाभको आधारमा स्वीकृत गरिनेछ ।

यस काममा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.बाट उपलब्ध हुने प्राविधिक मार्गदर्शन र मापदण्ड (Norms/guidelines) भित्र रही गुणस्तर कायम गर्नुपर्नेछ ।

- ९.१ ए.वि.बैड्को ऋण सहयोग रकमबाट बेहोरिने गरी विदेशबाट आयात गरिने उपकरण वा सबारी साधनको हकमा ए.वि.बैड्काट सीधै भुक्तानी गर्न निर्दिने प्रावधान रहेको छ । सेवा प्राप्ति, सामग्री खरिद वा निर्माण कार्यको बिलबमोजिमको खर्च आयोजना कार्यालयबाट भुक्तानी दिइसकेपछि नेपाल सरकार र ए.वि.बैड्का बीच सम्पन्न मूल सम्झौताबमोजिम उक्त ऋणबाट बेहोरिने खर्च अंशजटि ए.वि.बैड्सँग माग गर्नुपर्छ ।
- ९.२ प्रत्येक नगर आयोजनाको लागि क्षे.आ.व्य.का.ले प्रत्येक महिनाको खर्चको स्रोतगत फाँटवारी सम्बन्धित को.ले.नि.का.मा पेस गर्ने र त्यहाँबाट रकमगत बजेट निकासा लिई बजेट निकासाको लागि सम्बन्धित क्षे.आ.व्य.का.बाट अखिलयारीसहित स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम को.ले.नि. का. मा पेस गर्नु पर्नेछ ।
- ९.३ क्षे.आ.व्य.का.ले स्रोतगत खर्चको फाँटवारी र भुक्तानी विवरण र तोकिएबमोजिमको बिलभर्पाई सहित प्रत्येक महिनामा आ.व्य.का.मा पठाउनुपर्नेछ ।
- ९.४ फाँटवारी प्राप्त भएपछि आ.व्य.का.ले ए.वि.बैड्को ऋणबाट बेहोरिनुपर्ने रकम जति इम्प्रेस्ट डलर खाताबाट^१ खर्च लेखी नेपाल सरकारको क-७-१५ खातामा जम्मा गरी त्यसको जानकारी म.ले.नि.का.लाई गराइनेछ ।
- ९.५ आ.व्य.का.बाट सञ्चालन हुने गरी आयोजनाको नाममा नेपाल राष्ट्र बैड्कमा इम्प्रेस्ट खाता खोलिनेछ, जुन खातामा ए.वि.बैड्कले अमेरिकी डलर अग्रिम रूपमा जम्मा गरिदिनेछ । यसबाट ए.वि.बैड्को ऋण रकमहरू निर्देशित तरिकाबाट खर्च लेखिनेछ । यस खाताको कोषपूर्तिका लागि आ.व्य.का.ले ए.वि.बैड्कमा कोष पूर्तिको लागि दरखास्त पेस गर्नुपर्नेछ ।
- ९.६ अन्य स्रोत : - खानेपानी आयोजना निर्माणका लागि संरचना निर्माणतर्फ सम्झौताबमोजिम खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले लगानी गर्नुपर्ने ३०% मध्ये आफै नै स्रोतबाट बेहोरनुपर्ने आयोजना लागतको ५% रकम स्रोत खाता खोली दाखिला गर्नुपर्नेछ । सो नगद रकम नगर विकास कोषको राय सुभावमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई अधिकतम लाभ हुनसक्ने र संकलित रकम सुरक्षित रहन सक्ने अवस्थालाई समेत विचार गरी कुनै 'क' वर्गको बाणिज्य वैकमा जम्मा गर्नुपर्नेछ । बाँकी २५% रकम

^१इम्प्रेस्ट डलर खाता भन्नाले ए.वि.बैड्कले आ.व्य.का.बाट खाता सञ्चालन गर्ने गरी अग्रिम रूपमा रकम जम्मा गरिदिने नेपाल राष्ट्र बैड्कस्थित इम्प्रेस्ट डलर खातालाई जनाउनेछ ।

निर्माण कामको बिल भुक्तानी गर्ने बखत न.वि.को.बाट ऋण प्राप्त गरी भुक्तानी गराइनेछ । यसरी न.वि.को.बाट लिएको ऋण बढीमा २५ वर्षभित्र ५% व्याजसहित चुक्ता गर्नुपर्नेछ । यस किसिमको ऋण प्रवाहित गराउने उद्देश्यले नेपाल सरकारले प्रत्येक आ.व.मा ऋण लगानी शीर्षकअन्तर्गत न.वि.को.लाई ऋण उपलब्ध गराउने छ, र न.वि.को.ले यस ऋण रकम वार्षिक तोकिएका दरले नेपाल सरकारलाई व्याज बुझाउनेछ, र साँवा रकम २५ वर्षभित्र चुक्ता गर्नेछ ।

सम्झौताबमोजिम स्था.नि. र खा.पा.उ.स.स.ले सार्वजनिक सरसफाई, स्लज डाइड बेड्स, ढल आदिको निर्माण लागतको १५% रकम संयुक्त रूपमा क्षे.आ.व्य.का./नगर आयोजना कार्यालय अन्तर्गतको अन्य स्रोत खातामा जम्मा गराई सोही खाताबाट भुक्तानी गरिनेछ ।

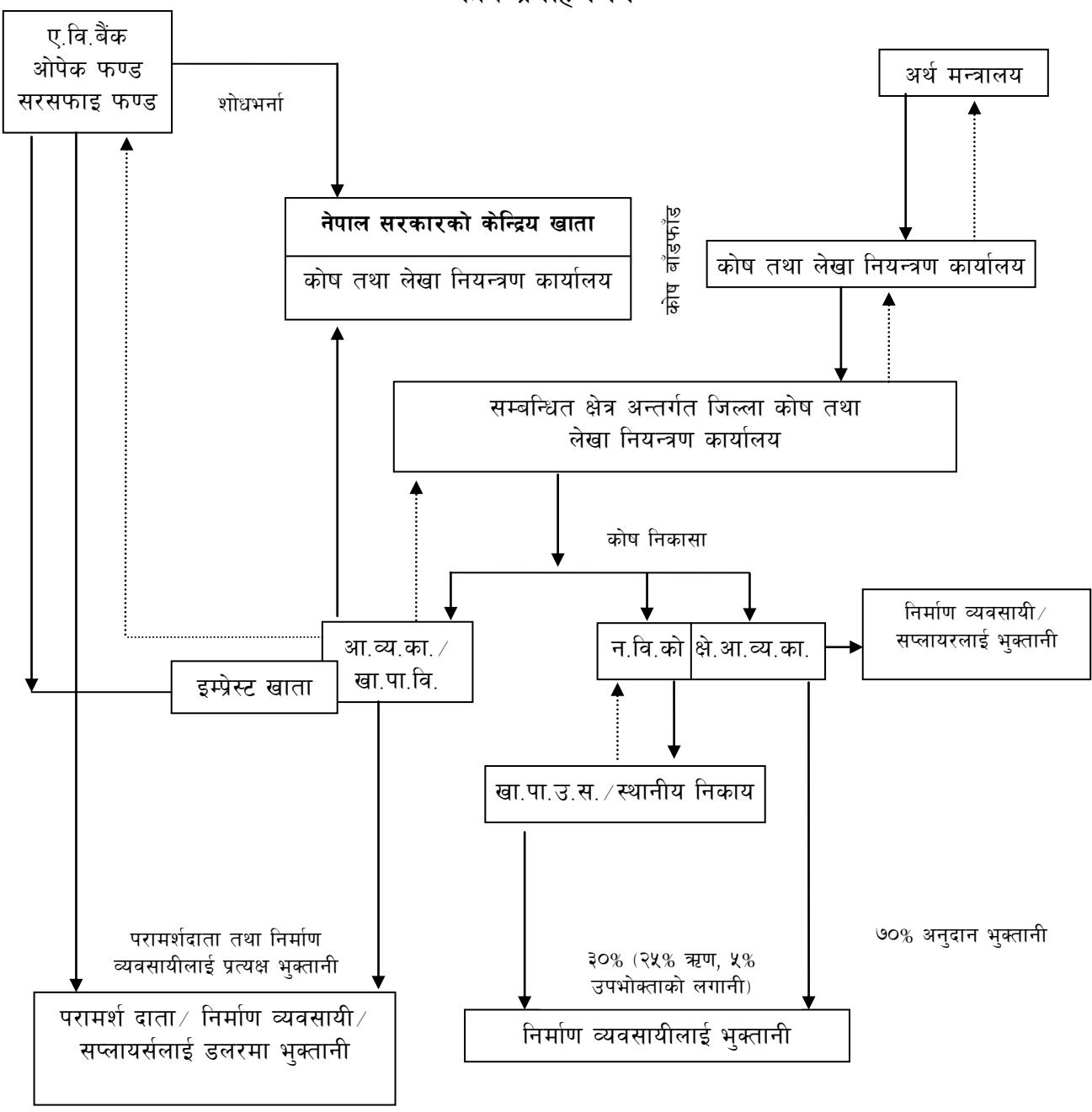
तल निर्देशित तरिकाबाट स्रोतगत कोष प्राप्त गरी आयोजनाको खर्च भुक्तानी व्यवस्था गर्ने प्रक्रियालाई थप स्पष्ट गर्ने उद्देश्यले **कोष प्रवाह चित्र (चित्र नं २)** तल दिइएको छ ।

१०. आयोजनाको पारदर्शिता र जवाफदेहिता

नगर आयोजनाको क्रियाकलाप तथा कार्यान्वयनमा रहेका नगर आयोजनाहरूसम्बन्धी उपयुक्त सूचना/जानकारीमूलक सन्देशहरूमार्फत सर्वसाधारण उपभोक्ताहरूलाई सुसूचित गर्न नगर आयोजनाको डिजाइन, अनुमानित लागत, उपभोक्ता वर्गले गर्ने सहलगानीको अंश, निर्माण कार्यको प्रगति, आइपरेका चुनौती व्यवधान, धारा जडान लागत र जडान शुल्क, प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रमअन्तर्गत उपलब्ध हुने अनुदान रकम, किसिम, लक्षित वर्ग तथा कार्यप्रक्रिया, आयोजनाको वित्तीय अवस्था, वातावरणीय प्रभाव अध्ययन, जग्गाजमिन उपलब्धता आदि क्रियाकलाप साथै आयोजनाको अन्य पक्षहरूको सूचना प्रवाह गर्न सामुदायिक अन्तर्क्रिया, गोष्ठी तथा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले उपभोक्तावर्गको उपयुक्त अवसरहरू जस्तै आमभेला, खा.पा.उ.स.स.को साधारणसभा, बुलेटिन बोर्ड वा अन्य उपयुक्त माध्यमहरूमार्फत सुसूचित गराइनेछ ।

क्षे.आ.व्य.का.ले आयोजना सम्बन्धी सूचना/सन्देशहरू नियमित रूपले छापा, विद्युतीय तथा भेटघाट, सम्बाद तथा वार्ताहरूका माध्यमबाट उपभोक्तावर्ग र आम नागरिकहरूलाई सुसूचित हुने अवसर प्रदान गर्न उचित समयमा सूचना प्रवाह गर्दै जानेछ । साथै उपभोक्ता वर्गबाट प्राप्त हुने उचित माग, सुझाव तथा गुनासोहरूलाई यथासम्भव स्थलगत रूपमा सङ्कलन तथा सम्बोधन गरिनेछ ।

कोष प्रवाह चित्र

द्रष्टव्य:

- आ.व्य.का. = आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय,
- क्षे.आ.व्य.का.= क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
- न.वि.को = नगर विकास कोष,
- खा.पा.वि. = खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
- खा.पा.उ.स. = खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्था

११. आयोजनामा संलग्न सरोकारवाला निकायहरूको जिम्मेवारी र भूमिका

यस तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनामा प्रत्यक्ष रूपले सम्बद्ध निकाय तथा सरोकारवालाहरू यस प्रकारका छन् :

१.	शहरी विकास मन्त्रालय/आयोजना समन्वय समिति	२.	खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
३.	आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय	४.	क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
५.	खा.पा.स. डि.का./सब-डि.का.	६.	नगर विकास कोष
७.	डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता	८.	खा.पा.उ.स./खा.पा.उ.स.स.
९.	स्थानीय निकाय	१०.	स्थानीय तहका WASH समन्वय समिति
११.	राष्ट्रिय खानेपानी तथा सरसफाई प्रशिक्षण केन्द्र	१२.	निर्माण व्यवसायी
१३.	एशियाली विकास बैंक		

उपरोक्त निकायहरूबाट निर्वाह गर्नुपर्ने जिम्मेवारी तथा भूमिका निम्नानुसार रहेका छन् ।

११.१ शहरी विकास मन्त्रालय (Ministry of Urban Development)

यस मन्त्रालयले साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको सञ्चालनको लागि कार्यकारी निकायको भूमिका निर्वाह गर्नेछ । तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना तथा नगर आयोजनाहरूलाई गतिशीलता प्रदान गर्न, आइपर्ने गतिरोध अन्त्य गर्न, प्रगति समीक्षा गर्न तथा अनुगमन तथा मूल्यांकन, आवश्यक निर्देशन तथा नियन्त्रण कार्यमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नेछ । साथै आयोजना संबद्ध सरोकारवाला सरकारी, अर्धसरकारी, गैरसरकारी तथा उपभोक्ताहरूको प्रतिनिधिमूलक संस्थाहरूसित समन्वय राखी आयोजना व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्ने गराउने छ । यसका साथै अन्य कार्यहरु निम्नानुसार छन् ।

- आयोजनाका लागि आवश्यक मार्गदर्शनका साथै नीतिगत तहमा सहयोग गर्ने ।
- आयोजना अन्तर्गत सम्पन्न गरिएका कार्यहरुको अनुगमनका साथै पुनरावलोकन गरी नीतिगत कुराहरुमा छलफल गर्ने ।
- केन्द्रीय स्तरका निकायहरूसँग समन्वय गरी आयोजनामा आइपर्ने गतिरोध अन्त्य गर्ने ।

केन्द्रीय तहमा समन्वय समिति :

केन्द्रीय तहमा रहेको समन्वय समितिमा निम्नानुसार सदस्यहरू रहने व्यवस्था छ :

सचिव, शहरी विकास मन्त्रालय	अध्यक्ष
सहसचिव, शहरी विकास मन्त्रालय	सदस्य
महानिर्देशक, खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	सदस्य
कार्यकारी निर्देशक, नगर विकास कोष	सदस्य
वरिष्ठ प्रतिनिधिहरू, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
वरिष्ठ प्रतिनिधिहरू, स्थानीय विकास मन्त्रालय	सदस्य
वरिष्ठ प्रतिनिधिहरू, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सदस्य
वरिष्ठ प्रतिनिधिहरू, न्याय तथा कानून मन्त्रालय	सदस्य
वरिष्ठ प्रतिनिधिहरू, राष्ट्रिय योजना आयोग	सदस्य
आयोजना निर्देशक, आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय	सदस्य सचिव

११.२ खानेपानी तथा ढल निकास विभाग (Department of Water Supply and Sewerage)

आयोजना कार्यान्वयनका चरणमा प्रत्येक नगरमा कार्यान्वयनमा रहेका नगर आयोजनालाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग तथा सुपरिवेक्षण गर्ने निकायको रूपमा खानेपानी तथा ढल निकास विभागको भूमिका निम्न प्रकारको हुनेछ :

- आयोजना व्यवस्थाप कार्यालयको स्थापना तथा सशक्तिकरण गर्ने ।
- संस्थागत सबलीकरण सहायता तथा सुभाव इकाई (ISSAU) तथा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयहरूको स्थापना गर्ने ।
- नयाँ तथा पुराना साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाहरूमा भविष्यमा आइपर्ने प्राविधिक समस्या समाधान तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि विभागमा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि इकाई गठन गरी आवश्यक स्रोत साधनसहित कर्मचारी व्यवस्था गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयनका लागि आ.व्य.का., संस्थागत सबलीकरण सहायता तथा सुभाव इकाई, क्षे.आ.व्य.का.लाई आवश्यक पर्ने कर्मचारीहरूको व्यवस्था मिलाउने ।
- सञ्चालनमा रहेका नगर आयोजनाहरूको प्रगति समीक्षा र स्थलगत निरीक्षण र अनुगमन गरी आवश्यक निर्देशन दिने ।
- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का./नगर आयोजना कार्यालय अन्तर्गतका क्रियाकलापहरूको समन्वय र अनुगमन गर्ने ।
- केन्द्रीय स्तरको आयोजना समन्वय समितिको बैठक सञ्चालन तथा सहभागी भई समन्वय समितिमा प्रतिनिधित्व गर्ने मन्त्रालय, निकाय तथा कार्यालयहरूसहित अन्य निकाय र उपभोक्तावर्गका बीचमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयका लागि बजेटको व्यवस्था गर्ने ।
- नगर आयोजना सम्पन्न भए पश्चात आयोजनाको दिगो व्यवस्थापनको लागि उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय संग आयोजना व्यवस्थापन समझौता (Project Management Agreement) सम्पन्न गर्ने ।
- उपभोक्ता समितिहरूको निरन्तरताका लागि आवश्यक पर्ने प्राविधिक, आर्थिक तथा संस्थागत सहयोग प्रदान गर्ने ।

११.३ आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (Project Management Office)

आयोजना संचालनका लागि केन्द्रमा एउटा प्रमुख निकायका रूपमा आ.व्य.का.को स्थापना गरिएको छ । यस कार्यालयको व्यवस्थापन र प्राविधिक पक्षमा सहयोग गर्ने परामर्शदाताको रूपमा एउटा टोली कार्यरत रहने छ । आ.व्य.का.ले मुख्यतया निम्न कार्यहरू गर्नेछ ।

- आयोजना व्यवस्थापन, कार्यान्वयन तथा अनुगमनको पूर्ण जिम्मेवारी लिने ।
- आयोजना कार्यान्वयनका सिलसिलामा एशियाली विकास बैंक लगायत सम्बन्धित निकाय र सरोकारवालाहरूका बीचमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- एशियाली विकास बैंकसँग समन्वय र सम्पर्क गरी समयमा नै आवश्यक प्रतिवेदनहरू पेश गर्ने ।
- साना शहरहरूको छतोट गरी नगर आयोजना सञ्चालन गर्ने ।

- आयोजना व्यवस्थापन परामर्शदाता, संस्थागत सबलीकरण तथा सुझाव इकाई परामर्शदाता तथा क्षे.आ.व्य.का.मा परामर्शदाता नियुक्ति गर्नुका साथै उपकरण तथा सवारी साधनको व्यवस्था गर्ने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता (डि.सु.व्य.प.)को नियुक्ति र निजको कार्य मूल्याङ्कन गर्ने ।
- डि.सु.व्य.प.बाट तयार भई प्राप्त हुन आएको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको समीक्षा गर्ने र छुटेका बुँदाहरूलाई समावेश गर्न सम्बन्धित परामर्शदातालाई पत्राचार गर्ने ।
- आयोजना सम्बन्धी सबै दस्तावेज लगायत बोलपत्र दस्तावेजहरूमा एकीकृत रूपमा वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षण, जग्गा उपलब्धता तथा लैङ्गिक व्यवस्था सम्बन्धमा प्रावधान भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।
- खरिद योजना अद्यावधिक गर्नुका साथै खरिद प्रक्रियाको अनुगमन गर्ने ।
- क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत कार्यान्वयन भएका नगर आयोजनाहरूको अनुगमनका लागि मार्गदर्शन तथा सहयोग गर्ने ।
- एशियाली विकास बैंकबाट रकम शोधभर्नाका लागि आवश्यक प्रक्रिया पूरा गर्ने ।
- नेपाल सरकारको कोष तथा एशियाली विकास बैंकको ऋणका लागि प्रोजेक्ट खाताको व्यवस्था गर्ने ।
- आयोजनासँग सम्बन्धित आर्थिक क्रियाकलाप तथा विवरणको अनुगमन गर्ने ।
- आयोजनासँग सम्बन्धित आर्थिक विवरणहरु समयमै सम्बन्धित निकायमा पेश गर्ने ।
- आ.व्य.का.मा प्राप्त भएको विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन प्रतिवेदनको समीक्षा गरी छुटेका बुँदाहरूलाई समेटन डि.सु.व्य.प. लाई पत्र लेख्ने । प्रतिवेदनको समीक्षा नेपाल सरकारको प्रचलित डिजाइन मापदण्डअनुसार हुनुपर्नेछ । प्रतिवेदनमा एकभन्दा बढी प्राविधिक विकल्प भएमा समुदायले कुन विकल्प छनोट गरेको, छनोट गरिएको विकल्पबमोजिम उपभोक्ताहरूमा तिन सम्मेत क्षमता र चाहना छ, छैन भन्ने बेहोरा प्रतिवेदनमा उल्लेख हुनुपर्नेछ । यसका साथै खानेपानीको गुणस्तर, नगर आयोजनाको लागत र सेवाको स्तर कायम गर्न आवश्यक भएमा डिजाइन प्रतिवेदनमा फेरबदलसमेत गर्नुपर्नेछ ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा पेश भएका सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत डिजाइन प्रतिवेदन तथा बोलपत्र आह्वान, दस्तावेजहरूलाई अन्तिम स्वरूप दिने ।
- निर्माणकार्यका लागि निर्माण व्यवसायीको छनोट गर्ने ।
- संरचना निर्माण कार्यको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने, आयोजना सञ्चालन र सम्भारमा सहयोग गर्ने साथै आयोजनाबाट उपभोक्तावर्गलाई वातावरणीय तथा सामाजिक रूपमा कुनै हानिनोक्सानी नपुगोस् भन्ने सम्बन्धमा सुरक्षात्मक (Safeguard) प्रक्रियाहरू अग्रिम अवलम्बन गर्ने ।
- आयोजनाका बारेमा जानकारी गराउन सूचना सामग्री, निर्देशिका, म्यानुअल, ब्रोसिएर, बुलेटिन आदि सामग्रीहरू तयार गर्ने र यसको वितरणको व्यवस्था मिलाउने ।
- आवश्यकताअनुसार गोष्ठी, तालिम र परिचयात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि राष्ट्रीय खानेपानी तथा सरसफाई प्रशिक्षण केन्द्र (NWSSTC) र न.वि.को.सँगको आपसी सहयोग तथा समन्वयमा प्राविधिक, लेखा व्यवस्थापनलगायत अन्य आवश्यक तालिमहरू सञ्चालन गर्ने :

११.४ क्षेत्रिय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (Regional Project Management Office)

आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत क्षेत्रीय स्तरमा रहेका क्षे.आ.व्य.का. को संगठन तालिका यसै निर्देशिकाको संगठन तालिका नं ६ बमोजिम रहेको छ। यस कार्यालयले मुख्यतया निम्न कार्यहरु गर्ने छ।

- आपनो कार्य क्षेत्रभित्र पर्ने नगर आयोजनाहरूको व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरूका लागि स्थानीय निकाय, खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन कार्यालय, नगर विकास कोष तथा खा.पा.उ.स.स.सँग सम्बन्ध सुनिश्चित गर्ने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- हरेक नग आयोजनाहरूमा पुनर्वास योजना, लैडिक समानता तथा सामाजिक समावेशी योजना र वातावरणीय परीक्षणको कार्यान्वयन तथा अनुगमन गरी सबै नगर आयोजनाको बेरलावेरलै एकीकृत प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- आयोजनाको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने सम्पन्न क्रियाकलापहरूको भुक्तानी गर्ने तथा सार्वजनिक परीक्षण (Public Audit) गराउने ।
- पूर्वसम्भाव्यता अध्ययन, सामाजिक आर्थिक सर्वेक्षण गर्ने तथा निर्माणकार्यमा आ.व्य.का.लाई सहयोग गर्ने ।
- विपन्न वर्गका लागि लक्षित प्रतिफलमा आधारित अनुदान (OBA) कार्यक्रमको कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्ने-गराउने । चर्पी निर्माण तथा धारा जडानका लागि प्रतिफलमा आधारित अनुदान पाउने घरधुरी छनोट, अनुदान वितरण तथा यससम्बन्धी क्रियाकलापको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- आयोजनाको लैडिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजनाको कार्यान्वयन गर्न डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थालाई सहयोग, अनुगमन तथा प्रगति समीक्षा गर्ने-गराउने ।
- निर्माणसामग्रीको गुणस्तरमा ध्यान दिने, आयोजनाअन्तर्गत निर्मित संरचनाहरूको गुणस्तरमा निगरानी पुऱ्याउने तथा निर्धारित समयअनुसार कामको प्रगति समीक्षा तथा मूल्यांकन गर्ने ।
- नगर आयोजना सम्पन्न भएपछि त्यसको सञ्चालन र सम्भारकार्यमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई प्राविधिक तालिम/सहयोग गर्ने-गराउने ।
- संरचनागत निर्माणको अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने ।
- आयोजनाको आय व्ययको हिसाब राख्ने काममा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई सहयोग र सम्बन्ध गर्ने ।
- जनचेतना अभिवृद्धि अभियान कार्यक्रममा निर्माण परामर्शदात्री संस्था र आ.व्य.का.लाई सम्बन्ध र सहयोग गर्ने ।
- आयोजनाका क्रियाकलापहरूमा लै.स.सा.स. आधारमा उपभोक्ताहरूलाई अधिकतम परिचालन र सहभागी गराउन प्रयासरत रहने ।
- आयोजनाको सम्बन्धकर्ता/सम्पर्क निकाय (**focal point**) का रूपमा सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- पानी सेवाशुल्क निर्धारण, सञ्चालन तथा सम्भार खर्चको आवश्यक व्यवस्थापन तथा न.वि.को.लाई तिर्नु पर्ने ऋण रकमको (साँवा/व्याज/हर्जाना) सम्बन्धमा खा.पा.स.उ.स./स्थानीय निकायलाई आवश्यक राय सुझाव र सहयोग गर्ने ।
- स्थानीय निकाय, खा.पा.उ.स. र न.वि.को.का बीचमा सम्बन्ध र सुसम्बन्ध कायम गर्ने ।
- आयोजनाका लागि नियुक्त डि.सु.व्य.प.लाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गर्ने-गराउने ।
- निर्माणसामग्री आपूर्तिकर्ता तथा नि.व्य. को कार्यसम्पादन अनुगमन गर्ने तथा निजलाई नियमानुसार भुक्तानी दिन आवश्यक व्यवस्था वा सिफारिस गर्ने ।
- प्राविधिक र आर्थिक पक्षमा आवश्यक सहयोग उपलब्ध गर्ने गराउने ।

- आ.व्य.का.को निर्देशन/सुभावमा नगर आयोजनाको कार्यान्वयन/व्यवस्थापन/सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- प्रत्येक नगर आयोजना क्षेत्रमा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको तर्फबाट आयोजना कार्यान्वयन मूल समूह (Project Implementation Core Group) को रूपमा इन्जिनियर १ जना, सामाजिक परिचालिका १ जना तथा कार्यालय सहयोगी १ जना कार्यरत रहने ।
- सम्पन्न नगर आयोजनाहरूको आयोजना सम्पन्न प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

११.५ खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालय(Water Supply and Sanitation Division /Sub-Division Office)

खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्गत जिल्लामा रहेका खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालयहरूले गर्नु पर्ने कार्यहरू निम्न अनुसार छन् ।

- ◆ स्थानीय निकायहरूबाट आयोजनाका लागि आएका माग/निवेदनहरू सङ्कलन गरी पठाउने काममा सहयोग गर्ने । जिल्लाभित्रका नगरपालिका र गा.वि.स.हरूलाई आयोजनाबारे जानकारी दिने र आवेदनपत्र उपलब्ध गराउने ।
- ◆ खा.पा.उ.स., स्थानीय निकाय/सरोकारवाला निकाय/संघसंस्थाहरूकाबीच समन्वयका लागि V-WASH-CC र M-WASH-CC को बैठक संचालनको लागि समन्वयन गर्ने ।

११.६ डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता (Design Supervision and Management Consultants – DSMC)

नगर आयोजनाको डिजाइन तथा सुपरिवेक्षण कार्यका लागि आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. बाट नियुक्त भई आउने डि.सु.व्य.प. ले निम्न कार्य गर्नेछ :

- समुदाय तथा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय सँग छलफल तथा आयोजनाक्षेत्र भ्रमण तथा अध्ययन गरी नगर आयोजनाको क्षेत्र निर्धारण गरी सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- निर्धारित मापदण्डअनुरूप नगर आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गरी विस्तृत इन्जिनीयरिङ डिजाइन प्रतिवेदन तयार गर्ने । यसरी तयार गर्दा भएका विकल्पहरूसमेत प्रस्तुत गर्ने र समुदायबाट जुन अनुमोदन भएको छ, त्यसैलाई अन्तिम प्रतिवेदनका रूपमा सामेल गर्ने ।
- नगर आयोजना क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक प्रतिवेदन तयार गर्नुका साथै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजना तयार पार्ने ।
- विपन्न वर्गका लागि लक्षित प्रतिफलमा आधारित अनुदान (OBA) कार्यक्रमअन्तर्गत चर्पी निर्माण तथा धाराजडानका लागि प्रतिफलमा आधारित अनुदान पाउने घरधुरी छानोट, अनुदान वितरण तथा यस सम्बन्धि क्रियाकलापको कार्यान्वयन गराउन सहयोग गर्ने तथा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- संरचना निर्माणकार्यको सुपरिवेक्षण तथा गुणस्तर नियन्त्रण गर्ने ।
- निर्धारित समयभित्र आयोजनाको निर्माणकार्य सम्पन्न गराउने ।
- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. लाई आयोजना सम्पन्न भएको प्रतिवेदन पेस गर्ने ।

११.७ नगर विकास कोष (Town Development Fund)

नगरहरूको विकास कार्यमा सम्बद्ध निकायहरूलाई वित्तीय, प्राविधिक तथा संस्थागत सहयोग गर्ने सरकारी स्वामित्व रहेको स्वामित्व संस्थाका रूपमा नगर विकास कोष ऐन २०५३ बमोजिम स्थापित नगर विकास कोष (न.वि.को.)ले विधिवत दर्ता भएका खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना निर्माण गरी खानेपानी आपूर्ति व्यवस्था गर्ने

खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले गर्ने सहलगानीको अनुपातमा ऋण उपलब्ध गराउनेछ । नगर आयोजनाको वित्तीय आर्थिक दिगोपनालाई दृष्टिगत गरी न.वि.को.को जिम्मेवारी निम्न प्रकार छन् ।

- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. तथा डि.सु.व्य.प.को समन्वयमा नगर आयोजनाको लागत तथा खा.पा.उ.स.स. को ऋण तिर्न सम्बन्धीत अध्ययन गरी वार्षिक ५% व्याजमा कुल लागतको २५% सम्म ऋण प्रवाह गर्ने ।
- कोषद्वारा गरिएको आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Project Appraisal Report) अनुरूप न.वि.कोष ऐन, २०५३ को व्यवस्था एवं कोषको ऋण लगानी नीतिअनुरूप आवश्यक ऋण स्वीकृति गर्ने तथा सम्बन्धित स्थानीय निकायको जमानत लिई सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय सँग आवश्यक ऋण सम्झौता गर्ने ।
- कोषद्वारा गरिने “आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Project Appraisal Document)Æ अनुरूप कोष एवं सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका बीच गरिने ऋणा सम्झौताका प्रावधानअनुरूप जोखिम व्यवस्थापन, कानुनी व्यवस्था, संस्थागत व्यवस्थालगायतका पक्षहरूको उल्लेखित समयावधिभित्र सम्बन्धित पक्षहरूद्वारा कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन गरी आवश्यक रायसुभाव उपलब्ध गराउने ।
- आयोजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न भएपश्चात् आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षे.आ.व्य.का. द्वारा उपलब्ध गराइएको “आयोजना सम्पन्न प्रतिवेदन (Project Completion Report) अनुरूप हुन आउने अन्तिम बिलका आधारमा “खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय” लाई “ऋण चुक्ता तालिका (Loan Repayment Schedule)” उपलब्ध गराउने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय द्वारा आयोजना सञ्चालनको सम्पूर्ण जिम्मेवारी लिएपश्चात् सयमसमयमा सम्बन्धित आयोजना सञ्चालन अवस्था एवं उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको व्यवस्थापन आदि पक्षका सम्बन्धमा अनुगमन गरी उपभोक्ता संस्थाले लगाउनुपर्ने “सेवाशुल्क दर” तथा अवलम्बन गर्नुपर्ने अन्य सम्भावित जोखिम व्यवस्थापन आदि पक्षहरूमा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय एवं नेपाल सरकारलाई आवश्यक रायसुभाव उपलब्ध गराउने ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय लाई दिएको ऋण (५ वर्ष सहुलियत अवधिसहित) २५ वर्षभित्र वार्षिक ५% दरसहित असुलउपर गर्ने ।
- खानेपानी प्रणालीको सञ्चालन तथा सम्भार खर्च धान्ने, क्षेत्र तथा सेवा विस्तारसमेतलाई ध्यान दिई पानी सेवाशुल्क दर निर्धारणका लागि सिफारिस तथा सेवाशुल्क सङ्कलनको अनुगमन गर्ने ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायका पदाधिकारी/कर्मचारीलाई सेवाशुल्क निर्धारण, लेखाप्रणाली (Book keeping) तथा लेखा र वित्तीय व्यवस्थापनसम्बन्धी तालिम उपलब्ध गराउने ।
- डि.सु.व्य.प. तथा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. सँग समन्वय गरी नगर आयोजनाको लागत अनुमान तथा उपभोक्ताको लागत असुली क्षमतालाई ध्यानमा राखी सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको पुनरावलोकन गरी टिप्पणी तथा विस्तृत प्राविधिक प्रतिवेदन (Detailed Design Report - DDR) को आर्थिक पक्षको मूल्याङ्कन (Appraise) गर्ने ।
- आयोजना दिगो हुने गरी मर्मत तथा सम्भार खर्च, सञ्चालन खर्च, प्रशासनिक तथा कर्मचारीको पारिश्रमिक तथा लागतअनुसारको लागत असुली (Cost Recovery) आयोजनाको अन्तिम वर्षमा आयोजनाको लागतको कम्तीमा केही अंश सञ्चित हुने गरी खानेपानी सेवाशुल्क निर्धारण गर्न खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई सुभाव दिने ।
- सेवाशुल्क सङ्कलन गर्ने र उपयुक्त किसिमले लेखा राख्न खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायका पदाधिकारी/कर्मचारीहरूलाई आवश्यक तालिम दिने व्यवस्था मिलाउने ।

- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का., खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का., खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय स्था.नि.हरूसँग आवश्यक समन्वय तथा निर्माण कार्यको समीक्षा गर्नेछ । डि.सु.व्य.प.बाट पेस गरेको डिजाइन प्रतिवेदनउपर खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले सहमती जनाइसकेपछि निर्माणप्रक्रियाको थालनी हुनेछ । निर्माणको प्रक्रिया अगाडि बढाउन आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का., न.वि.को., खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय बीच नगर आयोजना त्रिपक्षीय वित्तीय सम्झौता (Financing Agreement) गरिने छ । यसमा आयोजनामा संलग्न सबै सरोकारवालाहरूको सहमति र स्वीकृतिमा नगर आयोजना स्थलमा चार पक्षीय सम्झौता सम्पन्न गरिनेछ । सम्झौतापत्रमा सम्बन्धित पक्षको प्रतिनिधिहरूले हस्ताक्षर नगरेसम्म नगर आयोजनाहरूको निर्माणकार्य सुरु गरिने छैन । सम्झौतापत्रमा उल्लेख भएका बुँदा वा दफा कुनै पक्षबाट संशोधन गर्नुपर्ने भएमा संशोधनसहित परिमार्जन गर्न सकिनेछ । तर नेपाल सरकार र एशियाती विकास बैंक बीच भएको मुल सम्झौतापत्रमा उल्लेख भएका आधारभूत बुँदाहरूको भावनाविपरीत संशोधन गरिने छैन । नगर आयोजनाको कुल लागतको अनुपातमा उपभोक्ताले व्यहोर्ने अंश स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्नेछ ।
- खानोपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाको साधारणसभा, बृहत् मर्मत/सम्भार तथा क्षेत्रविस्तार, सेवाशुल्क निर्धारण एवं पुनर्निर्माण गर्दाको अवस्थामा प्रतिनिधित्व गर्ने तथा यस सम्झौताअनुरूप सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले अवलम्बन गर्नुपर्ने शर्तहरू पालना गरे/नगरेको सम्बन्धमा सम्बन्धित निकाय एवं संस्थाहरूलाई आवश्यक रायसुझाव उपलब्ध गराउने ।

११.८ स्थानीय निकाय (Local Bodies)

- छनोट भएका उपयुक्त आयोजनाको आवेदनलाई जिल्ला/नगर/गाउँ परिषद्बाट पारित गराउने ।
- आयोजनाको कार्यप्रक्रियाबारे पूर्ण जानकारी राख्ने, आयोजनासँग सम्बन्धित सबै सरोकारवाला वर्ग/निकायहरूको भूमिका र जिम्मेवारीबारे परिचित हुने र आयोजनाको वित्तीय व्यवस्थापनबारे जानकारी राख्ने ।
- आयोजनासँग सम्बन्धित सूचना एवं जानकारी उपलब्ध गराउने काममा सहयोग पुऱ्याउने ।
- खा.पा.उ.सं. को पहिचान, दर्ता र निर्वाचन प्रक्रियाबाट कार्यकारी समिति (खा.पा.उ.स.स.)को गठन कार्यमा सहयोग गर्ने ।
- मुहान/स्रोत सम्बन्धी विवाद उठेमा समाधान गर्ने प्रयत्न गर्ने । सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाद्वारा प्रस्तावित आयोजनाको सम्बन्धमा सहमति उपलब्ध गराउने तथा उक्त आयोजनाका लागि आवश्यक पर्ने जग्गा व्यवस्था र खानेपानी स्रोत पहिचान एवं दर्ता जस्ता कार्यहरूमा सहजकीरण तथा समन्वय गरिदिने ।
- स्थानीय तहमा आवश्यक समन्वय एवं अनुगमनका लागि गा.वि.स/नगरस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति (V-WASH-CC र M-WASH-CC) संग समन्वयन गर्ने ।
- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का., न.वि.को., खा.पा.उ.सं.स./स्थानीय निकाय (न.पा./गा.वि.स.) बीच प्रारम्भिक चरणमा गरिने नगर आयोजना सहमति पत्र (MOU) मा हस्ताक्षर गर्ने अधिकार प्राप्त प्रतिनिधि तोक्ने ।
- नगर आयोजना निर्माणका लागि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय मार्फत सबै उपभोक्ताको प्रतिबद्धता स्वरूप सङ्कलन गर्नुपर्ने अग्रिम रकम तोकिएको समयमा उठाउन सहयोग गर्ने ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय र कोषबीच हुने ऋण सम्झौता गर्ने ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय र न.वि.को.बीच हुने ऋण सम्झौतामा समन्वय गरी ऋण तिर्न खा.पा.उ.स.स.लाई सजग गराई सम्झौताबमोजिम ऋण/कबुल गरेको दायित्व पूरा गराउने ।

- नगर आयोजना क्षेत्रभित्र सार्वजनिक सरसफाइ सुविधाअन्तर्गत निर्माण हुने सार्वजनिक शौचालय, फोहरमैला व्यवस्थापन तथा वर्षातको पानीको प्रवन्ध गर्ने सार्वजनिक ढल, स्लज डाइड बेड्स आदि निर्माण गर्ने खा.पा.उ.स.स./स्था.नि.ले संयुक्त रूपमा जम्मा गर्नुपर्ने १५% रकम समयमा उपलब्ध गराउने । साथै निर्माणपश्चात् नियमित रेखदेख र मर्मतसंभारको कार्यको समुदायसँग समन्वय गरी पूर्ण रूपमा जिम्मेवारी लिने ।
- सरसफाइ सुविधाअन्तर्गत निर्मित संरचनाहरूको सञ्चालन र सम्भारकार्यहरूमा सहयोग गर्ने ।
- सामाजिक-आर्थिक विवरण तथा सम्भाव्यता अध्ययन सर्वेक्षणका लागि खटिआएका व्यक्ति/टोलीलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- आयोजनाको सञ्चालन मर्मतसम्भारका लागि सहयोग गर्ने र लागत असुलीका लागि खा.पा.उ.स./खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय लाई सजग राख्न प्रयास गर्ने ।
- नगर आयोजना सम्झौताका लागि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई तयार हुन सहयोग गर्ने ।
- विपन्न वर्गका लागि लक्षित प्रतिफलमा आधारित अनुदान (OBA) कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा समितिलाई सहयोग गर्ने तथा अनुगमन गर्ने । चर्पी निर्माण तथा धारा जडानका लागि प्रतिफलमा आधारित अनुदान पाउने घरधुरी छनौट, अनुदान बितरण तथा यस सम्बन्धि कृयाकलापमा सहयोग गरी अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समेत गर्ने । साथै प्रतिफलमा आधारित अनुदान (OBA) कार्यक्रम सञ्चालन गरी सम्बद्ध निकायहरूलाई प्रतिवेदन समेत दिने ।
- खा.पा.उ.स.स.को गठन, दर्ता र नियमन गराउने काममा सहयोग गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयन चरणमा खा.पा.उ.स.स. बाट उठाउनुपर्ने अग्रिम नगद सङ्कलन गर्न सहजीकरण कार्य गर्ने ।
- नगर आयोजनासम्बन्धी हुने वार्ता/सम्झौताबारे खा.पा.उ.स.स.लाई सहयोग गर्ने ।
- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. बाट तयार भएको लै.स.सा.स. कार्ययोजनाबारे नगर/समुदाय स्तरमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय लगायत सबैलाई जानकारी गराउने ।
- कार्ययोजनाको कार्यान्वयन भएको प्रगति प्रतिवेदन पेस गर्नका साथै सबै वर्ग, लिङ्ग, जातजाति, गरिब, दलित, अपाङ्ग आदिलाई आयोजनाको क्रियाकलापमा समावेश गराउन प्रयत्नशील रहने ।
- पुनर्वास योजना लागू गर्न आवश्यकता भए सोअनुरूप सहयोग गर्ने ।

११.९ गा.वि.स./नगरस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति (V/M-WASH-CC)

- आयोजना कार्यान्वयन चरणमा स्थानीय स्तरमा सरसफाइ सम्बन्धी हुनुपर्ने कार्यको समन्वयका लागि कार्यरत रहने ।
- आयोजना कार्यान्वयन चरणमा आइपर्ने समस्या समाधानका लागि पहल गर्ने तथा दुख गुनासो न्यूनीकरण गर्ने ।

नगरस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको संरचना:

नगरपालिका प्रमुख (मेर्यर)	अध्यक्ष
कार्यकारी अधिकृत	सदस्य सचिव
स्वास्थ्य सुविधा प्रदायकहरु	सदस्य
गैरसरकारी संस्थाहरु	सदस्य
समुदायमा आधारित संस्थाहरु	सदस्य
वन उपभोक्ता समूहहरु	सदस्य

विकास साभेदारहरु	सदस्य
खानेपानी उपभोक्ता समितिहरु	सदस्य
टोल सुधार समितिहरु	सदस्य
बाल क्लब	सदस्य
महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेवकहरु	सदस्य
प्रधानाध्यापक तथा प्राचार्यहरु	सदस्य
शिक्षक अभिभावक संघ	सदस्य
महिला समूहहरु	सदस्य
लघुकर्जा संस्थाहरु	सदस्य
स्थानीय सञ्जालहरु	सदस्य

(द्रष्टव्यः नगरप्रमुख (मेरार)को अनुपस्थितिमा कार्यकारी अधिकृत अध्यक्ष र स्वास्थ्य सुविधा प्रदायकका प्रमुख वा खानेपानी सरसफाइको सम्पर्क व्यक्ति सदस्य सचिव हुनेछन् ।)

गा.वि.स. स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको संरचना:

गा.वि.स अध्यक्ष	अध्यक्ष
गा.वि.स. सचिव	सदस्य सचिव
स्वास्थ्य सुविधा प्रदायकहरु	सदस्य
गैरसरकारी संस्था प्रतिनिधि	सदस्य
समुदायमा आधारित संस्थाहरु	सदस्य
वन उपभोक्ता समूहहरु	सदस्य
विकास साभेदारहरु	सदस्य
खानेपानी उपभोक्ता समितिहरु	सदस्य
टोल सुधार समितिहरु	सदस्य
बाल क्लब	सदस्य
महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेवकहरु	सदस्य
प्रधानाध्यापक तथा प्राचार्यहरु	सदस्य
विद्यालय व्यवस्थापन समिति	सदस्य
शिक्षक अभिभावक संघ	सदस्य
महिला समूहहरु	सदस्य
लघुकर्जा संस्थाहरु	सदस्य
स्थानीय सञ्जालहरु	सदस्य

(द्रष्टव्यः गा.वि.स अध्यक्षको अनुपस्थितिमा गा.वि.स. सचिव अध्यक्ष र स्वास्थ्य सुविधा प्रदायकका प्रमुख सदस्य सचिव हुनेछन् ।)

११.१० खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकाय (Water Users' and Sanitation Association /Local Body)

उपभोक्ताहरूको सहलगानी र स्वामित्वपूर्ण अगुवाइमा सञ्चालन हुने यस आयोजनाको तर्जुमा, निर्माण, सञ्चालन तथा सम्भार आदि सम्पूर्ण कामको जिम्मेवारी खा.पा.उ.स.मा रहेको छ । त्यसकारण सेवासुविधा लिन चाहने साना शहरका बासिन्दा (उपभोक्ता) हरूको आमभेलाबाट खानेपानी उपभोक्ता संस्थाको गठन गर्दा विशेष ध्यान दिइनुपर्दछ । खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायमा सबै वर्ग, लिङ्ग, जातजाति, दलित, मुस्लिम तथा विपन्न/गैर लाभान्वित/जोखिमयुक्त वर्गबाट समेत प्रतिनिधित्व हुने गरी ९ सदस्यीय (अध्यक्ष -१, उपाध्यक्ष-१, सचिव-१, कोषाध्यक्ष -१, तथा कार्यकारी सदस्य- ५) संरचना गठन गर्नुपर्नेछ । नौ जना सदस्यमध्ये कम्तीमा ३ जना महिला हुनु अनिवार्य रहेकोछ । त्यसैगरी ३ जना महिलाहरूमध्ये कम्तीमा १ जनाले कुनै एक प्रमुख पदको जिम्मा अनिवार्य रूपले लिनुपर्नेछ ।

उपभोक्ता संस्था जलस्रोत ऐन २०४९ तथा खानेपानी नियमावली २०५५ बमोजिम जिल्ला जलस्रोत समितिमा दर्ता हुनुपर्नेछ । दर्ता भएको ६ महिनाभित्र निर्वाचन प्रक्रियाबाट खा.पा.उ.स.स.को चयन गर्नुपर्नेछ । विधानबमोजिम वार्षिक साधारणसभा, पुनर्गठन, संस्था दर्ता नवीकरण, भावी योजना/कार्यक्रमहरूको तर्जुमा, खानेपानी र सरसफाइ पक्षमा देखिएका समस्याहरूलाई समाधान गर्ने गरी खा.पा.उ.स.स.ले निम्न कार्यहरू गर्ने छ :

- समावेशी तबरले बोलाइएको उपभोक्ताहरूको आमभेलाबाट खा.पा.उ.स. गठन गर्ने र विधिवत खा.पा.उ.स.स. गठन गरी दर्ता नभई सकुञ्जेलसम्म उपभोक्ताहरूको आमभेलाले अन्तरिम सेवाक्षेत्र समिति (तदर्थ समिति) गठन गर्नेछ । खा.पा.उ.स.लाई रीतपूर्वक दर्ता गराउनुपर्नेछ ।
- नगर आयोजनाका लागि पेस गरिने आवेदनपत्र रीतपूर्वक गा.वि.स./न.पा./जि.वि.स.को सिफारिससहित आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का./खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का.मार्फत पेस गर्ने ।
- पूर्वसम्भाव्यता अध्ययनकार्यमा खटिआउने परामर्शदाता/कर्मचारीहरूलाई सहयोग र समन्वय गर्ने ।
- जनचेतना अभियान कार्यक्रममा सक्रिय सहभागी हुने र सो कामका लागि खटि आएका परामर्शदात्री टेलीलाई सघाउने ।
- आयोजनाको प्रारम्भिक चरणमा हुने नगर आयोजना सहमती पत्र हस्ताक्षर सम्पन्न गर्ने ।
- जिल्ला जलस्रोत समितिबाट खानेपानी मुहान (स्रोत) सर्वेक्षण अनुमति र स्रोत उपयोग अनुमति प्राप्त गर्ने ।
- सामाजिक-आर्थिक विवरण तथा सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा तथ्याङ्क/सूचना एवं जानकारी सङ्ग्रहन गर्न आएका टोलीलाई आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने ।
- प्रस्तावित नगर आयोजना प्राविधिक/आर्थिक/सामाजिक/वातावरणीय दृष्टिकोणले सम्भाव्य देखिएमा आफ्नो सहमति प्रदान गर्ने ।
- डि.सु.व्य.प.लाई नगर आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन कार्यक्रम प्राविधिक प्रस्तावमाथिको सहमति तथा नगर आयोजनाको क्षेत्र निर्धारण (**Scopping**) कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- सम्भाव्यता अध्ययनकार्यमा सहयोग गर्ने, उपलब्ध विकल्पमध्ये उत्तम विकल्पको छनोट, डिजाइन र लागत अनुमान तय गर्ने ।
- नगर आयोजनाको विस्तृत डिजाइन प्रतिवेदन तयार गर्न तथा सो सम्बन्धमा सहमति प्राप्त गर्न आवश्यक भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- नगर आयोजना क्षेत्रमा एकभन्दा बढी खा.पा.उ.स.हरू रहेको अवस्थामा उपलब्ध सुविधालाई संयुक्त रूपमा व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित सबै खा.पा.उ.स.हरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी एउटा मूल समिति गठन गर्ने ।
- जग्गा उपलब्ध, पुनर्वास तथा नगर आयोजनाको स्वामित्व सम्बन्धमा नगर आयोजनाका अवयवहरू; पानीपोखरी, प्रशोधन प्रणाली आदि संरचनाहरू निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने जग्गा उपलब्ध गराउने । यस्ता जग्गा/जमिन खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको नाममा कानुनी रूपले दर्ता वा भोगाधिकार प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ । नगर आयोजना क्षेत्रभित्रका सम्पूर्ण भौतिक सम्पतिहरूको स्वामित्वको हकमा जग्गा जमिन उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको हुने र सो जग्गामा निर्माण गरिएका भौतिक संरचनामा नोपाल सरकारको स्वामीत्व रहने ।
- खानेपानीको मुहान तथा नगर आयोजना कार्यान्वयनको समयमा आइपर्ने समस्या र विवादहरूको समाधान गर्ने दायित्व खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको हुनेछ । पहिचान भएको खानेपानीको

मुहान विवादरहित हुनुपर्छ र यसको समुचित प्रयोगका लागि सम्बन्धित निकायबाट समयमै स्वीकृति लिने कार्य खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको हुनेछ ।

- आयोजनाको विस्तृत इञ्जिनियरिङ डिजाइन तथा लागत अनुमानबारे समीक्षा बैठक गरी आफ्नो तर्फबाट अन्तिम स्वीकृति प्रदान गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वार्ता/सम्झौताहरू गर्ने र सकारात्मक वातावरण बनाउन सक्रिय रहने ।
- खानेपानी आयोजनाको कुल लागतको ३०% सम्म सहलगानी गर्ने प्रावधान अनुसार कम्तीमा ५% ले हुने रकम अग्रिम जम्मा गर्ने र सोको विवरण, नाम सामेल गरी कोषमा पठाउनु पर्ने तथा सम्झौतामा उल्लिखित अन्य शर्तहरू पालना गर्ने । तर सह-लगानी रकम कति भन्नेबारे विस्तृत इञ्जिनियरिङ डिजाइन अध्ययनकार्य सम्पन्न गरी उपयुक्त प्राविधिक विकल्पको चयन भइसकेपछि गरिने नगर आयोजनाको अनुमानित लागत तयार भैसकेपछि, मात्र यकिन हुनेछ ।
- आयोजना निर्माणको कुल लागतको ३०% सम्म सहलगानीको प्रावधानअनुसार अग्रिम रकम सङ्कलनको आधारमा बाँकी हुन आउने २५% सम्मको रकम न.वि.को.सँग ऋण माग गर्ने । ऋणको भाका अवधि (सहुलियत वर्ष ५ समेत) कुल २५ वर्षभित्र वार्षिक ५% ब्याज, साँवा र अन्य हर्जाना रकम पानी शुल्कबापत उठेको रकमबाट शर्त बमोजिम तिर्दै जानुपर्नेछ ।
- नगर आयोजना सञ्चालनका सम्बन्धमा सुसूचित रहन र आवश्यक सहजकीरण गर्न गराउन खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले दुई जना प्रतिनिधि (१ जना प्राविधिक र १ जना लेखा सम्बन्धी) लाई खटाउने ।
- न.वि.को.बाट प्राप्त ऋणको साँवा र ब्याज रकम न.वि.को.लाई तिरेको लेनदेनको हिसाब राख्ने र यथार्थ आर्थिक स्थिति भल्क्ने रीतपूर्वकको आर्थिक विवरण तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने सबै प्रकारको तालिम/गोष्ठी कार्यक्रममा सक्रिय सहभागी हुने तथा आयोजना क्षेत्रमा सञ्चालन हुने शैक्षिक/चेतनामूलक कार्यक्रमलाई प्रभावकारीता दिन प्रयत्नशिल रहने ।
- निर्माणकार्यका निमित्त अपनाइने बोलपत्र (**Bid**) मूल्यांकन प्रक्रियामा सहभागी हुने सम्झौतापत्रमा साक्षीका रूपमा आफ्नो सहमति र सहभागिता जनाउने ।
- खा.पा.उ.स.का सदस्यहरूले आ-आफ्नो घरमा चर्पी तथा सरसफाइका सुविधाहरूको निर्माण वा विद्यमान संरचनाको प्रयोग र मर्मतसम्भार गरी स्वस्थ्य आचरण तथा व्यवहारद्वारा आफू उदाहरण बनेर देखाउने ।
- निजी/सामुदायिक शौचालय, ढल निर्माण कार्यक्रमहरूलाई व्यापकता दिई शहरवासीहरूको सरसफाइसम्बन्धी व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन आए/नआएको निरन्तर अनुगमन गरी अभिलेख राख्ने ।
- आयोजनाको लाभबारे अनुगमन एवं मूल्याङ्कन (Benefit Monitoring and Evaluation) का लागि आवश्यक पर्ने सूचना/विवरण आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. लाई उपलब्ध गराउने ।
- आयोजनाको उद्देश्य अनुरूप उपभोक्ताहरूको स्वास्थ्य तथा आर्थिक स्थितीमा सुधार आए/नआएको जानकारी लिन लाभ अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यमा खटिआउने टोलीलाई सहयोग गर्ने ।
- आयोजना स्थलमा नगर आयोजनाको कुल लागत, ए.वि.बैड, नेपाल सरकार, नगर विकास कोष र उपभोक्ताको योगदान, लाभान्वित जनसंख्या, आयोजना सुरु र सम्पन्न हुने मिति तथा कार्यप्रक्रियाहरूको स्पष्ट विवरण सार्वजनिक जानकारीका लागि सबैले देख्ने स्थानमा राख्ने ।

- उपभोक्ताबाट खानेपानी तथा सरसफाइ सेवासुविधा प्राप्तिका लागि आवेदन गर्ने र पूर्वशर्तका रूपमा प्रतिबद्धतापत्र सङ्गलन गर्ने । साथै आवश्यकताअनुसार अग्रिम केही आवश्यक रकम उठाउने ।
- क्षे.आ.व्य.का./खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का. र डि.सु.व्य.प.बाट आवश्यक प्राविधिक सहयोग लिई निर्माण व्यवसायीले प्रयोग गर्ने निर्माणसामग्री तथा निर्माण गरिरहेको संरचनाहरूको गुणस्तर नियन्त्रणमा विशेष ध्यान दिने ।
- निर्माण कार्यको कार्यतालिका बनाउन सहयोग गर्ने, निर्माणसामग्रीको परिमाण र गुणस्तर अनुगमन तथा संरचना निर्माणको सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- निर्माण सम्पन्न भएपछि खानेपानी र सरसफाइ प्रणालीहरूको संचालन/सम्भार कार्य गर्ने । प्रणाली संचालनमा स्वामित्वपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- आयोजना सम्पन्न भएपछि क्षे.आ.व्य.का. ले तयार गरेको आयोजना सम्पन्न प्रतिवेदन (Project Completion Report) उपर छलफल गरी सहमति प्रदान गर्ने ।
- न.वि.को. तथा अन्य उपभोक्तावर्गले चाहेका बखतमा हेर्न सक्ने गरी प्रचलित नियम तथा खा.पा.उ.स.को विधानबमोजिम सर्वमान्य तवरले आय व्ययको हरहिसाब दुरुस्त राखी स्वतन्त्र लेखापरीक्षकद्वारा प्रचलित विधिबमोजिम लेखापरीक्षण गराउने ।
- एकीकृत खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको कार्यान्वयनबाट जनस्वास्थ्यमा उचित फाईदा पाउन सार्वजनिक सरसफाइको कार्यक्रम खानेपानी आयोजनासँगसँगै लागू गर्न खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय सहमत हुनुपर्नेछ । सार्वजनिक सरसफाइका सुविधाहरूमा सार्वजनिक शौचालय, Sludge Drying Beds, Wastewater व्यवस्थापन आदि हुनेछन् । सरसफाइ सम्बन्धि कार्यक्रम लागू गर्दा कुल लागतको १५% खा.पा.उ.स.स./स्था.नि.ले संयुक्त रूपमा सहलगानी गर्नेछन् ।
- अन्य सरोकारवालाको साथै खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले नगर आयोजनालाई तोकिएको समयमा सम्पन्न गर्न र गुणस्तरमा विशेष ध्यान दिई निर्माणकार्यको निरन्तर सुपरिवेक्षण गर्नुपर्नेछ । साथै नि.व्य.को विल भुक्तानीको लागि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले सिफारिस गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- पानी सेवाशुल्क निर्धारण - खानेपानीको सेवासुविधा उपभोग गरेबापत सेवा प्रदायक संस्थाका रूपमा यसले पानी सेवाशुल्क निर्धारण गर्नेछ । यसरी निर्धारण भएको पानी सेवाशुल्क दरबमोजिम उपभोक्ताहरूबाट नियमित रूपमा हरेक महिना पानी सेवाशुल्क सङ्गलन गर्नुपर्नेछ । सेवाशुल्क निर्धारण गर्दा निम्न कुरालाई ध्यान दिनुपर्नेछ :

 - खानेपानी आपूर्ति सेवासुविधा सञ्चालन (उत्पादन, प्रसोधन, प्रसारण, वितरण र मर्मतसम्भार) र कार्यलय सञ्चालन खर्च हुने रकम ।
 - सम्झौताबमोजिम ऋणको साँवा, व्याज/हर्जाना गर्ने रकम ।
 - सेवाक्षेत्र विस्तार र आकस्मिक मर्मतखर्च रकम ।
 - उपभोक्ताहरूको महशुल तिर्न सक्ने क्षमता र तत्परता ।

- निर्माणचरण सम्पन्न हुनुभन्दा अगाडि नै खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले निर्माणकार्य सम्पन्न भई आयोजना जिम्मा लिएपछि आयोजना संचालनको अभिभार वहन गर्नका लागि आयोजना सञ्चालन तथा सुपरिवेक्षण इकाई गठन गर्नुपर्नेछ । यस इकाइले हस्तान्तरण भइआएको नगर आयोजनाको सञ्चालन तथा मर्मतसम्भारको अभिभार बोक्नेलगायत निम्न कार्यहरू गर्नेछ ।
- क) पानी सेवाशुल्क सङ्गलन गरी सञ्चालन तथा सम्भारकार्यमा लाग्ने खर्चको व्यवस्था गर्ने ।

- ख) पानी सेवाशुल्क निरन्तर रूपमा उठेको छ-छैन, कर्मचारीहरूको सेवा सर्त, पारिश्रमिक तथा कार्यसम्पादन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन न.वि.को.को राय सुभाव अनुसार गर्ने ।
- ग) चाहेका बखतमा क्षे.आ.व्य.का./खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का.को प्राविधिक सहयोग प्राप्त गर्नुका साथै निजी क्षेत्रबाट समेत प्राविधिक विशेषज्ञको सेवा प्राप्त गरी खानेपानी सेवाप्रणाली सञ्चालनमा निरन्तरता प्रदान गर्ने ।
- आयोजना निर्माण सम्पन्न भई निर्माण व्यवसायीले परीक्षण सञ्चालन गरेको एक वर्षपछि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले सुपरिवेक्षण र अनुगमन गर्ने गरी निम्न विकल्पहरूमध्ये एउटा छानी नगर आयोजना सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।
 - १) हालका निर्माण व्यवसायीलाई शुल्क तिरी सञ्चालन गराउने,
 - २) प्रतिस्पर्धाको आधारमा छुट्टै सेवा सञ्चालक नियुक्त गर्ने वा
 - ३) खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय आफैले आयोजना सञ्चालन गर्ने ।
 - आयोजना सञ्चालन, सम्भार तथा ऋण असुली गर्ने कामको जिम्मा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय हरूको अभिभारा भएकाले स्थानीय तहमा बढी उपभोग गर्नेसँग बढी सेवाशुल्क असुल्ने गरी उपभोगको अनुपातमा सेवाशुल्क निर्धारण गर्ने प्रणाली अवलम्बन गर्नुपर्नेछ । हस्तान्तरण भएका नगर आयोजनाहरूलाई सहज सञ्चालनका लागि निम्न कुराहरूलाई ध्यान दिनु जरुरी छ ।
- क) पानीको सेवाशुल्क दर निर्धारण गर्दा न.वि.को.को आयोजना मूल्याकानका आधारमा लगानी असुली, सञ्चालन तथा सम्भार लागत उठ्टी हुने गरी निश्चित स्तरमा सेवाशुल्क बढाउने प्रावधानको व्यवस्था गर्ने ।
- ख) खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको क्षमता अभिवृद्धि गर्न व्यवस्थापकीय तथा वित्तीय विषयहरूमा थप तालिमहरूको लागि आयोजना र न.वि.को.सँग सहयोग माग गर्ने ।
- ग) सामुदायिक सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी निजी धारा जडानलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- घ) प्रणाली सञ्चालनका क्रममा देखिएको प्राविधिक जटिलता/समस्याहरूको निराकरण गर्न कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का., जिल्ला डिभिजन/सब डिभिजन र न.वि.को.सँग सहयोग लिने ।

११.११ राष्ट्रीय खानेपानी तथा सरसफाइ प्रशिक्षण केन्द्र (National Water Supply and Sanitation Training Center - NWSSTC)

खा.पा.ढ.नि.वि. अन्तर्गत यस राष्ट्रीय खानेपानी तथा सरसफाइ प्रशिक्षण केन्द्रले साना शहरी खानेपानी आयोजनाका लागि आ.व्य.का. र न.वि.को.को सहयोग र समन्वयमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धिका निमित्त आवश्यकताअनुसार तोकिएको वित्तीय, प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय विषयहरूमा तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नेछ ।

११.१२ निर्माण व्यवसायी (Civil Works Contractor)

- निर्माण कार्य सुरु गर्नु अगाडि सम्झौताबमोजिम आ.व्य.का. र निर्माण व्यवसायीको संयुक्त नाममा बीमा गराउने ।
- सम्झौताबमोजिम डिजाइन, नक्सा र स्पेसिफिकेशन बमोजिम इन्जिनियरको निर्देशन तथा सुपरिवेक्षणमा निर्माणकार्य गर्ने ।
- निर्माणकार्यको थालनीदेखि नै स्वीकृत कार्यतालिकाअनुसार तोकिएको समयमा कार्य सम्पन्न गर्ने । सोका लागि आवश्यक पर्ने कामदार, निर्माणसामग्री, यन्त्र र उपकरण समयमै कार्यस्थलमा उपलब्ध गराई कार्य सुपरिवेक्षणको व्यवस्था गर्ने ।

- स्थायी संरचना निर्माणका लागि प्रयोग गरिने सामग्रीहरूको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न ती सामग्रीहरू निर्माण स्थलमा ल्याउनु अगाडि निरीक्षण र परीक्षण भएको प्रमाण (**Inspection and Test Certificate**) पेस गर्ने ।
- आयोजना क्षेत्रभित्र उपलब्ध/इच्छुक उपभोक्ताहरूलाई रोजगारी दिने हिसाबले अदक्ष कामदार (**Unskilled Labour**)को रूपमा निर्माणकार्यमा प्रयोग गर्ने ।
- निर्माण भएको संरचनाहरूको सञ्चालन परीक्षण (**Commissioning & Testing**) गर्ने । निर्माण व्यवसायीले आयोजना सम्पन्न भएपछि एक वर्षसम्म आयोजनाको मर्मत र सम्भार संचालनको जिम्मेवारी पूर्ण रूपमा लिनुपर्नेछ । त्यस अवधिमा पानी पम्प गर्ने, प्रशोधन, वितरण आदि नियमित तवरमा गर्नुपर्दछ । साथै नि.व्य.को दायित्व दुई वर्षसम्म डिफेक्ट लियबिलिटीको अवधि रहेको हुँदा यस समयभित्र देखिएका त्रुटि र समस्याहरूलाई निराकरण गर्ने समेत दायित्व रहेको छ ।
- आयोजनाको कार्य लक्ष्यअनुरूप (**Performance Target**) पानीको गुणस्तर/राष्ट्रिय गुणस्तर मापदण्ड (**Nepal National Drinking Water Quality Standards -NDWQS**) अनुरूप वितरण हुनुपर्ने ।
- पानी परीक्षणका लागि पानी परीक्षण प्रयोगशाला (**Water Testing Laboratory**) स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थित गर्ने कार्यसमेत नि.व्य.ले गर्नुपर्ने ।
- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का., खा.पा.उ.स.स. र आयोजनाका सरोकारवालाहरूसँग समन्वय राखी काम गर्नुपर्ने ।
- सम्झौताअनुसार तोकिएको समयभित्र आयोजनाका सबै संरचनाहरूको गुणस्तरीय निर्माण गर्नुपर्ने ।
- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का., खा.पा.स.डि.का. र खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले तोकेको प्राविधिकको सहयोग लिएर काम गर्नुपर्ने ।
- नियमित रूपले प्रत्येक महिना वा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.ले चाहेबमोजिम कामको प्रगति प्रतिवेदन उपलब्ध गराउने ।
- निर्माणकार्य गर्दा वातावरणीय प्रभावलाई ध्यानमा राखी कार्य गर्ने ।
- सम्पन्न भइसकेका निर्माणकार्यमा त्रुटिहरू देखिएमा यथाशीघ्र सच्याउने ।
- निर्माण व्यवसायीले आयोजना संचालन म्यानुयल बनाइ पेश गर्ने ।
- सम्पन्न भएका निर्माणकार्यका सम्पूर्ण विवरण तथा नक्शाहरू(एजबिल्ट ड्राइङ) क्षे.आ.व्य.का. तथा खा.पा.उ.स.//स्थानीय निकायलाई उपलब्ध गराउने ।

११.१३ एशियाली विकास बैंक (**Asian Development Bank -ADB**)

- स्थलगत पुनरावलोकन कार्य, मध्यावधि पुनरावलोकन कार्य तथा आयोजना सम्पन्न पुनरावलोकन कार्य सम्पन्न गरी आयोजना कार्यान्वयन अवस्थाबारे जानकारी लिने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयले पेश गरेका वस्तु र सेवाको खरिद कार्य, निर्माण कार्य आदि सम्बन्धमा सुझाव तथा सहमति प्रदान गर्ने ।
- खर्चको विवरण परीक्षण गर्नुका साथै ऋण सम्झौतामा सहमति भए अनुसार ऋण रकम प्रवाह गर्ने ।
- ओपेक फण्डबाट प्राप्त ऋणको प्रशासनिक कार्य गर्ने ।

१२. संस्थागत व्यवस्थापन (**Institutional Arrangement**)

सहरी विकास मन्त्रालयले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको सक्षमता, प्रभावकारी र जवाफदेहिता समेतका लागि खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत क्षमता अभिवृद्धि इकाइ गठन गरेको छ । अर्कोतर्फ खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरूको निर्माण कार्यान्वयनका लागि मातहतको खानेपानी तथा ढल

निकास विभागमा केन्द्रीय तहको आ.व्य.का. को स्थापना गरेको छ, भनि क्षेत्रिय स्तरमा दुई वटा क्षे.आ.व्य.का. हरुको स्थापना गरेको छ। आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. ले साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजनाको कार्यान्वयन गर्ने निकायको भूमिका निर्वाह गर्ने निर्देशन गरेको छ। यसले आयोजना कार्यान्वयनका लागि साना शहरहरूको छनोट, नगर आयोजनाका लागि आवश्यक वस्तु तथा सेवाको खरिद तथा व्यवस्थापन, निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण तथा सञ्चालन, समग्र आयोजनाको सुपरिवेक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन तथा आयोजनाको सहज कार्यान्वयनका लागि आवश्यक सरोकारवाला वर्ग निकायहरूबीच समन्वय जस्ता केन्द्रीय तहका कार्यहरू गर्नेछ। यसका लागि केन्द्रीय तहमा आयोजना निर्देशक र दुई जना आयोजना उप-निर्देशकहरूका मातहत यसै निर्देशिकामा संलग्न संगठन तालिका-५ अनुसार प्राविधिक, लेखा, प्रशासनिक, सामाजिक विकास आदि क्षेत्रगत कर्मचारीहरूको व्यवस्था गरिएको छ।

दुई क्षेत्रमा रहेका क्षे.आ.व्य.का. ले क्षेत्रभरिका नगर आयोजनाको समन्वय, कार्यान्वयन, व्यवस्थापन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमनको सम्पूर्ण अभिभारा पाएको छ। क्षे.आ.व्य.का.को सङ्गठन स्वरूप संगठन तालिका-६ बमोजिम हुनेछ। यसका बाबजुद खा.पा.ढ.नि.वि. अन्तर्गतको क्षेत्रीय स्तरमा रहेका अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण कार्यालयले नगर आयोजनाहरूको निरीक्षण गरी आवश्यक राय-सुझाव, सहयोग प्रदान गर्नेछ।

संगठन तालिका-५

```

graph TD
    A[आयोजना निदेशक] --> B[आयोजना उप-निदेशक-२]
    B --> C[इन्जिनियर-३]
    B --> D[समाजशास्त्री-१]
    B --> E[लेखा शाखा - ३]
    B --> F[प्रशासन शाखा]
    B --> G[स्टोर किपर-१]
    F --> G[प्रशासकीय प्रमुख - १]
    F --> H[कम्प्युटर अपरेटर - ३]
    F --> I[हलुका सवारी चालक-८]
    F --> J[कार्यालय सहयोगी - ३]
  
```

तेसो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना
आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको संगठन तालिका

आ.नि.	१
आ.उ.नि.	२
इन्जिनियर	३
समाजशास्त्री	१
प्रशासकीय प्रमुख	१
प्रमुख लेखा नियन्त्रक	१
लेखा अधिकृत	१
स्टोर किपर	१
लेखापाल	१
क.अ.	३
ह.स.चा.	८
कार्यालय सहयोगी	५

	२८

सङ्गठन तालिका-६

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत
क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको संगठन तालिका

क्षेत्रीय आयोजना प्रमुख

समाजशास्त्री	- १
इन्जिनियर रा.प.टृ.प्रा.	- १६
लेखा अधिकृत	- १
लेखापाल	- १
नायव सुब्बा	- १
कम्प्युटर अपरेटर	- ४
सामाजिक परिचालिका	- १३
सवारी चालक	- १
कार्यालय सहयोगी	- १५

५३

१३. तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको कार्यप्रक्रिया

यस आयोजनाको कार्यप्रक्रियालाई तीन चरणमा विभाजन गरिएको छ। प्रत्येक चरणमा क्रमबद्ध रूपमा सम्पादन गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरूको विवरण तल उल्लेख गरिएको छ। एउटा क्रियाकलाप समाप्त नभई अर्को क्रियाकलाप सुरु गर्न नमिल्ने भएको हुँदा अनिवार्य रूपले तोकिएका क्रियाकलापहरू समयमै सम्पन्न गर्दै अधि बढ्नुपर्ने यस आयोजनाको विशेषता हो। साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना, अहिलेसम्म सञ्चालन भएका खानेपानी तथा सरसफाईसम्बन्धी आयोजना कार्यक्रमभन्दा बिलकुलै भिन्न प्रकृतिको भएकाले यसमा संलग्न सबै सरोकारवाला पक्षहरूले आ-आफूले निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्व तथा जिम्मेवारी/सेवा तोकिएको समयमा उपलब्ध हुन सक्नुमा सरोकारवाला पक्षहरूका बीचको आपसी समझदारी र समन्वयको फलस्वरूप आयोजनासँग आबद्ध सबै पक्षहरूको योगदान नै यस आयोजनाको सफलता मेरुदण्ड मानिनेछ। आयोजनाको चरणबद्ध प्रक्रिया कार्यप्रक्रिया अनुसूची १६ अनुसार हुनेछ।

१३.१ प्रथम चरण: निर्माणपूर्व आयोजना तर्जुमा र छनोट प्रक्रिया

- १३.१.१ आयोजनाको सबैभन्दा सुरुआतको चरणमा आयोजनाका बारेमा साना शहरबासीहरूलाई आयोजनाबारे जानकारी गराउन आवश्यक प्रचारप्रसार गर्ने तथा इच्छुक समूह/संस्थासँग नगर आयोजनाका लागि आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. ले सार्वजनिक आव्हान गर्नेछ। यसै निर्देशिकाको अनुसूची-१ मा दिइएको नगर छनोट आवेदन फारामको नमुना खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का. तथा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. मार्फत आवेदन फाराम प्राप्त गर्न सकिनेछ। साथै सूचनाप्रवाहका प्रभावकारी माध्यमका रूपमा वेबसाइट तथा राष्ट्रिय/स्थानीय पत्रपत्रिकामार्फत सूचना प्रवाह गरिनेछ।
- १३.१.२ नगर आयोजनाका लागि आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. द्वारा तयार पारिएको आवेदन फारामबमोजिम सूचनाहरू उपलब्ध गराउने र उल्लिखित शर्तहरूको पालना गर्ने कबोल गरीएका आवेदनहरू विधिवत् खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का.मा वा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. मा पेस गर्न सकिनेछ।
- १३.१.३ आयोजना मागका आवेदनका आधारमा मनासिव देखिएका आवेदनको छनोट गरी सो आवेदनमा उल्लिखित विवरणहरूबारे वस्तुस्थिति यकिन गर्न (**Verification**) र पूर्वसम्भाव्यता (**Pre-feasibility**) अध्ययन गर्न आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. बाट सम्बन्धित समुदायमा प्राविधिक टोली खटाइनेछ। सो टोलीले वस्तुस्थितिको स्थलगत अध्ययन अवलोकन गरी आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. मा प्रतिवेदन पेस गर्नेछ। प्रस्तुत प्रतिवेदनसमेतको आधारमा पूर्वनिर्धारित मापदण्ड (**Criteria**) अनुसार उपयुक्त देखिएका आयोजनाको प्रारम्भिक छनोट गरी सम्बन्धित समुदाय एवं स्थानीय निकायलाई जानकारी गराइनेछ। साथै उपयुक्त देखिएका आयोजनाहरूको अनुमोदन जिल्ला परिषद्बाट गराउने प्रावधान भएकाले सोसम्बन्धी सहमतिपत्र जि.वि.स.ले प्रदान गर्नुपर्नेछ। Pre-feasibility Report को ढाँचाबाटे **अनुसूची - २** अनुसार हुनेछ।
- १३.१.४ पूर्व-सम्भाव्यता अध्ययन पश्चात् सम्भाव्य नगर आयोजनाहरूका लागि आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.ले डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाहरूको छनोट गरी सो संस्थामार्फत आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन र जनचेतना अभिवृद्धि अभियान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन्। जनचेतना अभिवृद्धि अभियानले सम्बन्धित खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई आयोजनाका बारेमा विस्तृत जानकारी गराई आयोजनाप्रतिको जिम्मेवारी तथा आयोजनाका विभिन्न चरणहरूमा पूरा गर्नुपर्ने शर्तहरूबारे जानकारी दिने छ। जनचेतना अभिवृद्धि अभियानको उद्देश्य आयोजना सम्पन्न गर्न उपभोक्ताहरूले वहन गर्नुपर्ने जिम्मेवारीबारे अवगत गराई सामाजिक तयारी स्वरूप नैतिक, आर्थिक र भौतिक रूपले उनीहरूलाई तयार गर्नु पनि हो। साथै आयोजना प्राविधिक दृष्टिकोणले सम्भाव्य छ, छैन अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार गरिनेछ। त्यसैगरी खा.पा.उ.स.स.को गठन तथा दर्ताको प्रक्रिया पनि आरम्भ हुनेछ।

- १३.१.५ सम्भाव्यता अध्ययनको परिणामअनुसार आयोजना प्राविधिक, आर्थिक, सामाजिक दृष्टिकोणले सम्भाव्य देखिएमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको सहमति पश्चात मात्रै आयोजनाको अरू काम कार्यवाही अघि बढाइनेछ ।
- १३.१.६ आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन पश्चात खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले आयोजनाबारे सबै जानकारी हासिल गरेपछि भविष्यमा पूरागर्नु पर्ने शर्त तथा जिम्मेवारीहरू पूरा गर्न प्रारम्भिक चरणमा नगर आयोजना सहमति पत्र (Memorandum of Understanding) गरिनेछ । यस सहमतिपत्रको नमुना ढाँचा अनुसूची-४ अनुसारको हुनेछ । न.वि.को., खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय तथा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. का प्रतिनिधिबाट हस्ताक्षर गरिने यस सम्झौतापत्रलाई आयोजनाप्रति खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको प्रतिबद्धता मानिन्छ ।
- १३.१.७ आयोजनाको विस्तृत इञ्जिनियरिङ डिजाइन तथा लागत अनुमान (Cost Estimate) तयार भएपछि, निर्माणप्रक्रियालाई अगाडि बढाउन आ.व्य.का.ले नगर आयोजना सञ्चालन गर्ने अभिभारा क्षे.आ.व्य.का. लाई दिनेछ । साथै खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायबाट नगर आयोजनाको क्रियाकलाप र व्यवस्थापन पक्षको जानकारी लिन दुई जना सदस्य प्रतिनिधि (प्रविधिक र लेखा) छानौट गर्नु पर्ने छ ।
- १३.१.८ यस सम्झौतापछि आयोजना प्राविधिक दृष्टिले उपयुक्त छ-छैन तथा उपभोक्ताको सेवाशुल्क तिर्ने इच्छा (Willingness to pay) तथा उनीहरूको खर्च धान्न सम्मता (Affordability) को जानकारी लिन नगर आयोजना क्षेत्रको विस्तृत सामाजिक आर्थिक सर्वेक्षण गरिनेछ । यस अध्ययनकार्यका लागि आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. ले डि.सु.व्य.प. मार्फत सामाजिक एवम् आर्थिक विवरण (Socio-economic Profile) तथा प्राविधिक सम्भाव्यता अध्ययन कार्य गराइनेछ । यस अध्ययनका लागि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले आवश्यक सूचना/जानकारी दिई सहयोग गर्नेछ ।
- १३.१.९ सम्भाव्यता अध्ययनबाट आयोजना सम्भाव्य देखिएमा मात्र खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको सहमति पश्चात आयोजनाको विस्तृत प्राविधिक ढाँचा र लागत अनुमान तयार गरिने छ । यसमा संरचना निर्माण गर्दा लाग्ने खर्च, निर्माण सामग्री खरिद गर्ने खर्च, इञ्जिनियरिङ डिजाइन तथा सम्पूर्ण कार्यहरू डि.सु.व्य.प.ले तयार गर्नेछ । यदि आयोजना सम्भव नदेखिएमा आयोजनाका सम्पूर्ण कामहरू रोकिनेछन् भने आयोजना सम्भव भएमा विस्तृत प्राविधिक ढाँचा र लागत अनुमानको अध्ययन प्रतिवेदन तयार पारिनेछ ।
- १३.१.१० खानेपानी आपूर्ति व्यवस्थाको कुल निर्माण लागतमा सह-लगानी स्वरूप उपभोक्ताबाट व्यहोर्नु पर्ने ३०% मध्ये अनिवार्य रूपले अग्रिम ५% रकम नगर आयोजनाको लागि तोकिएको खातामा जम्मा गर्नुपर्नेछ । रकम जम्मा गरेको निस्सा स्वरूप बैड भौचर पेस गरेपछि त्रिपक्षीय आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का, खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय तथा न.वि.को.का बीचमा वित्तीय सम्झौता गरिनेछ । यस सम्झौतामा नगर आयोजनाका लागि सम्बन्धित सरोकारवालाहरूबाट हुने योगदान, आयोजनाको लागत, निर्माण हुने संरचनाहरू आदिबारे उल्लेख गरी सम्झौता गरिनेछ । वित्तीय सम्झौता (त्रिपक्षीय सम्झौता)को ढाँचा अनुसूची-५ अनुसार हुनेछ ।
- १३.१.११ वित्तीय सम्झौता सम्पन्न भएपछि आयोजना कार्यान्वयनका लागि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायका तर्फबाट न.वि.को.सित ऋण लिनेतर्फ कार्यबाही अगाडि बढाइनेछ । न.वि.को.ले आयोजनाको वित्तीय मूल्यांकनको आधारमा न.वि.को. तथा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायका बीच २५% सम्म रकमका लागि ऋण सम्झौता (Sub-Loan Agreement) गर्नेछ । न.वि.को.ले खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई कति प्रतिशतसम्म रकम ऋण रकम प्रवाह गर्ने हो सो आधार भने वित्तीय मूल्यांकन अनुसार तय हुनेछ । यस सम्झौताको ढाँचा अनुसूची-७ बमोजिम हुनेछ । ऋण रकम आयोजनाको निर्माणकार्य सुरु भएपछि क्रमिक रूपले न.वि.को.ले रकम प्रवाह गर्दै जानेछ । यस चरणअन्तर्गत तोकिएका कामहरू पूरा गर्न लगभग एक वर्ष लाग्नेछ ।

१३.२ दोस्रो चरणः आयोजना कार्यान्वयन/निर्माण प्रक्रिया

आयोजना निर्माणप्रक्रियाअन्तर्गतका क्रियाकलापहरूलाई पूरा गर्न बढीमा दुई वर्षको समय अनुमान गरिएको छ र जुन अवधिमा निम्न कार्यहरू हुनेछन् ।

- १३.२.१ आयोजना निर्माणप्रक्रिया अगाडि बढाउन निर्माणको काम गर्नका लागि निर्माण व्यवसायीले गर्ने कामको बोलपत्र (**Bid Document**) आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.ले तयार गर्नेछ र यसमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको सहमति प्राप्त भएपछि बोलपत्र आव्हान गरिनेछ । आव्हान गरिएका बोलपत्रदाताहरूमध्येबाट खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय, न.वि.को. र आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. को सहमतिमा उपयुक्त निर्माण व्यवसायीको छनोट गरी निर्माण कार्यका लागि परिचालन गरिनेछ ।
- १३.२.२ आयोजनाको निर्माणकार्यको अनुगमन र निरीक्षण डि.सु.व्य.प.ले गर्नेछ । निरीक्षण र अनुगमन गर्दा निर्माणसामग्री तथा निर्माण भएका संरचनाको गुणस्तर बारे डि.सु.व्य.प.ले विशेष ध्यान दिनेछ । साथै आयोजनाको निर्माण कार्यको अनुगमन तथा निरीक्षण क्षे.आ.व्य.का. तथा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय आदिले पनि गर्नेछन् ।
- १३.२.३ आयोजनाको निर्माण कार्यसँगै डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले सरसफाइका कार्यक्रमहरू, सामुदायिक परिचालन, स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्ध जनचेतनामूलक कार्यक्रमका सञ्चालन गरिनेछन् । साथै खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरूका लागि व्यवस्थापन, आर्थिक तथा प्राविधिक पक्षमा तालिमहरू क्षे.आ.व्य.का., न.वि.को., आ.व्य.का., रा.खा.पा. तथा स.स. प्रशिक्षण केन्द्र आदिबाट समन्वयात्मक ढंगले सञ्चालन हुनेछ । निजी चर्पी निर्माण, फोहरमैला व्यवस्थापन, ढल निकास, सामुदायिक शौचालय, सामुदायिक ढलसहितको स्लज डाइज्झ बेड तथा फोहरपानी व्यवस्थापन आदि संरचनानिर्माणका लागि १५% रकम उपभोक्ता वर्ग र स्थानीय निकायले संयुक्त रूपमा बेहोन्नुपर्नेछ । यस सम्बन्धमा स्थानीय निकाय र खा.पा.उ.स.स.ले आपसी समझदारीका आधारमा तय गर्न सक्ने छन् ।
- १२.२.४ निर्माण कार्यको लागि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायबाट उपलब्ध गराइएका रकमहरूको हरहिसाब खा.पा.उ.स.स बाट खटी आएका लेखा कर्मचारीले अभिलेख राखेछ ।
- १३.२.५ सम्पन्न कामको भुक्तानी गर्न नि.व्य.ले पेस गरेको विल डि.सु.व्य.प.ले चेकजाँच गर्ने र खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायबाट सिफारिस भएको हुनु पर्नेछ र विलको भुक्तानी क्षे.आ.व्य.का.ले गर्नेछ । न.वि.को.बाट ऋण प्राप्त गरी भुक्तानी गरिने अंशका हकमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको सिफारिस प्राप्तभएपछि मात्र भुक्तानी हुनेछ ।
- १३.२.६ निर्माण व्यवसायीले आयोजनाको निर्माण भएको संरचनाहरूको सञ्चालन परीक्षण (*Commissioning & Testing*) गर्नु पर्नेछ । साथै निर्माण व्यवसायीले आयोजना सम्पन्न भएपछि एक वर्षसम्म आयोजनाको मर्मत र सम्भार संचालनको जिम्मेवारी पूर्ण रूपमा लिनुपर्नेछ ।
- १३.२.७ निर्माण व्यवसायीले आयोजनाको निर्माण भएका संरचनाहरूको एज बिल्ट ड्राइज्झ (As Built Drawings) साथै मर्मतसम्भार पुस्तिका (O&M Manual) पनि उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- १३.२.८ आयोजनाको सम्पूर्ण निर्माण कार्य सम्पन्न भइसकेपछि डि.सु.व्य.प.ले खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको रोहबरमा आयोजना सम्पन्न प्रतिवेदन तयार गर्नेछ ।
- १३.२.९ आयोजना सम्पन्न भएको प्रतिवेदन एक/एक प्रति खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय र क्षे.आ.व्य.का. सित रहने छ । त्यसै आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन तथा डिजाइनसम्बन्धी सबै अभिलेखहरू खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का.ले खा.पा.उ.स.स.लाई उपलब्ध गराउनेछ । त्यसपछि, नगर आयोजना सम्बन्धी काम कार्यबाही तामेल भएको मानिनेछ ।

१३.३ तेस्रो चरणः पानी सञ्चालन र मर्मतसम्भार प्रक्रिया

प्रथम वर्षः

१३.३.१ निर्माण व्यवसायीले निर्माण सम्पन्न भएको एक वर्षसम्म आयोजनाको डिजाइन अनुसार खानेपानी सञ्चालन, रेखदेख तथा मर्मतसम्भारको जिम्मेवारी पूर्ण रूपमा लिनुपर्नेछ । त्यस अवधिमा पानी पम्प गर्ने, प्रशोधन, वितरण आदि नियमित रूपमा गर्नुपर्नेछ ।

१३.३.२ आयोजना निर्माण सम्पन्न भएको दुई वर्षसम्म डिफेक्ट लियलिटीको अवधि रहेको हुँदा यस समयभित्र आयोजना सञ्चालनमा देखिएका त्रुटि र समस्याहरूलाई निराकरण गर्ने दायित्व समेत नि.व्य.को रहेको छ ।

१३.३.३ आयोजनाको लक्ष्यअनुरूप (Performance Target) पानीको मात्रा र गुणस्तर आयोजनाको डिजाइन अनुरूप वितरण हुनुपर्नेछ । पानीको गुणस्तर परीक्षणका लागि उचित प्रक्रिया अपनाई आवश्यकताअनुसार परीक्षण कार्य समेत नि.व्य.ले गर्नुपर्नेछ ।

१३.३.४ खानेपानी संस्था/स्थानीय निकायले नि.व्य.को एक वर्षे पानी सञ्चालन र मर्मत सम्भार अवधिमा प्राविधिकलाई On The Job Training (OJT) मा सहभागिता गराउनुपर्छ । साथै नियमित रूपमा खानेपानी प्रणाली सञ्चालनको अनुगमन पनि गर्नुपर्नेछ ।

१३.३.५ यस अवधिभर नि.व्य.ले नियमित रूपमा मासिक प्रतिवेदन बुझाउनु पर्नेछ । सो प्रतिवेदनबाट आवश्यक तथ्यांक, सूचना र आयोजनाको कार्यक्षमताको अनुगमन हुनुको साथै मर्मतसम्भारको कार्यमा सहजीकरणसमेत गर्न आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षे.आ.व्य.का.लाई सहज हुनेछ ।

दोस्रो वर्षः

१३.३.६ आयोजना निर्माण सम्पन्न भई निर्माण व्यवसायीले परीक्षण सञ्चालन गरेको एकवर्ष पछि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले नगर आयोजना सञ्चालन तथा सुपरिवेक्षण इकाइबाट सुपरिवेक्षण र अनुगमन गर्ने गरी निम्न ३ विकल्पहरूमध्ये एउटा छानी नगर आयोजना सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

- क) आयोजना सञ्चालन तथा सुपरिवेक्षण इकाइले सुपरिवेक्षण र अनुगमन गर्ने गरी संरचना निर्माण गरेका नि.व्य.लाई शुल्क तिरी आयोजना सञ्चालन गराउने,
- ख) प्रतिस्पर्धात्मक विधिले छुट्टै सञ्चालक नियुक्त गरी सो इकाइको सुपरिवेक्षणमा सञ्चालन गराउने,
- ग) आयोजना सञ्चालन तथा सुपरिवेक्षण इकाइमार्फत खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले आयोजना आफैले सञ्चालन गर्ने ।

१३.३.७ आयोजना सञ्चालन तथा सुपरिवेक्षण इकाइले प्रणाली सञ्चालन/सम्भार, पानी सेवाशुल्क सङ्घलन गर्न र सरसफाई कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिन आवश्यक कर्मचारीहरूको व्यवस्था गर्नेछ ।

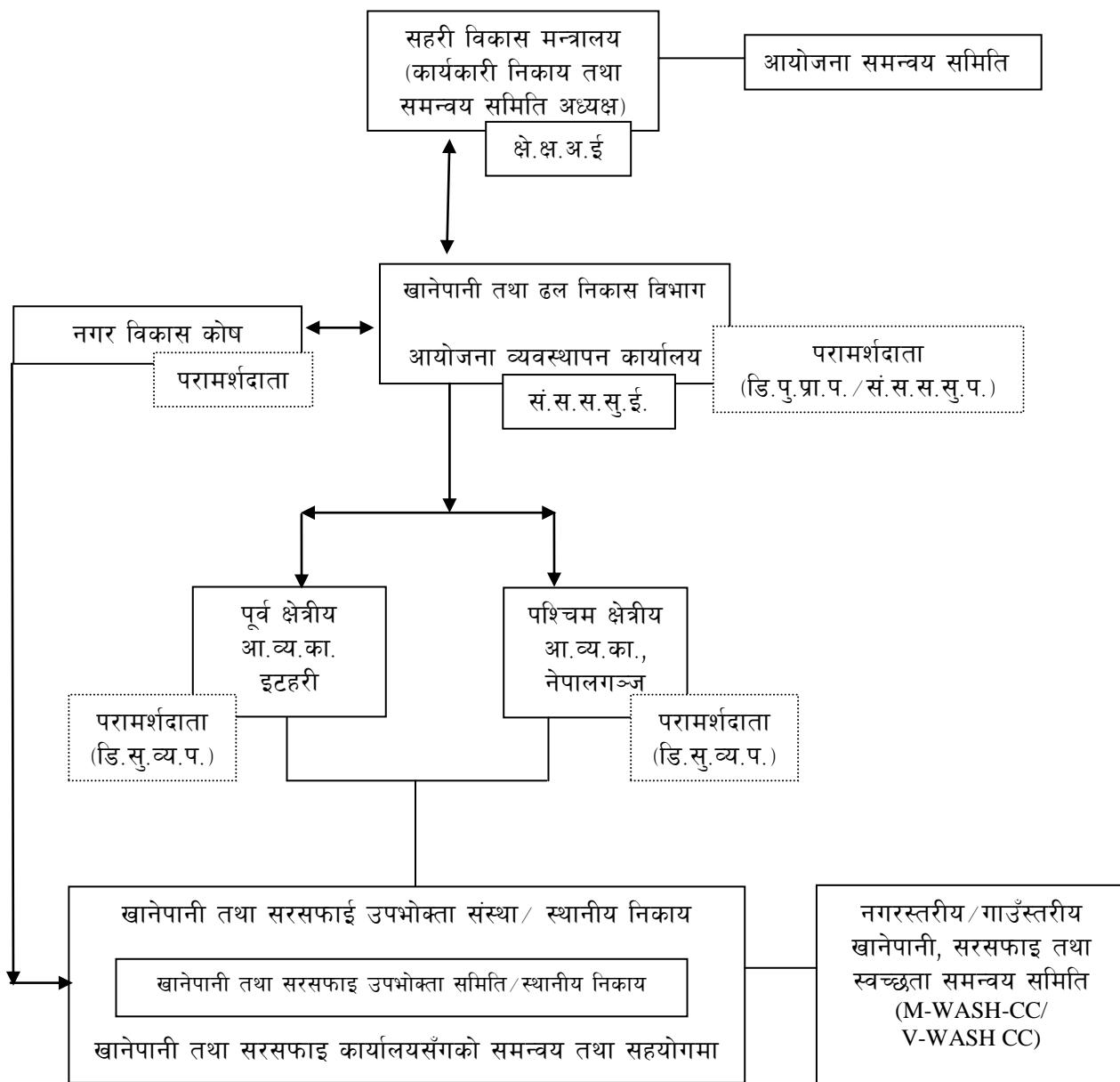
१३.३.८ आयोजनामा संलग्न कर्मचारीहरूलाई वितरणप्रणाली तथा प्रशोधन केन्द्रको सञ्चालन आदि विषयमा तालिम दिइनेछ । यस प्रकारका तालिम निर्माण व्यवसायी, क्षे.आ.व्य.का., डि.सु.व्य.प. तथा रा.खा.तथा स.स. प्रशिक्षण केन्द्र आदिबाट सञ्चालन हुनेछ । खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरूको समन्वयमा तालिम कार्यक्रम सञ्चालन हुनेछ । यसबाट कार्यगत अनुभवका आधारमा ज्ञान सीप र अनुभव हस्तान्तरण गर्न मद्दत पुग्नेछ । साथै आवश्यकताअनुसार क्षे.आ.व्य.का./खा.पा.स.डि./सब-डि.का.ले प्राविधिक विषयमा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनेछ ।

- १३.३.९ आयोजनाको प्राविधिक तथा वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन तथा उपलब्ध गराउने सेवा सुविधा दिगो राख्न क्षे.आ.व्य.का./खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का.बाट नियमित अनुगमनका साथै थप तालिम तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्दै जानेछ ।
- १३.३.१० खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले आयोजनाको स्थिति र प्रगतिबारे नियमित बैठक बसी समीक्षा गर्ने, सबल पक्षलाई दिगो बनाउन प्रयास गर्ने, कमीकमजोरी देखिएमा तत्काल समाधान गर्ने र कुनै ठूलो क्षति/दुर्घटना भएमा आवश्यक सहयोग र सल्लाह लिई मर्मतसम्भार गर्ने छ ।
- १३.३.११ न.वि.को.को ऋणको साँचा तथा ब्याज सहुलियत अवधि पाँच वर्षपछि तिर्नुपर्ने हुँदा नगर आयोजना सञ्चालन पछि पानीशुल्क उठाउन आरम्भ गर्नुका साथै आयोजनालाई दिगो बनाउन नियमित रूपमा बैठक/छलफल आदि सञ्चालन गर्नेछ ।
- १३.३.१२ आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. तथा अन्य निकायबाट आयोजना सम्पन्न भएको कम्तीमा एक वर्षपछि आयोजनाबाट प्राप्त भएका लाभहरूका सम्बन्धमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (Benefit Monitoring Evaluation-BME) कार्य गर्नुपर्नेछ । यस सम्बन्धमा विस्तृत बेहोरा अनुसूची १४ बाट प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

१४. आयोजना कार्यान्वयनको व्यवस्था (Project Implementation Arrangement)

यस आयोजनाको कार्यान्वयनमा सम्बद्ध निकायहरूको समन्वयात्मक सहभागिता र आयोजना कार्यान्वयन व्यवस्था तल चित्र ३ अनुसार रहेको छ ।

चित्र-३ आयोजना कार्यान्वयन व्यवस्था चित्र

द्रष्टव्य:

आ.व्य.का. = आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय

क्षे.क्ष.अ.ई. = क्षेत्रगत क्षमता अभिवृद्धि इकाई

डि.सु.व्य.प. = डिजाइन सुपरीवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता

डि.पु.प्रा.प. = डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक परीक्षण परामर्शदाता

सं.स.स.सु.ई. = संस्थागत सबलीकरण सहायता तथा सुभाव इकाई

सं.स.स.सु.प. = संस्थागत सबलीकरण सहायता तथा सुभाव परामर्शदाता

१५. आयोजना व्यवस्थापन तथा अनुगमन ढाँचा (Project Design & Monitoring Framework)

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको समग्र आयोजना व्यवस्थापन तथा अनुगमन ढाँचाले आयोजनाको डिजाइन, लक्ष्य, सूचकहरु तथा चुनौती समेत वोध गर्न सहज हुनेछ । आयोजनाको डिजाइन, आयोजनाको लक्ष्य, अनुगमनको माध्यमका साथै आयोजनाप्रतिको पूर्वधारणा एवं चुनौती समेत तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

डिजाइनको सारांश	आयोजनाको लक्ष्य/सूचकहरु	तथ्यांक स्रोत तथा माध्यम	पूर्वधारणा तथा चुनौती
प्रभाव साना सहरवासीहरुको जीवनस्तरमा सुधार	सन् २०२३ सम्ममा <ul style="list-style-type: none"> २६ वटा नगर आयोजनाहरुमा भाडापखालाबाट ५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुको मृत्युदर ९८ प्रति हजारमा भार्ने (सन् २०११ को तथ्यांक अनुसार बाल मृत्यु दर १४० प्रति हजार) २६ वटा नगर आयोजनाहरुमा प्रतिदिन प्रति परिवार पानी ओसार्नका लागि समय शुन्यमा भार्ने (सन् २०१४ को तथ्यांक अनुसार प्रतिदिन प्रति परिवार ४० मिनेट) 	<ul style="list-style-type: none"> नगर आयोजना क्षेत्रभित्रका स्वास्थ्य केन्द्रको तथ्यांक तथा सामाजिक आर्थिक प्रतिवेदन आयोजना बन्नु पर्हिले र सम्पन्न भएपछिको सामाजिक आर्थिक तथ्यांक 	पूर्वधारणा <ul style="list-style-type: none"> आयोजनाको क्षेत्रगत सुधार तथा कार्यान्वयनमा संघीय ढाँचा तथा स्थानीय निर्वाचनले बाधा नगर्ने
प्रतिफल नगर आयोजना क्षेत्रमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणले गर्दा खानेपानी तथा सरसफाइको सेवा दिगो	सन् २०२० सम्ममा <ul style="list-style-type: none"> ३ लाख ९० हजार जनतालाई बाह्य महिना २४ घण्टा खानेपानी सुविधाका लागि प्रतिदिन प्रतिव्यक्ति १०० लिटर पानीको व्यवस्था हुने । ३ लाख ९० हजार जनताका लागि सुधारिएको सरसफाइ सेवा उपलब्ध हुने । नगर आयोजना क्षेत्र खुला दिसामुक्त (ODF) घोषणा हुने । राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड २००५ अनुसारको खानेपानीको 	<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रिय गणना, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका प्रतिवेदन, आयोजनाको सर्वेक्षण प्रतिवेदन स्थानीय V-WASH-CC/M-WASH-CC हरुको प्रतिवेदन क्षेत्रीय प्रयोगशाला, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय प्रतिवेदन 	पूर्वधारणा <ul style="list-style-type: none"> क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय तथा उपभोक्ता समितिमा व्यवसायिक दक्षता प्राप्त तथा पर्याप्त मानव साधनको उपलब्धता हुने शुल्कवृद्धि अनुसार समयमै त्यसको कार्यान्वयन हुने

	<p>गुणस्तर कायम रहने</p> <ul style="list-style-type: none"> ● खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायहरूलाई शुल्क निर्धारण निर्देशिका तथा व्यवस्थापन सम्फौताका माध्यमबाट संस्थागत सुदृढिकरण गर्ने । ● खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधा सञ्चालन तथा मर्मत (O&M) मा ८० प्रतिशत तथा लागत असुलीमा २५ प्रतिशत सफलता पाउने 	<p>● क्षेत्रीय क्षमता अभिवृद्धि इकाइ, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका आर्थिक प्रतिवेदन</p>	
<p>आशातित प्रतिफल</p> <p>१. सुधारिएको खानेपानी तथा सरसफाइ पूर्वाधार विकास</p>	<p><u>सन् २०२० सम्पमा</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● करिव १४५० किलोमिटर पाइपलाइन जडान हुने । ● ७८,००० अतिरिक्त घरधुरीमा धारा जडान हुने । ● २६ वटा पानी प्रशोधन संयन्त्र निर्माण गरी ६९,६८० घनमिटर पानी प्रतिदिन शुद्धीकरण गर्ने । ● करिव २०,३०० निजी चर्पी गरिवीको रेखामुनि रहेका जनताका लागि निर्माण हुनुका साथै २६ वटा सेप्टिक ट्यांकी सहितका सार्वजनिक शौचालय निर्माण हुने । ● १४ वटा सेप्टेज ट्रिटमेण्ट सुविधा तथा २ वटा विकेन्द्रिकृत फोहोर पानी प्रशोधन संयन्त्र निर्माण हुने ● ढल निर्माणका लागि गुरुयोजना तयार गर्नुका साथै अनुमानित ५ वटा बाढी प्रभावित हुन सक्ने नगर आयोजनाहरूमा प्राथमिकताका अधारमा सतही ढल निर्माण हुने । 	<p>(सबै सूचकका लागि)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय तथा सहरी विकास मन्त्रालय/क्षेत्रगत क्षमता अभिवृद्धि इकाइद्वारा तयार पारिएका आयोजनासँग सम्बन्धित प्रगति प्रतिवेदन 	<p>पूर्वाधारणा</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सहलगानी सम्बन्धी स्रोत समयमै प्राप्त हुने । ● वार्षिक बजेट समयमै पारित हुने । ● निर्माण चरणमा वातावरणीय प्रमाणीकरण तथा पुनर्वास कार्यक्रमका लागि प्रष्ट हुन ढिलाइ नहुने ।

	<ul style="list-style-type: none"> करिव ५ बटा चालु अवस्थाका साना सहरी खानेपानी आयोजनाहरुको सुधार विस्तार हुने । पानीको चुहावट नियन्त्रण १० प्रतिशत कायम हुने । 		
२) क्षेत्रगत नीति, नियम, संस्थागत क्षमता तथा सेवा प्रदानमा सशक्तिकरण	<p><u>सन् २०२० सम्ममा</u></p> <ul style="list-style-type: none"> सबै साना सहरहरुमा शुल्क निर्धारण निर्देशिका लागु भइ कार्यान्वयन हुने । खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्गत संस्थागत सेवा र सहयोग परामर्श इकाइ (ISSAU) स्थापना हुने, विभागको केन्द्रीय कार्यालय निर्माण हुने तथा विभाग, रा.खा.पा. तथा स.स. प्रशिक्षण केन्द्र, क्षे.क्ष.अ.ई. र खा.पा.उ.स.स.का लागि व्यवसायिक योजना लागू हुने । नगर विकास कोषको सशक्तिकरण तथा साना सहरहरुमा लगानीका लागि अनुकूल हुनेगरी पुनर्संरचना हुने । फोहोरमैला व्यवस्थापन (SWM) योजना तयार भइ लागु हुने । सबै २६ बटा नगर आयोजना अन्तर्गतका खा.पा.उ.स./ स्थानीय निकायका शतप्रतिशत महिला पदाधिकारीहरुका लागि नेतृत्व विकास सम्बन्धी दक्षता अभिवृद्धि हुने । खा.पा.उ.स.स./ स्थानीय निकायका कम्तिमा २०० जना कर्मचारीहरु प्राविधिक, आर्थिक तथा 	<p>(सबै सूचकका लागि)</p> <p>आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष, संस्थागत सेवा र सहयोग परामर्श इकाइ (ISSAU) तथा क्षेत्रगत क्षमता अभिवृद्धि इकाइ (SEIU) द्वारा तयार गरिएका प्रगति प्रतिवेदनहरु ।</p>	<p>पूर्वधारणा</p> <ul style="list-style-type: none"> संस्थागत सेवा र सहयोग परामर्श इकाइ (ISSAU) तथा रा.खा.पा. तथा स.स.प्रशिक्षण केन्द्र (NWSSTC) का लागि दक्ष कर्मचारीहरुको व्यवस्था सरकारले समयमै गर्ने । खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा नगर विकास कोषको भूमिका अभिवृद्धिका लागि सरकारले गरेको प्रतिवद्धताको निरन्तरता रहने ।

	<p>व्यवस्थापकीय तालिमद्वारा दक्ष हुने (महिला कर्मचारीको हकमा शतप्रतिशत)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सम्पन्न नगर आयोजनाहरूमा हिसाब तथा बिलिङ् कम्प्युटर प्रविधिबाट हुने । ● कम्तिमा २०,३०० घरधुरीले पानी संरक्षण, फोहोरमैला व्यवस्थापन, जीवनस्तर उत्थान तथा पानी, सरसफाइ र स्वास्थ्य बारेमा जानकारी पाउने । 		
३. आयोजना कार्यान्वयनमा सुधार	<p><u>सन् २०२० सम्ममा</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● आ.व्य.का. तथा क्षे.आ.व्य.का.का कर्मचारीहरु आयोजना व्यवस्थापनका बारेमा पूर्ण दक्ष हुने (कम्तिमा ३० प्रतिशत महिला) ● निर्धारित बजेट र समयसीमा भित्रै आयोजना सम्पन्न हुने 	<p>आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको आयोजना प्रगति प्रतिवेदन</p>	

१६. नगर आयोजनाको छनोट प्रक्रिया

साना शहरी खानेपानीको परिभाषाभित्र परेका र नेपाल सरकारको अद्यावधिक १५ वर्षे कार्ययोजनामा सूचीकृत भएका २६५ वटा साना शहर/नगरोन्मूख क्षेत्रहरूमा नेपाल सरकारले चरणबद्ध ढंगले साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना सञ्चालन गर्दै जाने लक्ष्य लिएको छ । यस निर्देशिकाको पहिलो पृष्ठमा उल्लेख भएका परिभाषा र मापदण्डभित्र परेका साना शहर/नगरहरूलाई उमेदवार नगर (Candidate towns) को रूपमा पहिचान गरिने छ । विद्यमान खानेपानीको समस्या, पटके प्रणाली र दैनिक १० घण्टाभन्दा कम पानी उपलब्ध हुने साना शहर, चर्पी नभएको घरधुरीको लगत, ढलनिकास र ढलप्रशोधनको व्यवस्था नभएको र सामुदायिक भेलाहरूमा समुदायले आयोजनाको आवश्यकताप्रति देखाएको चाखका रूपमा उनीहरूको सहभागिता, आयोजनाको तयारीपन, जनसंख्याको वृद्धिदर, उपलब्ध पानीको गुणस्तरको आधारमा नगर छनोट गरिनेछन् ।

यसरी आयोजनाका लागि नगर छनोट गर्दा साना शहरहरूको परिमार्जित परिभाषाभित्र परेको, १५ वर्षीय विकास योजनामा सूचीकृत नगर, नेपाल सरकार र एसियाली विकास वैङ्को सहमतिमा तय भएको निम्नलिखित ६ वटा आधारहरूलाई दिइएको अंकभारका आधारमा प्राथमिकता तोकिएको छ :

- गरिबीको स्थिति
- खानेपानीको स्थिति
- सरसफाइको स्थिति

- समुदायको इच्छा
- समुदायको तयारीपन
- शहरीकरण र वृद्धिको सम्भावना

खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना सञ्चालन गर्न इच्छुक उपभोक्तावर्ग, स्थानीय उपभोक्तावर्ग/खा.पा.उ.स./स्थानीय निकाय (गाउँ विकास समिति/नगरपालिका)ले संयुक्त रूपमा उपलब्ध ढाचाँमा आवेदन भरी सम्बन्धित जिल्ला/नगर परिषद्बाट पारित गराउनुपर्नेछ । त्यसरी पारित भएको आवेदनपत्रसम्बन्धी जिल्लामा रहेका खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का./क्षे.आ.व्य.का. वा केन्द्रमा रहेको आ.व्य.का.मा उपलब्ध गराउन सकिनेछ । नगर आयोजनाका लागि नगर छनोटसम्बन्धी सूचना आ.व्य.का.ले समय समयमा सार्वजनिक सूचनामार्फत आवेदन आव्हान गर्नेछ । त्यसरी उपलब्ध हुने नगर आयोजनामागका प्राप्त आवेदनहरूको मूल्याङ्कन गर्न छनोट प्रक्रियाका आधारहरू तय गरिएका छन् । नगर आयोजना कार्यान्वयन हुनुपूर्व क्षे.आ.व्य.का./आ.व्य.का.ले अनुसूची ३ बमोजिमका मापदण्डअनुसार नगर छनोट गर्ने छ ।

प्रत्येक चरणमा छनोट प्रक्रियाका मापदण्डका आधारमा प्राप्त अंकका करिब १० वटा नगरहरूको छनोट गरिनेछन् । छनोटमा परेका नगरहरूको स्थलगत नक्सा तथा उपआयोजनाहरूको विशेषताहरू र नगर छनोटको आवेदन पत्रहरूको मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नक्सा तथा ती नगर आयोजनाहरूका विशेषताहरू समेतको प्रतिवेदन उपर एशियाली विकास बैड़को सहमति प्राप्त गर्नु पर्नेछ ।

- १६.१ नगर आयोजनाहरूको चयन, डिजाइन, पूर्वसम्भाव्यता, सम्भाव्यता तथा विस्तृत डिजाइन प्रक्रियाहरू सहभागितामूलक विधिअनुसार हुनेछ ।
- १६.२ नगर आयोजनाहरूको डिजाइन गर्दा आयोजनाको सबै आवश्यकता र उद्देश्य समेट्ने गरी आयोजना सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार खर्च कम हुने विषयमा ध्यान दिइनेछ ।
- १६.३ नगर आयोजनाहरूको वातावरण, पुनर्वासलगायतका सबै राष्ट्रिय कानून, नियम, नीति तथा ए.वि.बैड़को वातावरण नीति २००२, पुनर्वास नीति १९९५ तथा आदिवासी जनजातिसम्बन्धी नीति १९९८ आदीले निर्दिष्ट गरेको नीति र प्रावधानलाई समेटेको हुनुपर्नेछ ।
- १६.४ वातावरणीय प्रभाव अध्ययनको आधारमा वातावरणीय प्रक्रिया तथा पुनर्वास फ्रेमवर्कका आधारमा नगर आयोजनाहरूको तर्जुमा गरिनेछ । आयोजनाबाट २०० भन्दा बढी व्यक्तिहरूलाई पुनर्वास गर्नु पर्ने गरी प्रभावित पार्ने, व्यक्तिको उत्पादन/आयमूलक सम्पतिको १०% वा सोभन्दा बढी हानि नोक्सानी पुग्नजाने भएमा त्यस्तो आयोजनालाई योग्य मानिने छैन ।
- १६.५ नगर आयोजनाअन्तर्गतका सुविधाहरूको डिजाइन गर्दा नेपाल सरकारको मापदण्ड र निर्देशिकाहरूको अधीनमा रही तयार गरिनेछ ।
- १६.६ खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय, आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. तथा न.वि.को.बीच खानेपानी तथा सरसफाई सुविधाका लागि हुने सहलगानीको अंश, खानेपानी/सरसफाईको एकीकृत अवधारणा, सेवाशुल्क निर्धारण, सङ्गलन, अनुदान जस्ता विषयमा आ-आफ्नो दायित्व र जिम्मेवारीबाटे प्रतिवद्वतास्वरूप आयोजना सहमतिपत्र (MOU) हस्ताक्षर गरी जनाउनु पर्नेछ । सहमतिपत्र सम्पन्न भएपछि, मात्र विस्तृत डिजाइन कार्यको थालनी हुनेछ ।
- १६.७ निर्माण कार्यको सम्झौता हुनु अगावै उपरोक्त त्रिपक्षविच द्वारा सम्झौतामा निम्न बुद्धाहरू समावेश हुने छन् :
 - सरोकारवाला सबै पक्षले गर्नुपर्ने योगदानको अंश
 - खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले सङ्गलन गर्नु पर्ने महशुल दर

- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले न.वि.को.बाट लिने ऋण चुक्ता गर्ने प्रतिबद्धता, श.खा.पा.स.क्षे.नी. अनुरूप सञ्चालनमा रहेका सेवाप्रणालीको नियमित सञ्चालन तथा सम्भारलगायत थप सेवा विस्तार गर्ने
- प्रतिफलमा आधारित अनुदानअन्तर्गत दिने अनुदानको स्तर र लक्षितवर्गको पहिचान खुलेको हुनुपर्ने ।

माथि उल्लेखितबाहेक खानेपानी आयोजना निर्माणकालागि केही विशेष आधारहरू तपसिलबमोजिम तय रहेका छन् :

- १) खानेपानी आयोजना निर्माणका लागि उपभोक्तावर्गबाट हुने सहलगानी कृल निर्माण लागतको अनिवार्य अग्रिम नगद सङ्गलन ५% समेत गरी उपभोक्ताले मासिक रूपमा तिर्ने सेवाशुल्क रकमबाट ऋणको साँचा तथा ब्याज तिर्न र शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत नीति अनुरूप प्रणालीको नियमित सञ्चालन-सम्भार, थप सेवा विस्तार लगायतका रकम सङ्गलन गर्न उपभोक्ताको महशुल तिर्ने क्षमताको अध्ययन गरी सबै उपभोक्ताहरूसित तिर्न सक्ने क्षमताभित्र रहेको प्रमाणित हुनुपर्नेछ ।
- आयोजनाको आर्थिक प्रतिफल दर १२% वा सोभन्दा वढी हुनुपर्नेछ ।
- सतही स्रोतबाट अप्रशोधित पानी दोहन गर्नुपूर्व प्रचलित नेपाल कानुन तथा निर्देशिका अनुरूप स्विकृती वा सम्झौता गरिनुपर्नेछ ।
- २) सरसफाइ/फोहर पानीको व्यवस्थापनका लागि तल उल्लेखित केही विशेष आधारहरू तय गरिएका छन् :

 - क) खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले नगर-आयोजनाहरूको संरचनागत प्राविधिक डिजाइनलाई स्विकार्ने र निर्माणपश्चात नियमित सञ्चालन र मर्मतसम्भारको जिम्मा लिनुपर्नेछ ।
 - ख) निर्माण हुने प्रणालीगत संरचनाहरूमा महिला, बालबालिका र शारीरिक असक्षमको समेत सरल पहुँच पुग्ने खालको हुनुपर्नेछ ।
 - ग) खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले सार्वजनिक सरसफाइ कार्यक्रम निर्माण गर्न संयुक्त रूपमा लागतको १५% नगद योगदान गर्नुपर्नेछ र नगर आयोजनालाई नियमित सञ्चालन/सम्भारखर्चको शतप्रतिशत बेहोनुपर्नेछ ।
 - घ) कार्यान्वयनको अन्य व्यवस्था माथि उल्लेखित बुँदा ६ र ७ अनुरूप हुनेछ ।

१६.८ नगर आयोजनाहरूको कार्यान्वयन हुनअगाडि आ.व्य.का.ले तपसिलका विषयमा ए.वि.बैड्को समीक्षा र सहमति प्राप्त गर्नुपर्नेछ ।

- नगर आयोजना छनोटको आधारहरू पूरा भएको छोटो विवरण
- प्रत्येक नगर आयोजनाहरूको विवरण - नगर आयोजनाहरूको लागि जग्गाजमिन प्राप्त गर्नुपर्ने भएमा जग्गा प्राप्ति वा पुर्नवास योजना र ए.वि.बैड्कबाट थप माग भइआएको अवस्थामा आयोजनाका अन्य वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षासम्बन्धी अभिलेखहरूसहित सम्भाव्यता अध्ययन तथा विस्तृत डिजाइन प्रतिवेदनहरू ।

१७. आयोजनाको सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षा र दिगोपन

१७.१ सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षा

नगर आयोजनाहरूको वातावरण, पुनर्वासलगायतका सबै राष्ट्रिय कानुन, नियम, नीति तथा ए.वि.बैड्को वातावरण नीति २००२, पुनर्वास नीति १९९५ तथा आदिवासी जनजातिसम्बन्धी नीति १९९८ आदिले

निदिष्ट नीति र प्रावधानलाई समेटेको हुनुपर्नेछ । वातावरणीय प्रभाव अध्ययनको क्रममा वातावरणीय प्रक्रिया र पुनर्वास फ्रेमवर्कको आधारमा नगर आयोजनाको तर्जुमा गरिनेछ । त्यस्ता आयोजनाले २०० भन्दा बढी व्यक्तिहरूलाई नकारात्मक प्रभाव पार्ने वा पुनर्वास गराउनु पर्ने वा स्थानीयवासीहरूको उत्पादनशील/आयमूलक सम्पत्तिको १०% वा सोभन्दा बढी हानि नोक्सानी पुग्नेजाने भएमा त्यस्तो आयोजनालाई अयोय मान्ने प्रावधान रहेको छ । साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना ए.बि.बैड़को नीति अनुरूप विगतमा नगर आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययनमार्फत ती आयोजनाहरूको प्रारम्भक वातावरणीय मूल्याङ्कन गराएको अनुभवबाट नगर आयोजनाहरूको स्वरूप सानो र छारिएर रहने प्रकृतिको भएकाले नगरवासीहरूको जीवनमा कुनै प्रकारले खराब असर नपार्ने देखिएको छ । सुधारिएको सरसफाइ सुविधामा पहुँच पाउने र स्वास्थ्य र सरसफाइ विषयको शैक्षिक तथा जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमहरूले आयोजनाबाट प्रत्यक्ष रूपमा स्वास्थ्यमा सुधार हुने र पानी जन्य रोगव्याधीहरूमा कमी आइ समग्रतामा प्रत्यक्ष रूपले उपभोक्ताहरूको जीवन स्तर (Living standard) मा अभिवृद्धि ल्याउने देखिएको छ ।

ए.बि.बैड़को वातावरण र सामाजिक सुरक्षाका अवधारणअनुरूप आयोजनाको वातावरणीय मूल्याङ्कन, जैविक र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, पेशागत तथा सामुदायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा, भौतिक सांस्कृतिक स्रोत र प्राकृतिक तथा सामाजिक प्रदूषणको नियन्त्रण जस्ता विषयहरू प्रति गम्भीर रहेको छ । विगतमा नेपाल सरकारबाट जग्गा प्राप्ति र पुनर्वास/पुनःस्थापनसम्बन्धी नमुना अध्ययन गराइएका नगरहरूको अध्ययनबाट नगर आयोजनाहरूको सरसफाइका संरचना तथा पानीपोखरी जस्ताको भौतिक संरचना निर्माण हुनका लागि थोरै मात्रामा जग्गा प्राप्त गर्नुपर्ने पाइएको छ । तर आयोजना विशेषको विस्तृत डिजाइन कार्यान्वयनमा जग्गा प्राप्त गर्नुपर्ने भएमा पुनर्वास कार्ययोजनाले खास गरी आयोजना प्रभावित स्थानीय वासीहरूको सम्पत्ति, जीविकोपार्जन तथा आयमा पर्ने गएको हानिनोक्सानीको क्षतिपूर्ति, पुनर्वासका लागि उपयुक्त स्थानको खोजी र सरसुविधाको बन्दाबस्त सहितको सहयोग तथा त्यसरी स्थानान्तरका लागि प्रस्तावित स्थानमा बसोबास गराउँदा कमसेकम साविकको जीवनस्तरमा जीवन निर्वाह गर्न सक्ने गरी पुनस्थापनाको व्यवस्थालाई समेटिएको छ । थप तथा विशेष व्यवस्थाका लागि अनुसूची १२ मा आयोजनाको पुनर्वास ढाँचा (Resettlement Framework-Entitlement Matrix) अनुसार व्यवस्था हुनेछ ।

सामाजिक सुरक्षाका सम्बन्धमा प्रस्तावित आयोजनाका कृयाकलापहरूले सामाजिक वातावरणमा “कुनै हानि नगर्ने” अवधारणाले हेरिएको छ । लाभान्वित वर्ग समुदायको आशा-आकाङ्क्षामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने माध्यमका रूपमा सामाजिक तथा वातावरणीय पक्षलाई समग्रतामा गरिबी न्यूनीकरण गरी लक्षित वर्गलाई आर्थिक विकासको मूलधारमा ल्याउने, जीवनयापन प्रणालीलाई स्थायित्व दिने, समता र समावेशी विकासका लागि साझेदारीताको विकास अवधारणाले एकीकृत सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षाका विषयहरू समावेश भएका छन् । यसका लागि जोखिमयुक्त लैज़िक, विपन्न वर्ग, अल्पसंख्यक तथा सीमान्तकृत जातजाति, दलित तथा अपाङ्गहरूलाई समावेशीताको आधारमा सुसूचित हुने, सहमत हुने, र पहुँचमा सहभागितासहित स्थानीय स्तरमा रोजगारीको अवसर तथा महिला र पुरुषको समान ज्याला समान मूल्यांकन अवधारणा महिलाका सबालमा विशेष संवेदनशील पक्ष दृष्टिगत गरी यस आयोजनाले मूलरूपमा ध्यान दिएको छ ।

१७.२ गुनासो/दुःखेसो निवारण संयन्त्र (Grievance Redress Mechanism-GRM)

१. नगर आयोजनास्तरमा गुनासो/दुःखेसो निश्चित समय सीमाभित्र निवारण गर्नका लागि एउटा गुनासो निवारण संयन्त्रको निर्माण गरिएको हुन्छ जसले व्यक्ति, समाज, वातावरणीय तथा आयोजना सम्बन्धी अन्य गुनासो सुन्ने, विश्लेषण गर्ने, सहजीकरण तथा निराकरण गर्ने कार्य गर्दछ ।
२. गुनासो निवारण सम्बन्धमा आयोजनाले नमूनाको रूपमा गुनासो दर्ता फाराम आफ्नो वेवसाइटमा राख्नुका साथै स्थानीय भाषामा प्रकाशन गरी प्रत्येक उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय कार्यालयमा

होर्डिङ बोर्डसहित राख्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा कार्यरत वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षण अधिकारी (ESO/SSO) वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षण सम्बन्धी गुनासो समयमै निवारणका लागि जिम्मेवार रहनेछन्। क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा कार्यरत सामाजिक विकास अधिकृत स्थानीय स्तरको गुनासो निवारण सहजीकरणका लागि फोकल व्यक्ति रहनेछन्।

३. आयोजना कार्यान्वयन लगायत गुनासो/दुःखेसो निवारण सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम नगर आयोजना स्थलमा नियमित रूपमा संचार तथा जनसाझेदारी योजना अन्तर्गत संचालन हुनुपर्नेछ। आयोजना अन्तर्गत व्यवस्था तथा गुनासो निवारण सम्बन्धमा सरोकारवालाका साथै गरिव तथा जोखिममा रहेका वर्ग समुदाय सचेत हुन् भन्नका लागि उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले जनचेतना कार्यक्रम संचालन गर्नका लागि डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक परीक्षण परामर्शदाता (DRTAC) तथा डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता (DSMC) मा कार्यरत सामाजिक तथा वातावरणीय सुरक्षण विज्ञले सघाउने।
४. नगर/गाउँ/नगरपालिका स्तरमा गठन हुने गुनासो/दुःखेसो निवारण समिति (GRC) मा गाउँ/नगरपालिका/जिल्ला खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति (V/M/D-WASH-CC) को अध्यक्षले नै अध्यक्षता ग्रहण गर्ने र सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/ स्थानीय निकायको सचिवले नै सचिवको रूपमा कार्य गर्ने। सदस्यको रूपमा (क) क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयका सामाजिक विकास अधिकारी/ वातावरणीय अधिकारी (ख) प्रभावित व्यक्तिको प्रतिनिधि (ग) डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्श दातृ संस्थाका सामाजिक / वातावरणीय सुरक्षाविज्ञ (घ) आयोजना क्षेत्रमा कार्यरत प्रतिष्ठित सामुदायिक संघसंस्थाका प्रतिनिधि रहनेछन्। गुनासो निवारण समितिको मिटिङ तथा माइन्यूटका लागि यसै समितिका सचिवको जिम्मेवारी रहनेछ। गुनासो निवारण समितिमा दुईजना महिला सदस्य हुन अनिवार्य छ, भने नागरिक समाज तथा अन्य सम्बन्धित निकायबाट पर्यवेक्षकको रूपमा पनि आमन्त्रण गर्न सकिनेछ।
५. स्थानीय गुनासो/ दुःखेसो निवारण समिति (GRC) का प्रमुख कार्यहरु निम्न छन् :

- प्रभावित व्यक्तिलाई परेको समस्यामा सघाउने तथा क्षतिपूर्तिको व्यवस्था गर्ने।
- प्रभावित व्यक्तिको नामावली संकलन गरी प्राथमिकताका आधारमा त्यसको समाधान १५ दिनभित्र हुनेगरी कार्यान्वयन गर्ने।
- आफूले गरेका निर्णय तथा निवारण सम्बन्धमा प्रभावित व्यक्तिहरुका सुभाव सल्लाह लिई निश्चत्त हुने।

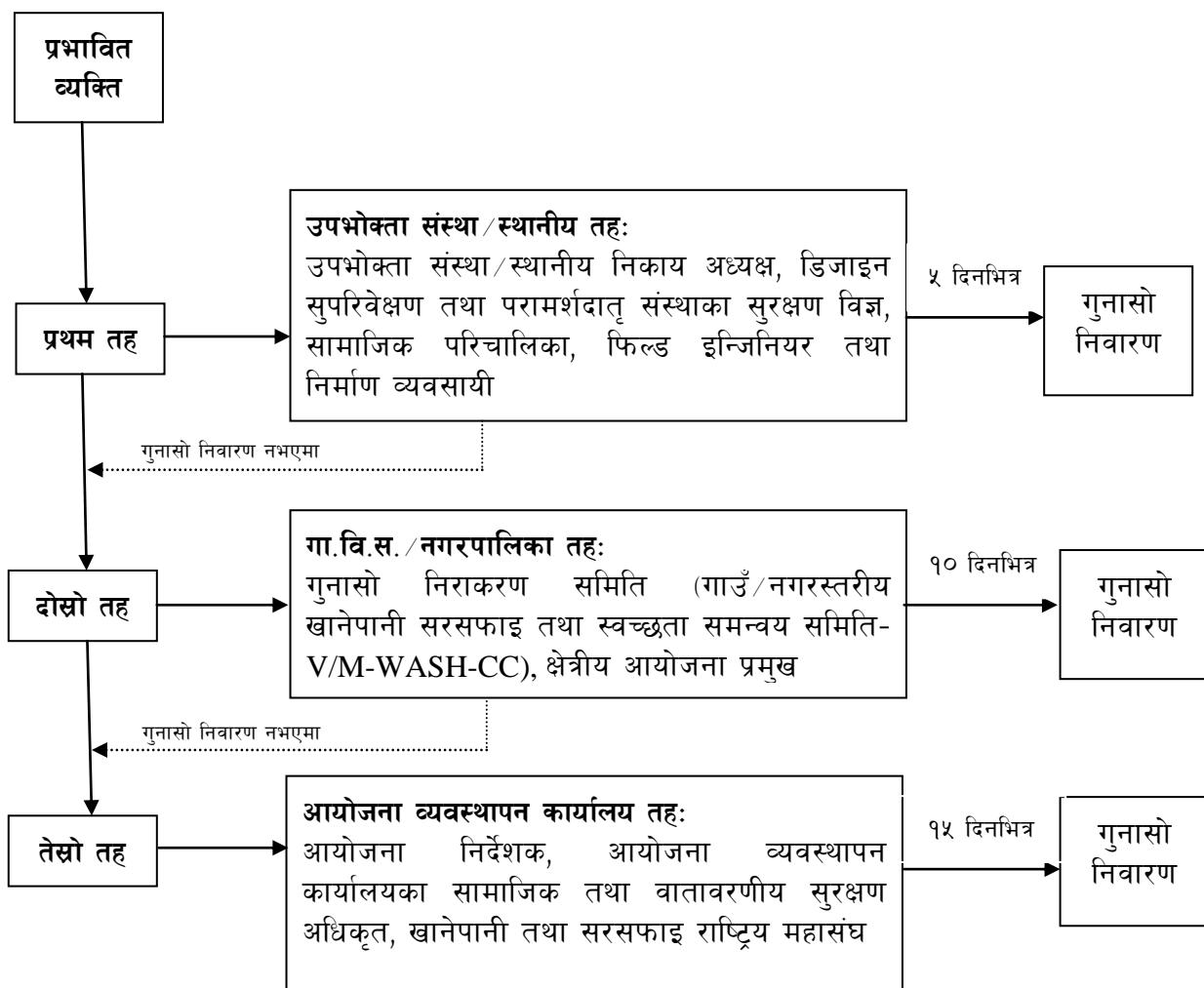
६. गुनासो/दुःखेसो निवारणका तहहरू:

- प्रथम तह (खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय) : प्रथम तहको दुःखेसो निवारणको यो चरणमा सबैभन्दा पहिले उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायमा यथासम्भव छिटो गुनासो सम्बन्धी सूचना दिनुपर्दछ। यसका साथै प्रभावित पक्षका तर्फबाट क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको आयोजना स्थलमा कार्यरत फिल्ड अफिसमा यसको लिखित उजुरी दिने। फिल्ड अफिसले उजुरी प्राप्त भएको २४ घण्टाभित्र त्यसको रेकर्ड राखी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई जानकारी दिने। उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले समस्याको निराकरणका लागि निर्माण व्यवसायी, क्षे.आ.व्य.का.का निरीक्षण अधिकारी, डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्श दातृसंस्थाका इन्जिनियरसँग समन्वय गरी गुनासो सम्बन्धी उजुरी परेको पाँच दिनभित्र त्यसको निवारण गर्ने। डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ (DCMC) मा कार्यरत सामाजिक परिचालिकाले यसकार्यको जानकारी राख्नुपर्ने हुन्छ, जसमा - (क) प्रभावित व्यक्तिको नाम, (ख) उजुरी प्राप्त मिति, (ग) उजुरीको प्रकृति, (घ) स्थान, (ड) गुनासो कसरी निवारण गरियो। यदि गुनासो स्थानीय स्तरबाट ५ दिनभित्रमा निवारण हुन सकेन भने खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले उक्त गुनासो सम्बन्धित गाविस/नगरपालिकामा पठाउनुपर्छ, जहाँ गुनासो/दुःखेसो निवारण समितिले त्यसको टुङ्गो लगाउनेछ।
- दोस्रो तह (गा.वि.स./नगरपालिका): खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले निवारणका

लागि पठाएको गुनासो उपर गाउँ/नगरस्तरीय गुनासो निवारण समितिले मिटिड आयोजना गरी स्थानीय स्तरमा उजुरी प्राप्त भएको १० दिनभित्र गुनासो निवारण गर्नुपर्दछ । यदि १० दिनभित्र पनि गुनासो निराकरण नभएमा यसलाई तेस्रो तहमा पठाउनुपर्दछ ।

- तेस्रो तह (आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय): गाविस/नगरपालिका स्तरमा निराकरण गर्न नसकिएका समस्या अन्तिम समाधानका लागि आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा आउँछन् । आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा आएका समस्याउपर आयोजना निर्देशक तथा खानेपानी तथा सरसफाई राष्ट्रिय महासंघका अध्यक्ष वा प्रतिनिधि बसी समस्याको निवारण गर्नेछन् । यसप्रकारको समस्या निवारण गर्ने समय स्थानीय तहमा उजुरी प्राप्त भएको १५ दिनभित्र हुनुपर्नेछ । आ.व्य.का.मा कार्यरत सामाजिक सुरक्षण अधिकृतले डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक परीक्षण परामर्शदाता (DRTSC) टोलीका वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा विज्ञको सहयोग लिई गुनासो निवारणको अन्तिम निर्णय उजुरीकर्तासमक्ष पुऱ्याउनुपर्दछ ।

चित्र नं.- ४ गुनासो निवारण प्रक्रिया चित्र

१७.३ आयोजनाको दिगोपनका सबालहरू

क) प्राविधिक पक्ष

उपभोक्ता वर्गको चाहना र आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. को प्राविधिक सल्लाह बमोजिम स्थानीय

आधारमा उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गरी आयोजना निर्माणलाई दिगो बनाउन सकिने ।

ख) आर्थिक पक्ष

आयोजना निर्माणका लागि आवश्यक स्रोत जुटाउन निश्चित प्रक्रिया विकास भइसकेकाले समयमै आयोजना सम्पन्न गर्न सकिने र प्र.आ.अ.का.कार्यान्वयनले आयोजना क्षेत्रका विपन्न वर्गलाई समेट्नुका साथै समग्रतामा खानेपानी तथा सरसफाइजन्य सङ्क्रमणका घटनाहरूमा कमी आउनेछ र जनस्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव परी आयोजना क्षेत्रका जनताको सामाजिक आर्थिक विकास अभिवृद्धि हुनुका साथै गरिबी न्यूनीकरण राष्ट्रिय कार्यक्रमलाई समेत टेवा पुग्नेछ । करिब ३ लाख ९० हजार जनसंख्याले प्रशोधित खानेपानी र सुधारिएको सरसफाइ सुविधामा पहुँच पाउने तथा यस आयोजनामा एकीकृत रूपमा स्वास्थ्य र सरसफाइ विषयको शैक्षिक कार्यक्रमबाट जनचेतना अभिवृद्धिका माध्यमहरूले आयोजनाबाट प्रत्यक्ष रूपमा स्वास्थ्यमा सुधार हुने र पानीजन्य रोगव्याधिहरूमा कमी आई उपभोक्ताहरूको आर्थिक सामाजिक र भौतिक/मानसिक तनाव कम भइ अप्रत्यक्ष रूपले उनीहरूको जीवनस्तर (*Living standard*)मा अभिवृद्धि आउनेछ ।

ग) तालिम, क्षमता अभिवृद्धि तथा सामाजिक समावेशीता

खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायहरूलाई आयोजना निर्माण सम्पन्न भइसकेपेश्चातको प्राविधिक तथा वित्तीय व्यवस्थापन सहयोग उपलब्ध गराउन आवश्यक देखिएको र त्यस्ता तालिम सहयोगहरू निरन्तर रूपले आवश्यकताअनुसार उपलब्ध गराइने भएकाले नगर आयोजनाहरूको सञ्चालन तहमा आइपर्ने प्राविधिक विषयका सबाल वा समस्याहरूको समाधानका लागि निर्मित प्रणालीहरूको नियमित सञ्चालन गर्ने स्थानीय कर्मचारीहरूलाई विषय केन्द्रित गरी तोकिएका क्षमता अभिवृद्धिका तालिमहरू उपलब्ध गराउने हुँदा आयोजना संचालनमा समस्या नआउने विश्वास गर्न सकिन्छ । साना शहरहरूमा गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइको सेवा सुविधा उपलब्ध भई जनताको जीवनस्तर उत्थान हुनेछ । आयोजना अवधिमा उपभोक्ता समितिहरूलाई दिइने तालिमहरूको प्रभावकारिता आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.बाट निरन्तर अनुगमन हुने र आयोजना सम्पन्न भई सकेपछि समेत आर्थिक, प्राविधिक तथा व्यवस्थापन विषयहरूमा क्षमता अभिवृद्धि तालिमद्वारा दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्दै जाने अवसर प्राप्त हुनेछ । आयोजना सम्पन्न भइसकेपछि समेत स्वस्थ र दक्ष जनशक्ति तयार भई अन्य विकासनिर्माणका क्रियाकलापहरूमा समावेशीताका अभ्यासमा टेवा पुग्ने अपेक्षा रहेको छ ।

लै.स.सा.स. कार्ययोजनाले अझीकार गर्ने लिङ्ग, जातजाति तथा विपन्न/पछाडि पारिएका वर्गहरूको क्षमता अभिवृद्धिको यथेष्ट अवसर प्राप्त हुनेछ । आयोजनाबाट पाउने लाभको बाँडफाँडमा सबै जोखिमयुक्त वर्ग समुदाय, लैङ्गिक, जातजातिका विपन्न देखिए सम्पन्न सबैले समावेशी तवरले लाभान्वित हुने अवसर प्राप्त हुने भएकोले आयोजना सञ्चालनपछि महिलाहरूको पानी सङ्गलनमा हुने समयको खर्चमा कटौती हुने र त्यसरी बचत भएको समयमा अन्य आर्थिक लाभ हुने काममा समय दिन सक्ने हुनाले लैङ्गिक समानतामा अभिवृद्धि हुने अवसर प्राप्त हुनेछ भने जोखिमयुक्त, सीमान्तकृत विपन्न तथा अल्पसंख्यकहरूको समावेशी सहभागिताले आयोजना प्रति अपनात्व विकास भई हामी र हाम्रो भन्ने भावनाको विकास भइ आयोजनालाई दिगो बनाउन मद्दत पुग्नेछ । आयोजना सम्पन्न भइसकेपछि समेत स्वस्थ र दक्ष जनशक्ति तयार भई अन्य विकास निर्माणका क्रियाकलापहरूमा समावेशीताको अभ्यासमा टेवा पुग्ने अपेक्षा रहेको छ ।

१८. आयोजनाका सबल पक्ष, अवसर तथा जोखिमयुक्त पक्षहरू

१८.१ आयोजनाका सबल पक्षहरू (Strengths of Town Project)

- आयोजनाको मुख्य केन्द्रविन्दु उपभोक्तावर्ग नै भएकोले नगर आयोजनाहरूको छनोट, तर्जुमा, निर्माण, सञ्चालन तथा सम्भारका प्रत्येक चरणमा सामाजिक समावेशी आधारमा उपभोक्ताहरूका

प्रत्यक्ष सहभागिता रहने हुँदा आयोजना दिगोरूपमा सञ्चालन हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

- आयोजना निर्माणको कुल अनुमानित लागतको ३०% उपभोक्ताहरूबाट सहलगानीको प्रावधान रहेकोले आयोजनाप्रति उपभोक्ताहरूको अपनत्वको भावनाको विकास भई आयोजनालाई सफल र दिगो बनाउन हरसम्बव प्रयास हुने र यसबाट उपभोक्ता संस्था/समितिलाई सेवा प्रदायक संस्थाको रूपमा जनताले अपनाउने हुँदा खानेपानी सेवामा आत्मनिर्भर हुने स्वभावको विकासले जनसहभागिताको अभिवृद्धि हुँदै जाने प्रक्रियाको थालनी हुनेछ ।
- आयोजनाको कार्यप्रक्रियालाई दृष्टिगत गर्दा यसलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न र दिगो बनाउन सरोकारवाला पक्षहरूको तर्फबाट धेरैको सहभागिता हुने भएकाले यस आयोजनाको आफ्नो छुट्टै पहिचान र विशिष्टता रहेकोले एक आपसमा मिलेर काम गर्ने प्रक्रियाले कठिनतम काम पनि सरल र सहज हुन सक्नेछ ।
- आयोजना सञ्चालनमा लै.स.सा.स.सहभागी गराउने हेतुले आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लै.स.सा.स.को आधारमा सामाजिक परिचालन गरी आयोजना निर्णयप्रक्रिया र त्यसबाट प्राप्त हुने लाभमा समेत समानुपातिक सहभागको प्रयास गरिएको छ । यसको सुरुआतबाट यस्तै प्रकृतिका अन्य आयोजनाहरूमा महिला तथा गैरलाभान्वित वर्ग/समुदायहरूको समावेशी सहभागिता वढ्ने आशा गर्न सकिन्छ । लै.स.सा.स.को अवधारणा र महत्वका बारे अनुसूची ११ मा प्रस्तुत गरिइएको छ ।
- यस आयोजनाले एकीकृत रूपमा खानेपानी, स्वास्थ्य र सरसफाइका क्रियाकलापहरू व्यापक रूपमा सञ्चालन गरी उपभोक्ताहरूको बानी व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई साना शहरहरूको वातावरणीय सरसफाइ तथा सोको सन्तुलनमा समेत योगदान पुऱ्याउनेछ ।
- सेवाशुल्क निर्धारण र लागत असुलीको अवधारणा आयोजनालाई दिगो बनाउने सूत्रको रूपमा रहेको छ ।

१८.२ आयोजनाबाट प्राप्त हुने अवसरहरू (Opportunities)

- करिब ५,०००-४०,००० सम्म जनसंख्या भएका साना शहरहरूका अनुमानित ... लाख हजार जनसंख्याले गुणस्तरीय खानेपानी सेवासुविधा प्राप्त गरी जनताको जीवनस्तर उत्थान हुने ।
- अनुमानित ३ लाख ९० हजार जनसंख्याले खानेपानी तथा सुधारिएको सरसफाइ सुविधामा पहुँच पाउने र स्वास्थ्य र सरसफाइ विषयको शैक्षिक कार्यक्रमबाट जनचेतना अभिवृद्धि हुने ।
- उपभोक्ताको चाहना र आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.को प्राविधिक सल्लाहबमोजिम स्थानीय आधारमा उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गरी आयोजना निर्माणलाई दिगो बनाउन सकिने ।
- आयोजना निर्माणका लागि आवश्यक स्रोत जुटाउन निश्चित प्रक्रिया विकास भईसकेकाले समयमै आयोजना सम्पन्न गर्न सकिने ।
- लै.स.सा.स. नीति अङ्गीकार गरिएकोले लिङ्ग, जातजाति तथा विपन्न/पछाडि पारिएका वर्गहरूको क्षमता अभिवृद्धिको यथेष्ट अवसर प्राप्त हुने ।
- आयोजनाबाट पाउने लाभको बाँडफाँडमा सबै जोखिमयुक्त वर्ग समुदाय, लैङ्गिक, जातजातिका विपन्नदेखि सम्पन्न सबैले समावेशी तवरले लाभान्वित हुने अवसर प्राप्त गर्नेछन् ।
- आयोजना सम्पन्न भईसकेपछि उपभोक्ताहरूको पानीका लागि खर्चिने समय बचत भई अन्य लाभ हुने काममा समय दिन सक्ने हुनाले लैङ्गिक समतामा अभिवृद्धिको अवसर प्राप्त हुनेछ ।
- आयोजनाबाट प्रत्यक्ष रूपमा स्वास्थ्यमा सुधार हुने र पानीजन्य रोगव्याधिहरूमा कमी आई अप्रत्यक्ष रूपले उपभोक्ताहरूको जीवनस्तर (Living standard)मा अभिवृद्धि आउनेछ ।
- प्र.आ.अ.का.कार्यान्वयनले आयोजना क्षेत्रका विपन्नवर्गलाई समेट्नुका साथै समग्रतामा खानेपानी तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना - आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका

तथा सरसफाइजन्य संकरणका घटनाहरूमा कमी आउनेछ र जनस्वास्थ्यमा सकारात्मक प्रभाव परी आयोजना क्षेत्रका जनताको सामाजिक आर्थिक विकास अभिवृद्धि हुनुका साथै गरिबी न्यूनीकरण राष्ट्रिय कार्यक्रमलाई समेत टेवा पुग्नेछ ।

- आयोजना सम्पन्न भइसकेपछि समेत स्वस्थ र दक्ष जनशक्ति तयार भइ अन्य विकास निर्माणका क्रियाकलापहरूमा समावेशीताको अभ्यासमा टेवा पुग्ने अपेक्षा रहेको छ ।
- आयोजना अवधिमा उपभोक्ता समिति/स्थानीय निकायहरूलाई दिइने तालिमहरूको प्रभावकारिता आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.बाट निरन्तर अनुगमन हुने र आयोजना सम्पन्न भइसकेपछि समेत आर्थिक, प्राविधिक तथा व्यवस्थापन विषयहरूमा क्षमता अभिवृद्धि तालिमद्वारा दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्दै जाने अवसर प्राप्त हुनेछ ।

१८.३ आयोजनाका जोखिमहरू (Risk Factors)

तपसिलका अवस्थाहरू यस आयोजनाबाट लक्षित लाभ प्राप्त गरी जनताको जीवन स्तर अभिवृद्धिका लागि सम्भावित जोखिम/चुनौतीहरू हुन सक्नेछन् :

- देशमा विद्यमान अस्थिर राजनीतिक सामाजिक परिस्थितिहरूले आयोजनाको लागि चाहिएजति सरकारको ध्यान पुग्न नसक्ने अवस्था आउन सक्ने हुँदा र आयोजनाको कार्यतालिकामा अवरोध आउन सक्नेछ ।
- खानेपानी र सरसफाइ क्षेत्रगत नीति, कानुन र व्यवहारमा एकरूपताको अभावले विकेन्द्रीकरणको अवधारणा चुनौतीका रूपमा रहिरहन सक्नेछ ।
- सेवाशुल्क निर्धारण र लागत असुलीको अवधारणा यस आयोजनालाई दिगो बनाउने सूत्रको रूपमा स्थापित भएको छ, तर उपभोक्ताहरूमा रहेको सस्तो पानी प्रयोग गर्ने र सरसफाइतर्फ यथेष्ट ध्यान नदिने प्रवृत्तिले निजी धाराजडान/चर्पी निर्माण तथा सेवाशुल्क सङ्गलनमा कमी आई आयोजना संचालनमा समस्या देखिन सक्नेछ ।
- सार्वजनिक खरिदप्रक्रियामा हाल देखिएको अराजक, आपराधिक क्रियाकलाप, त्रास र अस्वस्थ मिलोमतो जस्ता समस्याले आयोजनाको खरिद प्रक्रियालाई खराब असर पुऱ्याउन सक्नेछ ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको दक्षता र क्षमतामा कमी आई लक्ष्य अनुरूप सेवाशुल्क उठन नसकी उठेको रकमबाट सञ्चालन/सम्भारखर्च गर्ने भएमा न.वि.को. ऋण तिर्ने रकम नपुग हुन सक्नेछ ।
- अग्रिम रकम समयमै सङ्गलन हुन नसकेमा आयोजना कार्यान्वयनमै असर पर्नेछ ।
- निर्णयप्रक्रिया खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय, न.वि.को., नेपाल सरकार र ए.वि.बैड्को समेतको सहमति अनुसार अघि बढ्ने भएकाले आयोजनाको प्रक्रियागत संचालनमा ढिलाइ हुन गएमा आयोजनाको कार्यतालिकामा असर पर्न सक्नेछ ।
- आयोजनामा वहुपक्षीय संस्थाहरूको संलग्नता रहेकाले सबै पक्षहरूका वीचको सन्तुलित समन्वय राख्न कठिनाइ पर्न सक्नेछ ।
- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. र न.वि.को.को पदाधिकारी कर्मचारीहरूको समय समयमा हुन सक्ने फेरबदलले आयोजनाको काममा बाधा पर्न सक्नेछ ।
- तालिमप्राप्त सदस्य/पदाधिकारी/कर्मचारीहरू अन्यत्र गई खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायमा उपलब्ध नहुन सक्ने अवस्थामा समग्र कार्यक्रमको प्रभावकारितामा असर पर्न सक्नेछ ।

अनुसूची -१

नेपाल सरकार
शहरी विकास मन्त्रालय
खानेपानी तथा ढल निकास विभाग

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना

नगर आयोजना आवेदन फाराम

आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
पानीपोखरी, महाराजगञ्ज
काठमाडौं

मंसिर २०७१

तेसो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना नगर आयोजना आवेदन फाराम

क) प्रस्तावित आयोजनाको परिचयः

- १) नगरको नामः

२) जिल्ला: गा.वि.स. / नगरपालिका

३) राजमार्गवाट कि.मि. टाढा, नगर आयोजना क्षेत्रवाट

४) राजमार्ग जोड्ने सडक सतहको किसिम

५) प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रको जनसंख्या विवरणः (आयोजना क्षेत्रभित्रको मात्र)

आयोजना क्षेत्रका स्थानहरू	हालको जनसंख्या	घरधुरी संख्या	पेशा (जनसंख्याको % मा)			
			कृषि	व्यापार	नोकरी	अन्य
नगर/क्षेत्रको स्थानहरू	वार्ड नं					
जम्मा नगरको:						

ख) हालको खानेपानी आपर्तिको अवस्था:

- १) हालको खानेपानी स्रोत प्रयोग
 - २) हालको खानेपानी प्रणालीको अवस्था :
क) राम्रो ख) सामान्य मर्मत गर्नुपर्ने ग) जीर्ण (पूरै मर्मत गर्नुपर्ने)
 - ३) पाइपबाट आपूर्ति हुने खानेपानी प्रणाली: क) भएको ख) नभएको
 - ४) हालको प्रणालीबाट उपलब्ध खानेपानीको गुणस्तर:
क) राम्रो ख) सन्तोषजनक ग) निम्नस्तर
 - ५) उपलब्ध भइरहेको पानीको पर्याप्तता (औसत ४५ लिटर/व्यक्ति/दिन):
क) राम्रो ख) सन्तोषजनक ग) निम्नस्तर
 - ६) हालको खानेपानी प्रणालीबाट लाभान्वित हुन नसकेको जनसंख्या प्रतिशत
 - ७) हालको खानेपानी प्रणालीबाट लाभान्वित हुन नसकेको विपन्न/गरिव जनसंख्या प्रतिशत
 - ८) आयोजना क्षेत्रमा रहेको कुलधारा जडान संख्या:
 - ९) अधिकांश समय हैण्डपम्प प्रयोगको पानी प्रयोग गर्ने घरधुरीको संख्या:
 - १०) निजी धारा जडान भएको घरधुरीको संख्या:
 - ११) सामुदायिक धारामा भर पर्नु पर्ने घरधुरीको संख्या:
 - १२) नगरमा सामुदायिक/सार्वजनिक धाराको संख्या
 - १३) हाल पाईपबाट खानेपानी आपूर्ति हुने व्यवस्था भए, संचालन हुने समय प्रतिदिन..... घण्टा
 - १४) हाल नगरवासीहरूले प्रयोगमा ल्याईरहेको पानीका मुहानहरू: (जस्तै मुल, खोला, डिपसेट ट्युबवेल, इनार

(हैण्डपम्पहरूबाहेक) को विवरणः

द्रष्टव्यः रा= राम्भो, सं= सन्तोषजनक, नि=निम्नस्तर

ग) सरसफाई

- १) शौचालय भएको घरधुरीको संख्या घरधुरीको प्रतिशत.....

१.१ औसत शौचालयको अवस्था: क) राम्रो ख) सन्तोषजनक ग) निम्नस्तर

२) शौचालय नभएको घरधुरीको संख्या घरधुरीको प्रतिशत.....

३) नगरमा भएको सार्वजनिक शौचालय संख्या:.....

४) नगरमा ढलको प्रणालीको उपलब्धता: भएको नभएको

५) ढल प्रणालीको किसिम: प्रशोधन प्रणाली भएको नभएको

६) ढल प्रणालीको अवस्था:
क) राम्रो ख) सन्तोषजनक ग) निम्नस्तर

घ) प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र अन्तर्गतका घरधुरीहरूको आयस्तरः

आयस्तर	घरधुरीको संख्या	(%) घरधुरीको
रु. ५०००।- भन्दा कम		
रु. ५००।- देखि रु. ७५००।- सम्म		
रु. ७५०।- देखि रु. १०,०००।- भन्दा बढी		
रु. १०,००।- देखि रु. १५००।- सम्म		
रु. १५,००। भन्दा बढी		
जम्मा:		

इ) आयोजना क्षेत्रमा उपलब्ध आधारभूत सेवा, सविधाको विवरण :

१. दूरसञ्चारको सुविधा: क) छ ख) छैन

२. विद्युतको सुविधा: क) छ ख) छैन

३. स्वास्थ्य (स्वास्थ्य चौकी/स्वास्थ्य केन्द्र/अस्पताल) को सुविधा: क) छ ख) छैन

४. विद्यालय/क्याम्पस
 क) प्राथमिक विद्यालय संख्या ख) निम्न माध्यमिक विद्यालय संख्या
 ग) माध्यमिक विद्यालय संख्या घ) क्याम्पस संख्या
 ह) ऐक्यात्मक विद्यालय संख्या ज) ऐक्य

च) आयोजनाको अध्ययन चरणदेखि सम्पन्न भई संचालन तथा मर्मतसम्बारको चरणसम्म खानेपानी उपभोक्ता

तथा सरसफाई संस्था/स्थानीय निकाय (WUSC/Local Body) ले वहन गर्नपर्ने दायित्वः

१. आयोजना निर्माणका लागि उपभोक्ताको प्रतिवद्धता र तत्परताको अनुरूप आयोजनाको लागत

अनमानको कम्तीमा ५% नगद अग्रीम संकलन गर्नः

क) मंजर भएको ख) मंजर नभएको

२. नगर विकास कोषबाट वित्तीय सम्भौता गरी २५% आयोजना निर्माण चरणमा सहलगानी बापत
 ऋण लिन: क) मंजुर भएको ख) मंजुर नभएको
३. ऋण लिएको रकम नगर आयोजना सम्पन्न भएपछि खानेपानी सेवा महशुलबाट संकलित
 रकमबाट २५ वर्षभित्र वार्षिक ५% व्याजमा ऋण चुक्ता गर्न:
 क) मंजुर भएको ख) मंजुर नभएको
४. सरसफाई आयोजना (सामुदायिक शौचालय, सतही ढल प्रणाली आदि) को लागत अनुमानको
 ८५% आयोजनाले व्यहोर्ने र १५% स्थानीय निकाय र उपभोक्ताहरूको संयुक्त योगदान स्वरूप
 दिनुपर्ने रकम समयमानै आयोजनालाई उपलब्ध गराउन:
 क) मंजुर भएको ख) मंजुर नभएको
५. उपभोक्ता समिति/स्थानीय निकायलाई नगर विकास कोषबाट ऋण उपलब्ध गराउन उपयुक्त
 वातावरण बनाइ दिन सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्न:
 क) मंजुर भएको ख) मंजुर नभएको
६. आयोजना निर्माण पश्चात उपभोक्ता समितिमा स्वामित्व हस्तान्तरण भई आएपछि लागत
 असूली/सेवा सुधार/क्षेत्र विस्तार समेतलाई धान्ने गरी खानेपानी महशुल निर्धारण तथा संचालन
 गरी खानेपानी तथा सरसफाई प्रणालीको नियमित संचालन तथा मर्मत संभार गर्न:
 क) मंजुर भएको ख) मंजुर नभएको
७. नगर आयोजना अन्तर्गत पानी पोखरी, पानी प्रशोधन प्रणाली, पम्पघर आदि संरचनाहरू
 निर्माणका लागी चाहिने जग्गा उपलब्ध गराउने सो जग्गाको स्वामित्व कानूनी रूपले उपभोक्ता
 समितिमा हुनुपर्ने: क) मंजुर भएको ख) मंजुर नभएको
८. खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा प्रणाली अन्तर्गत निर्मित संरचनाहरूको नियमित संचालन र
 सम्भार कार्यहरूमा सहयोग गर्न: क) मंजुर भएको ख) मंजुर नभएको
- छ.) आवेदन फाराम बुझाउनुभन्दा अगाडि आयोजना छनोट सम्बन्धमा समुदाय/उपभोक्ताहरूबीचमा
 बैठक/छलफलहरू भएको छ छैन। यदि बैठक/छलफलहरू भएको छ भने निम्न जानकारी दिनुहोस्।
 छलफलमा भएका निर्णयहरूको प्रतिलिपि यसैसाथ संलग्न हुनु पर्नेछ।

छलफल भएका बुंदाहरु	मिति	छलफल भएको स्थान	उपस्थित संख्या	
			महिला	पुरुष

ज) आयोजना छनोट सम्बन्धमा भएको छलफल/बैठकमा समुदायका सदस्यहरूको औसत समावेशी उपस्थिती
क) घरधुरी ख) उपस्थिती संख्या

झ) आयोजना छनोट गर्ने सम्बन्धमा भएको छलफल/बैठकमा महिलाहरूको उपस्थिती

क) घरधुरी ख) उपस्थिती संख्या

माथि उल्लेखित विवरण तथा शर्तहरू हामीलाई मान्य भएकोले नगर खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना सञ्चालन गर्नको लागि संयुक्त आवेदन दिएका छौं।

प्रतिनिधि, स्थानीय निकाय: प्रतिनिधि, खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्था

नाम: नाम:

पद: पद:

सही: सही:

मिति: मिति:

कार्यालयको छाप: कार्यालयको छाप:

पत्राचार गर्ने ठेगाना:

नेपाल सरकार शहरी विकास मन्त्रालय खानेपानी तथा ढल निकास विभाग तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय पानीपोखरी, महाराजगञ्ज, काठमाडौं।
फोन नं. : ४४२३८४८/४००६६८५ फ्याक्स नं. : ९७७-१-४४१३२८०/४४२३९८० ई-मेल : info@stwsssp.gov.np वेब साइट : sstwsssp.gov.np

**THIRD SMALL TOWNS WATER SUPPLY
& SANITATION SECTOR PROJECT
PRE- FEASIBILITY REPORT**

(To be prepared by the team of PMO)

1. General:

- a) Name of the town
- b) VDC/Municipality: c) District:
- d) Accessibility: i) by air ii) by road iii) nearest road head
- e) Name of the District Headquarter:
- f) Distance from project area from the Headquarter and strategic road network: km. from district Headquarter
- g) Population of the VDC/Municipality
 - 1. As per CBS population Census 2068 :
 - 2. Growth rate (calculated from the past records) :
 - 3. Existing Socio-economic and demographic information from the field survey:

Project Area		Present		Household	Occupation (No. of HH)				Remark		
Name of the Towns	Ward No.	Population			Agriculture	Business	Service	Others			
		M	F								
Total											

Existing basic facilities :

Does a piped water supply system exist? Yes No

If yes, provide the percentage of population served:

Cluster (Tole, Ward No. etc)	Existing Population	Percentage of Pop. Served	Type of System	Un-served Poor settlements with Population

Percentage of poor areas not served by piped system

Cluster (Tole, Ward No. etc)	Existing Population	% of Pop. Served	Type of System	% of population not served by the system

Water Supply System

- a) Type of source: River and stream/Spring/Groundwater
 - Information in case of surface water source:
- b) Measured discharge in lps and date
- c) Water Quality (if any record):
- d) Type of the scheme: Gravity/Pumping
- e) Storage tank:
 - a. Type: Overhead/Underground and
 - b. Capacity:
- f) No. of public stand posts:
- g) No. of private connections:
- h) Total length of the distribution line:
 - a. Total hours of distribution a day
- i) Population covered:
- j) Information regarding repair and maintenance (existing condition of each and every component of water supply):
- k) Organization responsible for operation and maintenance:
 - a. User's committee (provide details of Users' Committee mainly on numbers of members, basis for the selected of the members and frequency of meetings):
 - b. VDC/Municipality
 - c. District Administration:
 - d. Government Agency:
- l) Water tariff, amount of billing and collection including charges for connection and total amount expenses:
- m) Water tariff
- n) Operation budget and budget for maintenance:
- o) Other specific details, if any additional information in case of tube well
- p) Yield
- q) Depth of the well and water level
- r) Diameter of the pipe
- s) Type and capacity of the pump
 - Additional information in case of the individual hand-pump users:
- t) Number of hand pump users:
- u) Water table:

Storm water drainage system (if any)

- Sewerage system (if any)
 - a. Type of conduits: Piped/brick/concrete channels
 - b. Total length of conduits
 - c. Quality of fluid
 - d. Type and capacity of wastewater treatment plant (if any)
 - e. Area and population covered

f. Responsible organization for operation and maintenance

Household/community toilets (if any)

- a. Number of HH having private toilets:
- b. Type of toilet:
- c. Capacity of the community toilet/s:
- d. Hygienic condition of toilet/s:
- e. Water availability and sufficiency:
- f. Location of toilet/s:
- g. Number of toilet/s:
- h. Number of daily users:

Power Supply

- a) Number of HH having metered connection:
- b) Population covered:

Telecommunication services

- i. Number of HH having land line telephone lines:
- ii. Population covered:

Health services

- i. Number of hospitals, doctors and health assistants:
- ii. Number of health posts, doctors and health assistants:
- iii. Number of private clinics:

Other infrastructure:

- i. Financial institutes (Banks, Financing Companies and Cooperatives)
 - Bank:
- ii. Educational Institutes:
 - a) Primary Schools (Number of Students):
 - b) Secondary Schools (Number No. of Students):
 - c) Higher Secondary Schools (Number of Students):
 - d) Campuses ((Number of Students)):
- iii. Industries:
 - a) Large scale industries and their type in relation to the products:
 - b) Cottage industries:
 - c) Industries with larger water demands like dairy firms, agro products etc.:
- iv) Poverty incidence level of the VDC/Municipality:
- g. No. of HH having Rs. 5000 and less monthly income:
- h. No. of HH with monthly income of Rs. 5001 to Rs. 7500:
- i. No. of HH with monthly income of Rs. 7501 to Rs. 10000:
- j. No. of HH with monthly income of Rs. 10001 and above:
- v) Ongoing development activities (if any)
- vi) Is there any NGO, INGOs dealing with either water and sanitation or health? If yes, provide brief information on their activities and areas where they are operating.

- vii) Project approval status:
- viii) Project is approved by the general assembly of DDC/VDC (attach approval document)
- ix) Outline the existing coverage area and source in the topographical map.

2. Private Institutional Schemes (If any)

i. Name:

ii. Type:

3. Important information on the Proposed Project

(Water Supply Component)

a) Proposed potential water source for town project

Detail of the source /Name	Type	Discharge (safe) Reliability of Source	Length of transmission main	Remarks

- b) Type of system: i) Gravity ii) Pumping
- c) Outline the proposed service area and indicate the proposed source in the topographical map (survey team has to carry topographical map during field visit).
- d) Meeting with WUSC and Local Body:
 - a. Date:
 - b. Place:
 - c. Nos. and list of the participants at the meeting (as attachment):
 - d. Minutes of the meeting/s (as attachment)
 - e. Essential points to be checked and verified by the survey team and agreed by the community and local bodies to make the water supply project socially feasible:
 - i. Confirmation of the proposed potential water sources and evidences of the proving no disputes on the proposed sources:
 - ii. Community is willing to contribute 5% cash at the time of project implementation: Yes No
 - iii. Community is willing to burrow up to 25% from TDF and pay 5% interest rate within 25 years: Yes No

Amount collected as of date for upfront cash contribution -

Rs..... (Documentary evidences required):

- iv. Availability of Land for proposed water supply and/or wastewater system (location and area to be mentioned and ownership certificate attached, if available) (Documentary evidences required):
- v. Community is willing to take over O &M responsibility after completion:
- vi. Local Body (DDC/Municipality) is willing to assist WUSC in the implementation as well as in the O/M of the Project:
- vii. Local Body (DDC/Municipality) is willing to assist land acquisition, resettlement and environment protection activities:
- viii. Formation of WUSC, female representation in WUSC by at least 33% and registration of WUSC, existing WUSC does not fulfill the requirement but it will be reformed when project is approved:

4. Mandatory attachments with the report:

- a. Minutes of all the meetings in a chronological order
- b. Endorsement of the Project from the Local Bodies (DDC and Municipality or VDC)
- c. Agreement between local body and WUSC regarding project implementation, if done:
- d. Location diagram with area of land available for the proposed system and land ownership certificate, if available:
- e. Photographical document of the source, source area, location of storage tank and public stand posts (water supply project), service area and receiving river/stream kholsa (storm water drainage project), locations of the community toilets (toilet project) and meetings.
- f. Schematic plans with the locations of intake, transmission line, storage tank, distribution lines and public stand posts (water supply project), drainage lines, and outlet (storm water drainage project), sewer lines and wastewater treatment plants (sewerage project). Schematic plans of community toilets and septic tanks.

5. General Impression and Recommendation:

नगर छनोट मापदण्ड
(Town Selection Criteria)

		नम्बरको हिसाब	स्कोर
साना शहरीको परिभाषाभित्र पर्ने	हो/होइन		समावेश भएको/नभएको
जि.वि.स., गा.वि.स./नगरपालिकाबाट सहमति गरिएको	हो/होइन		
गरिबी			
रु. १०,००१ भन्दा माथि/मासिक रु. ७,५०१ - १०,००० सम्म रु. ५,००१ - ७,००० सम्म रु. ५,००० भन्दा कम	मेट्रिक्स स्कोरिङ आयस्तरको तहका आधारमा	० ५ १६ २०	
खानेपानी आपूर्ति			
पाइप प्रणाली	नभएको	२५	
पाइप प्रणालीले सेवा नपाएका जनसंख्या		१० × %/१००	
पाइप प्रणालीले सेवा नपाएको क्षेत्र		१० × %/१००	
हाल भएको खानेपानीको आपूर्ति			
परिणाम ४५ लिटरभन्दा कम		५	
प्रतिदिन प्रतिघण्टा वितरण	० देखि ४ घण्टा ४ देखि १० घण्टा १० घण्टा भन्दा माथि	५ ३ ०	
सरसफाई			
चर्पी नभएका जनसंख्याको प्रतिशत		२०× %/१००	
समुदायको चाहाना			
खानेपानी उपभोक्ता संस्था विधिवत दर्ता	भएको	३	
आयोजनाको लागि तयारीपन			
स्रोत पहिचान	भएको	५	
प्रमुख निर्माण संरचनाका लागि जग्गा उपलब्धता	२५ प्रतिशत वा सोभन्दा माथि	१०	
शहरीकरण र वृद्धिहुने सम्भावना			
गत दशकमा जनसंख्या वृद्धि (% प्रतिवर्ष)	५% वा भन्दा बढी ३-५% ३% भन्दा कम	५ ३ १	
		जम्मा स्कोर	

नेपाल सरकार
सहरी विकास मन्त्रालय
खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना

आयोजना कार्यान्वयन सम्बन्धमा
नगर आयोजना सहमती पत्र
(Memorandum of Understanding)

(मस्यौदा/नमूना)

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत नगर आयोजना कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष र खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकाय बीचको नगर आयोजना सहमती पत्र ।

मिति :

१. प्रारम्भिक

..... जिल्ला नगरपालिका/गाउँ विकास समिति अन्तर्गत... ... बडाहरूमा बसोबास गर्ने उपभोक्ताहरूलाई तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना मार्फत खानेपानी तथा सरसफाइको सुविधा उपलब्ध गराउन आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष र खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकायले यस सहमति पत्रमा उल्लेख भएका शर्तहरूलाई पालना गर्ने गरी यो नगर आयोजना सहमति पत्र हस्ताक्षर सम्पन्न भएको छ ।

२. सम्भौताको उद्देश्य

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत छनोट भई नगर आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत ईन्जिनियरिङ डिजाईन प्रतिवेदन, विभिन्न प्रकारका तालिम, अग्रिम नगद संकलन, निर्माण कार्य खरिद, निर्माण व्यवसायीको छनोट तथा संरचना निर्माण, संचालन तथा सम्भार आदि नगर आयोजनाको कार्यहरूको सफल कार्यान्वयनमा संलग्न सबै निकाय तथा सरोकारवालाहरूले निर्वाह गर्नु पर्ने आ-आफ्नो दायित्वप्रति प्रतिवद्धता जनाउनु यस सहमति पत्रको उद्देश्य रहेको छ ।

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाले उपभोक्ता बर्गको जिवन स्तर उकास्नुका साथै नगर आयोजनाहरूमा सहभागितामूलक दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्य लिएको छ ।

३. आयोजनामा संलग्न निकाय तथा सरोकारवालाहरू

सहरी विकाश मन्त्रालय अन्तर्गत खानेपानी तथा ढल निकास विभागले केन्द्रमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको स्थापना गरेको छ भने सम्बन्धित क्षेत्रमा, क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय द्वारा नगर आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्नेछ । क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयले संचालनमा रहेका नगर आयोजनाहरूको कार्यान्वयन व्यवस्थापन, निरीक्षण र अनुगमन तथा उपभोक्ता संस्थालाई आवश्यक सहयोग तथा सुझाव दिनेछ । एउटा नगर आयोजनालाई सुसम्पन्न गर्न कुनै एउटा विशेष निकाय वा सरोकारवालाबाट सम्भव नहुने भएकोले यसमा आवद्ध सबै निकाय, सरोकारवालाहरू तथा उपभोक्तावर्गका वीचमा आपसी समझदारी र आ-आफ्नो पक्षबाट निर्वाह गर्नुपर्ने जिम्मेवारीका बारेमा राम्ररी जानकारी हासिल गरी सुनिश्चित हुनु आवश्यक भएकोले यो सहमति पत्रले सबैलाई आ-आफ्नो भूमिकाबारे जानकारी प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्दछ । सहमति सम्पन्न गर्ने क्रममा आयोजित छलफल कार्यक्रममा उपस्थित आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष, खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालयको पदाधिकारीहरू, खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरू बीच नगर आयोजनाबारे व्यापक छलफल गरी नगर आयोजना सम्पन्न गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्न प्रस्तुत सहमति पत्र नगर आयोजनाको प्रारम्भिक चरणको एउटा महत्वपूर्ण क्रियाकलाप हो । नगर आयोजना संचालन गर्न यसमा प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न हुने निकाय तथा सरोकारवालाहरू निम्न प्रकारका रहेका छन् ।

- खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
- क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
- नगर विकास कोष
- खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालय
- डिजाईन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता
- जि.वि.स./नगरपालिका/गाउँ विकास समिति (स्थानीय निकाय)
- खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/समिति

४. आयोजनामा संलग्न निकाय तथा सरोकारवालाहरूको जिम्मेवारी

४.१ खानेपानी तथा ढल निकास विभाग/संस्थागत सबलीकरण सहायता तथा सुझाव इकाई (ISSAU)

तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना - आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका

आयोजनालाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग तथा सुपरिवेक्षण गर्ने निकायको रूपमा खानेपानी तथा ढल निकास विभागको जिम्मेवारी निम्न अनुसार हुनेछ :

- विद्यमान आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयलाई सबलिकरण गर्ने एवं सस्थागत सहयोग तथा सेवा सुभाव इकाई (ISSAU) र दुई वटा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (RPMOs) स्थापना गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयनका लागि आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, ISSAU र क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयका लागि आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाउने ।
- आयोजना अन्तरगत संचालनमा रहेका नगर आयोजनाहरूको प्रगति समीक्षा र स्थलगत निरीक्षण र अनुगमन गरि आवश्यक निर्देशन दिने ।
- केन्द्रीय स्तरमा रहेको आयोजना समन्वय समितिको वैठक बसेका बखतमा बैठकमा भाग लिने तथा समस्या परेका बखत आयोजनालाई सहयोग र संयोजन गरीदिनका लागि समन्वय समितिका प्रतिनिधिहरूका बीचमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।

४.२ आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक परिक्षण परामर्शदाता (DRTAC)

आयोजना संचालनका लागि केन्द्रमा उत्टा प्रमुख निकायको रूपमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको स्थापना गरिएको छ । यस अन्तर्गत व्यवस्था गरिएको डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक मूल्याङ्कन परामर्शदाता (DRTAC) ले नगर आयोजनाहरूको डिजाइन कार्यको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने तथा खानेपानी र सरसफाई संरचनाहरूको डिजाइन अनुसार गुणस्तरीय कार्यान्वयन भएको नभएको सुनिश्चित गर्नु तथा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (PMO) तथा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयहरू (RPMOs) लाई आयोजनाको योजना निर्माण कार्यान्वयन तथा अनुगमनका लागि सबै अवस्थामा सहयोग गर्नु रहेको छ ।

यसका साथै नेपाल सरकार तथा एशियाली विकास बैंकको नीति तथा निर्देशिका अनुसार वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको अवस्था पालनाको लागि सहजिकरण गर्ने रहेको छ ।

आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयले मुख्यतया निम्न कार्यहरू गर्ने छ :

- आयोजना कार्यान्वयनका सिलसिलामा सम्बन्धित निकाय तथा सरोकारवालाहरूका बीचमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- साना शहरहरूको छनोट गरी नगर आयोजना संचालन गर्ने ।
- आयोजनाको व्यवस्थापन पक्षमा सघाउन परामर्शदाता नियुक्ति गर्ने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताको नियुक्ति र निजको कार्य मूल्याङ्कन गर्ने ।
- निर्माण कार्यका लागि ठेकापट्टा व्यवस्थापन गर्ने ।
- संरचना निर्माण कार्यको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने, आयोजना संचालन र सम्भारमा सहयोग गर्ने साथै आयोजनावाट उपभोक्तावर्गलाई कुनै क्षति नपुगोस् भन्ने सुरक्षा (Safeguard) दिने र आवश्यक परेका समयमा यसको नियमानुसार प्रक्रिया पूरा गर्ने ।
- आयोजनाका वारेमा जानकारी गराउन सूचना सामग्री, निर्देशिका, म्यानुअल, ब्रोसिएर, बुलेटिन आदि सामग्रीहरू तयार गर्ने र यसको वितरणको व्यवस्था मिलाउने ।
- आवश्यकता अनुसार गोष्ठी, तालिम र परिचयात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि रास्ट्रिय खानेपानी तथा सरसफाई प्रशिक्षण केन्द्र (NWSSTC) र नगर विकास कोषसँगको आपसी सहयोग तथा समन्वयमा लेखा व्यवस्थापन लगायत अन्य निम्न प्रकृतिका तालिमहरू संचालन गर्नेछ :
 - आयोजनाको प्रकृत्यावारे जानकारी गराउन परिचयात्मक कार्यक्रम ।
 - स्वास्थ्य शिक्षा तथा सरसफाई ।
 - लैज़िक समानता र सामाजिक समावेश ।
 - लेखा प्रणाली व्यवस्थापन ।
 - खानेपानी महशुल निर्धारण एवम संचालन तरिकाहरू

- निर्माण सुपरिवेक्षण तथा गुणस्तर अनुगमन
- निर्माण तथा सम्भारका लागि श्रम तथा समाग्री व्यवस्थापन
- फोहरमैला व्यवस्थापन
- खानेपानी तथा सरसफाई प्रणाली संचालन
- मर्मत सम्भार कार्य
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण आदि
- कार्यालय व्यवस्थापन र कार्यसंचालन

४.३ क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय

- नगरस्तरमा नगर आयोजनाहरूको योजना तर्जुमा, व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गर्ने ।
- नगर आयोजनाको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धी सबै विषयहरूमा स्थानीय निकाय, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय र उपभोक्ता समितिहरूसँगको समन्वय सूनिश्चित गर्ने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताबाट तयार भई प्राप्त हुन आएको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको समीक्षा गर्ने र छुटेका बुँदाहरूलाई समावेश गर्न सम्बन्धित परामर्शदातालाई पत्र लेख्ने । सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनमा निम्न बुँदाहरू हुनुपर्छ ।
 - ✓ प्रारम्भिक डिजाइन र लागत सहितको विकल्पहरूको प्राविधिक छानबिन (Investigation)
 - ✓ वित्तीय एवं आर्थिक विश्लेषण र लागत अनुमान ।
 - ✓ नयाँ वातावरण संरक्षण नीति अनुसार वातावरणीय मूल्यांकन
 - ✓ सामाजिक तथा लैङ्गिक विश्लेषण ।
 - ✓ स्वास्थ्य तथा सरसफाई स्थितिको विश्लेषण ।
 - ✓ संस्थागत विश्लेषण ।
 - ✓ जनताको आयस्रोत, पानी महशुल तिर्न सक्ने सक्षमता ।
- सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन समीक्षा गर्दा नगर आयोजना सम्भाव्य नदेखिएमा उक्त नगर आयोजना स्थगित गर्ने र त्यसपछिको कुनै पनि क्रियाकलापहरू संचालन नगरी नगर आयोजना स्थगित भएको जानकारी सम्बन्धित निकाय र संस्थालाई गराउने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताबाट आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षेत्रिय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय प्राप्त भएको विस्तृत इंजिनियरिङ डिजाइन प्रतिवेदनको समीक्षा गरी छुटेको बुँदाहरूलाई समेट्न परामर्शदातालाई पत्र लेख्ने । प्रतिवेदनको समीक्षा नेपाल सरकारको प्रचलित डिजाइन मापदण्ड अनुसार हुनुपर्नेछ । प्रतिवेदनमा एकभन्दा बढी प्राविधिक विकल्प भएमा समुदायले कुन विकल्प छनोट गरेको, छनोट गरिएको विकल्प बमोजिम उपभोक्ताहरूमा तिर्न सक्ने क्षमता र चाहना छ, छैन प्रतिवेदनमा प्रतिविम्बित हुनुपर्नेछ । प्रतिवेदनमा खानेपानीको गुणस्तर, नगर आयोजनाको लागत र सेवाको स्तर कायम गर्न आवश्यक भएमा डिजाइन प्रतिवेदनमा फेरबदल समेत गर्न सकिने छ ।
- उक्त प्रतिवेदनमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट प्राप्त राय सुझावहरू समावेश गरिएको अन्तिम डिजाइन प्रतिवेदन उपर उपभोक्ताहरूको राय थाहा पाउन सो प्रतिवेदन माथि छलफल, पुनरावलोकन तथा स्वीकृतिका लागि उपभोक्ताहरूको आमभेलाबाट अनुमोदन गराउनु पर्छ । अनुमोदन गराउँदा नगर आयोजनाको लागत, विकल्पको छनोट र उपभोक्ताबाट जम्मा गर्नुपर्ने अग्रिम नगद रकम तथा सम्भावित पानी महशुल दर र उपभोक्ताहरूको योगदानका सम्बन्धमा सहमति जनाएको निर्णयको प्रतिलिपि प्रतिवेदनसँगै हुनुपर्छ ।
- आवश्यक जनशक्ति र त्यसको व्यवस्थापन गर्ने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई छुटौटे खाता सञ्चालनमा सहयोग र अनुगमन गर्ने तथा उपभोक्ता सम्भावित समितिको समुदाय तर्फको योगदान सूनिश्चित गर्ने ।

- सम्बन्धित क्षे.आ.व्य.का. (RPMOs) को कार्यक्षेत्रका आधारमा क्षेत्रीयस्तरका DSMC हरुको कार्यसम्पादन अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने ।
- यस आयोजनाको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत भए गरेका कार्यहरुको भूक्तानी दिने र यसको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गराउने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको समन्वयनमा आवश्यकता अनुसार क्षमता अभिवृदि तथा खरिद कार्य गर्ने ।
- क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको क्षेत्र भित्र खटियका कर्मचारी तथा मानव संसाधनको अधिक उपयोग र व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रत्येक नगर आयोजनका लागि तयार पारिएका प्रारम्भीक वातावरणीय परिक्षण, GESI कार्ययोजना र पूनर्वास योजनाको कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने तथा तत्सम्बन्धी प्रगतिहरुको प्रतिवेदन संग्रहित गर्ने ।
- यस क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका नगर आयोजनाहरुको आवश्यकता अनुसार नियमित रूपमा प्रगति प्रतिवेदन तयार पार्ने र आयोजना कार्यालयमा पेश गर्ने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, राष्ट्रीय खानेपानी तथा सरसफाइ प्रशिक्षण केन्द्र (NWSSTC) तथा नगर विकास कोषको सहयोग तथा समन्वयमा तालिम, परिचयात्मक कार्यक्रम तथा जनचेतना अभिवृदि कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

४.४ नगर विकास कोष

नगरको विकास कार्यमा संलग्न संस्थाहरूलाई वित्तीय, प्राविधिक तथा संस्थागत सहयोग गर्ने स्वशासित संस्थाको रूपमा नगर विकास कोष ऐन २०५३ अनुसार स्थापित नगर विकास कोषले नगर आयोजना कार्यान्वयन गर्न विधिवत दर्ता भएको खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई ऋण उपलब्ध गराउने छ । कोषको अन्य कार्यहरु निम्न प्रकारका हुनेछन् :

- संबद्ध उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायद्वारा प्रस्तावित एवं क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय तथा केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय एवं डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक परिक्षण परामर्शदाताद्वारा सिफारीश गरिएको आयोजना प्रतिवेदन उपर अध्ययन गरी आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Project Appraisal Report) तयार पारी ऋण लगानी गर्न सकिने/नसकिने बारेमा सिफारिस गर्ने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय तथा डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताको समन्वयमा नगर आयोजनाको लागत तथा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले लिएको ऋण संबद्ध उपभोक्ताहरुले तिर्न सक्ने क्षमता तथा तिर्ने चाहना समेतको अध्ययन गरी लगानी सुरक्षित भएको देखिएमा कूल लागतको २५% सम्म ऋण प्रवाह गर्ने । उक्त ऋण रकम ५% व्याज दरमा ५ वर्षको सहुलियत अवधि सहित २५ वर्ष को लागि हुने ।
- कोषले खानेपानी व्यवस्थाको संचालन तथा सम्भार खर्च खानेपानीको क्षेत्र विस्तार हुनसक्ने अवस्था एवं ऋण लगानी सावाँ व्याजको भुक्तानी समेतलाई दृष्टिगत गरी खानेपानी महशुल दर सिफारिश गर्ने ।
- आयोजनामा ऋण लगानी गर्न संभाव्य देखिएमा संबद्ध उपभोक्ता संस्थासँग आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन समेतलाई दृष्टिगत गरी ऋण लगानी संबन्धी सम्झौता गर्ने ।
- खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकायका पदाधीकारी तथा कर्मचारीलाई खानेपानी महशुल दर निर्धारण, बुकिकिपिङ्ग तथा लेखा र वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम उपलब्ध गराउने तथा क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने । यस सम्बन्धमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई आयोजनाको कार्य प्रगतिका आधारमा रकम निकासा दिने ।

४.५ खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालय

जिल्ला स्थित खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालयले निम्न अनुसारको कामहरु गर्नेछ:

- निर्माण तथा पानी संचालन कार्यको अनुगमन गर्ने ।
- स्थानीय निकाय तथा सरोकारवालाहरूका बीचमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्न नगर आयोजना समन्वय समितिको वैठक आयोजना गर्ने ।
- लैंड्रिक समानता तथा सामाजिक समावेशी (Gender Equality and Social Inclusion) कार्ययोजना संचालन गर्न आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट तयार भएको कार्ययोजना बमोजिम आयोजनामा सबै वर्ग, लिङ्ग, जाति, जनजाति, दलितको सहभागिताबाटे प्रगति भए नभएको अनुगमन गर्न तथा यस कार्यक्रमलाई संचालन गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- खानेपानी ढल निकास विभागको निर्देशन र सुभावमा नगर आयोजनाको व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने ।
- नगर आयोजना सम्पन्न भएपछि त्यसको संचालन र सम्भार कार्यमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई प्राविधिक एवं अन्य आवश्यक सहयोग गर्ने ।

४.६ डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता

नगर आयोजनाका विभिन्न चरणमा डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताको जिम्मेवारी निम्नानुसार हुनेछ ।

- खानेपानी तथा सरसफाई नगर आयोजनाको संभाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्ने,
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालय तथा नगर विकास कोषले संभाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको समीक्षा गरी उपलब्ध गराएको बुँदाहरूलाई समावेश गरी प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप प्रदान गर्ने । यसरी अन्तिम रूप दिएको प्रतिवेदनमा नगर आयोजनाको कार्यक्षेत्र (Project Scope) सुनिश्चित हुनुपर्नेछ ।
- नगर विकास कोषले माग गरे अनुसार आयोजनाको वित्तीय तथा आर्थिक विवरण उपलब्ध गराउने ।
- सम्भाव्य देखिएका नगर आयोजनाको विस्तृत ईन्जिनियरिङ डिजाइन प्रतिवेदन तयार गर्ने । यस प्रतिवेदनमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयले उपलब्ध गराएको मापदण्ड अनुसार हुनुपर्ने ।
- नगर आयोजना निर्माणकार्यको सुपरिवेक्षण गरी गुणस्तर नियन्त्रण गर्ने र तोकिएका समयमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय तथा नगर विकास कोषमा प्रतिवेदन पेश गर्ने ।
- उपभोक्ता समिति/स्थानीय निकायको सहयोगमा नगर आयोजना क्षेत्रभित्रका सबै घरधुरीको सामाजिक आर्थिक समर्थकण र सामाजिक आर्थिक विवरण प्रतिवेदन तयार गर्ने । यस प्रतिवेदनमा विपन्न/गरिव घरधुरीहरूको पहिचान खुलेको तथ्य उपभोक्ता समितिबाट स्वीकृत हुनुपर्ने ।
- सामाजिक आर्थिक विवरणका आधारमा Project Performance Monitoring and Evaluation लगायत अन्य प्रयोजन समेतका लागि चाहिने आधारभूत तथ्यांक (Baseline data) तोकिएको फर्मेटमा उपलब्ध गराउने । गरिबीको रेखामुनि रहेका घरपरिवार तथा जोखिममा परेका वर्ग/समूहहरूलाई प्रतिफलमा आधारित अनुदान (OBA) अन्तर्गत उपलब्ध हुने अनुदानका बारेमा उपभोक्ता वर्ग, उपभोक्ता समिति लगायत सबै संघसंस्था/निकायलाई जानकारी गराउने ।
- प्रतिफलमा आधारित अनुदान अन्तर्गत भएका प्रगतिहरू जस्तै शौचालय निर्माण तथा खानेपानी धारा जडानबाटेका प्रगति प्रतिवेदन सम्बन्धित निकायलाई दिने ।
- खानेपानी उपभोक्ता संस्थाको गठन, दर्ता तथा नियमन गर्ने गराउने काममा सहयोग गर्नेछ ।
- स्वास्थ्य तथा सरसफाई जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम र तोकिएका तालिमहरू संचालनका साथै सामाजिक परिचालन लगायत अन्य कार्यमा समेत सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षेत्रीय आयोजना कार्यालयबाट तयार भएको लैंड्रिक समता र सामाजिक समावेशी कार्ययोजना बारे नगर/समुदाय स्तरमा उपभोक्ता, उपभोक्ता समिति तथा स्थानीय निकाय लगायत सबैलाई जानकारी गराउने, कार्ययोजना अनुरूप कार्यान्वयन तथा प्रगति हासिल गर्न प्रयत्नशील रहने, भएको प्रगतिको प्रतिवेदन पेश गर्ने । नगर आयोजनाको क्रियाकलापमा सबै वर्ग, लिङ्ग, जाति, जनजाति, गरिव, दलित तथा अपाग आदिको समावेशी सहभागिताका निमित्त प्रयत्नशील रहने ।
- उपभोक्ताहरूबाट अग्रिम नगद संकलन कार्यमा प्रयत्नशील रही सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- पुनर्वास योजना लागू गर्न उपयुक्त सहयोग गर्ने ।

४.७ स्थानीय निकाय

खानेपानी तथा सरसफाई नगर आयोजना संचालन गर्ने सन्दर्भमा सम्बन्धित जि.वि.स./गा.वि.स./नगरपालिकाको जिम्मेवारी निम्न प्रकारका हुनेछन्:

- नगर आयोजना निर्माणका लागि उपभोक्ता वर्गबाट तोकिएको समयमा अग्रिम नगद रकम जम्मा गर्न उठाउनु पर्ने रकम तथा जनश्रम जुटाउने काममा आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई नगर विकास कोषबाट ऋण उपलब्ध गराउन उपयुक्त वातावरण बनाई दिन सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- नगर आयोजना कार्यन्वयनको लागि आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्था/स्थानीय निकायबीच हुने सहमति पत्रमा सम्पन्न हुने बखतमा उक्त सहमतिमा स्थानीय निकायले साक्षीको रूपमा हस्ताक्षर गरी नगर आयोजनालाई सम्पन्न गर्ने प्रतिबद्धता जनाउने काममा सहयोग गर्ने ।
- नगर अयोजना क्षेत्रभित्र सार्वजनिक सरसफाई सुविधा अन्तर्गत निर्माण हुने सार्वजनिक शैचालय, फोहरमैला व्यवस्थापन तथा वर्षातको पानीको उचित प्रबन्धका लागि सार्वजनिक सतही ढल आदि निर्माण गर्न उपभोक्ता संस्था तथा सम्बन्धित स्थानीय निकाय मिलेर १५% रकम जम्मा गर्नुपर्ने प्रावधान अनुसार स्थानीय निकायले जम्मा गर्नुपर्ने रकम समयमा उपलब्ध गराउने र सरसफाई सुविधा अन्तर्गत निर्मित संरचनाहरूको नियमित सञ्चालन र सम्भार कार्यहरूमा सहयोग गर्ने ।
- आयोजना निर्माण तथा संचालनमा आफै वा उपभोक्ता संस्था मार्फत सहभागिता जनाउने बारे एकिन गर्ने ।

४.८ खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्था/स्थानीय निकाय

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई नगर आयोजनाबाट सहयोग तथा सुविधा चाहने साना शहरका उपभोक्ताहरूको भेला मार्फत खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्था गठिन हुनेछ । उपभोक्ता संस्था वैधानिक रूपमा आफ्नो कार्य सम्पादन गर्न जलस्रोत ऐन, २०४९ र खानेपानी नियमावली २०५५ अनुसार जिल्ला जलस्रोत समितिमा दर्ता हुनु पर्छ । उक्त संस्था खानेपानी सेवा संचालन निर्देशिका २०६९ तथा सो बमोजिम बनेको कार्यविधि अनुसार कार्य गर्ने छ । यसले डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातालाई नगर आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन कार्यक्रममा आवश्यक सहयोग, प्राविधिक प्रस्ताव माथिको सहमति तथा नगर आयोजनाको क्षेत्र निर्धारण (Scopping) कार्यमा समेत आवश्यक सहयोग गर्नेछ । यसले नगर आयोजनाको विस्तृत इंजिनियरिङ डिजाइन प्रतिवेदन तयार गर्नमा मद्दत गर्नुका साथै यसको सहमतीमा समेत आवश्यक भूमिका निर्वाह गर्छ । उपभोक्ता समिति गठन गर्दा सबै वर्ग, लिङ्ग, जाति, जनजाति, दलित, मुस्लिम तथा पिछडिएको वर्गबाट समेत जनसंख्याको अनुपातमा प्रतिनिधित्व हुने गरी नौ सदस्यी (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष, तथा ५ जना सदस्य समेत) उपभोक्ता समिति गठन हुनुपर्छ । यसरी गठित समितिमा कम्तीमा तीन जना (३३%) महिलाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने र कम्तीमा एक जना महिलाले उक्त समितिको कार्यकारी पदको जिम्मेवारी निर्वाह गर्नुपर्नेछ । नगर आयोजना क्षेत्रमा एकबन्दा बढी उपभोक्ता समिति रहेको अवस्थामा उपलब्ध सुविधालाई संयुक्त रूपमा व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित सबै उपभोक्ता समितिहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी एउटा मूल उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ । यस समितिमा अन्य समिति सरह नौ सदस्यीय हुनेछ र विधिवत दर्ता भएको हुनुपर्छ । उपभोक्ता समितिको उद्देश्य, गठन, दर्ता तथा काम कर्तव्यहरू विधानले तोके बमोजिम हुनेछ । विधानमा कुन कुन वुँदाहरू समेटीनुपर्छ, यसलाई तयार गर्न उपभोक्ता समितिलाई मद्दत पुगोस् भन्ने हेतुले आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षे.आ.व्य.का., खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालयबाट विधानको नमुना उपलब्ध गराइने छ । उपभोक्ता समितिले गर्ने मुख्य-मुख्य कार्यहरू निम्नानुसार हुनेछन् ।

४.८.१ जग्गा उपलब्ध, आयोजना संचालन, पुनर्वास तथा नगर आयोजनाको स्वामित्व

नगर आयोजनाका निमित्त पानीपोखरी, पानी प्रशोधन प्रणाली लगायत अन्य संरचनाहरू निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने जग्गा उपलब्ध गराउनु पर्ने जिम्मेवारी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको हुनेछ । यसरी उपलब्ध हुने जग्गा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको नाममा वा स्वामित्वमा कानुनी रूपले हुनुपर्छ । नगर आयोजनामा पानी संचालन तथा व्यवस्थापनको जिम्मा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिकामा रहने तथा उक्त स्थानमा निर्माण गरिएका आयोजना सम्बन्धि संरचनाहरू नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहने छन् ।

४.८.२ खानेपानी सेवा संचालन

उपभोक्ता संस्था/नगरपालिकाले खानेपानी सेवा प्रदायकको भूमिका निर्वाह गर्नु पर्नेछ । यसरी खानेपानी सेवा प्रदायक द्वारा संचालन गरिएका खानेपानी सेवाको अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण, नियमन एवं समन्वय गर्दै त्यस्तो सेवा संचालनमा गुणस्तरीयता, नियमितता, पारदर्शिता एवं जवाफदेहिता कायम गरि खानेपानी सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरिय, भरपर्दा एवं सर्वसुलभ बनाउन आवश्यक भएकोले नेपाल सरकारले खानेपानी सेवा संचालन सम्बन्धी निर्देशिका-२०६९ बनाइ लागु गरेको छ, र उक्त निर्देशिकाको पालना यस आयोजनामा गर्नु पर्ने छ । यो सहमति पत्रका दफाहरु बाफ्किएको अवस्थामा निर्देशिकामा उल्लेखित प्रावधानहरु सहमति पत्र उपर प्रभावी हुने छन् ।

४.८.३ नगर आयोजना निर्माणका लागि अपनाईने बोलपत्र मूल्यांकन (Bid Evaluation) प्रकृया तथा ठेक्का सम्झौतामा उपभोक्ता संस्था/समितिले सहभागिता स्वरूप आमन्त्रीत सदस्यको रूपमा उपस्थिती जनाउनु पर्नेछ ।

४.८.४ निर्माण लागतमा सहलगानी

- नगर आयोजनाको निर्माण चरणमा खानेपानी संरचना निर्माणको कूल लागतमा सहलगानी गर्न उपभोक्ता संस्था/समिति सहमत हुनुपर्नेछ । कति लगानी गर्ने भन्ने कुरा विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन अध्ययनको काम सम्पन्न भई उपयुक्त प्राविधिक विकल्पको छनोट भई नगर आयोजनाको कूल लागत निर्धारण भैसकेपछि उपभोक्तावर्गबाट कति सहलगानी गर्नु पर्ने छ भन्ने कुरा एकिन गर्न सकिन्छ । सहलगानी रकम खानेपानी संचरनाका लागि कम्तीमा निर्माण लागतको ३०% उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले बेहोनु पर्नेछ । उक्त ३०% मध्ये ५% अग्रिम नगद रकम जम्मा गर्नुपर्ने तथा वाँकी २५% सम्म रकम नगर विकास कोषसँग ऋण लिई २५ वर्ष भित्र ५% व्याजदरमा साँवा व्याज किस्ता रकम फिर्ता गर्नुपर्नेछ । उक्त ऋणको भुक्तानी नगर विकास कोषसँग भएको सम्झौता अनुसार पानी महशुलबाट उठेको रकमबाट उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले भुक्तानी गर्नुपर्नेछ ।
- एकिकृत खानेपानी तथा सरसफाइको सिद्धान्त अनुसार नगर आयोजनाको कार्यान्वयनबाट जनस्वास्थ्यमा उचित फाइदा पाउन सार्वजनिक सरसफाइको कार्यक्रम खानेपानी आयोजना सँगसँगै लागू गर्न उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय सहमत हुनु पर्ने छ । सार्वजनिक सरसफाइका सुविधाहरूमा सार्वजनिक सौचालय, लेदो सुकाउने संरचना, वर्षातको पानीको ढल, कम्पोस्टीङ, फोहर पानी व्यवस्थापन प्रणाली आदि पर्न सक्दछन् । यस्ता सरसफाइ सम्बन्धि कार्यक्रम लागू गर्दा कूल लागतको १५% उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले बेहोने छ भने सञ्चालन तथा मर्मत संभारको सम्पूर्ण जिम्मा ती निकायहरूको नै हुनेछ ।

४.८.५ खानेपानी महशुल दर

उपभोक्ताहरूलाई खानेपानीको सुविधा उपलब्ध गराए वापत आर्थिक तथा वित्तीय अध्ययन द्वारा निर्धारण भएको खानेपानी महशुल दर अनुसार उपभोक्ताहरूबाट नियमित रूपमा प्रत्येक महिना पानी सेवाशुल्क संकलन गरिनेछ । उक्त महशुल दर निर्धारण तथा पुनरावलोकन गर्दा निम्न कुराहरूलाई दृष्टिगत गर्नुपर्नेछ ।

- खानेपानी सुविधा र त्यससँग सम्बन्धित कार्यहरू जस्तै: खानेपानी प्रणालीको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार सहितको संचालन खर्च,
- आयोजना सम्झौता हुँदाको समयमा सहमति भए अनुसारको ऋण र त्यसमा लाग्ने व्याजसहितको भुक्तानी वापतको व्यहोनुपर्ने रकम,
- भविष्यमा प्रणाली विस्तारका लागि आवश्यक पर्ने रकम,
- आकस्मिक मर्मत कार्यका लागि आवश्यक पर्न सक्ने रकम,
- वार्षिक रूपमा हुने महार्गी आदि समेतका आधारमा गरिने वार्षिक महशुल बृद्धि दर ।

४.८.६ निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण

अन्य सरोकारवालाको साथसाथै उपभोक्ता समितिले नगर आयोजनालाई तोकिएको समयमा सम्पन्न गर्न तथा संरचना निर्माणमा प्रयोग भएका सामग्रीको गुणस्तरतर्फ विशेष ध्यान दिई निर्माण कार्यको निरन्तर सुपरिवेक्षण गर्नुपर्नेछ । साथै निर्माण व्यवसायीको सबै विल भुक्तानीको लागि उपभोक्ता संस्था/समितिको सिफारिस (endorsed) अनिवार्य रूपले हुनुपर्नेछ ।

४.८.७ निर्माण पश्चातको प्रतिबद्धता

निर्माण कार्य सम्पन्न हुनुपूर्व उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय अन्तर्गत एउटा संचालन तथा सुपरिवेक्षण इकाइको स्थापना हुनेछ । यस इकाइले नगर आयोजना सम्पन्न भएपछि यसको संचालन तथा मर्मत सम्भार अन्तर्गत निम्न कार्यहरू गर्नुपर्ने ।

- पानी महशुल संकलन गरी संचालन तथा सम्भार कार्यमा लाग्ने खर्च पूरा गर्ने ।
- आवश्यकता अनुरूप मर्मत कार्य गर्न श्रम परिचालन गर्ने ।
- पानी महशुल निरन्तर रूपमा उठिरहेको छ-छैन तथा कार्यरत कर्मचारीहरूको पारिश्रमिक भुक्तानी भैरहेको छ-छैन सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालयको प्राविधिक तथा अन्य सहयोग प्राप्त गर्नुकासाथै निजी क्षेत्रबाट समेत प्राविधिक विशेषज्ञको सेवा प्राप्त गरी नगर आयोजना संचालन कार्यलाई निरन्तरता प्रदान गर्ने ।

उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले नगर आयोजनाको निर्माणकार्य सम्पन्न हुनु अगाडि नै आयोजना कार्यान्वयन र संचालन इकाइको गठन गर्नुपर्नेछ । यस इकाइका दुई जना कर्मचारीहरूका (प्राविधिक वा/तथा लेखा प्रबन्धक) लागि आवश्यक पर्ने पारिश्रमिकको ५०% रकम आयोजनाले व्यवस्था गर्नेछ । यो व्यवस्था बढीमा दुई वर्षका लागि मात्र हुनेछ । जुन आयोजना निर्माण अवधिको पछिल्लो वर्ष र निर्माण सम्पन्न भइसकेपछिको पहिलो एक वर्षलाई मानिनेछ ।

आयोजना संचालनको एक वर्षपछि उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले तपसिलका तीन विकल्पहरूमध्ये एकलाई छान्नुपर्नेछ:

- क) उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको उक्त इकाइको सुपरिवेक्षण र अनुगमनमा मौजुदा निर्माण व्यवसायी मार्फत आयोजना संचालनार्थ शुल्क तिरी संचालन गराउने,
- ख) उपरोक्त इकाइको सुपरिवेक्षण र अनुगमनमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले प्रतिस्पर्धाको आधारमा छ्वै संचालक चयन गरी संचालन गराउने,
- ग) उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले आयोजना आफैले संचालन गर्ने ।

४.८.८ विवाद निरूपण

खानेपानीको मुहान संरचना निर्माण स्थल तथा पाईप विछ्याउने स्थान लगाएत नगर आयोजना कार्यान्वयनको दौरानमा आईपर्ने समस्या र विवादहरूको समाधान गर्ने दायित्व उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको हुनेछ । पहिचान भएको खानेपानीको मुहान विवाद रहित हुनुपर्छ र यसको समुचित प्रयोगका लागि सम्बन्धित निकायबाट समयमै स्वीकृति लिने कार्य उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको हुनेछ ।

४.८.९ सेस्ता तथा लेखा व्यवस्थापन

खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाले तालुका निकाय, नगर विकास कोष तथा उपभोक्ताले चाहेका व्यवहारमा हेर्न सक्ने गरी प्रचलित नियम तथा संस्था/समितिको विधानमा उल्लेख भएअनुसार आय/व्ययको हिसाब दुरुस्त राख्ने र स्वतन्त्र लेखापरीक्षकद्वारा आवधिक रूपमा लेखापरीक्षण गराउनु पर्नेछ । यसका लागि सम्बन्धित निकायहरूबाट उचित तालिमको प्रबन्ध मिलाउनु पर्नेछ ।

४.८.१० खानेपानी प्रणालीको तर्जुमा, डिजाइन र निर्माण

खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकायले खानेपानी प्रणाली तर्जुमा, डिजाइन तथा निर्माणकार्यमा आफ्नो सक्रिय सहभागिता निम्न प्रकारले जनाउनेछ ।

- नगर आयोजना क्षेत्र निर्धारण गर्ने ।
- सम्भाव्यता तथा विस्तृत अध्ययन कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- उपलब्ध विकल्प र लागतका आधारमा उपयुक्त विकल्पको छनोट ।
- डिजाइन र लागत इष्टमेट ।
- निर्माण कार्यको कार्य तालिका ।
- निर्माण सामग्रीको परिमाण तथा गुणस्तरको अनुगमन ।

- निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण ।
- निर्माण कार्यमा सहलगानी ।
- निर्माण कार्य सम्पन्न भएपछि खानेपानी प्रणालीको संचालन तथा सम्भारकार्य ।

४.८.११ लैंड्रिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजना {Gender Equality & Social Inclusion (GESI) Action Plan}

नगर आयोजना अन्तर्गत संचालन हुने क्रियाकलापहरूमा महिला, जाति, जनजाति, दलित, गरिव, धार्मिक अल्पसंख्यक, अपांग तथा पिछडिएका वर्गको बिना कुनै भेदभावले सहभागिता गराउनेतर्फ उपभोक्ता संस्था/समिति सधै प्रयत्नशील रहनेछ । खानेपानी तथा सरसफाई सुविधाको वितरण, यसको प्रयोग र पहुँचमा सबैको समानुपातिक तवरले सहभागिता गराउने कार्यमा सबै वर्गलाई उत्प्रेरित गर्नेछ । डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताको सहयोगमा आयोजनाको लैंड्रिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयन गर्नेछ ।

४.८.१२ पारदर्शिता

नगर आयोजनासँग सम्बन्धित प्रत्येक जानकारीका बारेमा उपभोक्ताहरूलाई सुसूचित हुने अधिकार भएकोले उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले नगर आयोजनाको लागत, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले बेहोनु पर्ने रकमको अंश (Cost Sharing), निर्माण हुँदै गरेको नगर आयोजनाको प्रगति, धारा जडान लागत र शुल्क, प्रतिफलमा आधारित अनुदान (Output-Based Aid) कार्यक्रम अन्तर्गत उपलब्ध हुने अनुदान रकम, वित्तीय अवस्था लगायत अन्य महत्वपूर्ण सूचना/जानकारीहरू आमभेला, बुलेटिन बोर्ड वा उपभोक्ता संस्था/समितिको साधारण सभा मार्फत सबैलाई जानकारी गराउनेछ ।

४.८.१३ अभिन्न अंग

- खानेपानी सेवा संचालन सम्बन्धि निर्देशिका-२०६९ तथा यस अन्तर्गतको कार्यविधि
- जलस्रोत ऐन, २०४९
- खानेपानी नियमावली, २०५५

यो नगर आयोजना सम्झौतापत्र आजका मितिदेखि लागू हुनेछ । यस सम्झौतापत्रमा संशोधन तथा थपघट गर्नुपरेमा सबै पक्षको सहमतिद्वारा लिखित रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

हस्ताक्षर गर्ने पदाधिकारी/अधिकारीहरू :

प्रस्तावित खानेपानी तथा सरसफाइ नगर आयोजना संचालन गर्न गर्नुपर्ने कामहरू हामीले आ-आफ्नो तर्फबाट यस सम्झौतापत्रमा उल्लेख भएवमोजिमका शर्त र वन्देजहरू तथा अन्य प्रावधानहरू पालना गर्न मञ्जुर छौं भनी सहीछाप गर्ने :

१. तेस्रो सा.श.खा.पा.स. आयोजना, आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयका तर्फबाट अधिकारप्राप्त :

नाम :

दर्जा:

सही :

मिति :

२. नगर विकास कोषका तर्फबाट अधिकारप्राप्त :

नाम :

दर्जा:

सही :

मिति :

३. खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकायका तर्फबाट अधिकारप्राप्त :

नाम :

दर्जा:

सही :

मिति :

साक्षी

१. स्थानीय निकाय (नगरपालिका/गाउँ विकास समिति)का तर्फबाट अधिकारप्राप्त (साक्षीको रूपमा) :

नाम :

दर्जा:

सही :

मिति :

२. खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सव-डिभिजन कार्यालयका तर्फबाट अधिकारप्राप्त (साक्षीको रूपमा)

नाम:-

दर्जा:-

सही:-

मिति:-

३. खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाका तर्फबाट अधिकार प्राप्त (साक्षीको रूपमा)

नाम :

दर्जा :

सही :

मिति :

इति सम्बत् २०..... साल महिना गते रोज शुभम्

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत आयोजना - आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका (६९)

नेपाल सरकार
सहरी विकास मन्त्रालय
खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना

.....नगर खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना
कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा

आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय,

नगर विकास कोष,

र

.....खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकाय

बीच सम्पन्न

वित्तीय सम्झौतापत्र

(Financing Agreement)

(मस्यौदा/नमूना)

मिति :

वित्तीय सम्भौतापत्र

नेपाल सरकार, शहरी विकास मन्त्रालय अन्तर्गत खानेपानी तथा ढल निकास विभाग, पानीपोखरी, काठमाडौं, तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (यसपछि “आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय” भनिएको) का तर्फबाट अधिकार प्राप्त आयोजना निर्देशक श्री

.....
नगर विकास कोष ऐन, २०५३ बमोजिम गठन भई का.जि.का.म.पा. वडा नं. १० वानेश्वरमा कार्यालय भएको नगर विकास कोष (यसपछि यस “कोष” भनिएको) का तर्फबाट अधिकार प्राप्त कार्यकारी निर्देशक श्री

र

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ बमोजिम गठित अंचल जि.वि.स.स्थित जि.वि.स. नगरपालिका/गा.वि.स. (यसपछि “स्थानीय निकाय” भनिएको) का तर्फबाट अधिकार प्राप्त प्रमुख/स्थानीय विकास अधिकारी /सचिव/कार्यकारी अधिकृत श्री

जलस्रोत ऐन २०४९ को दफा २४ (२), (क) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी जलस्रोत नियमावली २०५० को नियम ८ बमोजिम जिल्ला जलस्रोत समितिमा खानेपानी नियमावली २०५५ को नियम ३ बमोजिम गठन भई दर्ता भएको अञ्चल जिल्ला नगरपालिका/गा.वि.स. वडा नं. मा कार्यालय रहको खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था (यसपछि “उपभोक्ता संस्था” भनिएको) का तर्फबाट अधिकार प्राप्त अध्यक्ष श्री

का बीच

नेपाल सरकार र एशियाली विकास बैंकका बीच तदनुसार मिति का दिन सम्पन्न ऋण र अनुदान सम्भौता नं. स , मिति मा एशियाली विकास बैंक र नगर विकास कोषका बीच सम्पन्न आयोजना सम्भौता तथा सोही अनुरूप नेपाल सरकार र नगर विकास कोषका बीच तदनुसार मिति मा भएको सहायक ऋण सम्भौता अनुसार तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार छनौटमा परेको गा.वि.स. मा पर्ने उल्लेखित उपभोक्ता संस्थाद्वारा तोकिए बमोजिमको खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना तथा सार्वजनिक/सामुदायिक सरसफाई संरचनाहरू निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन,

गर्नका लागि

देहायका शर्त बन्देजहरुको पालना गर्ने र गराउने गरी हामी यस सम्भौताका पक्षहरुको मञ्जुरी भएकाले राजीखुशीका साथ तपसिलमा उल्लेखित साक्षीहरुको रोहवरमा बसी प्रचलित करार कानूनको अधिनमा रहने गरि यो सम्भौतापत्रमा सहीछाप गरी एक र एक प्रति लियौ र दियौ ।

भाग-१

परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस करार सम्भौतापत्रमा,

- १.१ “कोष” भन्नाले नगर विकास कोष ऐन, २०५३ बमोजिम स्थापित नगर विकास कोष, नयाँ वानेश्वर, काठमाडौंलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.२ “संचालक समिति” भन्नाले नगर विकास कोष ऐन २०५३ को दफा १४ बमोजिम गठित कोषको संचालक समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.३ “कार्यकारी निर्देशक” भन्नाले नगर विकास कोष ऐन, २०५३ को दफा १८ बमोजिम नियुक्त कार्यकारी निर्देशकलाई सम्झनुपर्छ ।

- १.४ “खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्था” भन्नाले जलस्रोत ऐन, २०४९ तथा खानेपानी नियमावली २०५५ को प्रक्रिया पुऱ्याई..... जिल्ला जलस्रोत समितिबाट जलस्रोत उपयोगका लागी अनुमति प्राप्त अंचल, जिल्ला.....नगरपालिका/गा.वि.स. वडा नं....मा कार्यालय रहेकोतेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थालाई सम्झनुपर्छ र सो शब्दले कुनै पनि कारणबाट उक्त खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाको नाम परिवर्तन तथा संशोधन, पूर्नगठन तथा दायित्व वहन गर्ने संस्था, व्यक्ति वा निकाय आदि समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.५ “उपभोक्ता” भन्नाले..... साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाले संचालन गरेको.....खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनासंग सम्बन्धित सेवा उपयोग गर्ने व्यक्ति, समूह, संघ, संस्था वा निकाय समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.६ “कार्यकारी समिति” भन्नाले खानेपानी नियमावली, २०५५ बमोजिम गठित.....साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाको विधानको..... अनुसार गठित कार्यकारी समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.७ “अध्यक्ष” भन्नाले खानेपानी नियमावली, २०५५ बमोजिम गठित.....साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाको कार्य समितिका अध्यक्षलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.८ “ऋण” भन्नाले.....साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलेखानेपानी आयोजना निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गर्न नगर विकास कोषबाट लिएको ऋण रकमलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.९ “जिल्ला जलस्रोत समिति” भन्नाले जलस्रोत नियमावली, २०५० को नियम ८ अनुसार गठितजिल्ला जलस्रोत समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.१० “सेवाशुल्क” भन्नालेसाना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले आफ्ना उपभोक्ताहरूलाई खानेपानी आपूर्ति सेवा उपलब्ध गराए वापत त्यस्ता सेवा उपभोग गर्ने उपभोक्ताहरूबाट नियमित रूपमा लिने वा लिनुपर्ने शुल्कलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.१२ “वाणिज्य बैंक” भन्नाले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट वित्तीय कारोबार संचालन गर्न स्वीकृती प्राप्त क वर्गको वाणिज्य बैंकलाई सम्झनुपर्छ ।
- १.१३ “बैंक” भन्नाले एशियाली विकास बैंक (एडीबी) लाई सम्झनुपर्छ ।
- १.१४ “सम्झौता” भन्नाले उल्लेखित तिनै पक्षबीच सम्पन्न यसै सम्झौतालाई सम्झनुपर्छ ।
- १.१५ “खानेपानी उपभोक्ता-स्रोत रकम खाता” भन्नालेसाना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाको तर्फबाट खानेपानी आपूर्ति व्यवस्था लागि उपभोक्ताबाट उठाइने रकम र कोषबाट प्राप्त हुने ऋण रकमसमेत परिचालनका लागि उपयुक्त वाणिज्य बैंकमा खोलिएको खातालाई जनाउने छ ।
- १.१६ “संरचना” भन्नाले सम्बन्धित खानेपानी आयोजन अन्तर्गत खानेपानी जम्मा गर्न, नियन्त्रण गर्न, शुद्धिकरण गर्न वा वितरण गर्न बनाईएका धारा, वितरण प्रणाली, प्रसारण प्रणाली, पानी पोखरी, प्रशोधन व्यवस्था, विद्युत सुविधा, पम्पघर, पाईपलाईन र यस्तै प्रकारका संरचनाहरूलाई समेत जनाउनेछ ।
- १.१७ “निर्माण व्यवसायी” भन्नाले तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयद्वारा आयोजना निर्माणको लागि नियुक्त गरेको निर्माण व्यवसायीलाई सम्झनु पर्दछ ।
- १.१८ “खानेपानी डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालय” भन्नाले आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट संचालित खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाहरूको अनुगमन, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय संग समन्वयन गर्ने तथा अन्य आवश्यक सहयोग गर्न स्थापित खानेपानी तथा ढल निकाश विभाग अन्तर्गतको डिभिजन र सब-डिभिजन कार्यालयलाई सम्झनु पर्दछ ।
- १.१९ “आयोजना कार्यान्वयन सहमती पत्र” भन्नाले तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना – आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका

कार्यान्वयनका लागि आयोजनाको पहिचान तथा छनौट चरणमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था, जि.वि.स., नगरपालिका र गा.वि.स. का बीचमा हुने सहमती पत्र आयोजना कार्यान्वयन चरणमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष र खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाका बीचमा हुने वित्तीय सम्झौतापत्र; र आयोजनाको ऋण लगानी एवं असुली सम्बन्धमा नगर विकास कोष, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था, जि.वि.स., न.पा. र गा.वि.स. का बीचमा हुने ऋण सम्झौताको लिखतहरूलाई सम्झनुपर्छ ।

- १.२० **स्थानीय निकाय भन्नाले स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ बमोजिम गठित सम्बन्धित
जि.वि.स.; नगरपालिका र गा.वि.स.लाई सम्झनुपर्छ ।**
- १.२१ “आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार र एसियाली विकाश बैंक बीच सम्पन्न तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना संचालनका लागि भएको अनुदान सम्झौतामा उल्लेखित कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने प्राविधिक सहयोगसहित सम्पूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्नका लागि खानेपानी तथा ढल निकास विभागअन्तर्गत केन्द्रिय स्तरमा स्थापित “आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय” लाई जनाउनेछ ।
- १.२२ **क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय” तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना संचालनका लागि भएको अनुदान सम्झौतामा उल्लेखित कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने प्राविधिक सहयोगसहित सम्पूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्नका लागि खानेपानी तथा ढल निकास विभागअन्तर्गत क्षेत्रीय स्तरमा स्थापित “क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय” लाई जनाउनेछ ।**
- १.२३ “मूल सम्झौता” भन्नाले नेपाल सरकार र एशियाली विकास बैंकबीच तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना कार्यान्वयन गर्ने मा सम्पन्न भएको ऋण सम्झौतालाई सम्झनु पर्छ ।
- १.२४ “आयोजना” भन्नाले तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको सेवा संचालनका लागि आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट छनौट भएका आयोजनालाई सम्झनुपर्छ ।
- १.२५ “परामर्शदाता” भन्नाले तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको निर्माण व्यवस्थापन तथा संचालनका लागि विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन, आयोजनाहरूको सुपरिवेक्षण, आयोजनको सामाजिक आर्थिक संबेक्षण तथा जनचेतना अभीवृद्धका लागि आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट नियुक्त परामर्शदातालाई सम्झनुपर्छ ।
- १.२६ “तोकिएको” भन्नाले.....खानेपानी आपूर्ति व्यवस्था एवं सरसफाईको लागि उल्लेखित आयोजना संरचनाको निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापनार्थ सम्झौताका चारै पक्ष बीचमा भएको यसै सम्झौतामा तोकिएको कुरालाई सम्झनुपर्नेछ ।

भाग २

१. **नगर आयोजना सम्बन्धी विवरण :** यस..... खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना सम्बन्धमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको माग अनुरूप आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयद्वारा नियुक्त परामर्शदाता मार्फत गराइएको सम्भाव्यता अध्ययन तथा विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन एवं लागत अनुमान अनुरूप निम्नअनुसारका संरचना सहितको आयोजनाबाट उपभोक्ताहरूलाई सेवा प्रदान गर्ने लक्ष्यका साथ तीनवटै पक्षद्वारा आ-आफ्नो जिम्मेवारी वहन गर्ने गरी निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने गरी प्रस्ताव गरिएको छ :

(अ) खानेपानी आयोजनाको विवरण :

१. नगर आयोजनाबाट लाभान्वित हुने जनसंख्या: (२०.....) र मा हुने जनसंख्या.....।
२. नगर आयोजना क्षेत्रका घरधुरी संख्या: (हालको) र डिजाइन वर्षको..... घरधुरी ।

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना - आयोजना कार्यान्वयन निर्देशिका (७३)

३. नगर आयोजना संचालन हुने क्षेत्रःनगरपालिका/..... गा.वि.स./ वडा.
र सम्म ।
४. नगर आयोजनाको निर्माणकार्य शुरु हुने मिति: आ.व.
५. नगर आयोजनाको डिजाइन अवधि: २० वर्ष
६. नगर आयोजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न हुने मिति: आ.व.
७. खानेपानी आयोजना निर्माणको कुल लागत (इष्टिमेट) अनुमान रकम: रु.....

क्र.सं.	विवरण	कुल लागतको		कैफियत
		प्रतिशत	रकम रु.	
१.	आयोजनाबाट लाभान्वित हुने उपभोक्ताहरूले अग्रिम नगद दाखिला गर्नुपर्ने रकम	५%		
२.	नगर विकास कोषबाट ऋण लिई पुर्ति गर्ने अधिकतम रकम	२५%		कोषद्वारा गरिने आयोजनाको सम्भाव्यता मूल्याङ्कन (Project Appraisal Report_ का आधारमा निर्धारण भएको ।
३.	नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराउने अनुदान	७०%		
	जम्मा	१००		

८. नगर आयोजना संचालनार्थ उपभोक्ता संख्याको दर्ता मिति :
९. खानेपानी आयोजनाको स्रोत सर्वेक्षण गर्ने अनुमतिप्राप्त मिति :
१०. खानेपानी आयोजनाको स्रोत उपयोग गर्ने अनुमतिप्राप्त मिति :
११. खानेपानी आयोजनाअन्तर्गत निर्माण गरिने मुख्य संरचनाहरू :
- क. डिप ट्युबवेल/इन्टेक
 - ख. पानी पोखरी :
 - ग. ओभरहेड ट्रायाँक :
 - घ. खानेपानी प्रशोधन केन्द्र (संख्या/क्षमता) :.....
 - ड. निजी धारा (संख्या) :(आधारभूत वर्ष) र डिजाइन अवधिमा हुने संख्या :..... ।
 - च. सामूदायिक धारा (संख्या) : (आधारभूत) र डिजाइन वर्ष मिति ।
 - छ. प्रसारणलाइन (कि.मि.) :
 - ज. वितरणलाइन (कि.मि.) :
 - ञ. जेनेरेटर हाउस / अपरेटर रुम :
 - ट. स्टोर/प्रयोगशाला :
 - ठ. अन्य :
१२. नगर आयोजनाको संरचना तथा अन्य भौतिक पूर्वाधार निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने जग्गा (
- क) सरकारी : (ख) निजी :
 - (ग) पर्ति/जंगल: (घ) अन्य

(आ) सरसफाइ व्यवस्था

क्र.सं.	कामको विवरण	परिमाण	इकाई	लागत		उपभोक्ता संस्था र स्थानीय निकायले बेहोने रकम (१५%)	नेपाल सरकारले बेहोने रकम (८५%)
				दर	रकम रु.		
१.	वर्षातकोपानी निकासको लागि सतही ढल निर्माण		मिटर				
२.	सार्वजनिक शौचालय निर्माण		संख्या				
३.	फोहरमैला व्यवस्थापन						
४.	स्लज डाइंग बेड्स						
५.	निजी शौचालय						
६.	अन्य						
जम्मा							

भाग ३

आयोजना निर्माण/कार्यान्वयन व्यवस्थापन तथा संचालनका सम्भौताका शर्तहरू

यस सम्भौताअनुसार आयोजनामा संलग्न निकाय तथा सरोकारवालाहरूले पालना गर्नुपर्ने शर्तहरू एवं कामकर्तव्य र अधिकारहरू निम्नानुसार हुनेछन् :

१. खानेपानी तथा ढल निकास विभाग/संस्थागत सबलीकरण सहायता तथा सुभाव इकाई (ISSAU)

तेश्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तरगत प्रत्येक नगरमा कार्यान्वयनमा रहेका नगर आयोजनालाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग तथा सुपरिवेक्षण गर्ने निकायको रूपमा खानेपानी तथा ढल निकास विभागको जिम्मेवारी निम्न अनुसार हुनेछ :

- विद्यमान आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयलाई सबलिकरण गर्ने एवं संस्थागत सहयोग तथा सेवा सुभाव इकाई (ISSAU) र दुई वटा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (RPMOs) स्थापना गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयनका लागि आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, ISSAU र क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयका लागि आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाउने ।
- आयोजना अन्तरगत संचालनमा रहेका नगर आयोजनाहरूको प्रगति समीक्षा र स्थलगत निरीक्षण र अनुगमन गरि आवश्यक निर्देशन दिने ।
- केन्द्रीय स्तरमा रहेको आयोजना समन्वय समितिको वैठक बसेका बखतमा बैठकमा भाग लिने तथा समस्या परेका बखत आयोजनालाई सहयोग र संयोजन गरीदिनका लागि समन्वय समितिका प्रतिनिधिहरूका बीचमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।

२. आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक परिक्षण परामर्शदाता (DRTAC)

आयोजना संचालनका लागि केन्द्रमा एउटा प्रमुख निकायको रूपमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको स्थापना गरिएको छ । यस अन्तर्गत व्यवस्था गरिएको डिजाइन पुनरावलोकन तथा प्राविधिक मूल्याङ्कन परामर्शदाता (DRTAC) ले नगर आयोजनाहरूको डिजाइन कार्यको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने तथा खानेपानी र सरसफाई संरचनाहरूको डिजाइन अनुसार गुणस्तरीय कार्यान्वयन भएको नभएको सुनिश्चित गर्नु तथा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (PMO) तथा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयहरू (RPMOs) लाई आयोजनाको योजना निर्माण कार्यान्वयन तथा अनुगमनका लागि सबै अवस्थामा सहयोग गर्नु रहेको छ ।

यसका साथै नेपाल सरकार तथा एशियाली विकास बैंकको नीति तथा निर्देशिका अनुसार वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षाको अवस्था पालनाको लागि सहजिकरण गर्ने रहेको छ ।

आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयले मुख्यतया निम्न कार्यहरू गर्ने छ :

- आयोजना कार्यान्वयनका सिलसिलामा सम्बन्धित निकाय तथा सरोकारवालाहरूका बीचमा समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- साना शहरहरूको छानोट गरी नगर आयोजना संचालन गर्ने ।
- आयोजनाको व्यवस्थापन पक्षमा सघाउन परामर्शदाता नियुक्ति गर्ने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताको नियुक्ति र निजको कार्य मूल्याङ्कन गर्ने ।
- निर्माण कार्यका लागि ठेक्कापट्टा व्यवस्थापन गर्ने ।
- संरचना निर्माण कार्यको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने, आयोजना संचालन र सम्भारमा सहयोग गर्ने साथै आयोजनावाट उपभोक्तावर्गलाई कुनै क्षति नपुगोस् भन्ने सुरक्षा (Safeguard) दिने र आवश्यक परेका समयमा यसको नियमानुसार प्रक्रिया पूरा गर्ने ।
- आयोजनाका वारेमा जानकारी गराउन सूचना सामग्री, निर्देशिका, म्यानुअल, बोसिएर, बुलेटिन आदि सामग्रीहरू तयार गर्ने र यसको वितरणको व्यवस्था मिलाउने ।
- आवश्यकता अनुसार गोष्ठी, तालिम र परिचयात्मक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि रास्ट्रिय खानेपानी तथा सरसफाई प्रशिक्षण केन्द्र ढल्थक्टन्त्र र नगर विकास कोषसँगको आपसी सहयोग तथा समन्वयमा लेखा व्यवस्थापन लगायत अन्य निम्न प्रकृतिका तालिमहरू संचालन गर्नेछ :
 - आयोजनाको प्रकृयावारे जानकारी गराउन परिचयात्मक कार्यक्रम ।
 - स्वास्थ्य शिक्षा तथा सरसफाई ।
 - लैडिक समानता र सामाजिक समावेश ।
 - लेखा प्रणाली व्यवस्थापन ।
 - खानेपानी महशुल निर्धारण एवम संचालन तरिकाहरू
 - निर्माण सुपरिवेक्षण तथा गुणस्तर अनुगमन
 - निर्माण तथा सम्भारका लागि श्रम तथा समाग्री व्यवस्थापन
 - फोहरमैला व्यवस्थापन
 - खानेपानी तथा सरसफाई प्रणाली संचालन
 - मर्मत सम्भार कार्य
 - अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण आदि
 - कार्यालय व्यवस्थापन र कार्यसंचालन

३. क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय

- नगरस्तरमा नगर आयोजनाहरूको योजना तर्जुमा, व्यवस्थापन र कार्यान्वयन गर्ने ।
- नगर आयोजनाको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धी सबै विषयहरूमा स्थानीय निकाय, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय र उपभोक्ता समितिहरूसँगको समन्वय सूनिश्चित गर्ने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताबाट तयार भई प्राप्त हुन आएको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको समीक्षा गर्ने र छुटेका बुँदाहरूलाई समावेश गर्न सम्बन्धित परामर्शदातालाई पत्र लेख्ने । सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनमा निम्न बुँदाहरू हुनुपर्छ ।
 - ✓ प्रारम्भिक डिजाइन र लागत सहितको विकल्पहरूको प्राविधिक छानबिन (Investigation)
 - ✓ वित्तीय एवं आर्थिक विश्लेषण र लागत अनुमान ।
 - ✓ नयाँ वातावरण संरक्षण नीति अनुसार वातावरणीय मूल्यांकन
 - ✓ सामाजिक तथा लैडिक विश्लेषण ।
 - ✓ स्वास्थ्य तथा सरसफाई स्थितिको विश्लेषण ।
 - ✓ संस्थागत विश्लेषण ।
 - ✓ जनताको आयस्रोत, पानी महशुल तिर्न सम्बन्धी सक्षमता ।
- सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन समीक्षा गर्दा नगर आयोजना सम्भाव्य नदेखिएमा उक्त नगर आयोजना स्थगित गर्ने र त्यसपछिको कुनै पनि क्रियाकलापहरू संचालन नगरी नगर आयोजना स्थगित भएको जानकारी सम्बन्धित निकाय र संस्थालाई गराउने ।
- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताबाट आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय प्राप्त भएको विस्तृत इंजिनियरिङ डिजाइन प्रतिवेदनको समीक्षा गरी छुटेको बुँदाहरूलाई समेटन परामर्शदातालाई पत्र लेख्ने । प्रतिवेदनको समीक्षा नेपाल सरकारको प्रचलित डिजाइन मापदण्ड अनुसार हुनुपर्नेछ । प्रतिवेदनमा एकभन्दा बढी प्राविधिक विकल्प भएमा समुदायले कुन विकल्प छनोट गरेको, छनोट गरिएको विकल्प बमोजिम उपभोक्ताहरूमा तिर्न सम्बन्धी क्षमता र चाहना छ, छैन प्रतिवेदनमा प्रतिविम्बित हुनुपर्नेछ । प्रतिवेदनमा खानेपानीको गुणस्तर, नगर आयोजनाको लागत र सेवाको स्तर कायम गर्न आवश्यक भएमा डिजाइन प्रतिवेदनमा फेरबदल समेत गर्न सकिने छ ।
- उक्त प्रतिवेदनमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट प्राप्त राय सुझावहरू समावेश गरिएको अन्तिम डिजाइन प्रतिवेदन उपर उपभोक्ताहरूको राय थाहा पाउन सो प्रतिवेदन माथि छलफल, पुनरावलोकन तथा स्वीकृतिका लागि

उपभोक्ताहरूको आमभेलाबाट अनुमोदन गराउनु पर्छ । अनुमोदन गराउँदा नगर आयोजनाको लागत, विकल्पको छनोट र उपभोक्ताबाट जम्मा गर्नुपर्ने अग्रिम नगद रकम तथा सम्भावित पानी महशुल दर र उपभोक्ताहरूको योगदानका सम्बन्धमा सहमति जनाएको निर्णयको प्रतिलिपि प्रतिवेदनसँगै हुनुपर्छ ।

- आवश्यक जनशक्ति र त्यसको व्यवस्थापन गर्ने ।
- उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई छुटौ खाता सञ्चालनमा सहयोग र अनुगमन गर्ने तथा उपभोक्ता संस्थापक समितिको समुदाय तर्फको योगदान सूनिश्चित गर्ने ।
- सम्बन्धित क्षे.आ.व्य.का. ढच्चुःइकण को कार्यक्षेत्रका आधारमा क्षेत्रीयस्तरका म्कःक्रृ हरूको कार्यसम्पादन अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने ।
- यस आयोजनाको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत भए गरेका कार्यहरूको भूक्तानी दिने र यसको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गराउने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको समन्वयनमा आवश्यकता अनुसार क्षमता अभिवृदि तथा खरिद कार्य गर्ने ।
- क्षेत्रिय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको क्षेत्र भित्र खटियका कर्मचारी तथा मानव संसाधनको अधिक उपयोग र व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रत्येक नगर आयोजनका लागि तयार पारिएका प्रारम्भीक वातावरणीय परिक्षण, न्यूक्स कार्ययोजना र पूनर्वास योजनाको कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने तथा तत्सम्बन्धी प्रगतिहरूको प्रतिवेदन संग्रहित गर्ने ।
- यस क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय अन्तर्गत रहेका नगर आयोजनाहरूको आवश्यकता अनुसार नियमित रूपमा प्रगति प्रतिवेदन तयार पार्ने र आयोजना कार्यालयमा पेश गर्ने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, राष्ट्रीय खानेपानी तथा सरसफाइ प्रशिक्षण केन्द्र (NWSSTC) तथा नगर विकास कोषको सहयोग तथा समन्वयमा तालिम, परिचयात्मक कार्यक्रम तथा जनचेतना अभिवृदि कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

४. नगर विकास कोषले पालना गर्नुपर्ने शर्त एवं काम कर्तव्य र अधिकारहरू:

यस सम्झौतापत्रमा अन्यत्र उल्लेख भएको काम कर्तव्य र अधिकारहरूको अतिरिक्त कोषको काम कर्तव्य र अधिकारहरू देहायबमोजिम हुनेछन् :

- क. खानेपानी आयोजना निर्माणका लागि उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले वेहोर्नुपर्ने कुल ३० प्रतिशत रकम रु. मध्ये उपभोक्ताहरूबाट संकलन हुने रु. र कोषको आयोजना मूल्याङ्कनबाट ऋण लिन सक्ने क्षमता अनुसारको हुने रकम रु..... (अक्षरेपी.....) नगर विकास कोष मार्फत वार्षिक ५ प्रतिशत व्याजदरमा ५ वर्षको ग्रेस पिरियड सहित जम्मा २५ वर्ष (परिपक्व अवधि) भित्रमा तिर्ने गरी लगानीका लागि आवश्यक तयारी गर्ने ।
- ख. कोषद्वारा गरिएको आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Project Appraisal Report) अनुरूप न.वि.कोष ऐन, २०५३ को व्यवस्था एवं कोषको ऋण लगानी नीति अनुरूप आवश्यक ऋण स्वीकृति गर्ने तथा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय संग आवश्यक ऋण सम्झौता गर्ने ।
- ग. खानेपानी आयोजना निर्माण तर्फ सम्पन्न कामको परिमाण बापत निर्माण व्यवसायीको विल भूक्तानीको लागि खा.पा.उ.स./स्थानीय निकायले व्यहोर्नुपर्ने २५ प्रतिशत सम्मको रकमका लागि निजसँग सम्पन्न गरिने ऋण सम्झौता अन्तर्गत रही कामको प्रगति अनुसार सो रकम उपलब्ध गराउने एवं लगानी वापतको ऋण चूक्ता गर्ने प्रक्रिया र समयतालिका (Loan Repayment Schedule and Procedure) सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थासँग समन्वय गरी तयार गर्ने ।

- घ. सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायद्वारा प्रस्तावित पानी महशुल दररेट सम्बन्धमा आयोजना निर्माणको लागत, सम्भावित मर्मत तथा सम्भार र व्याज-खर्च समेत अध्ययन गरी पुनरावलोकन गर्ने एवं सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था, आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय र सम्बन्धित स्थानीय निकायलाई संभावित विकल्पहरूका बारेमा रायसुझाव दिने ।
- ड. आयोजना निर्माणका चरणमा सम्बन्धित परामर्शदातृ संस्था (Design & Supervision Consultants) तथा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयल एवं सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था द्वारा समय समयमा प्राप्त हुने प्रगति विवरण उपर आवश्यक रायसुझाव दिने तथा आयोजना निर्माणका समयमा आवश्यक अनुगमन गरी निर्माण कार्यको गुणस्तर, समयावधि एवं लागत सम्बन्धमा देखा पर्न सक्ने जोखिम एवं थप ऋण रकमका बारेमा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था, सम्बन्धित स्थानीय निकाय एवं आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयलाई आवश्यक रायसुझाव उपलब्ध गराउने ।
- च. कोषद्वारा गरिने "आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Project Appraisal Document)" अनुरूप कोष एवं सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका बीच गरिने ऋण सम्झौताका प्रावधानहरू अनुरूप जोखिम व्यवस्थापन, कानुनी व्यवस्था, संस्थागत व्यवस्था लगायतका पक्षहरूको उल्लेखित समयावधिभित्र सम्बन्धित पक्षहरूद्वारा कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन गरी आवश्यक राय सुझाव उपलब्ध गराउने ।
- छ. आयोजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न भए पश्चात् आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय द्वारा उपलब्ध गराईएको "आयोजना सम्पन्न प्रतिवेदन (Project Completion Reprt)" अनुरूप हुन आउने अन्तिम विलका आधारमा "खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई ऋण चुक्ता तालिका (Loan Repayment Schedule) उपलब्ध गराउने ।
- ज. उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायद्वारा आयोजना संचालनको सम्पूर्ण जिम्मेवारी लिए पश्चात् सयम-समयमा सम्बन्धित आयोजना संचालन अवस्था एवं उपभोक्ता संस्थाको व्यवस्थापन आदि पक्षका सम्बन्धमा अनुगमन गरी उपभोक्ता संस्थाले लगाउनुपर्ने "पानी महशुल दर" तथा अवलम्बन गर्नुपर्ने अन्य सम्भावित जोखिम व्यवस्थापन आदि पक्षहरूमा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था, सम्बन्धित स्थानीय निकाय एवं नेपाल सरकारलाई आवश्यक राय सुझाव उपलब्ध गराउने ।
- झ. उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूको दक्षता अभिवृद्धिका लागि सञ्चालन गरिने महशुल निर्धारण, बुक किपिंग तथा लेखा र वित्तीय व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालीम उपलब्ध गराउने । यस सम्बन्धमा नेपाल सरकार सम्बद्ध विभागबाट आवश्यक समन्वय गरिनेछ ।
- ञ. उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले लिएको ऋण चुक्ताका लागि पानी महसुल, मरम्मतसम्भार खर्च तथा ऋण चुक्ता (Debt Service Payment) सम्बन्धि क्रियाकलापको अनुगमन गर्ने तथा यससम्बन्धि आवश्यक सुझावसमेत खा.पा.उ.स. लाई उपलब्ध गराउने ।
- ट. खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाको साधारण सभा, वृहत मर्मत/सम्भार तथा क्षेत्र विस्तार, महसुल निर्धारण एवं पुनर्निर्माण गर्दाको अवस्थामा प्रतिनिधित्व गर्ने तथा यस सम्झौता अनुरूप सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाले अवलम्बन गर्नुपर्ने शर्तहरू पालना गरे/नगरेको सम्बन्धमा सम्बन्धित निकाय एवं संस्थाहरूलाई आवश्यक रायसुझाव उपलब्ध गराउने ।

५. खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकाय

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ नगर आयोजनाबाट सहयोग तथा सुविधा चाहने साना शहरका उपभोक्ताहरूको भेला मार्फत खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था गठिन हुनेछ । उपभोक्ता संस्था वैद्यानिक रूपमा आफ्नो कार्य सम्पादन गर्न जलस्रोत ऐन, २०४९ र खानेपानी नियमावली २०५५ अनुसार जिल्ला जलस्रोत समितिमा दर्ता हुनु पर्छ । उक्त संस्था खानेपानी सेवा संचालन निर्देशिका २०६९ तथा सो बमोजिम बनेको कार्यविधि अनुसार कार्य गर्ने छ । यसले डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातालाई नगर आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन कार्यक्रममा आवश्यक सहयोग, प्राविधिक प्रस्ताव माथिको सहमति तथा नगर आयोजनाको क्षेत्र निर्धारण ढकअयउपलब्धन एवं कार्यमा समेत आवश्यक सहयोग

गर्नेछ । यसले नगर आयोजनाको विस्तृत इंजिनियरिङ डिजाइन प्रतिवेदन तयार गर्नमा मद्दत गर्नुका साथै यसको सहमतीमा समेत आवश्यक भूमिका निर्वाह गर्न्छ । उपभोक्ता समिति गठन गर्दा सबै वर्ग, लिङ्ग, जाति, जनजाति, दलित, मुस्लिम तथा पिछडिएको वर्गबाट समेत जनसंख्याको अनुपातमा प्रतिनिधित्व हुने गरी नौ सदस्यी (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष, तथा ५ जना सदस्य समेत) उपभोक्ता समिति गठन हुनुपर्छ । यसरी गठित समितिमा कम्तीमा तीन जना (३३%) महिलाको अनिवार्य प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने र कम्तीमा एक जना महिलाले उक्त समितिको कार्यकारी पदको जिम्मेवारी निर्वाह गर्नुपर्नेछ । नगर आयोजना क्षेत्रमा एकभन्दा बढी उपभोक्ता समिति रहेको अवस्थामा उपलब्ध सुविधालाई संयुक्त रूपमा व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित सबै उपभोक्ता समितिहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी एउटा मूल उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ । यस समितिमा अन्य समिति सरह नौ सदस्यीय हुनेछ र विधिवत दर्ता भएको हुनुपर्छ । उपभोक्ता समितिको उद्देश्य, गठन, दर्ता तथा काम कर्तव्यहरू विधानले तोके बमोजिम हुनेछ । विधानमा कुन कुन वुँदाहरू समेटीनुपर्छ, यसलाई तयार गर्न उपभोक्ता समितिलाई मद्दत पुगोस् भन्ने हेतुले आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय/क्षेत्र.आ.व्य.का., खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालयबाट विधानको नमुना उपलब्ध गराइने छ । उपभोक्ता समितिले गर्ने मुख्य-मुख्य कार्यहरू निम्नानुसार हुनेछन् ।

५.१ जग्गा उपलब्ध, आयोजना संचालन, पुनर्वास तथा नगर आयोजनाको स्वामित्व

नगर आयोजनाका निमित्त पानीपोखरी, पानी प्रशोधन प्रणाली लगायत अन्य संरचनाहरू निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने जग्गा उपलब्ध गराउनु पर्ने जिम्मेवारी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको हुनेछ । यसरी उपलब्ध हुने जग्गा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको नाममा वा स्वामित्वमा कानुनी रूपले हुनुपर्छ । नगर आयोजनामा पानी संचालन तथा व्यवस्थापनको जिम्मा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिकामा रहने तथा उक्त स्थानमा निर्माण गरिएका आयोजना सम्बन्धित संरचनाहरू नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहने छन् ।

५.२ खानेपानी सेवा संचालन

उपभोक्ता संस्था/नगरपालिकाले खानेपानी सेवा प्रदायकको भूमिका निर्वाह गर्नु पर्नेछ । यसरी खानेपानी सेवा प्रदायक द्वारा संचालन गरिएका खानेपानी सेवाको अनुगमन, मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण, नियमन एवं समन्वय गर्दै त्यस्तो सेवा संचालनमा गुणस्तरीयता, नियमितता, पारदर्शिता एवं जवाफदेहिता कायम गरि खानेपानी सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय, भरपर्दा एवं सर्वसुलभ बनाउन आवश्यक भएकोले नेपाल सरकारले खानेपानी सेवा संचालन सम्बन्धी निर्देशिका-२०६९ बनाइ लागु गरेको छ र उक्त निर्देशिकाको पालना यस आयोजनामा गर्नु पर्ने छ । यो सहमति पत्रका दफाहरु बाभिएको अवस्थामा निर्देशिकामा उल्लेखित प्रावधानहरू सहमति पत्र उपर प्रभावी हुने छन् ।

५.३ नगर आयोजना निर्माणका लागि अपनाईने बोलपत्र मूल्यांकन (Bid Evaluation) प्रकृया तथा ठेक्का सम्झौतामा उपभोक्ता संस्था/समितिले सहभागिता स्वरूप आमन्त्रीत सदस्यको रूपमा उपस्थिती जनाउनु पर्नेछ ।

५.४ निर्माण लागतमा सहलगानी

- नगर आयोजनाको निर्माण चरणमा खानेपानी संरचना निर्माणको कूल लागतमा सहलगानी गर्न उपभोक्ता संस्था/समिति सहमत हुनुपर्नेछ । कति लगानी गर्ने भन्ने कुरा विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन अध्ययनको काम सम्पन्न भई उपयुक्त प्राविधिक विकल्पको छानोट भई नगर आयोजनाको कूल लागत निर्धारण भैसकेपछि उपभोक्ताकावर्गबाट कति सहलगानी गर्नु पर्ने छ भन्ने कुरा एकिन गर्न सकिन्छ । सहलगानी रकम खानेपानी संचरनाका लागि कम्तीमा निर्माण लागतको ३०% उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले बेहोनु पर्नेछ । उक्त ३०% मध्ये ५% अग्रिम नगद रकम जम्मा गर्नुपर्ने तथा वाँकी २५% सम्म रकम नगर विकास कोषसँग ऋण लिई २५ वर्ष भित्र ५% व्याजदरमा साँचा व्याज किस्ता रकम फिर्ता गर्नुपर्नेछ । उक्त ऋणको भुक्तानी नगर विकास कोषसँग भएको सम्झौता अनुसार पानी महशुलबाट उठेको रकमबाट उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले भुक्तानी गर्नुपर्नेछ ।
- एकिकृत खानेपानी तथा सरसफाईको सिद्धान्त अनुसार नगर आयोजनाको कार्यान्वयनबाट जनस्वास्थ्यमा उचित फाइदा पाउन सार्वजनिक सरसफाईको कार्यक्रम खानेपानी आयोजना सँगसँगै लागू गर्न उपभोक्ता संस्था/स्थानीय

निकाय सहमत हुनु पर्ने छ । सार्वजनिक सरसफाइका सुविधाहरूमा सार्वजनिक सौचालय, लेदो सुकाउने संरचना, वर्षातको पानीको ढल, कम्पोस्टीज़, फोहर पानी व्यवस्थापन प्रणाली आदि पर्न सक्छन् । यस्ता सरसफाइ सम्बन्धि कार्यक्रम लागू गर्दा कूल लागतको १५% उपभोक्ता संस्था/स्थानिय निकायले बेहोर्ने छ, भने सञ्चालन तथा मर्मत संभारको सम्पूर्ण जिम्मा ती निकायहरूको नै हुनेछ ।

५.५ खानेपानी महशुल दर

उपभोक्ताहरूलाई खानेपानीको सुविधा उपलब्ध गराए वापत आर्थिक तथा वित्तिय अध्ययन द्वारा निर्धारण भएको खानेपानी महशुल दर अनुसार उपभोक्ताहरूबाट नियमित रूपमा प्रत्येक महिना पानी सेवाशुलक संकलन गरिनेछ । उक्त महशुल दर निर्धारण तथा पुनरावलोकन गर्दा निम्न कुराहरूलाई दृष्टिगत गर्नुपर्नेछ ।

- खानेपानी सुविधा र त्यससँग सम्बन्धित कार्यहरू जस्तै: खानेपानी प्रणालीको निर्माण, मर्मत तथा सम्भार सहितको संचालन खर्च,
- आयोजना सम्बैता हुँदाको समयमा सहमति भए अनुसारको ऋण र त्यसमा लाग्ने व्याजसहितको भुक्तानी वापतको व्यहोर्नुपर्ने रकम,
- भविष्यमा प्रणाली विस्तारका लागि आवश्यक पर्ने रकम,
- आकस्मिक मर्मत कार्यका लागि आवश्यक पर्न सक्ने रकम,
- वार्षिक रूपमा हुने महारी आदि समेतका आधारमा गरिने वार्षिक महशुल बढ्दि दर ।

५.६ निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण

अन्य सरोकारवालाको साथसाथै उपभोक्ता समितिले नगर आयोजनालाई तोकिएको समयमा सम्पन्न गर्न तथा संरचना निर्माणमा प्रयोग भएका सामग्रीको गुणस्तरतर्फ विशेष ध्यान दिई निर्माण कार्यको निरन्तर सुपरिवेक्षण गर्नुपर्नेछ । साथै निर्माण व्यवसायीको सबै बिल भुक्तानीको लागि उपभोक्ता संस्था/समितिको सिफारिस ढभलमयचकभमण अनिवार्य रूपले हुनपर्नेछ ।

५.७ निर्माण पश्चातको प्रतिबद्धता

निर्माण कार्य सम्पन्न हुनुपूर्व उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय अन्तर्गत एउटा संचालन तथा सुपरिवेक्षण इकाइको स्थापना हुनेछ । यस इकाइले नगर आयोजना सम्पन्न भएपछि यसको संचालन तथा मर्मत सम्भार अन्तर्गत निम्न कार्यहरू गर्नुपर्ने ।

- पानी महशुल संकलन गरी संचालन तथा सम्भार कार्यमा लाग्ने खर्च पूरा गर्ने ।
- आवश्यकता अनुरूप मर्मत कार्य गर्न श्रम परिचालन गर्ने ।
- पानी महशुल निरन्तर रूपमा उठिरहेको छ-छैन तथा कार्यरत कर्मचारीहरूको पारिश्रमिक भुक्तानी भैरहेको छ-छैन सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालयको प्राविधिक तथा अन्य सहयोग प्राप्त गर्नुकासाथै निजी क्षेत्रबाट समेत प्राविधिक विशेषज्ञको सेवा प्राप्त गरी नगर आयोजना संचालन कार्यालाई निरन्तरता प्रदान गर्ने ।

उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले नगर आयोजनाको निर्माणकार्य सम्पन्न हुनु अगाडि नै आयोजना कार्यान्वयन र संचालन इकाइको गठन गर्नुपर्नेछ । यस इकाइका दुई जना कर्मचारीहरूका (प्राविधिक वा/तथा लेखा प्रवन्धक) लागि आवश्यक पर्ने पारिश्रमिको ५०% रकम आयोजनाले व्यवस्था गर्नेछ । यो व्यवस्था बढीमा दुई वर्षका लागि मात्र हुनेछ । जुन आयोजना निर्माण अवधिको पछिल्लो वर्ष र निर्माण सम्पन्न भइसकेपछिको पहिलो एक वर्षलाई मानिनेछ ।

आयोजना संचालनको एक वर्षपछि उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले तपसिलका तीन विकल्पहरूमध्ये एकलाई छान्नुपर्नेछ:

- क) उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको उक्त इकाइको सुपरिवेक्षण र अनुगमनमा मौजुदा निर्माण व्यवसायी मार्फत आयोजना संचालनार्थ शुल्क तिरी संचालन गराउने,
- ख) उपरोक्त इकाइको सुपरिवेक्षण र अनुगमनमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले प्रतिस्पर्धाको आधारमा छुटै संचालक चयन गरी संचालन गराउने,
- ग) उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले आयोजना आफैले संचालन गर्ने ।

५.८ विवाद निरूपण

खानेपानीको मुहान संरचना निर्माण स्थल तथा पाईप विछ्याउने स्थान लगाएत नगर आयोजना कार्यान्वयनको दौरानमा आईपर्ने समस्या र विवादहरूको समाधान गर्ने दायित्व उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको हुनेछ । पहिचान भएको खानेपानीको मुहान विवाद रहित हुनुपर्छ र यसको समुचित प्रयोगका लागि सम्बन्धित निकायबाट समयमै स्वीकृति लिने कार्य उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको हुनेछ ।

५.९ सेस्ता तथा लेखा व्यवस्थापन

खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाले तालुका निकाय, नगर विकास कोष तथा उपभोक्ताले चाहेका खत्तमा हेन्स क्षेत्रे गरी प्रचलित नियम तथा संस्था/समितिको विधानमा उल्लेख भएअनुसार आय/व्ययको हिसाब दुरुस्त राख्ने र स्वतन्त्र लेखापरीक्षकद्वारा आवधिक रूपमा लेखापरीक्षण गराउनु पर्नेछ । यसका लागि सम्बन्धित निकायहरूबाट उचित तालिमको प्रबन्ध मिलाउनु पर्नेछ ।

५.१० खानेपानी प्रणालीको तर्जुमा, डिजाइन र निर्माण

खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकायले खानेपानी प्रणाली तर्जुमा, डिजाइन तथा निर्माणकार्यमा आफ्नो सक्रिय सहभागिता निम्न प्रकारले जनाउनेछ ।

- नगर आयोजना क्षेत्र निर्धारण गर्ने ।
- सम्भाव्यता तथा विस्तृत अध्ययन कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- उपलब्ध विकल्प र लागतका आधारमा उपयुक्त विकल्पको छनोट ।
- डिजाइन र लागत इष्टिमेट ।
- निर्माण कार्यको कार्य तालिका ।
- निर्माण सामग्रीको परिमाण तथा गुणस्तरको अनुगमन ।
- निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण ।
- निर्माण कार्यमा सहलगानी ।
- निर्माण कार्य सम्पन्न भएपछि खानेपानी प्रणालीको संचालन तथा सम्भारकार्य ।

५.११ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजना {Gender Equality & Social Inclusion (GESI) Action Plan}

नगर आयोजना अन्तर्गत संचालन हुने क्रियाकलापहरूमा महिला, जाति, जनजाति, दलित, गरिव, धार्मिक अत्यसंख्यक, अपांग तथा पिछडिएका वर्गको विना कुनै भेदभावले सहभागिता गराउनेतर्फ उपभोक्ता संस्था/समिति सधै प्रयत्नशील रहनेछ । खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको वितरण, यसको प्रयोग र पहुँचमा सबैको समानुपातिक तवरले सहभागिता गराउने कार्यमा सबै वर्गलाई उत्प्रेरित गर्नेछ । डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताको सहयोगमा आयोजनाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयन गर्नेछ ।

५.१२ पारदर्शिता

नगर आयोजनासँग सम्बन्धित प्रत्येक जानकारीका बारेमा उपभोक्ताहरूलाई सुसूचित हुने अधिकार भएकोले उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले नगर आयोजनाको लागत, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले बेहोर्नु पर्ने रकमको अंश (Cost Sharing), निर्माण हुँदै गरेको नगर आयोजनाको प्रगति, धारा जडान लागत र शुल्क, प्रतिफलमा आधारित अनुदान (Output-Based Aid) कार्यक्रम अन्तर्गत उपलब्ध हुने अनुदान रकम, वित्तीय अवस्था लगायत अन्य महत्वपूर्ण सूचना/जानकारीहरू आमभेला, बुलेटिन बोर्ड वा उपभोक्ता संस्था/समितिको साधारण सभा मार्फत सबैलाई जानकारी गराउनेछ ।

६. निम्न अनुसारका कागजात तथा कानूनहरू यस सम्झौताका अभिन्न अंगका रूपमा रहने छन् ।

- खानेपानी सेवा संचालन सम्बन्ध निर्देशिका-२०६९ तथा यस अन्तर्गत कार्यविधि समेत
- जलस्रोत ऐन, २०४९
- खानेपानी नियमावली, २०५५
- राष्ट्रिय खानेपानी तथा सरसफाइ नीति-२०६६

- नगर विकास कोष ऐन, २०५३
- करार ऐन, २०५६
- तथा अन्य प्रचलित कानून

७. सूचना

यस सम्झौता अन्तर्गत हुने अन्य सम्झौता, अनुरोध पत्र र सूचना लिखित रूपमा हुनेछ। त्यस्तो अनुरोध पत्र र सूचना देहाय बमोजिमको ठेगानामा दिईएमा रीतपूर्वक दिईएको मानिने छ।

- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
- नगर विकास कोष
- उपभोक्ता संस्था र स्थानीय निकाय

८. यस सम्झौतामा उल्लेखित शर्तहरू सम्बन्धित पक्षहरूबाट उलंघन भएमा मर्का पर्ने पक्षले करार ऐन, २०५६ को हद स्यादभित्र सम्बन्धित अदालतमा उपचार गर्न जान सक्नेछ।

९. सम्झौताका शर्तहरू लागू हुने

यस सम्झौतामा उल्लेखित शर्तहरू आजैका मितिदेखि लागू हुनेछन्।

१०. सम्भौतामा दस्तखत गर्ने निम्न पदाधिकारीहरू रहेका छन् :

(क) आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको <u>तर्फबाट अधिकार प्राप्त</u>	नाम:	(ख) नगर विकास कोषको <u>तर्फबाट अधिकार प्राप्त</u>	नाम:
दर्जा:		दर्जा:	
सही:		सही:	
मिति:		मिति:	
कार्यालयको छाप:		कार्यालयको छाप:	
(ग) खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको <u>तर्फबाट अधिकार प्राप्त</u>	नाम:	(घ) जि.बि.स/नगरपालिका/गा.वि.स.को तर्फबाट <u>अधिकारप्राप्त (साक्षीको रूपमा)</u>	नाम:
दर्जा:		दर्जा:	
सही:		सही:	
मिति:		मिति:	
कार्यालयको छाप:		कार्यालयको छाप:	
(ड) खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/ <u>स.डि. कार्यालयको तर्फबाट (साक्षी)</u>	नाम:	(च) <u>अन्य साक्षीहरू:</u>	
दर्जा:		१. नाम:	सही:
सही:		२. नाम:	सही:
मिति:		३. नाम:	सही:
		४. नाम:	सही:

इति सम्बत् साल महिना गते रोज शुभम् ।

नेपाल सरकार
सहरी विकास मन्त्रालय
खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
तेस्रो साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना

आयोजना व्यवस्थापन समझौता पत्र
(Project Management Agreement)

(मस्यौदा/नमूना)

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना अन्तर्गत नगर खानेपानी तथा
सरसफाइ आयोजना व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा खानेपानी तथा ढल निकास विभाग र
..... खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्था/स्थानीय निकाय बीचको नगर
आयोजना संचालन तथा व्यवस्थापन समझौता पत्र ।

मिति :

क. यस सम्झौताका सम्बद्ध पक्षहरु

१. यो सम्झौता निम्न पक्षहरुको विचमा भएको छः

क. खानेपानी तथा ढल निकास विभाग “यसपछि विभाग भनिने छ” र

ख. खानेपानी उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाऊँ विकास समिति “यसपछि उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस भनिने छ”।

२. यस सम्झौताका दुवै पक्षहरुले छनौट गरिएको साना सहरमा सुरक्षित र पर्याप्त खानेपानी तथा सरसफाई सेवा निरन्तर प्रदान गर्ने ध्येयले यो सम्झौताको कार्यान्वयन गरी सम्झौतामा निर्धारित शर्त र बन्देजहरुको पूर्ण पालना गर्नेछन्।

ख. सम्झौताका उद्देश्यहरु

३. यो सम्झौताको उद्देश्य तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना “यसपछि आयोजना भनिने छ” अन्तर्गत लिइएको सोच अनुरूप खानेपानी तथा सरसफाई सेवाहरुको दिगोपना निश्चित गर्नु रहेको छ। जस अन्तर्गत सम्झौता बमोजिम तोकिएको अवधि सम्म स्थानीय उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले निर्बाध रूपमा आयोजना संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने छन्।

४. यस सम्झौताले आयोजना अन्तर्गत प्रदान गरिने खानेपानी तथा सरसफाई सेवाहरु “यसपछि सेवाहरु भनिने छ” का प्रावधान सम्बन्धमा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था, नगरपालिका र गाविसहरुको अधिकार र जिम्मेवारीलाई परिभाषित गर्दछ।

५. सम्झौताका दुवै पक्षहरुले साधारणतया स्विकृत पेशागत अभ्यासहरुलाई मध्यनजर गर्दै मितव्ययी, दक्षतापूर्ण र विशिष्ट ढंगले आ-आफ्ना जिम्मेवारीहरु निर्दिष्ट कार्यभारहरु अनुसार निर्वाह गर्नेछन्। यसका साथै सम्बद्ध पक्षहरुले सुदृढ व्यवस्थापन पद्धति अवलम्बन गर्दै उपयूक्त र आधुनिक प्रविधि तथा सुरक्षित कार्यविधिहरु अपनाउने छन्।

६. अधिल्लो चरणका साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना (“पूर्ववर्ती आयोजनाका सुविधाहरु”) को अवधिमा निर्माण भएका खानेपानी प्रणालीको पूनर्स्थापना सम्बन्धी विषयहरुमा यस सम्झौता र अन्य चालू सम्झौताहरुको विचमा आपसी प्रावधानहरु बाफ्निएको अवस्थामा यस सम्झौतामा उल्लेखित प्रावधानहरु सक्रिय हुने छन्।

७. यो सम्झौता सम्बद्ध दुवै पक्षहरुको आपसी समझदारीमा समय समयमा संशोधन गर्न सकिने छ।

ग. सम्झौताको अवधि

८. यो सम्झौता आयोजनाको निर्धारित समयावधि सम्मका लागि सक्रिय र प्रभावकारी हुने छ, यसको अवधी देखि पच्चीस वर्ष अनुमान गरिएको छ। सम्झौताको सुरुवात मिति उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले आयोजना अन्तर्गत निर्माण भएको संरचनाबाट खानेपानी तथा सरसफाई सेवा प्रदान गर्न शुरु गरेको मितिदेखि गणना हुने छ। यस सम्झौताका पक्षहरुको आपसी समझदारीमा सम्झौता अवधि हेरफेर नगरिए सम्म वा सम्झौताको खारेजी सम्बन्धी प्रावधानमा उल्लेख भएअनुसार खारेजको अवस्था नआएसम्म सम्झौता अवधि कायम रहने छ।

घ. सम्पत्तिको स्वामित्व र खानेपानी विभागको जिम्मेवारीहरु

९. आयोजना अन्तर्गतका सम्पत्तिहरुको स्वामित्वको हकमा नगर आयोजनाका लागि आवश्यक पर्ने जग्गा जमिन उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको स्वामित्वमा रहने तथा उक्त स्थानमा निर्माण गरिएका आयोजना सम्बन्ध संरचनाहरु नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहने छन्।

१०. खानेपानी विभागको कर्तव्य र जिम्मेवारीहरु खानेपानी सेवा सञ्चालन निर्देशिका – २०६९ “यसपछि निर्देशिका भनिने छ” मा परिभाषित गरिएको छ। यो सम्झौता र उक्त निर्देशिकामा उल्लेखित प्रावधानहरु वाभिएको खण्डमा निर्देशिकामा उल्लेखित व्यवस्था नै सक्रिय हुने छ। साथै सो बमोजिम तयार भएको कार्यविधिमा उल्लेख भए बमोजिम हुने छ।
११. खानेपानी विभागले यस आयोजना अन्तर्गत खानेपानी प्रणालीको सञ्चालन र मर्मतसम्भार सम्बन्धी सम्पूर्ण जिम्मेवारी सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस लाई हस्तान्तरण गर्ने छ। सञ्चालन र मर्मतसम्भारको प्रयोजनका लागि हस्तान्तरण गरिने सम्पत्ति र दायित्वको विवरण अनुसूची १ मा संलग्न गरिएको छ।
१२. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको जिम्मेवारीमा रहेका सम्पत्तिमा चल र अचल दुवै सम्पत्तिहरु रहने छन्।
- क. अचल सम्पत्ति अन्तर्गत भौतिक संरचनाहरु जस्तै पानी प्रशोधन केन्द्र, पम्प हाउस, मुहानदेखि उपभोक्ताको घरसम्म जोडिने पाइपलाइनहरु पर्दछन्। यस्ता अचल सम्पत्तिहरु नवनिर्मित वा परियोजना निर्माणको चरणमा पूर्ण पूनर्स्थापित भएका हुनेछन्। तसर्थ उपरोक्त अचल सम्पत्तिको निर्धारित आयु परियोजनाको सम्झौता अवधिसम्म वा त्यो भन्दा लामो हुने अपेक्षा गरिएको छ। यसप्रकार उपरोक्त अचल सम्पत्तिहरु प्राकृतिक विपद, लापरवाही वा गलत प्रयोगबाट क्षतिको अवस्था वाहेक यस सम्झौताको अवधिभर प्रतिस्थापनको आवश्यकता पैदैन। तथापि उपरोक्त क्षतिको अवस्थामा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले तत्काल क्षतिको कारण, समय, क्षतिको अनुमानित रकम, क्षतिले खानेपानी सेवामा पारेको असर र यसको पूनर्स्थापनाका लागि अपनाउनु पर्ने उपायहरुको विवरण सहित खानेपानी विभागलाई प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने छ। उक्त क्षतिको कारण उपभोक्ता/नगरपालिका/गाविसको लापरवाही वा दुरुपयोग नठहरिएको अवस्थामा अचल सम्पत्ति मर्मतसम्भारका लागि लाग्ने खर्च खानेपानी विभागबाट व्यहोरिने छ।
- ख. चल सम्पत्तिको आयु आयोजनाको अवधि भन्दा छोटो हुन्छ। यस अन्तर्गत मुख्यतया स्थानान्तरणीय पाटपूर्जाहरु जस्तो पम्प, मोटर, भल्ब, मिटरबक्स, फिक्सर, स्विचगियर, विद्युतीय उपकरणहरु तथा पानीको गुणस्तर मापन यन्त्रहरु पर्दछन्। सामान्यतया चल सम्पत्तिको मर्मत-संभार र व्यवस्थापन तथा उपलब्धि सम्बद्ध खानेपानी संचालक (सेवा प्रदायक) स्थानीय निकाय/उपभोक्ता संस्थाले गर्नु पर्नेछ।
१३. आयोजनाको निर्माण करारमा उल्लेख भएको प्रावधान र कार्यतालिका अनुसार तयारी अवस्थाको खानेपानी प्रणाली आयोजना सम्पन्न भए पश्चात आयोजना व्यवस्थापन सम्झौता पत्रका सर्तहरु लागु हुने छन्। सम्झौता अनुसार यदि तोकिएको समयमा निर्माण कार्य सम्पन्न नभएको अवस्थामा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले नयाँ समय तालिका अनुसार परियोजना लगानी सम्झौता अन्तर्गतको ऋण भूक्तानी समयलाई पूनरावलोकन गर्न गराउन आवेदन दिन सक्ने छ। यस सम्बन्धमा नेपाल सरकार तथा नगर विकास कोषले उपयुक्त देखेमा उक्त भूक्तानी तालिकामा पुनरावलोकन गरिदिन सक्नेछ।
१४. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसहरु कुनैपनि तहका प्राकृतिक विपति, हिंसात्मक तोडफोड अथवा प्रशोधन वितरण लाइनको विस्तार र क्षमता वृद्धि जस्तो मानविय तथा प्रविधिक कारणले गर्दा हुन जाने क्षति तथा सृजना हुने नयाँ लगानीका लागि जिम्मेवार हुने छैन। यस्तो अवस्थामा खानेपानी विभागले उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस हरुलाई आवश्यक परामर्श दिने छ, र क्षतिग्रस्त खानेपानी प्रणाली पूनर्स्थापनाको डिजाइन तथा नयाँ लगानी खोजी गर्न मद्दत गर्ने।

ड. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार सम्बन्धी जिम्मेवारीहरु

उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसहरु आवश्यकता अनुसार चल सम्पत्तिको प्रतिस्थापनका लागि जिम्मेवार हुनेछन् र सो प्रतिस्थापनको खर्च शुल्क र महशुल मार्फत उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसहरुले प्राप्त गर्ने आयबाट व्यहोर्नु पर्ने छ। खानेपानी विभागले परियोजनाको शुरुवात र मर्मतसम्भार सम्बन्धी स्पष्ट सजगताका लागि उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसहरुलाई हस्तान्तरणको समयमै चल सम्पत्ति र संरचनाहरुको मर्मतसम्भार तालिका र सोको आवश्यकता सम्बन्धी विश्लेषण गर्न सहयोग गर्नेछ।

१५. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसहरुले खानेपानी तथा सरसफाई प्रणालीको सञ्चालनका लागि आवश्यक खपतयोग्य वस्तुहरु जस्तै इन्धन, विद्युत महशुल र मर्मत उपकरणहरु उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी लिने छन् ।
१६. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसहरुले सम्पूर्ण चल तथा अचल सम्पत्तिको दुरुपयोग वा चोरीबाट हुने क्षतिबाट सुरक्षाका लागि आवश्यक उपायहरु अपनाउने छन् । यदि उपयुक्त सुरक्षा गर्न नसकेर खानेपानी तथा सरसफाई प्रणालीको परिसर र प्रशोधन केन्द्र, पम्पीड स्टेशन वा अन्य जडित क्षेत्रहरुको वरपर कुनै चल सम्पत्ति वा संरचनाको चोरी वा क्षति भई मर्मत गर्नुपर्ने भएमा सो को जिम्मेवारी सम्बद्ध उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको हुने छ । सम्बद्ध उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले हराएको वा विग्रिएको सामाग्रीको प्रतिस्थापन आफै खर्चमा गर्ने छन् ।
१७. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले खानेपानी तथा सरसफाई प्रणालीको **अनुसूची** २ मा उल्लेख भए बमोजिम संचालन तथा मापदण्ड अनुरूपको कार्यसम्पादनको र्यारेन्टी गर्नेछन् । (यसप्रकारको कार्यसम्पादन मापदण्डमा कुनै प्रकारको फेरबदलका लागि यस सम्झौताका दुवै पक्षहरुको आपसी सहमति आवश्यक पर्दछ) ।
१८. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले खानेपानी प्रणालीको आकशमीक अवस्थामा समेत नियमित सञ्चालनका लागि निश्चित मात्रामा सामाग्रीहरुको मौज्दात जगेडामा रहेको हुनु पर्ने छ ।
१९. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले स्तरीय संचालन विधि (Standard Operation Procedure) अनुसार मर्मतसम्भार गर्ने छन् । साथै उत्पादक कम्पनीको सुझाव मुताविक वा निर्माण ठेकेदारले तयार पारेको संचालन कार्य विधि (Implements Operation Manual) मा उल्लेख भए बमोजिम उपकरणहरुको समयानुकूल मर्मतसम्भार भएको हुनु पर्ने छ ।
२०. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले दैनिक रूपमा स्रोतबाट प्राप्त पानीको मात्रा र पानी संकलन ट्यांकीबाट वितरण प्रणालीमा आपूर्ति गराइएको पानीको मात्राको मापन गर्ने र अभिलेख राख्ने जिम्मेवारी लिने छ । खानेपानी वितरण प्रणाली विभिन्न क्षेत्रहरुमा (District Monitoring Area) वाँडिएको अवस्थामा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले प्रत्येक क्षेत्रमा उपलब्ध गराइएको पानीको मात्रा भिन्नाभिन्न मापन गर्नुपर्दछ ।
२१. सम्बद्ध पक्षहरुको आपसी सहमतिमा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले क्षमतावान संस्थाहरु जस्तो निजी फर्म वा विद्यमान सेवाप्रदायकहरुलाई यस सम्झौतामा दिइए बमोजिम मर्मत-सम्भारको जिम्मेवारी निर्वाहका लागि संलग्न गराउन सक्ने छ । उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले खानेपानी तथा सरसफाई प्रणालीको व्यवस्थापनका लागि पर्याप्त कर्मचारी नियूक्ति गर्न सक्ने छ । कर्मचारीको संख्या र कार्यदक्षता खानेपानी विभाग, नगर विकास कोष र उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको आपसि सहमतिमा तय हुने छ । उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले आफ्ना कर्मचारीहरुको सुरक्षा, विमा तथा आकस्मीक राहत र अन्य यस्तै सञ्चालन वा मर्मत कार्य विधिमा उल्लेख भए बमोजिमका उपायहरु जस्ता विषयहरुमा नेपालको कानुनले तोके बमोजिम र्यारेन्टीका लागि पनि आवश्यक उपायहरुको अवलम्बन गर्ने छ ।
२२. यस सम्झौताको साथसाथै उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले व्यवसायीक (Business Plan) योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने छ, उक्त योजनामा खानेपानी महशुल र जडान शुल्कबाट हुने आय संरचनाले कसरी सञ्चालन खर्च धान्न सक्छ, भनेर तथा लगानी सम्झौता अनुरूप प्राप्त ऋणको सावाँ व्याज भूक्तानी तथा चल सम्पत्तिको मर्मत एवं प्रतिस्थापन खर्च धान्ने अवस्थाको बारेमा समेत क्रियाकलाप र लक्ष्यहरु निर्धारण गर्नु पर्नेछ । खानेपानी विभाग तथा नगर विकास कोषले उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई यसप्रकारको योजना तर्जुमा गर्न सहयोग गर्ने छ ।
२३. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले खानेपानी तथा सरसफाई प्रणाली सञ्चालनको क्रममा उपभोक्ता महशुल तथा जडान शुल्क असुल गर्न तथा विभिन्न वस्तु तथा सेवा प्रदायकलाई भूक्तानी दिने प्रयोजनका लागि वैक खाता खोल्नु पर्ने छ । यो वैक खाताको विवरण खानेपानी विभाग तथा नगर विकास कोषलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले आयोजना लगानी सम्झौताको सर्त अनुसार ऋण सेवा भूक्तानीको प्रयोजनका लागि उक्त वैक खाताको सञ्चालन गर्न र जम्मा भएको रकम खर्च सोही खाताबाट कारोबार गर्ने छ । यसका लागि अन्य थप वैक खाता खोल्नु परेमा यस सम्झौताका दुवै पक्षहरुको अनुमोदन आवश्यक पर्ने छ ।

२४. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले आयोजनाको लागि लगानी जुटाउन सरकारी अनुदान, ऋण र महशुल तथा जडान शुल्क मार्फत आर्जित आन्तरिक आय जस्ता स्रोतहरुको प्रयोग गर्ने छ। अन्य रकमको प्रयोग गर्नुपरेमा यस सम्झौताका दुवै पक्षको सहमति आवश्यक पर्ने छ।

च. शुल्क, महशुल तथा जडान कार्य

२५. खानेपानीको उपभोग महशुल तथा जडान शुल्कको दररेट उपभोक्ताहरुका लागि तिर्नसक्ने स्तरको र पानीको मितव्ययी प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने खालको हुने छ। यस्तो महशुल र जडान शुल्क **अनुसूची ३** मा उल्लेखित निर्देशिकाको आधारमा खानेपानी उपभोक्ता समितिले तय गरे अनुरूप हुने छ। खानेपानी महशुल र जडान शुल्क सम्बन्धमा सम्बद्ध पक्षहरुको अधिकार र जिम्मेवारी निर्देशिकाले तोके वर्मोजिम हुने छ। यस सम्बन्धमा नगर विकास कोषले आफ्नो गरेको लगानी चुक्ताका लागि गरेको सिफारिस समेतलाई ध्यान दिनु पर्नेछ।

छ. सामाजिक समावेशीकरण

२६. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले निर्देशिकाको बुँदा नं. १२ र १३ मा उल्लेख भए वर्मोजिम २ वटा प्रमुख सिद्धान्तहरु “खानेपानी आपूर्तिमा समान व्यवहार” र “पिछ्छाडिएको समूदायका लागि खानेपानी र सरसफाइमा पहुँचको र्यारेन्टी” लाई अपनाउने छ।

२७. गरिब घरपरिवारलाई खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधा उपलब्ध गराउने प्रक्रिया **अनुसूची ४** मा उल्लेख गरिए अनुसार हुनु पर्ने छ। यसले गरिब घरपरिवारको पहिचान र वर्गिकरणका लागि विधिप्रक्रिया समेत उल्लेख गरेको छ।

ज. वातावरणीय संरक्षण र सुरक्षा

२८. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ र जलस्रोत ऐन, २०४९ को कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवारी वहन गर्ने सम्बन्धित स्थानीय सरकार (यसपछि स्थानीय निकाय भनिने छ) र अन्य सरकारी निकायहरु सँगको सम्बन्धमा खानेपानीको मुहानको संरक्षण र जगेन्टाको र्यारेन्टी गर्ने छन्।

२९. भूमिगत स्रोतको लागि पानी उत्खननको मात्राको अर्धवार्षिक रूपमा परिक्षण गरिने छ र भूमिगत पानीको सतह र पूर्नजलीकरण हुन लाग्ने अवधिको अभिलेख गरिने छ। यस्तो प्रकारको परिक्षणका लागि उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई खानेपानी विभागले सहयोग गर्ने छ। जहाँ भूमिगत पानीको सतह घटेको भेटिन्छ, उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले खानेपानी विभाग र स्थानीय निकायलाई तुरुन्त जानकारी गराउनु पर्दछ। यस्तो जानकारी पाउनासाथ स्थानीय निकायले खानेपानी विभाग र सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस को सहकार्यमा सम्भव भएसम्म खानेपानीको थप मुहान पहिचान गर्ने छ।

३०. सतह पानीको स्रोतको सन्दर्भमा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले खानेपानी विभाग र स्थानीय निकायसँग सहकार्य गरेर पानीको मुहान संरक्षण गर्नुका साथै पानीको गुणस्तर र परिमाण कायम राख्ने र्यारेन्टी गर्नुपर्दछ।

३१. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले उपभोक्ताहरुद्वारा पानीको मितव्ययी प्रयोगका लागि प्रोत्साहित गर्न आवश्यक सबै कदमहरु चाल्ने छ र खानेपानी प्रणालीमा खेर गएको एवं गणनाबाट वाहिर रहेको पानीको मात्रा लाई घटाउन प्रयास गर्ने छ।

३२. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले सम्झौता अवधिमा खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीको कारण सर्वसाधारणलाई हुन जाने हानी नोक्सानीबाट जोगाउन आवश्यक सबै उपायहरु अपनाउने छ। यस अन्तर्गत खासगरी **अनुसूची ५** मा उल्लेख भए वर्मोजिम यस आयोजनाको स्विकृत वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले औल्याएका क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने छ।

३३. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले खानेपानी विभाग र यसका निर्देशक, अधिकृत, कर्मचारी र प्रतिनिधिहरुलाई उपभोक्ता समिति पदाधिकारी तथा कर्मचारीलाई धारा जडान र पानी महशुलमा विशेष सुविधा दिइने छैन। साथै

उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले यस सम्झौताको उल्लंघनबाट सिर्जित कुनैपनि परिणामबाट हुने सम्पत्तिको हानी नोक्सानी, अथवा कुनै घाऊचोट वा जनधनको क्षतिको जिम्मेवारी लिने छ। यस क्रममा यदि कुनै जनधनको नोक्सानी वा क्षति हुन गएमा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले खानेपानी विभागलाई तत्काल मौखिक जानकारी गराउनु पर्दछ भने २४ घण्टाभित्र लिखित प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने छ।

३४. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले यस सम्झौता अन्तर्गत हुने कुनैपनि क्रियाकलापको खिलापमा दावी विरोध दलिल पेश गरेमा त्यसको प्रतिरक्षा गर्ने छ। खानेपानी विभागले उपरोक्त दावी विरोध वा दलिलको प्रतिरक्षाका लागि उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई सहयोग गर्ने छ। तर सम्बद्ध उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले सम्झौता अनुरूप सम्पूर्ण जिम्मेवारी निर्वाह गरिरहेको, यथोचित मर्मत सम्भार भइरहेको, सुरक्षात्मक उपायहरु अपनाएको र क्षति वा नोक्सानीको दावी विरोध उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको लापरवाही, गल्ती वा कमजोरी नभएको ठहराइएमा मात्र खानेपानी विभागबाट यस्तो सहयोग र सहजीकरण प्राप्त हुने छ।

भ. अनुगमन र प्रतिवेदन

३५. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले निर्देशिकाको बुँदा १४ मा तोकिए बमोजिम वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने छ।
३६. कार्यसम्पादन मापदण्डहरु मासिक रूपमा अनुगमन गरिने छ भने स्थानीय निकाय, खानेपानी विभाग र उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको संयूक्त वैठकमा वार्षिक पूनरावलोकन गरिने छ।
३७. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले आफूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको सम्बन्धमा मासिक प्रतिवेदन तयार गर्ने छ। यस प्रतिवेदनले वित्तिय र प्राविधिक दुवै पक्षलाई समेटेको हुने छ। यस्तो प्रतिवेदनको ढाँचा खानेपानी विभागद्वारा प्रदान गरिने छ जुन **अनुसूची ६** मा दिइएको छ।
३८. यस सम्झौता पत्रमा उल्लेखित कार्यसम्पादन मापदण्ड अनुसारका कार्यहरु भईरहेको सुनिश्चित गर्न पानीको गुणस्तर परिक्षण गरिने छ।

ज. लेखापरीक्षण र वित्तिय प्रतिवेदन

३९. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले कानुन वमोजिम आफ्नो वित्तिय कारोबारको वार्षिक रूपमा लेखापरिक्षण गर्नेछ र यसरी लेखापरिक्षण गरिएको प्रतिवेदन उपभोक्ता संस्थाको साधारण सभाबाट अनुमोदन गराई सो को ३० दिन भित्र खानेपानी विभाग तथा नगर विकास कोषमा पेश गरिएको हुनु पर्ने छ। उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले खानेपानी विभाग वा ऋण प्रदायकको कुनैपनि लेखापरिक्षकलाई आफ्नो लेखा सम्बन्धी सूचना जानकारी उपलब्ध गराउनु पर्नेछ र त्यसरी प्राप्त भएको सुझाव एवं सिफारिशलाई उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गा.वि.स.ले लागु गराउनु पर्नेछ।

ट. सम्झौताको उल्लंघन तथा सम्झौताको समाप्ति

४०. निम्न अवस्थामा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस ले सम्झौताको उल्लंघन गरको मानिने छः

क. जिम्मेवारी बहन गर्न छोडेको वा अस्तित्वमा नरहेको,

ख. यसका निर्धारित कार्यहरूमा लापरबाहीको कारणले गर्दा खानेपानी आपूर्ति गर्न असमर्थ भएको,

ग. दुई पटक सम्मको पूर्व सूचना दिंदा समेत खानेपानी विभाग वा यसको दाताद्वारा नियूक्त कुनैपनि लेखापरिक्षकलाई आफ्नो लेखा सम्बन्धी सूचना उपलब्ध गराउन असमर्थ भएको,

घ. लगातार तीन किस्ता सम्म कुनै ऋणको साँवा-व्याज भूक्तानी नगरेको,

ड. प्राप्त ऋण, अनुदान वा खानेपानी महशुल र जडान शुल्कबाट प्राप्त आयस्रोतहरू यस सम्झौताले परिभाषित गरे अनुरूप शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ संग असम्बन्धित क्रियाकलापहरूमा खर्च गरिएको,

च. स्विकृत कार्यसम्पादन मापदण्ड हासिल गर्न लगातार तीन महिनाको अवधि सम्म असफल रहेको वा खानेपानी प्रणालीको कमजोर व्यवस्थापन तथा सञ्चालनका कारण **अनुसूची २** ले परिभाषित गरेको जानकारी दिनेको अन्तिम तिथिको अन्तिम तिथि तारीख तक असफल रहेको,

छ. टाट पल्टिएको घोषणा भएको ।

४१. यदि माथि दिइए अनुसारका कुनैप्रकारका सम्झौता उल्लंघनका घटनाहरू देखिएमा खानेपानी विभागले यो सम्झौता खारेज गर्न सक्ने छ खानेपानी विधानले उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस लाई खानेपानी प्रणाली सञ्चालकको भूमिकाबाट हटाउन निम्न प्रक्रिया अपनाउने छः (१) उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस लाई कारण सहित उपस्थित हुन सूचित गर्ने । (२) उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस लाई लिखित जवाफ पेश गर्न ३० दिनको अवधि प्रदान गर्ने । (३) उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले ३० दिनको अवधिभित्र जवाफ लेख्ने अथवा खानेपानी विभागको महानिर्देशक वा निजको प्रतिनिधि समक्ष स्वयं उपस्थित भई मौखिक सुनुवाई गर्ने । खानेपानी विभागले मौखिक सुनुवाईको २० दिन भित्र उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई लिखित रूपमा आफ्नो अन्तिम निर्णयको जानकारी दिने छ ।

४२. यदि माथिको बुँदा ४० मा दिइए अनुसार कार्यसम्पादन लक्ष्य हासिल गर्न निरन्तर असफल भएको खण्डमा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविससंग सम्झौतालाई खारेज गर्ने अन्तिम विकल्पको प्रयोग हुने छ। यसको अन्तिम खारेजी हुनुभन्दा अघि खानेपानी विभागले उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस उल्लेखित लक्ष्य हासिल गर्न असफल भएको एकिन गर्ने छ। उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई आवश्यकता अनुसार लिखित चेतावनी वा सहजीकरण प्रदान गर्ने छ। बुँदा ४० अन्तर्गत यसको खारेजीमा जानु अघि स्थानीय निकायद्वारा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई कम्तीमा दई पटक लिखित चेतावनी पत्र दिनु पर्दछ ।

४३. बुँदा ४१ वा ४२ अन्तर्गत सम्भौताको खारेजी वा समाप्ति गरिएको अवस्थामा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविससँग विवादको विषय मध्यस्थता प्यानलमा पेश गर्ने अधिकार निहित हुन्छ। यस्तो मध्यस्थता नेपालको मध्यस्थता ऐन, २०५५ ले निर्धारण गरेबमोजिम हुने छ।

४४. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविससंग भएको सम्भौतालाई खारेजी वा यस सम्भौताको समाप्तिको अवस्थामा अर्को सञ्चालकको व्यवस्था नभएसम्म वा उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको पूनर्संरचना नभएसम्मका लागि खानेपानी विभाग आफैले विद्यमान खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीको सञ्चालन व्यवस्थापन गर्ने छ।

४५. यस सम्भौताको समाप्तिसँगै उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको यस परियोजनासँग सम्बन्धित वैक खाता समेत रोक्का गरिने छ, र नयाँ सञ्चालक नियुक्त नभएसम्मका लागि उक्त वैक खाताको स्वामित्वबाट उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई हटाई खानेपानी विभागको नाममा प्रतिस्थापित गरिने छ।

४६. माथि बुँदा नं. ४० मा उल्लेखित कुनै पनि अवस्था आई सम्बद्ध उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गा.वि.स.ले नगर विकास कोषसँग हुने भएको ऋण सम्भौता अनुरूप तिर्नु/बुझाउनु पर्ने साँचा/व्याज नतिरेमा/नबुझाएमा खानेपानी विभागले बुँदा नं. (४१) देखि (४५) सम्मका प्रकृया पुन्याई उक्त उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गा.वि.स.ले संचालन गरेको खानेपानी आयोजना अन्तर्गत सिर्जित दायित्व सम्पत्ति सहित प्रतिस्थापन गरिलिने र नगर विकास कोषलाई ऋण सम्भौता अनुसार तिर्नु पर्ने साँचा-व्याज तिर्ने व्यवस्था मिलाउनेछ।

ठ. प्रणाली विस्तार

४७. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले वर्तमान खानेपानी सुविधा प्राप्त गरिरहेको समूदायको माग र अनुरोधमा वा शहरको सम्भावित विस्तारको अनुमानका आधारमा हालको खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीको क्षमता विस्तारका लागि प्रस्ताव गर्न सक्ने छ। उपरोक्त अनुरोध र प्रस्तावहरु निर्देशिकाको बुँदा नं. ८ को आधारमा खानेपानी विभागले प्रक्रिया अधि बढाउने छ।

ड. अभिन्न अंग

- जलस्रोत ऐन, २०४९
- स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५
- मध्यस्थता ऐन, २०५५
- नेपाल खानेपानी गुणस्तर राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६२
- खानेपानी सेवा संचालन सम्बन्धि निर्देशिका-२०६९ तथा यस अन्तर्गतको कार्यविधि

ढ. सम्भौताका शर्तहरू लागू हुने

यस सम्भौतामा उल्लेखित शर्तहरू आजैका मितिदेखि लागू हुनेछन्।

ण. सम्भौतामा दस्तखत गर्ने निम्न पदाधिकारीहरू रहेका छन् :

(क) खानेपानी तथा ढल निकास विभागको तर्फबाट
अधिकार प्राप्त

नामः

दर्जा:

सही:

मिति:

कार्यालयको छापः

(ख) खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको तर्फबाट

अधिकारप्राप्त

नामः

दर्जा:

सही:

मिति:

कार्यालयको छापः

(ग) साक्षीहरूः

१. नाम सही

२. नाम सही

३. नाम सही

ईति सम्वत् साल महिना गते रोज शुभम् ।

अनुसूची १ : उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसको जिम्मेवारीमा रहेका सम्पत्ति/संरचना को सूची

क.१. अचल सम्पत्तिहरु

उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई नगर आयोजना सञ्चालन तथा मर्मत-सम्भारका लागि हस्तान्तरण गरिने अचल सम्पत्ति निम्नानुसार छन्:

क.२. चल सम्पत्तिहरु

उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसलाई नगर आयोजना सञ्चालन तथा मर्मत-सम्भारको लागि हस्तान्तरण गरिने चल सम्पत्ति र तिनीहरुको क्रममा अपेक्षित आयु, प्रतिस्थापन अवधि र लागत निम्नानुसार छन्:

अनुसूची २ : उपभोक्ता संस्था, नगरपालिका गाविसद्वारा पूरा गर्नुपर्ने सञ्चालन कार्यसम्पादन लक्ष्यहरू

- उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले आफ्नो व्यवस्थापकीय कार्य सञ्चालन गर्न र वैठक, छलफल तथा अन्य आवश्यक कार्यक्रम गर्न नगर आयोजना क्षेत्रमा एक कार्यालय स्थापना गर्ने छ।
- उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीको यथोचित सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि दक्ष र अदक्ष कामदारहरु भर्ना गर्न र खपतयोग्य तथा आयोजना संग सम्बन्धित आवश्यक सामाग्रीहरु खरिद गर्न सक्ने छ। उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले यसप्रकारको खरिद गर्ने रकम आफ्नै स्रोतबाट जुटाउने छ।
- न्यूनतम रूपमा, तलको तालिकामा उल्लेख भए अनुसारका कर्मचारीहरु खानेपानी प्रणाली सञ्चालनका लागि नियुक्त गर्नुपर्ने छ। आकस्मिक काम आवश्यक परेमा थप कर्मचारीहरु समेत भर्ना गर्न सक्ने छ।

खानेपानी प्रणाली सञ्चालनको लागि उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसद्वारा नियुक्त गरिनु पर्ने न्यूनतम कर्मचारीहरु

क्र.सं.	कर्मचारी विवरण	न्यूनतम अनुभव (वर्ष)
१	सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार इन्जिनियर/प्रवन्धक	५
२	इलेक्ट्रो मेकानिकल इन्जिनियर/सव-इन्जिनियर	३
३	लेखापाल	१
४	टेक्नीसियन	१
५	ल्याब टेक्नीसियन	१
६	पम्प अपरेटर	१
७	प्लान्ट (पानी प्रसोधन संयन्त्र) अपरेटर	१
८	मिटर रिडर	१

४ खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणाली संचालन गर्दा निम्नानुसार कार्यसम्पादन मापदण्ड निर्धारण गर्नुपर्ने छ, जुन यस सम्झौताको अभिन्न अंगको रूपमा लिइने छ :

- उपभोक्तालाई खानेपानी प्रणालीबाट दैनिक आपूर्ति गरिने पानीको परिमाण न्युनतम प्रतिदिन घ.मि. (आधार वर्ष) देखि घ.मि. (डिजाइन वर्ष) हुने छ। प्रत्येक दिनको पानी आपूर्तिको मापन दैनिक रूपमा गरिने छ।
- नेपाल खानेपानी गुणस्तर राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६२ ले निर्धारण गरेको गुणस्तर बमोजिम प्रशोधित पानीको परिमाण दैनिक रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्ने छ। पानीको गुणस्तर अनुगमनको फ्रिक्वेन्सी शहरी खानेपानी प्रणालीका लागि तय गरिएको राष्ट्रिय गुणस्तर मापदण्डमा उल्लेख गरिए अनुसार हुनु पर्ने छ।

- ग. प्रशोधित पानीको रेसिड्यूअल क्लोरिनको स्तर कम्तीमा ०.१ मि.ग्राम देखि ०.२ मि.ग्राम प्रति लिटर हुनुपर्ने छ । पानीको प्रेसर उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविस द्वारा बर्षमा दुईपटक मापन गर्नु पर्ने छ ।
- घ. सतह भन्दा माथि को रेसिड्यूअल पानीको चाप सम्पूर्ण घरहरुको ९० प्रतिशत मा न्यूनतम ५ मिटर सकारात्मक हेड हुनु पर्ने छ । यस्तो मापन वितरण नेटवर्कको भिन्ना-भिन्न १० वटा घरेलु मिटर प्वाइन्टहरुमा गोलाप्रथाद्वारा छनौट गरेर लिइने छ ।
- ड. पम्प, मोटर र जेनेरेटरहरुको सञ्चालन निर्माण ठेकेदारद्वारा पेश गरिएको गुणात्मक कर्भहरुको आधारमा र प्रति महिना वास्तविक कार्यभार अवस्थाको आधारमा भएको र्यारेन्टी गरिने छ ।
- च. गैर आययूक्त खानेपानी (Non-revenue water) को मात्रा मूल्य प्रणालीबाट वितरित खानेपानीको १५% भन्दा कम हुनु पर्ने छ ।
- छ. यस सम्झौता अन्तर्गत स्थापना हुने पानी परिक्षण प्रयोगशाला सञ्चालीत अवस्थामा हुनु पर्ने छ र सो को लागि लाग्ने कर्मचारीको खर्च, रासायनिक पद्धार्थ, ग्लासवेयर तथा अन्य खपतयोग्य वस्तुहरुको व्यवस्था मिलाउने छ । राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप भए नभएको विष्लेषण गरि साप्ताहीक रूपमा स्थानीय निकायलाई र मासिक रूपमा खानेपानी तथा ढल निकाय विभागलाई पेश गर्नु पर्ने छ ।
- ज. उपभोक्ता संस्था/नगरपालिका/गाविसले कुनैपनि आकस्मीक अवस्थामा र रोगको महामारी फैलिएको समयमा पानीको भण्डारणमा आकस्मिक क्लोरिनेसनको कार्य गर्नु पर्ने छ ।

अनुसूची ३ : खानेपानी महशुल र जडान शुल्क सम्बन्धी निर्देशिका

(संलग्न गर्तुपर्न)

अनुसूची ४ : समावेशी लाभको ग्यारेन्टी

(संलग्न हुनुपर्ने)

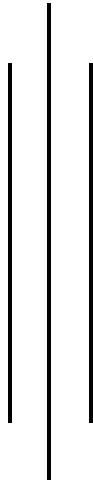
अनुसूची ५ : वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

(संलग्न गर्नुपर्ने)

अनुसूची ६ : प्रतिवेदनको ढाँचाहरु

(संलग्न हुनुपर्ने)

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना
अन्तर्गत
खानेपानी आपूर्ति व्यवस्थाका सम्बन्धमा

नगर विकास कोष
र
..... साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई
उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायबीच सम्पन्न
ऋण सम्भौता
(मस्यौदा/नमूना)

मिति.....

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना

अन्तर्गत

खानेपानी आपूर्ति व्यवस्थाका सम्बन्धमा

नगर विकास कोष

र

..... साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय

बीच

सम्पन्न ऋण सम्झौता

नगर विकास कोष ऐन, २०५३ वमोजिम स्थापित भई हाल वागमती अंचल, काठमाण्डौ जिल्ला, काठमाण्डौ महानगरपालिका वडा नं. १०, नयाँ वानेश्वर, फूलचोकीमाई मार्गमा कार्यालय रहेको नगर विकास कोष का तर्फबाट अधिकारप्राप्त (यस पछि “कोष” भनिएको)

र

जलस्रोत ऐन २०४९ को दफा (२४) (२) (क) अन्तर्गतको खानेपानी नियमावली, २०५५ वमोजिम गठन भई सोही नियमावलीले तोकेको प्रक्रिया पुऱ्याई जलस्रोत नियमावली, २०५० को नियम द वमोजिम जिल्ला जलस्रोत समितिबाट तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत खानेपानी आपूर्ति व्यवस्थाको लागि अनुमति प्राप्त अंचल, जिल्ला गा.वि.स. वडा नं. मा कार्यालय रहेको साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको तर्फबाट अधिकारप्राप्त अध्यक्ष श्री (यसपछि “उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय” भनिएको)

का बीच

नेपाल सरकार र एशियाली विकास बैंकका बीच तदनुसार मिति का दिन सम्पन्न सम्झौता नं. एवं सोही मितिमा एशियाली विकास बैंक र नगर विकास कोषका बीच सम्पन्न आयोजना सम्झौता तथा सोही अनुरूप नेपाल सरकार र नगर विकास कोषका बीच तदनुसार मिति मा भएको सहायक ऋण सम्झौता तथा खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्गतको आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष र उपभोक्ता संस्थान/स्थानीय निकायबीच मिति को वित्तिय (त्रिपक्षीय) सम्झौता,

बमोजिम

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत नेपाल सरकारको निर्णय अनुसार छनौटमा परेको मा पर्ने उल्लेखित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायद्वारा तोकिए वमोजिमको खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धमा देहायमा उल्लेखित शर्त वन्देजका अधिनमा रहने गरी दुवै पक्षको मन्जूरीले तपशिलमा उल्लेखित साक्षीहरुको रोहवरमा कार्यालय मा बसी प्रचलित करार ऐन, २०५६ वमोजिम यो ऋण सम्झौता पत्रमा सहीछाप गरि एक/एक प्रति लियौं दियौं ।

भाग-१

१. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस सम्झौतामा,

- (क) “कोष” भन्नाले नगर विकास कोष ऐन, २०५३ वमोजिम स्थापित नगर विकास कोष, नयां वानेश्वर, काठमाण्डौलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ख) “संचालक समिति” भन्नाले नगर विकास कोष ऐन २०५३ को दफा १४ वमोजिम गठित कोषको संचालक समितिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ग) “कार्यकारी निर्देशक” भन्नाले नगर विकास कोष ऐन, २०५३ को दफा १८ अनुसार नियुक्त कार्यकारी निर्देशकलाई सम्झनु पर्छ ।
- (घ) “खानेपानी उपभोक्ता संस्था” भन्नाले जलस्रोत ऐन, २०४९ तथा खानेपानी नियमावली २०५५ को प्रक्रिया पुऱ्याई जिल्ला जलस्रोत समितिबाट जलस्रोत उपयोगका लागि अनुमति प्राप्त अंचल, जिल्ला वडा नं. ३ मा कार्यालय रहेको साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई सम्झनुपर्छ र सो शब्दले कुनै पनि कारणबाट उक्त खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाई संस्थाको नाम परिवर्तन तथा संशोधन, पुनर्गठन तथा दायित्व अन्यमा गाभिए सो बाट सृजित दायित्व वहन गर्ने संस्था, व्यक्ति वा निकाय आदि समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) “उपभोक्ता” भन्नाले साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले संचालन गरेको साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनासंग सम्बन्धित सेवा उपयोग गर्ने व्यक्ति, समूह, संघ, संस्था वा निकाय समेतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (च) “कार्यकारी समिति” भन्नाले खानेपानी नियमावली, २०५५ वमोजिम गठित साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था विधान अनुसार गठित कार्यकारी समितिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (छ) “अध्यक्ष” भन्नाले खानेपानी नियमावली, २०५५ वमोजिम गठित श्री साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना उपभोक्ता संस्था कार्य समितिका अध्यक्षलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ज) “ऋण” भन्नाले श्री साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने नगर विकास कोषबाट लिएको ऋण रकमलाई सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “जिल्ला जलस्रोत समिति” भन्नाले जलस्रोत नियमावली, २०५० को नियम ८ अनुसार गठित जिल्ला जलस्रोत समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) “सेवा शुल्क” भन्नाले श्री साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले आफ्ना उपभोक्ताहरूलाई खानेपानी आपूर्ति सेवा उपलब्ध गराए वापत त्यस्ता सेवा उपभोग गर्ने उपभोक्ताहरूबाट नियमित रूपमा लिने वा लिनुपर्ने शुल्कलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ट) “वाणिज्य बैंक” भन्नाले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट वित्तिय कारोबार संचालन गर्न स्वीकृत प्राप्त कुनै वाणिज्य बैंकलाई सम्झनुपर्छ ।

- (ठ) “बैंक” भन्नाले अन्तर्राष्ट्रिय दातृ संस्था एशियाली विकास बैंक (ADB) लाई सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “ऋण सम्झौता” भन्नाले श्री साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय र नगर विकास कोषका बीच सम्पन्न यसै ऋण सम्झौतालाई सम्झनुपर्छ ।
- (ढ) “Escrow Account” भन्नाले सम्झौता बमोजिम उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले कोषबाट प्राप्त गरेको ऋणको साँचा, सोमा लाग्ने व्याज तथा सम्झौता बमोजिम भुक्तानी गर्नु पर्ने अन्य रकम समेत भुक्तानीको सुनिश्चितता गर्नका संचालन गरिएको बैंक खातालाई सम्झनु पर्नेछ ।
- (ण) “खानेपानी उपभोक्ता-स्रोत रकम खाता” भन्नाले साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका तर्फबाट खानेपानी आपूर्ति व्यवस्थाका लागि उपभोक्ताहरूबाट उठाईने रकम र कोषबाट प्राप्त हुने ऋण रकम समेत परिचालनका लागि उपयुक्त वाणिज्य बैंकमा खोलिएको खातालाई जनाउनेछ ।
- (त) “संरचना” भन्नाले सम्बन्धित खानेपानी आयोजना अन्तर्गत खानेपानी जम्मा गर्न, नियन्त्रण गर्न, शुद्धिकरण गर्न वा वितरण गर्न बनाईएका धारा, वितरण र प्रसारण प्रणाली, पानी पोखरी, प्रशोधन व्यवस्था, विद्युत सुविधा, पम्पघर, पाइपलाईन र यस्तै प्रकारका संरचनाहरूलाई समेत जनाउनेछ ।
- (थ) “निर्माण व्यवसायी” भन्नाले दोस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट आयोजना निर्माणको लागि प्रचलित नियम कानुन बमोजिम नियुक्त गरेको निर्माण व्यवसायीलाई सम्झनु पर्छ ।
- (द) “खानेपानी डिभिजन/सब डिभिजन कार्यालय” भन्नाले आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयबाट संचालित खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाहरूको निर्माण सामाग्रीहरूको गुणस्तर निरिक्षण, निर्धारीत समयमा निर्माण कार्यको रेखदेख, आयोजनाको आय-व्ययको हिसाव किताव राख्ने कार्यमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई आवश्यक सहयोग गर्न स्थापित खानेपानी तथा ढल निकास विभाग अन्तर्गतको डिभिजन /सब-डिभिजन कार्यालयलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ध) “उपकरण” भन्नाले खानेपानी आपूर्ति व्यवस्था प्रणाली संचालनमा प्रयोग हुने पम्प, जेनेरेटर लगायत सो अयोजनासंग सम्बन्धित विद्युतिय तथा ईन्घनबाट संचालन हुने उपकरणहरू समेतलाई जनाउनेछ ।
- (न) “आयोजना कार्यान्वयन सम्झौता पत्र” हरु भन्नाले तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना कार्यान्वयनका लागि आयोजनाको पहिचान तथा छनौट चरणमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष र उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका बीचमा भएको आयोजना कार्यान्वयन सहमति पत्र, आयोजना कार्यान्वयन चरणमा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, नगर विकास कोष र उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका बीचमा भएको वित्तिय सम्झौता पत्र र आयोजनाको ऋण लगानी सम्बन्धमा नगर विकास कोष, उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका बीचमा भएको ऋण सम्झौताका लिखतहरूलाई सम्झनु पर्छ ।
- (प) “आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय” भन्नाले नेपाल सरकार र एशियाली विकास बैंक बीच तस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना संचालनका लागि भएको सम्झौतामा उल्लेखित कार्यहरू जस्तै नगर आयोजनाहरूको छनौट, निर्माण कार्यको लागि सेवा खरिद, आयोजनाको डिटेल इन्जिनियरिङ डिजाईन तथा निर्माण सुपरिवेक्षण आदि गरी आयोजनाको निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी जिम्मेवारी वहन गर्नका लागि नेपाल सरकार, सहरी विकास मन्त्रालय अन्तर्गत खानेपानी तथा ढल निकास विभाग मातहत स्थापना भएको “आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय (Project Management Office, PMO)” लाई सम्झनुपर्छ ।

- (फ) “मूल सम्भौता” भन्नाले नेपाल सरकार र एशियाली विकास बैंक बीच तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना कार्यान्वयन गर्न (तदनुसार) मा सम्पन्न भएको सम्भौतालाई सम्भनुपर्छ ।

भाग-२

२. ऋण सम्भौताका शर्त बन्देजहरु

- २.१ तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत अंचल जिल्ला को वडा नं. देखि सम्म संचालन हुने साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गर्न खानेपानी तथा ढल निकास विभागबाट छनौट भएको बोलपत्रदाताले पेश गरेको कबोल अंक रु.।- (VAT सहित) को २५ प्रतिशत सम्म हुन आउने रकम रु.।- (अक्षरेपी मात्र) कोषले सम्बन्धित उल्लेखित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई आजैका मितिमा ५ वर्षको सहूलियत अवधि (Grace Period) सहित जम्मा २५ वर्ष भित्र तिर्ने गरी वार्षिक ५ प्रतिशत व्याजदरमा ऋण स्वरूप उपलब्ध गराउनेछ ।

तर आयोजना निर्माणका क्रममा उल्लेखित कबोल अंक भन्दा कममा उक्त आयोजना सम्पन्न हुने भएमा कोषले उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई उपलब्ध गराउने ऋण रकम सोही अनुपातमा कम हुनेछ । साथै यदि आयोजना निर्माणका क्रममा उक्त आयोजना सम्पन्न गर्न उल्लेखित लागत अनुमान बढ्न गएमा कोषले उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई थप ऋण लगानी गर्न बाध्य हुने छैन । आयोजना निर्माण क्रममा आयोजनाको पूर्व निर्धारित लागत बढ्न गई कोषद्वारा पूर्व स्वीकृत ऋण रकममा थप ऋण लगानी गर्न सम्भाव्य नहुने सिफारिस भएमा आयोजनाका लागि आवश्यक थप लगानीको लागि सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले उपभोक्ताहरुको थप लागत सहभागिताको आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

- २.२ माथि बुँदा नं. (२.१) मा उल्लेखित कबोल अंकको ७० (सतरी) प्रतिशतले हुन आउने रकम रु.।- मूल सम्भौता अनुसार नेपाल सरकारद्वारा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय मार्फत उपलब्ध गराउने भएकोले उक्त आयोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने उल्लेखित ठेक्का अंकको ५ (पाँच) प्रतिशतले हुन आउने रकम रु.।- सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले व्यहोर्नु पर्नेछ ।
- २.३ संस्था/स्थानीय निकायले कोषसंग ऋण सम्भौता गरेको मितिले ५ वर्षको सहूलियत अवधी (Grace Period) को व्याजदरलाई पूँजीकृत गरी हुने रकम सहित हुन आउने ऋण रकमको साँवा तथा व्याज रकम अर्ध वार्षिक किस्तामा प्रत्येक किस्तामा बराबर हुने गरी (Annuity Method) कोषलाई भुक्तानी गर्नुपर्नेछ ।
- २.४ कोषबाट ऋण रकम निकासा भएको मितिबाट व्याज लाग्नेछ । संस्थाले ऋण रकममा लागेको व्याज र सोको किस्ता सहूलियत अवधि पछिको पहिलो आषाढ वा पौष महिना भित्र (जुन पहिले हुन्छ) मा कोषलाई तिर्नु पर्नेछ र त्यसपछि प्रत्येक वर्ष आषाढ र पौष महिनाको मसान्त ($6/6$ महिना) मा कोषलाई साँवा व्याज बुझाउनु पर्नेछ । तर संस्थाले सो भन्दा अगावै पनि ऋण रकमको साँवा र व्याज बुझाउन चाहेमा बुझाउन सक्नेछ । कोषसंग संस्थाले लिएको ऋणको साँवा व्याजको हिसाब दैनिक रूपमा गरिनेछ । ऋण भुक्तानी अनुमानित तालिका अनुसूची २ मा संलग्न गरीए अनुसार हुनेछ ।
- २.५ संस्था/स्थानीय निकायले आफुले लिएको ऋणको साँवा र व्याज (प्रत्येक निर्धारित किस्ता) को रकम नगर विकास कोषको कार्यालय वा कोषले मंजूर गरेको अन्य कुनै बैंकमा ड्राफ्ट, चेकबाट वा प्याक्स ट्रान्सफर गरी संस्थाले आफै वा आफ्नो प्रतिनिधीद्वारा बुझाउनु पर्नेछ ।

- २.६ “..... साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना” अन्तर्गतका संरचनाहरुमा कुनै पनि दैवी प्रकोप वा विध्वशांत्मक गतिविधीका कारण क्षती भई खानेपानी आपूर्ति हुन नसक्ने स्थिति भई नेपाल सरकारबाट त्यसको पूनः निर्माण / मर्मत सम्भार गर्न लाग्ने समय एकिन गरी कोषलाई ऋण रकमको साँवा / व्याज किस्ताको म्याद थप गर्न अनुरोध भै आएको अवस्थामा वाहेक कोष र समितिका बीच उल्लेखित आयोजनाको निमित सम्पन्न ऋण सम्झौतामा उल्लेखित शर्त वन्देजहरुमा उल्लेख भए वमोजिम कोषलाई बुझाउनुपर्ने ऋणको साँवा / व्याज वापतको रकम सम्झौतामा तोकिएको मितिमा संस्थाले कोषलाई नबुझाएमा कोषले नगर विकास कोष ऐन, २०५३ को दफा (७), (८), (१०), (११), (१२) (अनुसूची २) मा उल्लेख भएका हकमा सोही वमोजिम र सो मा उल्लेख नभएका हकमा कोषको ऐन र प्रचलित कानुन वमोजिम आफूले लगानी गरेको ऋण रकमको साँवा व्याज असुल गर्नेछ ।
- २.७ संस्था/स्थानीय निकायले कोषलाई तोकिएको मितिमा ऋण रकमको साँवा/व्याज चुक्ता नगरेमा उक्त आयोजनालाई कोषले आफ्नो स्वामित्वमा लिई आफै संचालन गर्दा वा अरुलाई ठेक्कामा दिई उक्त आयोजना संचालन गर्दा सम्बन्धित उपभोक्ताहरुवाट सेवा उपयोग गरे वापत प्राप्त हुने महसुल रकम कोषले आंफै वा अन्य व्यवस्था गरी उठाउन सक्नेछ ।
- २.८ संस्था/स्थानीय निकायले उल्लेखित आयोजनाको संचालन (व्यवस्थापन सम्बन्धी स्पष्ट खर्च देखिने गरी वित्तीय लेखा प्रणालीको हिसाब किताब दुरुस्त राख्नु पर्नेछ । कोषले आवश्यक देखेमा कुनै पनि समयमा उक्त हिसाब किताब आफै वा अरु कुनै व्यक्ति वा निकाय मार्फत जाँच्न वा जचाउन वा लेखा परिक्षण गर्न वा लेखा परिक्षण प्रतिवेदनको पुनरावलोकन गर्न/गराउन सक्नेछ । यसरी हिसाब किताब जाँच्दा वा लेखा परीक्षण गराउँदा वा लेखा परिक्षण प्रतिवेदनको पुनरावलोकन गराउँदा माग गरे अनुसार आवश्यक कागजात तथा जानकारीहरु समितिले अनिवार्यरूपमा कोषलाई वा कोषद्वारा तोकिएको व्यक्ति वा निकायलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- २.९ उल्लेखित समितिद्वारा पानी शुल्क निर्धारण गर्न तथा वित्तीय लेखा प्रणालीको हिसाब दुरुस्त राख्न संस्था/स्थानीय निकायलाई कोषले आवश्यक नमना लेखा निर्देशिका सहित तालिमको समेत व्यवस्था गर्नेछ । त्यसरी कोषले उपलब्ध गराउने नमूना लेखा निर्देशिका अनुरूप आय/ व्ययको रेकर्ड उचित किसिमले राखे नराखेको अनुगमन गरी कोषले समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिनसक्नेछ । कोषले दिएको निर्देशन समितिले अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।
- २.१० संस्था/स्थानीय निकायले माथि उल्लेख गरिए अनुसार कोषबाट ऋण लिन मंजुर गरेपछि आयोजना क्षेत्र भित्र खानेपानी आयोजनाको थप संरचना निर्माण तथा संचालनको लागि अन्य कुनै वित्तिय संघ संस्था तथा व्यक्तिहरुसंग ऋण लिनु परेमा उक्त ऋण के कसरी लिने एवं तिर्ने हो भन्ने बारेमा कोषलाई आवश्यक विवरण उपलब्ध गराउनु पर्नेछ र सोको लागि कोषको पूर्व लिखित स्वीकृति लिनुपर्ने छ ।
- २.११ संस्था/स्थानीय निकायले उल्लेखित खानेपानी आयोजनाको लागि कोषबाट लिएको ऋण उक्त आयोजना संरचनामा लगानी नगरी दुरुपयोग गरेमा वा निर्माण कार्यहरु सन्तोषजनक नभई वा अन्य कुनै कारणले नेपाल सरकार र एशियाली विकास बैंकले मूल सम्झौता अन्तर्गतको अनुदान रकम निलम्बन गरेमा वा नेपाल सरकारले त्यस बैला सम्म उपलब्ध गराएको ऋणको साँवा/व्याज रकम बाँकी रहेको र तुरुन्त भुक्तानी योग्य भनि घोषणा गरि कोषसंग माग भई आएमा उक्त उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले तिर्नु बुझाउनु पर्ने सपूर्ण साँवा/व्याज रकम तुरुन्त कोषलाई भुक्तानी गर्नु पर्नेछ ।
- २.१२ नेपाल सरकार र एशियाली विकास बैंक बीच तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गत मिति (तदनुसार) मा सम्पन्न मूल सम्झौतामा उल्लेख भए अनुसार तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु बैंक तथा नेपाल

सरकारको तर्फबाट स्थगित वा निलम्बन भएमा वा नेपाल सरकारले नगर विकास कोषसंग गरेको सहायक ऋण सम्झौता अनुसारको ऋण रकम कूनै कारणवस कोषलाई उपलब्ध हुन नसकेमा कोषले उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायलाई यस सम्झौतानुसार ऋण लगानी गर्न बाध्य हुने छैन ।

- २.१३. संस्था/स्थानीय निकायले आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको समन्वय र सहयोगमा उल्लेखित आयोजना सम्पन्न गरि यथासमयमै विधिवतरूपमा हस्तान्तरण गरी लिनुपर्नेछ । उक्त आयोजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न भए पश्चात संचालन/व्यवस्थापन गर्ने कार्य संस्था/स्थानीय निकायको हुनेछ ।
- २.१४. संस्था/स्थानीय निकायले कोषबाट लिएको ऋण रकमको तोकिए अनुसारको साँवा/व्याज भुक्तानी गर्न उपभोक्ताहरूबाट मासिक सेवा शुल्क वापत उठाएको रकम समितिका नाममा कुनै वाणिज्य बैंकको खातामा जम्मा गरी कोषलाई नियमित भुक्तानी गर्नु पर्नेछ । संस्थाबाट कोषलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने साँवा तथा व्याज रकम समयमै कोषलाई उपलब्ध हुने व्यवस्थाका लागि कोष एवं उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायका नाममा Escrow Account खोली समितिको निर्धारित दैनिक संचालन खर्च बाहेक अन्य रकम सिधै कोषलाई नै प्राप्त हुने व्यवस्थाका लागि समितिले उपयुक्त बैंकमा खाता संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- २.१५. संस्था/स्थानीय निकायले यो ऋण सम्झौता भएका मितिले भित्र कोषद्वारा सिफारिस गरेको सेवा शुल्क तथा महशुल दर निर्धारण गरी लागू गर्नुपर्नेछ । सम्झौता भएको भित्र पनि उक्त संस्था/स्थानीय निकायले निर्धारित सेवा शुल्क तथा महशुल दर लागू नगरेमा कोषले उक्त समितिलाई त्यसरी सिफारिस गरेको सेवा शुल्क तथा महशुल दरलागू नगरेसम्म थप ऋण किस्ता उपलब्ध गराउन बाध्य हुने छैन ।
- २.१६. कोषले आवश्यक देखेमा कोष आफै वा परामर्श दातृ संस्था मार्फत समितिले निर्माण तथा संचालन गरेको उल्लेखित आयोजनाको निर्माण, संचालन, मर्मत तथा संभार कार्यको आवश्यक अनुगमन जुनसुकै बेला गर्न/गराउन सक्नेछ । कोषद्वारा त्यसरी खटीई आउने कोषका कर्मचारी वा कोषद्वारा नियुक्त परामर्शदातालाई समितिले आवश्यक सपूर्ण विवरण उपलब्ध गराउनु पर्नेछ तथा अनुगमन सम्बन्धी कार्यमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु पर्नेछ ।
- २.१७. आयोजना संचालन तथा व्यवस्थापनका क्रममा आयोजनामा प्रयोग हुने वस्तुको खरीद, दुवानी तथा जडान गर्दा हुन सक्ने दुर्घटना एवं तिनीहरूको टुटफुट तथा हानी नोक्सानीलाई मध्ये नजर राखी समितिले यस्ता सर-सामान तथा आयोजनाको संरचनाहरूको आवश्यकता अनुसार वीमा गराउनु पर्नेछ । साथै समितिले आयोजनाको संरचनाहरूको प्राकृतिक प्रकोप वा अन्य कुनै भवितव्यबाट हुन सक्ने जोखिमहरूको न्यूनिकरणका लागि सम्भव भएसम्म वीमा गराउनुपर्नेछ ।
- २.१८. आयोजना संचालन तथा मर्मत/सम्भार (Operation & Maintenance) गर्न आवश्यक पर्ने उपकरण तथा निर्माण कार्यसंग संबन्धित निर्माण सामग्रीको गुणस्तर तथा सर-सामानहरू खरिद गर्दाको कागजातहरूको निरीक्षण गर्दा कोषलाई समितिले पूर्ण सहयोग गर्नुपर्नेछ ।
- २.१९. संस्था/स्थानीय निकायले खानेपानी आयोजनाको निर्माणका क्रममा सम्बन्धित निर्माण व्यवसायीलाई रनिङ्ग बील भुक्तानी गर्दा कूल निर्माण लागतको कम्तीमा ५ प्रतिशत रकम उपभोक्ताद्वारा जम्मा गरिएको श्रोत रकम खातामा जम्मा भएको रकमबाट, २५ प्रतिशत रकम सम्म कोषबाट प्राप्त ऋण रकमबाट र बाँकी ७० प्रतिशत रकम नेपाल सरकारको अनुदान रकमबाट भुक्तानी गर्नुपर्नेछ । कोषबाट हुने ऋण प्रवाहलाई सरलीकरण गर्न समितिले सम्बन्धित निर्माण व्यवसायीबाट प्राप्त भएको बीलमा परामर्श दाताले सिफारिस गरे वमोजिम आवश्यकतानुसार चेकजाँच गरी निकासाको लागि क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयको सिफारिस सहित तोकिएको ढाँचामा कोषमा पेश गर्नुपर्नेछ । कोषले पनि सोको आधारमा आवश्यक जाँच गरी समितिको नाममा बैंकमा खोलिएको खानेपानी

उपभोक्ता-स्रोत रकम खातामा जम्मा हुने गरी निकासा दिनेछ । यसरी रकम निकासा गर्नुपूर्व कोषले आयोजनाको गुणस्तर वा अन्य आवश्यक कुराहरुका सम्बन्धमा आफै वा परामर्शदाता मार्फत अनुगमन गर्नसक्नेछ ।

- २.२०. आयोजना संरचनाको निर्माण, व्यवस्थापन र संचालन साथै मर्मत सम्भार सम्बन्धी कार्यहरु शुरु देखि अन्त्य सम्म कोषलाई समेत मान्य हुने किसिमबाट व्यवस्था गर्नुपर्ने छ । कोषद्वारा गरिएको संलग्न आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Project Appraisal Report) यस सम्झौताको एक अभिन्न अंगको रूपमा मान्यु पर्नेछ र सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले उक्त आयोजना मूल्याङ्कन प्रतिवेदन (Project Appraisal Report) मा उल्लेखित सपूर्णशर्त एवं प्रावधानहरु तोकिएको तालिका बमोजिम पुरा गर्नुपर्नेछ ।
- २.२१. उल्लेखित खानेपानी आयोजनाको निर्माण कार्य डिजाईन अनुरूप गुणस्तरीय ढंगले यथासमयमै सम्पन्न गराउने कार्य समितिले सम्बन्धित आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, खानेपानी डिभिजन/सब डिभिजन कार्यालय तथा आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयद्वारा नियुक्त परामर्शदाताको सहयोगमा गराउनु पर्नेछ । यदि उक्त आयोजना निर्माणका क्रममा तोकिएको समयावधि बढ्न जाने भएमा वा निर्माण कार्यको लागत बढ्न जाने भएमा अनिवार्य रूपमा कोषको पूर्व स्वीकृती लिनुपर्नेछ । यदि आयोजनाको लागत यस ऋण सम्झौतामा उल्लेखित रकम भन्दा बढ्न जाने भएमा उक्त आयोजनामा थप ऋण लगानी गर्न बाध्य हुने छैन । उक्त अवस्थामा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायले आफै स्रोतमा वा सम्बन्धित स्थानीय निकाय वा नेपाल सरकार वा अन्य तवरले स्रोत जुटाई उक्त आयोजनाको निर्माण कार्य सम्पन्न गराउनुपर्नेछ । तर आयोजनाको कबोल अंक (Contract Amount) को १० (दश) प्रतिशत सम्मको Variation एवं पाँच प्रतिशतसम्मको Price Escalation अनुसार हुन आउने ऋण रकम लगानी गर्न सम्भाव्य देखिएमा कोषले आयोजनाको पुनः मूल्याङ्कन (Project Re-Appraisal) गरी उक्त थप ऋण लगानी गर्न सक्नेछ ।
- २.२२. संस्था/स्थानीय निकाय आफूले संचालन गर्ने आयोजनाको निर्माण कार्य सुरु हुनु भन्दा अगावै र भविष्यमा समेत आयोजना निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापनको क्रममा कुनै पनि व्यहोराबाट बाधा विरोध नहुने किसिमले व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ र यदि बाधा विरोध भएको अवस्थामा समितिले सोको समुचित व्यवस्थापन गरी उक्त आयोजनाको निर्माण, मर्मत सम्भार तथा संचालन-व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।
- २.२३. सम्झौता गरेको मितिले १ (एक) वर्ष भित्र आयोजनाको निर्माण कार्य शुरु हुन नसकेमा कोषले ऋण सम्झौता वदर वा खारेजी गर्न सक्नेछ ।
- २.२४. यस ऋण सम्झौतामा उल्लेखित शर्तहरु मध्ये केही वा पुरै शर्तहरु परिवर्तन गर्नु परेमा दुवै पक्षको आपसी सहमतीको आधारमा आवश्यक हेरफेर गर्न सकिनेछ ।
- २.२५. कोष र उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायबीच भएको यस सम्झौता अन्तर्गत आदान प्रदान हुने कुनै पनि सूचना, अनुरोध पत्र आदि लिखित रूपमा हुनेछन् । त्यस्तो सूचना तथा अनुरोध पत्र दिनुपर्नेलाई वा दिनुपर्ने भनिएकोलाई निम्न बमोजिमको ठेगानामा वा पूर्व सूचनाद्वारा तोकिएको अन्य ठेगानामा दिएमा वा पठाएमा रीतपूर्वक दिएको वा पठाएको मानिने छ ।

नगर विकास कोषको निमित्त

कार्यकारी निर्देशक
नगर विकास कोष
नयाँ बानेश्वर, काठमाण्डौ ।

खानेपानी उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकायको निमित्त

अध्यक्ष

..... साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना

उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय

..... ।

- २.२६ समितिले विधानले तोकिए वमोजिमको अवधीमा नियमित साधारण सभा गराई सो साधारण सभावाट पारित प्रस्ताव तथा निर्णयहरुको प्रतिलिपि प्रत्येक साधारण सभा भएको मितिले ३५ दिन भित्र कोष लगायत अन्य सरोकारवाला निकायहरुमा समेत अनिवार्य रूपमा पठाउनु पर्नेछ ।
- २.२७ स्वीकृत विधानले तोकिए अनुसार समितिले आयोजनाका सम्बन्धमा गरेको खर्चको हिसाब किताब सर्वमान्य लेखा प्रणाली अनुरूप राख्नुपर्नेछ र सोको वार्षिक रूपमा लेखापरिक्षण गराई लेखा परिक्षण प्रतिवेदन कोषमा अनिवार्यरूपमा आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले ६ महिना भित्र समितिले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- २.२८ यस सम्झौतामा उल्लेखित शर्तहरु कुनै पक्षबाट उल्लंघन भएमा प्रथम चरणमा आपसी छलफलबाट समाधानको प्रयास गरिनेछ । उक्त प्रयासबाट पनि समाधान हुन नसकेमा प्रचलित मध्यस्थता कानून एवं करार ऐन, २०५६ वमोजिम कानूनी उपचार गर्न जान सक्नेछ ।

हस्ताक्षर गर्ने अधिकारी/पदाधिकारीहरू:

खानेपानी उपभोक्ता संस्था/
स्थानीय निकायका तर्फबाट

नगर विकास कोषको तर्फबाट

नाम:

नाम:

पद: अध्यक्ष

पद:

ठेगाना:

ठेगाना: नयाँ वानेश्वर, काठमाण्डौ

छाप

छाप

साक्षीहरू

उपभोक्ता समितिका तर्फबाट

नगर विकास कोषको तर्फबाट

नाम:

नाम:

पद:

पद:

दस्तखतः

दस्तखतः

नाम:

नाम:

पद:

पद:

दस्तखतः

दस्तखतः

इति सम्बत् साल महिना गते रोज शूभम्..... ।

खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ संस्थाको विधान

(मस्यौदा / नमूना)

प्रस्तावना

घरेलु, व्यापारिक, औद्योगिक तथा अन्य उपयोगको लागि नीजि क्षेत्रको सहभागितामा खानेपानी आपूर्ति तथा सरसफाइ सम्बन्धी परियोजनाको निर्माण, कार्यान्वयन तथा संचालन गरी विभिन्न क्षेत्रमा नियमितरूपले स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ प्रणालीको समुचित व्यवस्था गरी सर्वसाधारण जनताको स्वास्थ्य र सुविधा कायम राखी शहरी विकासमा सहयोग पुर्याउने उद्देश्यले यस संस्थाको स्थापना गरिएको छ ।

प्रारम्भिक

परिच्छेद-१

१.१ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१.१.१ यस विधानको नाम “..... खानेपानी तथा सरसफाइ संस्थाको विधान ...” हुनेछ ।

१.१.२ यो विधान जलस्रोत नियमावली २०५० को नियम ८ वमोजिम गठन भएको जिल्ला जलस्रोत समितिबाट खानेपानी तथा सरसफाइ उपयोग सम्बन्धी अनुमति प्राप्त भएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

१.२ परिभाषा:

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ तलागेमा यस विधानमा

१.२.१ “विधान” भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थाको विधानलाई जनाउँनेछ ।

१.२.२ “संस्था” भन्नाले जलस्रोत ऐन, २०४९ र खानेपानी नियमावली २०५५ ले तोकिए अनुसार यस विधान वमोजिम गठन भएको खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संस्थालाई जनाउँनेछ ।

१.२.३ “कार्यकारी समिति” भन्नाले विधानको धारा १४ वमोजिम गठित कार्यकारी समितिलाई सम्झनुपर्छ । यो शब्दले विधान पास गराई पहिलो कार्यकारी समितिको निर्वाचन नभएसम्मका लागि रहने तदर्थ कार्यकारी समितिलाई समेत जनाउँनेछ ।

१.२.४ “अध्यक्ष” भन्नाले यस विधान वमोजिम गठित कार्यकारी समितिको अध्यक्षलाई जनाउँनेछ ।

१.२.५ “उपाध्यक्ष” भन्नाले यस विधान वमोजिम गठित कार्यकारी समितिको उपाध्यक्षलाई जनाउँनेछ ।

१.२.६ “कोषाध्यक्ष” भन्नाले यस विधान वमोजिम गठित कार्यकारी समितिको कोषाध्यक्षलाई जनाउँनेछ ।

१.२.७ “सचिव” भन्नाले यस विधान वमोजिम गठित कार्यकारी समितिको सचिवलाई जनाउँनेछ ।

१.२.८ “सदस्य” भन्नाले यस विधान वमोजिम गठित कार्यकारी समितिको पदाधिकारीलाई जनाउँनेछ साथै यस शब्दले यस विधान वमोजिम साधारण सदस्यता प्राप्त गर्ने व्यक्तिलाई समेत जनाउँनेछ ।

१.२.९ “उपभोक्ता” भन्नाले यस विधान वमोजिम गठित खानेपानी उपभोक्ता संस्थाले खानेपानी तथा सरसफाइ उपलब्ध गराएको सेवा उपभोग गर्ने व्यक्ति वा निकायलाई जनाउँनेछ ।

- १.२.१० “सेवा” भन्नाले यस विधान बमोजिम गठित उपभोक्ता संस्थाले उपभोक्ताहरुलाई उपलब्ध गराएको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई सम्झनु पर्छ ।
- १.२.११ “खानेपानी” भन्नाले घरेलु, व्यापारिक, औद्योगिक वा अन्य उपयोगको निमित्त प्रशोधन गरी वा नगरी एकमुष्टि वा पृथक पृथक संस्थाले वितरण गरेको स्वच्छ स्वस्थ खानेपानीलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१२ “जलस्रोत” भन्नाले भू-सतहमा वा भूमिगतरूपमा रहेको वा अन्य जुनसुकै अवस्थामा रहेको प्राकृतिक पानीलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१३ “आयोजना” भन्नाले यस संस्थाले सञ्चालन गर्ने खानेपानी/सरसफाइ सम्बन्धी आयोजनालाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१४ “सेवा शुल्क” भन्नाले सेवा उपभोग गरे वापत उपभोक्ताले संस्थालाई बुझाउनु पर्ने सेवा शुल्कलाई जनाउँनेछ । सो शब्दले विलम्ब शुल्क लगायत अन्य शुल्क समेतलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१५ “महसूल” भन्नाले संस्थाको कार्यकारी समितिले खानेपानी तथा सरसफाइ आपूर्ति सम्बन्धी सेवा उपलब्ध गराए वापत त्यस्तो सेवा उपभोग गर्ने उपभोक्ताबाट दिइने शुल्कलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१६ “संरचना” भन्नाले स्रोतबाट खानेपानी जम्मा गर्न, नियन्त्रण गर्न सुद्धिकरण गर्न वा वितरण गर्न बनाइएको जलाशय र सो जलाशयले चर्चेको क्षेत्र सम्झनुपर्छ र सो शब्दले त्यस्तै उद्देश्यले बनाइएका पानी द्र्यांकी, पाइपलाइन, निकास, धारा वा अन्य त्यस्तै प्रकारका अन्य संरचना समेतलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१७ “सर्वेक्षण” भन्नाले संरचनाको निर्माण, संरचना निर्माण गर्दा पर्ने वातावरणीय असर, स्रोतबाट वितरण गर्नसक्ने खानेपानीको परिणाम, लाभान्वित हुने परिवार तथा सदस्य संख्या समेतको विश्लेषण गरी खानेपानी तथा सरसफाइ उपयोगको लागि गरिने सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइनको कार्य र त्यस्तोको लागि गरिने अन्वेषणको कार्य समेतलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१८ “सम्झौता” भन्नाले संस्थाले परियोजनाको निर्माण कार्यान्वयन तथा सञ्चालन गर्न नेपाल सरकार, संघ संस्था तथा अन्य कुनै निकायहरुसँग संस्थाको कार्यकारी समिति बीच भएको सम्झौतालाई जनाउँनेछ ।
- १.२.१९ “ऋण” भन्नाले संस्थाले कुनै चलअचल सम्पत्ति धितोमा राखी वा नराखी, जमानी दिई वा नदिई कुनै पनि परियोजनाको निर्माण, सम्भार मर्मत तथा सञ्चालन गर्न नेपाल सरकार वा कानून बमोजिम गठित कुनै संघ संस्थाबाट तोकिएको अवधिमा साँवा व्याज समेत फिर्ता गर्ने गरी लिएको रकमलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.२० “साधारण सभा” भन्नाले संस्थाको साधारण सभालाई जनाउँनेछ । सो शब्दले संस्थाको विशेष साधारण सभालाई समेत जनाउँनेछ ।
- १.२.२१ “आर्थिक वर्ष” भन्नाले श्रावण संक्रान्ति देखि असार मसान्तसम्मको समयलाई जनाउँनेछ ।
- १.२.२२ “तोकिएको वा तोकिए बमोजिम” भन्नाले जलस्रोत ऐन, २०४९ खानेपानी नियमावली २०५५ र जलस्रोत नियमावली २०५० मा तोकिएको र अन्यको हकमा यस विधान अन्तर्गत बनेको नियम विनियममा तोकिएको जनाउँनेछ ।
- १.२.२३ “कर्मचारी” भन्नाले कार्यकारी समितिले संस्थाले सञ्चालन गरेको आयोजनाको दैनिक कार्य सञ्चालन गर्न नियुक्त गरेको कर्मचारीलाई जनाउँनेछ ।

परिच्छेद - २

संस्थाको स्थापना

२.१ संस्थाको स्थापना

२.१.१ नेपाल सरकारले तोकिएको वा कार्यकारी समितिले तोकिएको क्षेत्रमा सामूहिक लाभको दृष्टिकोणले स्वच्छ खानेपानीको आपूर्ति गर्न तथा सरसफाई व्यवस्थाको समुचित व्यवस्था गर्नको लागि खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता संस्थाको स्थापना गरिएको छ ।

२.१.२ संस्थाको प्रधान कार्यालय मा रहनेछ र कार्यकारी समितिबाट निर्णय गरी आवश्यकतानुसार अन्य कार्यालयहरु थप गर्न सकिनेछ ।

२.२ संस्था संगठित संस्था हुने:

२.२.१ यस उपभोक्ता संस्था अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला, स्वशासित संगठित संस्था हुनेछ ।

२.२.२ संस्थाको सम्पूर्ण काम कार्यवाहीको निमित्त यसै विधानको अनुसूचीमा उल्लेख भएबमोजिमको आफ्नो छुट्टै एउटा छाप हुनेछ ।

२.२.३ संस्थाले व्यक्ति सरह चलअचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न उपभोग गर्न, बेचबिखन गर्न वा अन्य किसिमले व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

२.२.४ संस्थाले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजुर गर्न र सो उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजुर लाग्नसक्नेछ ।

परिच्छेद-३

उद्देश्य

३.१ संस्थाको उद्देश्य:

प्रचलित ऐन, कानून तथा समय समयमा दिएको नेपाल सरकारको निर्देशनको अधिनमा रही आवश्यकतानुसार सम्बन्धित निकायहरुसंग समन्वय राखी कार्यहरु गर्ने गरी संस्थाका निम्नलिखित उद्देश्यहरु रहनेछन् ।

३.१.१ घरेलु, व्यापारिक औद्योगिक तथा अन्य उपभोगको लागि खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी आयोजना तर्जुमा गर्ने र आयोजनाको निर्माण सञ्चालन, मर्मत तथा सम्भार र विस्तार गरी नियमितरूपमा स्वच्छ स्वास्थ्य र गुणस्तरयुक्त खानेपानी आपूर्ति गरी आयोजना कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

३.१.२ आयोजना क्षेत्रभित्र रहेका पुरानो खानेपानी प्रणालीको उचित सम्भार र संरक्षण गर्दै खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको दिगो सञ्चालन, व्यवस्थापन गरी न्यून आय भएका समुदायका लागि समेत खानेपानी तथा सरसफाईको सेवा उपलब्ध गर्ने गराउने ।

३.१.३ खानेपानीको स्रोत तथा वितरण र सरसफाई सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान सर्वेक्षण गरी स्रोत देखि वितरण स्थलसम्मको बाटो निर्धारण गर्ने र सोको रेखाङ्कन गरी खानेपानीका संरचना तथा सरसफाई सम्बन्धी कामको लागि आवश्यक निर्माण कार्य गर्ने गराउने ।

३.१.४ संस्थाले आयोजना सञ्चालन गर्दा अचल सम्पत्ति आवश्यक भए प्रचलित कानून बमोजिम अचल सम्पत्ति अधिग्रहण गरी आयोजनालाई व्यवस्थित किसिमबाट सञ्चालन गर्ने गराउने ।

३.१.५ खानेपानी आपूर्ति तथा सरसफाई आयोजनाको आयोजना सञ्चालन, हस्तान्तरण तथा नेपाल सरकारले तोकिदिएको खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी विकास परियोजना सञ्चालन गर्ने गराउने ।

- ३.१.६ खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध गराए वापत त्यस्तो सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा निकाय तथा उपभोक्ताबाट संस्थाले तोकेको दरमा महसुल शुल्क, विलम्ब शुल्क आदि लिई सेवा प्रदान गर्ने गराउने ।
- ३.१.७ संस्थाले सञ्चालन गरेको खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाका सम्बन्धमा संस्था र नेपाल सरकार, विदेशी सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय दातृ संघ संस्था तथा अन्य निकायहरुका बीच भएका सम्झौता बमोजिम सम्पन्न गर्नुपर्ने कार्यहरु गर्ने गराउने ।
- ३.१.८ संस्थाले सञ्चालन गरेको खानेपानी तथा सरसफाईको उपयोगको सम्बन्धमा आवश्यक शर्तहरु तोक्ने, दुरुपयोग हुन नदिई प्रदूषण नियन्त्रण गर्ने ।
- ३.१.९ खानेपानी तथा सरसफाईको लागि पाइपलाइनको आवश्यक मर्मत/सम्भार गर्ने गराउने ।
- ३.१.१० नेपाल सरकारले खानेपानीका लागि निर्धारण गरेको गुणस्तरको पानी सरह संस्थाले उपभोक्ताहरुलाई खानेपानी उपलब्ध गर्ने गराउने ।
- ३.१.११ संस्थाले कुनै चलअचल सम्पत्ति धितो बन्धक वा अन्य आवश्यक संरक्षण तथा जमानत दिई वा नदिई कुनै सरकारी वा गैरसरकारी निकायसंग ऋण लिई आयोजनाको निर्माण कार्यान्वयन तथा सञ्चालन गर्ने गराउने ।
- ३.१.१२ संस्थाको उद्देश्य पूर्तिका लागि आवश्यक पर्ने अन्य सम्पूर्ण कार्य गर्ने गराउने ।

परिच्छेद - ४

कार्यक्षेत्र

४.१ कार्यक्षेत्र

- ४.१.१ यस खानेपानी आयोजनाको मुहान र पम्प गरेको ठाउँ गा.वि.स./ नगरपालिका वडा नं कार्य-क्षेत्रभित्र रहेको सम्फनु पर्दछ ।
- ४.१.२ गा.वि.स./नगरपालिका वडा नं. ... अन्तर्गत कमशः गाउँ र बस्तीहरू भएर आउने प्रशारण लाइन र सो लाइनमा पर्ने सम्पूर्ण संचनाहरू यस समितिको प्रसारण कार्य-क्षेत्र रहनेछ तथा यस अन्तर्गतका पानीपोखरी, सार्वजनिक धाराहरू समेतको समुचित सम्बद्धन र संरक्षण पनि यस समितिको कार्य-क्षेत्र भित्र पर्दछन् ।
- ४.१.३ वितरण क्षेत्रतर्फ गा.वि.स./नगरपालिका वडा नं ... यस समितिको वितरण कार्य-क्षेत्र मानिनेछ ।

परिच्छेद - ५

सदस्यता

५.१ संस्थामा देहाय वमेजिमका सदस्य हुन सक्नेछन् -

- ५.१.१ साधारण सदस्य: यस विधानको धारा ५.३ र ५.४ को परिधि भित्र रही संस्थाको कार्यक्षेत्र भित्रका सेवा उपयोग गर्ने स्वास्थ चौकी, समाजिक संघ संस्था, दैवी प्रकोपको कारणले अस्थायी रूपमा खडा गरिएको शिविर, विद्यालय, सरकारी वा गैरसरकारी कार्यालय, उद्योग, कारखाना तथा सर्वसाधारण नागरिकलाई साधारण सदस्य प्रदान गर्न सक्नेछ । सामान्यतया जसको नाममा धारा जडान भएको छ सोही व्यक्ति र उद्योग, व्यवसाय, सरकारी कार्यालय तथा संघ संस्थाको हकमा कार्यालयको प्रमुख वा निजले तोकेको व्यक्तिलाई यस संस्थाको साधारण सदस्यता प्रदान गरिनेछ ।

५.१.२ आजीवन सदस्य: संस्थालाई विशेष योगदान दिने र संस्थाको साधारण सदस्यता प्राप्त गरिसकेका व्यक्तिलाई कार्य समितिको निर्णयानुसार आजीवन सदस्यता प्रदान गर्न सकिनेछ ।

५.१.३ मानार्थ सदस्य: कार्य समितिको निर्णयले संस्थालाई विशेष योगदान दिने व्यक्ति वा संघ संस्थालाई मानार्थ सदस्यता पनि प्रदान गर्न सकिनेछ । यस्तो सदस्यता स्वदेशी संघ संस्था तथा विदेशी संस्था तथा व्यक्तिलाई पनि दिन सकिनेछ । मानार्थ सदस्य सदस्यले मतदानमा भाग लिन पाउने छैन ।

५.२. सदस्य शुल्क र सदस्यता प्रदान गर्ने विधि:

५.२.१ संस्थाले तोकेको आवेदन फाराम भरी संस्थाको सदस्यताका लागी योग्यता पुगेको व्यक्तिले संस्थाको सदस्यताका लागी आवेदन दिन सक्ने छ । संस्थाको सदस्यता प्राप्त गरी सकेपछि प्रत्येक साधारण सदस्यले वार्षिक रूपमा निर्धारित समय भित्र तोकेको शुल्क बुझाई संस्थाको सदस्यता नवीकरण गर्नु पर्नेछ । साधारण र आजीवन सदस्यताको दस्तुर निम्न अनुसार रहनेको छ ।

- साधारण सदस्यता शुल्क रु.
- आजीवन सदस्यता शुल्क रु.

५.२.२ सदस्यता शुल्कको दर आवश्यकता अनुसार साधारण सभाबाट पारित गराई परिवर्तन गर्न सकिनेछ ।

५.२.३ सदस्यता नवीकरण शुल्क कार्य समितिले तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५.२.४ यस विधानको परिधि र प्रचलित कानूनभित्र रही सदस्यता वितरण सम्बन्धी कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गर्न सकिनेछ ।

५.२.५ कुनै संघ संस्थालाई पनि समितिले निर्णय गरी सदस्यता प्रदान गर्न सकिनेछ ।

५.३ संस्थाको सदस्यताको लागि योग्यता:

संस्थाको सदस्यता प्राप्त गर्न देहायबमोजिमको योग्यता हुनुपर्नेछ ।

- (क) २१ वर्ष उमेर पुगेको नेपाल नागरिक ।
- (ख) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट दोषी प्रमाणित नभएको ।
- (ग) कानूनी व्यक्ति (संघ संस्था) भए प्रचलित कानूनबमोजिम दर्ता भइ कानूनी मान्यताप्राप्त भएको ।

५.४ सदस्यको अयोग्यता:

५.४.१ देहायको अवस्थामा सदस्यताका लागी अयोग्य मानिने छ ।

- (क) २१ वर्ष पूरा नभएको
- (ख) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट दोषी करार भएको ।
- (ग) सदस्यको राजिनामा स्वीकृत भएमा ।
- (घ) सदस्यको विरुद्ध अविश्वासको प्रस्ताव यस विधानबमोजिम पारित भएमा वा नवीकरण नगरेमा ।
- (ङ) कुनै सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा उपभोक्ताले तोकिएको महसुल शुल्क नबुझाई कार्य समितिले सदस्यताबाट हटाइएको व्यक्ति वा संघ संस्था ।

५.४.२ संस्थाको उद्देश्य र हित विपरित कार्य गरे गराएको वा त्यस्तो कार्य गर्ने गराउने प्रयत्न गरे गराएको प्रमाणित हुन आएमा कार्य समितिले त्यस्तो सदस्यको सदस्यता समाप्त गर्नसक्नेछ । तर यसरी सदस्यता समाप्त गर्नु पूर्व सफाइको मौका दिनुपर्नेछ ।

परिच्छेद-६

साधारण सभा

६.१ साधारण सभाको गठन विधि र सभाको सञ्चालनः

६.१.१ संस्थाको सर्वोच्च निकायको रूपमा साधारण सभा हुनेछ । कार्य समिति साधारण सभा प्रति र साधारण सभा सम्पूर्ण उपभोक्ताहरूको हित प्रति उत्तरदायी हुनेछ । साधारण सभाको निर्णय, निर्देशन कार्यकारी समितिले अनिवार्यरूपमा पालन गर्नुपर्नेछ ।

६.१.२ संस्थाको साधारण सभा वर्षको कम्तिमा १ पटक बस्नेछ । यसलाई वार्षिक साधारण सभा भनिनेछ । यसमा संस्थाको सदस्यता प्राप्त गर्ने सबै व्यक्ति उपस्थित हुनसक्ने छन् । मानार्थ सदस्य पर्यवेक्षकको रूपमा मात्र भाग लिनसक्नेछन् ।

६.१.३ **विषेश साधारण सभा:** कार्यसमितिको निर्णय बमोजिम वा संस्थाकमे एक चौथाई साधारण सदस्यले लिखितरूपमा अध्यक्ष सामु साधारण सभाको बैठक डाक्न माग गरेमा सचिवले समितिले तोकेको स्थान, समयमा १५ दिनभित्र विशेष साधारणसभा डाक्न सक्नेछ ।

६.१.४ **सभाको सूचना:** संस्थाको नियमित वार्षिक साधारण सभा बस्नका लागि कम्तिमा ३० दिन अगावै र विशेष साधारण सभा बस्नको लागि कम्तीमा १५ दिन अगावै सभा हुने स्थान, मिति, समय र छलफल हुने विषय उल्लेख गरी साधारण सदस्यलाई सूचना दिइनेछ । यस्तो सूचना संस्थाको सूचना पाटीमा टाँसी वा पत्रपत्रिका मार्फत पनि प्रकाशित गर्न सकिनेछ ।

६.१.५ **गणपूरक संख्या:** सभामा उपस्थित भई मतदान गर्न पाउने कुल सदस्य संख्याको ५१ प्रतिशत सदस्यको उपस्थितिलाई सभाको गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ । तर पहिलो पटक गणपूरक संख्या नपुगेमा दोस्रो पटक एक तिहाई र तेस्रो पटक पनि गणपूरक नपुगेमा तेस्रो पटक एक चौथाई सदस्य संख्या नै सभाको गणपूरक संख्या मानिनेछ । उपस्थित सदस्य संख्याको बहुमतको निर्णय मान्य हुनेछ ।

६.१.६ साधारण सभाको अध्यक्षता कार्य समितिको अध्यक्षले गर्नेछन् । निजको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्ष र निज पनि उपस्थिति नभएको अवस्थामा संस्थाको कार्यकारी सदस्य मध्ये छानिएको कुनै एक सदस्यले गर्नेछ । तर जसका विरुद्ध अविश्वासको प्रस्ताव ल्याएको हो उसले सभाको सभापतित्व गर्न पाउने छैन ।

६.१.७ साधारण सभामा पेश गरिने सबै विषयहरू प्रस्तावको रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।

६.१.८ पक्ष विपक्षमा मत सङ्कलन गर्दा साधारणतया हात उठाई गरिनेछ । मत बराबर भएमा अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ । आवश्यक परेमा गोप्य मतदान गराउन सकिनेछ ।

६.२ साधारण सभाको काम कर्तव्य अधिकारः

६.२.१ साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन् ।

- (क) कार्य समितिका सदस्य तथा पदाधिकारीको निर्वाचन गर्ने ।
- (ख) लेखा परीक्षक नियुक्ति गर्ने र पारिश्रमिक तोक्ने ।
- (ग) वार्षिक बजेट पारित गर्ने ।
- (घ) लेखा परीक्षण प्रतिवेदन उपर छलफल र निण्य गर्ने ।
- (ड) कार्यकारी समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (च) विधान संशोधन तथा विधान र विधानका अधिनमा रही बनाएको नियम विनियममा उल्लिखित अधिकार प्रयोग गर्ने ।

- (छ) संस्थाले आयोजना निर्माण सञ्चालनको लागि समितिले लिएको ऋण तथा सो को व्याज सहित चुक्ता गर्नुपर्ने रकम बारे छलफल गरी अनुमोदन गरी तोकिएको अवधिमा ऋण रकम चुक्ता गर्न समितिलाई निर्देशन दिने ।
- (ज) संस्थाले उपलब्ध गराएको खानेपानी उपभोग गर्न उपयोग हुने मिटरको प्रयोग तथा बिलझ सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने ।
- (झ) पानी महसुल, विलम्ब शुल्क वा अन्य सेवा दस्तुरहरुको पुनरावलोकन एवं संशोधन वा परिमार्जनको लागि समितिले प्रस्तुत गर्ने प्रस्ताव माथि स्वीकृति प्रदान गर्ने ।
- (ञ) व्यवस्थापन तथा प्राविधिक कामका लागि आवश्यक कर्मचारीहरुको स्थायी दरबन्दी स्वीकृत गर्ने ।
- (ट) यस समितिको सेवा क्षेत्र बाहिरका छिमेकी गाउँ विकास समिति वा वडाहरुको विकास निर्माणका कार्यहरुमा सहयोग गर्ने सम्बन्धमा छलफल गरी समितिले गरेको निर्णय अनुमोदन गर्ने ।
- (ठ) संस्थाको नियम विनियम बनाउने र संस्थाको उद्देश्य प्राप्तिका लागि आवश्यक समिति वा उप-समिति तथा सल्लाहकार समितिको व्यवस्था गर्ने ।
- (ड) संस्थाले सञ्चालन गरेको आयोजनालाई कार्यसमितिले आयोजनाको सञ्चालन सम्बन्धी हस्तान्तरण गर्न सिफारिस गरेकोलाई अनुमोदन गर्ने ।
- (ढ) संस्थाको सदस्यता शुल्क सम्बन्धमा आवश्यक निर्णय गर्ने ।

६.२.२ यो विधान र यस विधान अन्तर्गत बनेका नियम र विनियमको अधिनमा रही संस्थाले गर्नुपर्ने सम्पूर्ण काम कारवाही गर्नु तथा कार्य समितिलाई प्राप्त सम्पूर्ण अधिकारको प्रयोग तथा कर्तव्यको पालना गर्नु साधारण सभाको कर्तव्य हुनेछ ।

६.३ **सल्लाहकार:** संस्थाको उद्देश्य प्राप्तिका लागि कसैलाई सल्लाहकारमा नियुक्त गर्न वा सल्लाहकार समिति गठन गर्न आवश्यक छ, भन्ने कार्य समितिलाई लागेमा कार्य समितिले सल्लाहकारमा नियुक्ति गर्न वा सल्लाहकार समितिको गठन गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-७

कार्य समिति

७.१ कार्य समिति: प्रजातान्त्रिक प्रकारको निर्वाचन प्रक्रियाद्वारा संस्थाको काम कारवाही, सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापनको लागि कमितमा ३ जना महिला सहित नौ जना भएको एक कार्य समितिको गठन हुनेछ ।

७.१.१ कार्य समितिमा साधारण सभाबाट निर्वाचित देहायका सदस्य रहनेछन् ।

क. अध्यक्ष	-	एक जना
ख. उपाध्यक्ष	-	एक जना
ग. सचिव	-	एक जना
घ. कोषाध्यक्ष	-	एक जना
ड. सदस्य	-	५ जना

७.१.२ कार्य समितिका पदाधिकारीको कार्य अवधि २ वर्षको हुनेछ । कुनै उचित कारणवश अर्को कार्य समितिको गठन हुन नसकेको अवस्थामा बढीमा १ वर्षसम्म सोही कार्य समितिले कार्य सञ्चालन गर्नसक्नेछ ।

७.१.३ कार्य समितिका पदाधिकारी तथा सदस्यको पदावधि देहायको अवस्थामा समाप्त हुनेछ ।

- (क) कार्य समितिका अन्य पदाधिकारी तथा सदस्यले अध्यक्ष समक्ष र अध्यक्षले उपाध्यक्ष समक्ष राजिनामा दिई स्वीकृत भएमा ।
- (ख) लिखित सूचना विना लगातार तीनपटकसम्म कार्य समितिको बैठकमा अनुपस्थित भएमा सोको उचित कारण पेशगर्न नसकेमा ।
- (ग) संस्थाको सदस्यता त्यागेमा ।
- (घ) मृत्यु भएमा ।

७.१.४ कार्य समितिको कुनै पनि पदाधिकारी वा सदस्य पद कुनै कारण कार्यअवधिवीचमा रिक्त हुन गएमा बाँकी अविधिका लागि त्यस्तो रिक्त पदपूर्ति काय 'समितिको निर्णयले गर्न सक्नेछ । तर बहुमत पदाधिकारी एवं सदस्यको पद खाली भएमा सोको पद पूर्ति साधारण सभाबाट मात्र गर्न सकिनेछ ।

७.२ निर्वाचनः

७.२.१ निर्वाचन प्रक्रिया पूरा गर्नको लागि जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, सम्बन्धित गा.वि.स./नगरपालिका तथा सम्बन्धित नगर आयोजना कार्यालयका एक/एक जना प्रतिनिधि रहेको निर्वाचन समिति गठन गरिनेछ । सो समितिको सदस्य सचिवको कार्य जिल्ला विकास समितिबाट प्रतिनिधित्व गर्नेले वहन गर्नेछ । निर्वाचन समितिको संयोजन जिल्ला प्रशासन कार्यालयको प्रतिनिधिले गर्नेछ । निर्वाचन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यविधी समितिले तयार गरी निर्वाचन हुनु पूर्व ३५ दिन अगाडि नै आयोजना क्षेत्रका उपभोक्ता सदस्यलाई जानकारी गराइनेछ ।

७.२.२ **सपथ ग्रहणः** नवनिर्वाचित समितिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष तथा सदस्यहरूले निर्वाचन समितिको संयोजक समक्ष सपथ ग्रहण गर्नेछन् । सामान्यतया निर्वाचन सम्पन्न भएको ७ दिनभित्र तोकिएको ढाँचामा सपथ ग्रहण गराउनु पर्ने छ र सपथ ग्रहण पछि पदाधिकारीले सम्बन्धीत कार्यभार सम्हाल्नु पर्नेछ ।

७.३ कार्यकारी समिति तथा पदाधिकारीको काम कर्तव्य अधिकारः

- (क) संस्थाको उद्देश्य पूरा गर्ने गराउने ।
- (ख) ऋण लिने तथा चुक्ता गर्ने गराउने ।
- (ग) खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी सेवा वितरण गर्ने ।
- (घ) आयोजनाको सुरक्षा, सञ्चालन, मर्मत सम्भार र रेखदेख गर्ने ।
- (ङ) नेपाल सरकारले खानेपानीको लागि निर्धारण गरेबमोजिम गुणस्तर कायम गर्ने ।
- (च) सम्बन्धित निकायबाट स्रोत उपयोगको अनुमति लिई स्रोत परिचालन सम्बन्धी आइपर्ने सम्पूर्ण कार्य गर्ने गराउने ।
- (छ) वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी लेखा परीक्षण गराउने ।
- (ज) संस्थाको लागि आर्थिक स्रोत जुटाउने र नियमावली तयार गर्ने ।
- (झ) संस्थाको उद्देश्य परिपूर्तिका लागि कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- (ञ) वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार पारी साधारण सभामा पेश गर्ने र साधारण सभाले निर्णय गरे बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्ने ।
- (ट) संस्थाको उद्देश्य प्राप्तिका लागि आवश्यक समिति वा उप-समिति गठन गर्ने ।
- (ठ) संस्थाका लागि कर्मचारी नियुक्ति गर्ने, पारिश्रमिक तथा सेवाका शर्तहरू तोक्ने ।

- (ड) संस्थाको कोष सञ्चालन गर्ने ।
- (ढ) सल्लाहकार नियुक्ति वा मनोनयन गर्ने ।
- (ण) सदस्यता प्रदान वा खारेजी गर्ने । ।
- (त) संस्थाको दैनिक कार्य सञ्चालन गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- (थ) विधानमा लेखिएका अन्य कार्य गर्ने ।
- (द) आवश्यकता अनुसार अखिल्यार प्रत्यायोजना गर्ने ।
- (ध) संस्थाको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्ने ।
- (न) कार्य समितिको निर्वाचन सम्बन्धी व्यवस्था मिलाउने ।
- (प) समितिका सदस्यको सुविधा (बैठक भत्ता तथा अन्य) तोक्ने ।
- (फ) प्रचलित ऐन नियमले तोकिए बमोजिमका कार्य नगरेमा सेवा बन्द गर्ने, कटौती गर्ने तथा फुकुवा गर्ने ।
- (ब) संस्थाले सेवा उपलब्ध गराए वापत त्यस्तो सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा निकायलाई महसुल तथा सेवा शुल्क तोकी असूल उपर गर्ने गराउने ।
- (भ) प्रचलित ऐन कानूनमा तोकिए बमोजिम उपभोक्ता तथा अन्य व्यक्तिले गर्न नहुने कार्य गरेमा समितिले प्रचलित ऐन नियम र यस विधान बमोजिम तोकिएनुसार सम्बन्धित निकायबाट कानूनी उपचार लिने ।
- (म) समिति समक्ष हकदावी वा नामसारीको निवेदन पर्न आएमा प्रचलित कानून अनुसार हकदावी तथा नामसारी गरिदिने ।
- (य) संस्थाले आयोजना निर्माण सञ्चालन मर्मत, सम्भार तथा विस्तारका लागि नेपाल सरकार, वैदेशिक दातृ संस्था वा अन्य कुनै निकायबाट ऋण वा अनुदान प्राप्त गर्ने र कार्य समितिका बीचमा भएको सम्झौताको शर्त अनुसार तोकिएको समयमा ब्याज सहित रकम चुक्ता गर्दै जाने ।

७.४ अध्यक्षको काम:

- (क) साधारण सभा एवं कार्य समितिको बैठक बोलाउने
- (ख) साधारण सभा एवं कार्य समितिको बैठकको अध्यक्षता गर्ने ।
- (ग) आवश्यकता अनुसार अन्य क्षेत्रमा संस्थाको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्ने ।
- (घ) आवश्यकता अनुसार संस्थाको तर्फबाट कुनै व्यक्ति, संस्था, सरकारी निकायसंग सम्झौता गर्ने ।
- (ड) समितिको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने गराउने । आवश्यकतानुसार आफूमा रहेका अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने । निर्णायक मत प्रयोग गर्ने ।
- (च) संस्थाले सँचालन तथा विकास गरेको आयोजनाको समष्टिगत जिम्मेवारी लिने ।
- (छ) आयोजनाको सफल सँचालन र उपभोक्ताको हितलाई सर्वोपरि प्राथमिकता दिई समय समयमा आयोजनाको निरीक्षण गर्ने ।
- (ज) समितिको बैठकमा कुनै विषयमा छलफल हुँदा मत बराबर भएमा निर्णायक मत दिने ।

७.५ उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (क) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने ।

(ख) अध्यक्षको कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने ।

(ग) संस्थाको हित हुने अन्य कार्य गर्ने ।

७.६ सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकारः

(क) अध्यक्षको निर्देशानुसार वा कार्य समितिको आवश्यकता अनुसार बैठक बोलाउने ।

(ख) कार्य समिति वा साधारण सभाको सूचना दिने ।

(ग) कार्य समिति र साधारण सभाले पारित गरेका निर्णयको अभिलेख राखी कार्य समितिको निर्णय प्रमाणित गर्ने, र निर्णय कार्यान्वयका लागि आवश्यक कार्य गर्ने ।

(घ) साधारण सभामा संस्थाको वार्षिक कार्यक्रम पेश गर्ने ।

(ङ) संस्थाको वार्षिक प्रगति विवरण तयार गर्ने ।

(च) संस्थाको उद्देश्य प्राप्तिका लागि नेपाल सरकार वा कुनै दातृ संस्थामा पेश गर्नुपर्ने प्रतिवेदन तयार गर्ने गराउने, संस्थाको हित हुने अन्य कार्य गर्ने गराउने ।

(छ) उपभोक्ताहरूसँग सम्पर्क राखी आयोजना सम्बन्धी जानकारी लिने दिने ।

७.७ कोषाध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारः

(क) संस्थाको आयव्ययको विवरण ठीक दुरुस्त राख्ने राख्न लगाउने ।

(ख) वार्षिक आर्थिक प्रतिवेदन एवं आय व्यय विवरण तयार गर्ने र कार्य समितिमार्फत साधारण सभामा पेश गर्ने गराउने ।

(ग) नेपाल सरकारको कुनै निकाय वा दातृसंस्था समेतमा पेश गर्नुपर्ने आर्थिक विवरण तयार गर्ने गराउने ।

(घ) संस्थाको आय स्रोत जुटाउन सक्रिय रही संस्थाको दैनिक कार्य सम्पादनका लागि संस्था प्रमुख वा सम्बन्धित निकायसँग सम्पर्क राखी काम गर्ने ।

(ङ) संस्थाको लेखापरीक्षण सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने ।

(च) संस्थाको लेखा सम्बन्धी कार्यको जिम्मेवारी लिने ।

(छ) अध्यक्षसँगको संयुक्त दस्तखतमा बैंकमा समितिको खाता खोली सञ्चालन गर्ने ।

(ज) कम्तीमा वर्षको एक पटक संस्थाको साधारण सभामा आयोजनाको आम्दानी र खर्चको विवरण जानकारी गराई अनुमोदन गराउने ।

(झ) संस्थाको नाममा जम्मा हुन आएको चलअचल सम्पति नगद जिन्सी आदि सम्पत्तिको जिम्मा लिई त्यसको हिसाब किताब राखी खर्चको फाँटवारी तयार गर्ने गराउने ।

(ज) आवश्यकता अनुसार तोकिए वमोजिम अन्य काम समेत गर्ने ।

७.८ सदस्यको काम कर्तव्य र अधिकारः

(क) कार्य समिति र साधारण सभाको भेलाले निर्णय गरेका कुराहरूलाई कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने ।

(ख) आयोजनासँग सम्बन्धित विषयमा समस्या परेमा समाधान गर्न कोशिश गर्ने ।

(ग) अध्यक्षको निर्देशानुसार आयोजनाको स्थायित्वको निमित्त आवश्यक कार्य गर्ने ।

(घ) उपभोक्तासँग सम्पर्क राखी आयोजना सम्बन्धी जानकारी लिने दिने ।

(ङ) कार्य समितिले तोकिएका कार्य गर्ने ।

७.९ कार्य समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि:

७.९.१ कार्य समितिको नियमित बैठक कमितमा महिनाको एक पटक बस्नेछ ।

७.९.२ बैठकमा हुने छलफलका लागि प्रस्तावित विषय सूची सहित, बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान उल्लेख गरी कार्य समितिका पदाधिकारीलाई घटीमा ३ दिन अगाडि नै अध्यक्षको निर्देशनमा कार्य समितिको सचिवले पत्रबाट सूचित गर्नेछ । तर कार्य समितिको सदस्यहरूले प्रस्तुत गर्ने प्रस्तावहरू लिखितरूपमा ३ दिन अगावै सचिव मार्फत पेश गर्नुपर्नेछ र सचिवले अध्यक्षको अनुमतिमा उक्त प्रस्तावहरू बैठक शुरु हुनु भन्दा १ दिन अगावै कार्य समितिका अन्य सदस्यहरूलाई लिखितरूपमा जानकारी गराउनेछ ।

७.९.३ बैठकको अध्यक्षता: -कार्य समितिको अध्यक्षले र निजको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्ष र उपाध्यक्षको पनि उपस्थिती नरहेमा समितिका जेष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछन् ।

७.९.४ दुई तिहाई भनी किटान गरिएको विषयहरूमा बाहेक अन्य विषयहरूमा सामान्य बहुमतको आधारमा निर्णय गरिनेछ ।

परिच्छेद - ८

आर्थिक स्रोत

८.१ संस्थाको आर्थिक स्रोत देहाय बमोजिम हुनेछ:

- (क) सरकारी वा गैरसरकारी संस्थाबाट ऋण सहयोग वा अनुदान स्वरूप प्राप्त रकम ।
- (ख) सदस्यता शुल्कबाट प्राप्त रकम ।
- (ग) विदेशी दातृसंस्थाबाट प्राप्त रकम (यस्तो रकम प्राप्त गर्दा नेपाल सरकारको स्वीकृति लिइनेछ) ।
- (घ) साधारण सभा वा कार्य समितिले निर्णय गरे बमोजिम प्राप्त हुने रकम ।
- (ङ) अन्य प्रचलित व्यहोराले संस्थाले प्राप्त गर्ने रकम ।
- (च) उपभोक्ताबाट उठाइएको पानी महसुल लगायत अन्य रकम ।
- (छ) दण्ड जरीवानाबाट उठेको रकम ।
- (ज) निर्माण वा अन्य स्रोतबाट आयोजनामा वचत भएको रकम आदि ।

८.२ चल अचल सम्पत्तिको विवरण: यस विधानबमोजिम प्राप्त रकम तथा संस्थाको नाउँमा रहेको चलअचल जायजेथा संस्थाको सम्पत्ति हुनेछ । सम्पत्तिको परिचालन कार्य समितिले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

८.३ कोष र कोषको सञ्चालन: संस्थाको एउटा छुट्टै कोष हुनेछ । सो कोषमा दफा ८.१ बमोजिम प्राप्त रकम आम्दानी बाँधिनेछ । अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष तीन जनाको संयुक्त दस्तखत वा कार्य समितिले निर्णय गरी तोकेका व्यक्तिहरूबाट बैंकमा कुनै पनि खाता खोली यी मध्ये कुनै दुई जनाको संयुक्त दस्तखतबाट खाता सञ्चालन गरिनेछ ।

८.४ लेखा र लेखा परीक्षण:

८.४.१ संस्थाको सम्पत्ति र आयव्ययको विवरण कार्य समितिले तोकिए बमोजिम राखिनेछ ।

८.४.२ आर्थिक वर्ष तमाम भएको मितिले ६ महिनाभित्र संस्थाको आयव्यय विवरण र वासलात तयार गरी रजिष्टर्ड लेखा परीक्षकद्वारा लेखा परीक्षण गराइनेछ ।

८.४.३ लेखा परीक्षण भइसके पछि सो हिसाब विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा परीक्षकको प्रतिवेदन कार्य समितिमा पेश गरी कार्यकारी समिति मार्फत साधारण सभामा पेश गरिनेछ ।

८.४.४ जलस्रोत नियमावलीमा व्यवस्था भएअनुसार लेखा परीक्षण गर्ने गराउने ।

परिच्छेद ९

निर्वाचन सम्बन्धी व्यवस्था

९.१ निर्वाचन सम्बन्धी व्यवस्था:

- ९.१.१ निर्वाचन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यविधि कार्य समितिले तोके बमोजिम हुनेछ ।
- ९.१.२ संस्था दर्ता भएको ६ महीना भित्र पहिलो निर्वाचन गराई सोको जानकारी जलस्रोत समिति लगायत अन्य सम्बन्धित निकायलाई दिइनेछ ।
- ९.१.३ निर्वाचित सदस्य तथा पदाधिकारीको कार्यावधि दुई वर्षको हुनेछ ।

९.२ उम्मेदवार हुने अयोग्यता:यस विधानको धारा ५.४ बमोजिमको अयोग्यता भएको व्यक्ति कार्य समितिको सदस्य तथा पदाधिकारीको पदमा उम्मेदवार हुनसक्ने छैन ।

९.२.१ कार्य समिति सामूहिक एवं व्यक्तिगतरूपले साधारण सभाप्रति उत्तरदायी हुनेछ ।

९.२.२ कार्य समितिको कुनै सदस्य वा पदाधिकारीले यस संस्थाको विरुद्ध कार्य गरी संस्थालाई हानी नोकसानी पुर्याउन खोजेको कुरा प्रमाणित हुन आएमा त्यस्तो सदस्य उपर साधारण सभामा मतदान गर्ने पाउने सदस्यले लिखित प्रस्ताव कार्य समिति समक्ष दर्ता गरी त्यस्तो प्रस्ताव सभामा पेश हुन्दा दुई तिहाई सदस्यद्वारा पारित भएमा त्यस्तो सदस्य वा पदाधिकारी स्वतः हटेको मानिनेछ ।

तर, जसउपर अविश्वासको प्रस्ताव दर्ता भ एको हो उसलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिव मौका दिइनेछ ।

९.३. **विधान संशोधन:** यो विधान संशोधन गर्नु परेमा साधारण सभाको दुई तिहाई सदस्यको बहुमतले संशोधन प्रस्ताव पारित गर्नुपर्नेछ । संस्था दर्ता ऐन वमोजिम स्थानीय अधिकारीको स्वीकृति प्राप्त भएपछि मात्र संशोधन लागु हुनेछ ।

९.४. **नियम विनियम बनाउने:** संस्थाको उद्देश्य प्राप्त गर्न प्रचलित ऐने कानून र यस विधानसंग नबाभिने गरी कार्य समितिले आवश्यक नियम विनियम बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

९.५. **संस्थाको विघटन:** संस्थाले विधान वमोजिम कार्य गर्न नसकी वा अन्य कुनै कारणले संस्था विघटन भएमा संस्थाको नाममा रहेको चलअचल श्रीसम्पत्ति र कानूनद्वारा श्रृजित दायित्व जलस्रोत ऐन, २०४९ र खानेपानी नियमावली, २०५५ वमोजिम तोकिएको निकायमा सर्नेछ ।

९.६ **व्याख्या गर्ने अधिकार:** यो विधानको व्याख्या गर्ने अधिकार कार्य समितिलाई हुनेछ ।

९.७ **निष्क्रिय हुने:** यस विधानमा लेखिएका कुराहरु प्रचलित कानूनसँग बाभिएमा बाभिएको हदसम्म स्वतः निष्क्रिय भएको मानिनेछ ।

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनामा स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रम

१. भूमिका

बदलिँदो विश्व, परिवर्तनशिल समाज तथा मानविकासमा स्वास्थ्य र सरसरसफाइको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको यथार्थ हामीसामु छर्लङ्ग रहेको छ । मानिसको स्वास्थ्यस्थिति र जीवनस्तरमा गुणात्मक विकास ल्याउन आवश्यक मात्राको सुरक्षित खानेपानी तथा उपयुक्त सरसफाइ सुविधाहरू अति आवश्यक हुन्छ । तापनि यस्ता खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाहरू पुन्याएर मात्र भाडापखाला, आउँरगत, म्यादेज्वरो जस्ता पानीजन्य र सरसफाइसँग सम्बन्धित सरुवा रोगहरूलाई कम गर्न सकिएको छैन । यी रोगहरले खास गरि पाँच वर्षमुनिका केटाकेटीहरूलाई बढी सताउने गरेको छ । खानेपानी र सरफाइको क्षेत्रमा गरिएको लगानीबाट आयोजना सञ्चालन गरिएको क्षेत्रका जनतालाई बढी भन्दा बढी फाइदा पुऱ्याउनका लागि स्वास्थ्य तथा सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरी उनीहरूको स्वास्थ्यचेतना र ज्ञानमा वृद्धि ल्याउनुका साथै व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा सामुदायिक स्तरमा सकारात्मक आचरणको विकास गराउनु अति आवश्यक हुन्छ । यी कुराहरूलाई ध्यानमा राखी यस साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाअन्तर्गतका साना शहरहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाहरू निर्माण गर्नुका साथै स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा र तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेर जनताको स्वास्थ्य र जीवनस्तरमा गुणात्मक विकास गर्ने लक्ष्य राखिएको छ । यसैअनुरूप यस आयोजनाअन्तर्गत स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धी चेतनामूलक तथा शैक्षिक क्रियाकलापहरूका साथै विभिन्न प्रकारका तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन् । यस आयोजनाबाट उपलब्ध गराइने खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाहरू उपयुक्त तरिकाबाट प्रयोग गर्नुका साथै तिनको उचित सञ्चालन र सम्भार गर्नका लागि जनतालाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

२. स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा तथा तालिम सम्बन्धी क्रियाकलाप

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको उद्देश्य, रणनीति तथा यसका कार्यप्रक्रियालाई दृष्टिगत गर्दा आयोजनाले स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रमलाई विशेष महत्व दिएको छ । यसअन्तर्गत सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा, विद्यालय सरसफाइ शिक्षा तथा तालिम जस्ता मुख्य कार्यक्रमहरू पर्दछन् । यसका लागि उपयुक्त अनुभवी तथा दक्षताप्राप्त सम्बन्धित डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाका माध्यमबाट कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन् । आयोजनाअन्तर्गत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रमहरूबाटे छोटो चर्चा क्रमैले तल उल्लेख गरिएको छ ।

२.१. सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रम

समुदायमा सामुदायिक स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षासम्बन्धी विविध प्रकारका क्रियाकलापहरू तथा तालिमहरू सञ्चालन गरी सचेतना फैलाई स्वस्थ्य आचरण र सरसफाइयुक्त समाजको विकास गर्न साना शहरी आयोजनाले पहल गर्नेछ । यसअन्तर्गत जनचेतना अभिवृद्धि अभियान, शौचालय निर्माण, खुल्ला दिसामूक्त क्षेत्र घोषणा, फोहर वस्तु (ठोस र तरल) को उपयुक्त व्यवस्थापन र वस्तुभाउबाट उत्पन्न फोहर वस्तुको व्यवस्थापन आदि जस्ता कार्यहरू पर्दछन् ।

२.१.१. जनचेतना अभिवृद्धि अभियान

स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी विभिन्न सन्देशहरू मार्फत प्रभावकारी रूपमा प्रचारप्रसार गरी साना शहरी क्षेत्रका जनताहरूको चेतना र ज्ञानमा अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक हुन्छ । यही आवश्यकता परिपूर्तिका लागि तोकिएको डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले स्थानीय महिला तथा युवा क्लबका सदस्य, सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता, शिक्षक तथा स्वयम्भेवकहरूलाई परिचालन गरी जनचेतना अभियान सञ्चालन गर्नेछन् । यसका लागि डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले सम्बन्धित जिल्लास्थित जनस्वास्थ्य, शिक्षा र महिला विकास कार्यालय तथा नगरपालिका/खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायसँग समेत समन्वय गरी आवश्यक सहयोग उपलब्ध गरी अभियानहरू सञ्चालन गर्नेछन् । अभियानकार्यहरू अन्तर्गत

घरभेट, समूह बैठक, सडक नाटक, च्याली, पोस्टर, व्यानर र टिनको वा प्लास्टिकको प्लेट प्रदर्शन, निबन्धप्रतियोगिता, भिडियो प्रदर्शन, नगर, टोल, कार्यालय तथा विद्यालयहरूमा सरसफाइ गर्नेजस्ता कार्यहरू गरी स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी विभिन्न सङ्घसंस्थाबाट उत्पादित तथा प्रकाशित उपयुक्त सन्देश, पम्लेट, बुकलेट, पुस्तिका आदि वितरण तथा प्रचारप्रसार गरिने छ। स्वास्थ्य र सरसफाइका सन्देशहरूमा भाडापछाला, आउँरगत, म्यादेज्वरो जस्ता पानीजन्य र सरसफाइको अभावमा लाग्ने सरुवा रोगहरू, रोग सर्ने माध्यम र रोकथाम गर्ने उपायहरू, चर्पीको महत्व, आवश्यकता र तिनको सरसफाइ, व्यक्तिगत सरसफाइ, खानाको सरसफाइ जस्ता विषयहरू स्थानीय वासीहरूले सहज रूपमा बुझ्ने गरी प्रचारप्रसार गरिनेछन्।

२.१.२. शौचालय निर्माणमा सहयोग तथा समन्वय

डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले शौचालय (चर्पी) नभएका स्थानीय घरपरिवारलाई चर्पीको आवश्यकता र महत्वबारे जानकरी गराउनेछन् र चर्पी बनाउन इच्छुक परिवारलाई उनीहरूको आवश्यकताअनुसार उपयुक्त डिजाइनको चर्पी बनाउन सल्लाह दिनेछन्। डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाका सामाजिक परिचालन विशेषज्ञ तथा सामाजिक कार्यकर्ताले नगर योजना कार्यालय सँग समन्वय गरी सो परिवारलाई चर्पीको डिजाइन तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनेछन्। प्रतिफलमा आधारित अनुदानअन्तर्गत न्यून आय भएका परिवारमध्ये छानिएका घरधुरीलाई आयोजनाद्वारा प्राप्त हुने चर्पी निर्माण तथा मल खाल्डो निर्माणका लागि रु. १० हजारसम्मको रकम सो परिवारलाई दिलाउन आवश्यक सहयोग र पहल खा.पा.उ.स.स. तथा डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले गर्नेछ।

सामुदायिक सरसफाइ सुविधाअन्तर्गत सामुदायिक शौचालय, स्लज डाइड बेड्स, ढलहरूको निर्माणकालागी कूल निर्माण लागतको १५% रकम उपभोक्तावर्ग र नगरपालिका/गा.वि.स.ले सहलगानीका रूपमा बेहोर्ने र ८५% रकम आयोजनावाट बेहोरिनेछ। यसबाहेक चर्पीको निर्माण भएपछि सो चर्पीको उचित प्रयोग गर्ने, दिसा गरे पछि राम्रो संग सावुन पानीले हात धुने, चर्पीको सरसफाइका साथै घरपरिवारको सरसफाइसम्बन्धी ज्ञान र आचरणमा सकारात्मक सुधार ल्याउने प्रयत्न गरिनेछ। यसै गरी आवश्यकता बमोजिम विद्यालयमा संस्थागत शौचालय निर्माण गर्न पनि आवश्यक समन्वय र सहयोग गरिनेछ।

२.१.३. फोहर वस्तु (ठोस र तरल) को उपयुक्त व्यवस्थापन

घरायसी कामकाज गर्दा उत्पन्न हुने ठोस तथा तरल फोहर वस्तुहरूको उचित व्यवस्थापनबाट घरआँगन सफा देखिनुका साथै यस्ता फोहर वस्तुबाट उत्पन्न हुन सक्ने सरुवा रोगहरू समेतको रोकथाम हुन जान्छ। अतः यस्ता फोहर वस्तुहरूलाई उपयुक्त तरिकाहरूबाट व्यवस्थापन गर्नका लागि सम्बन्धित डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले यससम्बन्धी तालिमको आयोजना गर्नुका साथै आवश्यक प्राविधिक सहयोगसमेत उपलब्ध गराउनेछ। ठोस फोहर वस्तुहरूलाई सङ्कलन गर्ने, पुनः प्रयोग गर्ने तथा प्रशोधन गरी पुनः प्रयोग गर्ने (Reduce, Reuse & Recycle) बारे जनताको चेतनामा अभिवृद्धि गराई व्यवहारमा उतार्न तालिम दिइनेछ। त्यसका लागि जैविक र अजैविक (कुहिने र नकुहिने ठोस) वस्तुहरू छुट्ट्याउने तरिका, कुहिने वस्तुलाई खाल्डोमा राखी कम्पोस्ट मल बनाउने तरिका आदि विषयहरू तालिममा समावेश गरिनेछन्।

यसै गरी घरायसी कामकाजबाट निस्कने पानीलाई पानी सोस्ने खाल्डो बनाई सो खाल्डोमा पानी लैजाने वा करेसाबारीमा पठाउनेजस्ता कार्यहरू गरी घरेलु फोहर पानीको उचित व्यवस्थापन गरिने छ। परिपाटीको थालनी गर्ने बारे आवश्यक पहल गरिनेछ।

२.१.४. बस्तुभाउबाट उत्पन्न फोहर वस्तुको व्यवस्थापन

धेरैजसो साना नगर आयोजना क्षेत्रहरूमा बस्तुभाउबाट विसर्जन हुने मलमूत्र र सोतर आदिको राम्ररी व्यवस्थापन नहुँदा विभिन्न स्वास्थ्य समस्याहरूमा आउन सक्ने सम्भावना रहेको छ। त्यसकारण यस्ता बस्तुहरूको सहि व्यवस्थापन गरी आउने स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्याहरूलाई कमी ल्याउने दृष्टिकोणले यस्ता समस्याबारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्न तालिमको आयोजना सम्बन्धित डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले गर्नेछ। यस्ता तालिममा वातावरणीय सरसफाइ, बस्तुभाउबाटो गोठको सरसफाइ, बस्तुभाउबाट मानिसमा सर्न सक्ने रोगहरू, मानिसबाट बस्तुभाउबाट मानिसबाट रोगहरू, बस्तुभाउबाट उत्पादन हुने फोहर वस्तुको उचित व्यवस्थापन गर्न अपनाउनुपर्ने उपाय आदि विषयवस्तुहरू समावेश गरिनेछन्।

२.२. विद्यालयमा स्वास्थ्यशिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन

बालबालिकाहरूलाई सानै उमेरदेखि स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी असल/स्वस्थ बानी बसाल्न सिकाएमा त्यस्तो बानी र व्यवहार दिगो हुने हुन्छ । यसबाट स्वास्थ्यसम्बन्धी चेतना बढने, सरुवा रोगहरूको घटनाहरूमा कमी त्याउन सहयोग पुग्ने/नियन्त्रण त्याउन सहयोग पुग्ने हुन्छ । उनीहरूमा स्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान, धारणा र व्यवहारको विकास गराउने मुख्य थलो विद्यालय भएकाले विद्यालयको कक्षाकोठा र विद्यालय हाता सफासुग्धर राखी स्वस्थ र स्वच्छ वातावरणमा बालबालिकाहरूलाई पठनपाठन गराउनु अति जरुरी हुन्छ । अतः उनीहरूलाई सानै उमेरदेखि व्यक्तिगत सरसफाइ, कक्षाकोठा तथा विद्यालय हाताका साथै समुदायको सरसफाइको आवश्यकता, महत्व र बालबालिकाहरूले पुऱ्याउन सक्ने योगदानसम्बन्धी ज्ञान र धारणाको विकास गराउनुमा शिक्षकहरूको ठुलो भूमिका रहन्छ । पठनपाठनका साथै बालबालिकाहरूको उमेर र स्तरअनुसारको कामहरू उनीहरूवाट पनि सञ्चालन गर्नगराउन सकिएमा उनीहरूमा स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी धारणाको विकास भई आफैले पनि अभ्यास गर्ने बानी बसाल्न सकिनेछ । उदाहरणकारूपमा विद्यालयमा दैनिक प्रयोग हुने कक्षाकोठा, विद्यालय हाता, चर्पी आदि स्थानमा सरसफाइलाई निरन्तरता दिन बालबालिकाहरूलाई नै आलोपालो मिलाएर सफाइ गर्न लगाएमा उनीहरूको ज्ञान, धारणा र बानीमा सकारात्मक परिवर्तन त्याउन सकिन्छ । साथै विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी, फोहरमैला निश्चित स्थानमा जम्मा गर्ने, बिर्को भएको टिन वा डालो, पानी सोस्ने वा फोहर फाल्ने खाल्डो जस्ता सरसफाइ सुविधाहरूको व्यवस्था गरिनु जरुरी हुन्छ ।

विद्यालयमा सिकेको कुरा र बसालेको बानी व्यवहारको असर बालबालिकाको आमाबाबु, घरपरिवार लगायत छरछिमेका अन्य घरपरिवारहरूमा पनि उत्तिकै प्रभाव पार्ने हुन्छ । आजका बालबालिका परिवर्तनका संवाहक भएकाले उनीहरूको सहभागिताको ठुलो महत्व रहन्छ । त्यसैले विद्यालय तथा घर परिवारको स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी कुराहरूमा सुधार त्याउनका लागि शिक्षक, विद्यार्थी र अभिभावक सबैलाई विद्यायलय स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रममा सक्रिय रूपमा सहभागी गराइनेछ ।

विद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालय शिक्षकहरूको तालिम, विद्यायलयहरूमा सरसफाइसम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनेछन् । यस कार्यक्रमका लागि सम्बन्धित डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले सम्बन्धित जिल्लाका जिल्ला शिक्षा कार्यालय, युनिसेफ, खा.पा.स.डि.का./सब-डि.का., खा.पा.उ.स.स., स्थानीय निकाय (नगरपालिका/गा.वि.स.), तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय गरी उनीहरूको आवश्यक सहयोगसमेत लिएर यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नेछ ।

२.३. लक्षित तालिम (Focussed Training)

सरसफाइको स्तर वृद्धि तथा चेतना अभिवृद्धिमा तालिमको महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने भएकाले पूर्ण सरसफाइ कार्यक्रमलाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्न लक्षित समूहहरूका लागि स्थानीय समुदायको आवश्यकता पहिचान गरेर तालिम सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तल दिइएनुसार सम्बन्धित डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाहरूले आवश्यक तालिमहरूको पहिचान गरी निम्न प्रकारका लक्षित तालिमहरू सञ्चालन गरिनेछन् ।

१. सामुदायिक उत्प्रेरक तालिम (Training of Community Motivator)
२. सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता तालिम (Training of Community Health Workers)
३. खा.पा.उ.स.स. का पदाधिकारीहरूको तालिम (Training of WUSC Members)
४. विद्यालय शिक्षकहरूको लागि तालिम (Training of School Teachers)
५. फोहरमैलाको व्यवस्थापन तालिम [Waste (Solid & Liquid) Management Training]
६. बस्तुभाउबाट उत्पन्न फोहरमैलाको व्यवस्थापन तालिम (Animal Waste Management training)
७. चर्पी निर्माण तालिम (Latrine Construction Training)

३. सम्बन्धित निकायहरूको भूमिका र आपसी समन्वय

यस आयोजनाअन्तर्गत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्न सम्बन्धितनिकायहरू तथा सरोकारवाला निकायहरूको बीचमा आपसी समन्वय स्थापित गरी स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । नगर आयोजना क्षेत्रमा गरिएको सामाजिक-आर्थिक सर्वेक्षणले औँल्याइएका

स्वास्थ्य र सरसफाइ समस्याहरूको न्यूनीकरणका लागि डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले कार्यक्रमको तर्जुमा गरी उपयुक्त स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा/तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्नेछन् । यस कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले सम्बन्धित जिल्लास्थित विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी तथा स्थानीय सङ्घसंस्थाहरूसँग समन्वय राखी आवश्यक सहयोग प्राप्त गर्नेछ । यस आयोजनामा सहयोग पुऱ्याउने निकायहरूमा जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, युनिसेफ, खा.पा.उ.स.स., स्थानीय निकाय (न.पा./गा.वि.स.) को स्वास्थ्य, शिक्षा र समाज कल्याण शाखाहरू, स्थानीय महिला/युवा समूह आदि प्रमुख रहेका छन् ।

३.१. स्थानीय निकायहरू (नगरपालिका/गा.वि.स.)

साना शहरी क्षेत्रमा सामुदायिक सरसफाइको व्यवस्था गर्नका लागि नगरपालिका/गा.वि.स.हरू जिम्मेवार छन् । साथै यी संस्थाहरू आ-आफ्ना क्षेत्रमा सामुदायिक सरसफाइप्रति साधारणतया प्रतिबद्ध देखिन्छन् । उपयुक्त प्रविधि र उपकरण, दक्ष जनशक्ति, सम्बन्धितसंस्थाहरू बीचमा समन्वयको अभाव तथा साना शहरी क्षेत्रमा बसोबास गर्ने बासिन्दाहरूमा सरसफाइ सम्बन्धी ज्ञान, व्यवहार र चेतनाको अभाव जस्ता विभिन्न कारणले यो समस्या अरु जटिल हुन गएको छ । अतः यस कार्यक्रमअन्तर्गत आवश्यकतानुसार स्थानीय बासिन्दालाई प्रशिक्षण तथा तालिम प्रदान गरी सक्षम तुल्याइनेछ ।

३.२. जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय (जि.स्वा.का.)

जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयले स्थानीय निकायहरू (नगरपालिका/गा.वि.स.)लाई वार्षिक रूपमा वा सम्भव भए अर्धवार्षिक रूपमा स्वास्थ्य सम्बन्धी तथ्याङ्क र सूचनाहरू उपलब्ध गराएर सहयोग गर्नेछ । यस कार्यालयबाट स्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम तथा सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरूका लागि तयार गरिएको तालिम कार्यक्रमहरूमा समन्वय गर्ने र प्राविधिक सहायता उपलब्ध गराइनेछ । साथै जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयबाट उपलब्ध हुने स्वास्थ्य तथ्याङ्क र सूचनाहरूलाई समयसमयमा पुनरावलोकन गरी सम्बन्धित साना शहरको स्वास्थ्य र सरसफाइको स्थिति निर्धारण गरिनेछ ।

३.३ जिल्ला शिक्षा कार्यालय (जि.शि.का.)

जिल्ला शिक्षा कार्यालयले स्थानीय निकायहरू (नगरपालिका/गा.वि.स.)लाई विद्यालयको पाठ्यक्रममा समावेश गरिएका सरसफाइका विषयहरूका सूचना उपलब्ध गराएर सहयोग गर्नेछ । समुदायहरूमा गरिने स्वास्थ्य र सरसफाइ तालिमबारे प्रशिक्षक तालिम कार्यक्रममा भाग लिन लगाउन शिक्षकहरूलाई खटाई पठाउने उत्तरदायित्व पनि यस कार्यालयको रहेको छ । कुनै पनि जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कार्यमा विद्यार्थीहरू प्रभावकारी माध्यम हुने भएकाले सम्बन्धित जि.शि.का.को सहयोग लिई स्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रममा शिक्षक र विद्यार्थीहरूको संलग्नता गराई हाजिर-जबाब, निबन्ध, वक्तृत्वकला, चित्रकला, सिर्जनशील लेखन (creative writing) प्रतियोगिता, सांस्कृतिक कार्यक्रम जस्ता क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

३.४. संयुक्त राष्ट्र बालकोष (युनिसेफ)

खा.पा.ढ.नि.वि.को संयोजकत्वमा युनिसेफले जिल्लास्तरमा स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी विभिन्न क्रियाकलापहरू नियमित रूपमा सञ्चालन गर्ने गरेको छ । अतः युनिसेफसमेतको सहयोग उपलब्ध गरी जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम, स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी तालिम, सरसफाइ सुविधाहरूको निर्माण, विद्यालयमा सञ्चालन गरिने स्वास्थ्य र सरसफाइ जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन् । साथै यस संस्थाद्वारा तयार गरिएका उपयुक्त सन्देश, पम्प्लेट, बुकलेट, पुस्तिका आदि उपयोग गरी स्वास्थ्य र सरसफाइसम्बन्धी जनचेतना बढाउने कार्य गरिनेछ ।

४. स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा कार्यक्रममा लैडिंग समानता र सामाजिक समावेशी

नेपालको सामाजिक परिपाटीमा प्राथमिक रूपमा बच्चा जन्माउने, हुक्काउने, वृद्धवृद्धा सदस्यहरूको हेरचार, परिवारको खानपिन, खानेपानीकोसङ्गलन व्यवस्थापन, सरसफाइ तथा स्वास्थ्यको हेरचाह, सामाजिक सास्कृतिक

परम्परा र सम्बन्धनको कामको दायित्व महिलाहरूमा नै रहिआएकोछ। यस यथार्थलाई स्वीकार गरी माथि उल्लिखित स्वास्थ्य र सरसफाइ शिक्षा तथा तालिम कार्यक्रमहरूमा महिलाको साथै पुरुष आदि समेतलाई समावेशी तवरले सहभागी गराउने प्रयास गरिनेछ। साथै यस्ता तालिमहरूमा लिङ्ग, जाति, धर्म, विपन्न, दलित, अल्पसङ्ख्यक आदिलाई समेत समावेशी रूपमा सहभागी गराइनेछ।

समग्रतामा यस कार्यक्रमअन्तर्गत सञ्चालन गरिने स्वस्थ र सरसफाइ चेतना अभिवृद्धि, विद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा तथा विभिन्न तालिमहरूबाट नगरक्षेत्रका उपभोक्ताहरूको स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धी ज्ञान, धारणा र बानी व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन आउने तथा यस कार्यक्रममा उनीहरूको संलग्नता र सहभागितामा अभिवृद्धि हुन जानेछ। यसबाट व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा वातावरणीय सरसफाइका स्तरमा अभिवृद्धि हुन गई उपभोक्ताहरूको स्वास्थ्य र जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार तथा विकास हुने कुरामा आशावादी हुन सकिन्छ।

प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रम

(Output Based Aid-OBA)

१. पृष्ठभूमि

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाले विपन्न तथा जोखिमयुक्त (Vulnerable groups) समूहहरूलाई खानेपानी तथा सरसफाई सेवा सजिलै उपलब्ध गराउने उदेश्यले राहतस्वरूप अनुदान दिने रणनीति अपनाएको छ। यो अनुदान पहिचान भएका घरधुरीलाई खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय मार्फत उपलब्ध हुनेछ। सम्बन्धित डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले तयार गरेको विपन्न वर्गको सामाजिक आर्थिक विवरणका आधारमा विपन्नवर्ग पहिचान गरी छनोटमा परेका उपभोक्ताहरूको घरमा धारा जडान तथा चर्पी निर्माण भएको प्रमाणित भएपछि मात्रे अनुदान दिने व्यवस्था रहेको छ। यस सम्बन्धमा खानेपानी तथा सरसफाई अभिवृद्धिका लागि प्रतिफलमा आधारित सहयोग कार्यक्रम ढाइच्यब्बनि निर्देशिका अनुसार हुनेछ। यहाँ यस कार्यक्रमका सम्बन्धमा संक्षेपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

- गरिवीको रेखामुनि रहेका घरपरिवारका लागि धारा जडान तथा चर्पीनिर्माणका लागि प्रतिफलमा आधारित सहयोग कार्यक्रम ढाइच्यब्बनि निर्देशिका अनुसार खानेपानी तथा सरसफाई सेवाको पहुँच नभएका घरपरिवारका लागि अनुदान वितरणको व्यवस्था खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय मार्फत गरिनेछ। ती घरधुरीहरूलाई आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. तथा डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले चर्पीनिर्माणका प्रकार, लागत तथा सामग्रीको व्यवस्थाका सम्बन्धमा जानकारी गराउनेछ।
- निजी धाराजडान तथा चर्पी निर्माणबापतको कुल लागत र अनुदानबारेमा प्रतिफलमा आधारित अनुदान निर्देशिकामा उल्लेख भएअनुसार हुनेछ। अनुदान कति घरधुरीलाई दिने भन्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित डि.सु.प.ले तयार गरेको सामाजिक-आर्थिक विवरणका आधारमा गरिवीको रेखामुनि रहेका घरधुरीलाई आधार मानिनेछ। तर गरिवीको रेखामुनि रहेका घरधुरीको प्रतिशत त्यस जिल्लाको गरिवीको प्रतिशतभन्दा बढी हुनुहुँदैन।
- निजी धाराजडानको गुणस्तरलाई एकरूपता दिन, जडान बिन्दुवाट हुने चुहावट रोक्न तथा पटकपटक सडक खन्नेपुर्नेजस्ता कामलाई व्यवस्थित गर्न आयोजना निर्माणमा संलग्न निर्माण व्यवसायीबाट आयोजना अवधिमा वा त्यसको ६ महिना (आयोजना सञ्चालन अवधि) भित्र सम्ममा धाराजडान कार्य सक्नुपर्नेछ र तोकिएको अवधिभित्र धाराजडान गरिसक्ने घरधुरीहरूलाई मात्र अनुदान दिइनेछ।
- खा.पा.उ.स.स./ स्थानीय निकाय तथा स्वतन्त्र प्रमाणीकर्ताले धारा जडान कार्यको अनुगमन गरी जडान सम्पन्न भएको प्रमाणित गरी सिफारिस गरेको आधारमा अनुदान रकम भुक्तानी दिइनेछ।

२. लक्षित समूह र उपयोगिता

- खानेपानी - आयोजनाबाट प्रस्तावित शहरहरूमा प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत छनोटमा परेका घरधुरीहरूलाई खानेपानी धाराजडानका लागि अनुदान रकम दिइनेछ।
- सरसफाई - त्यसै गरी विपन्न पहिचान भएका घरधुरीहरूलाई आयोजनाले चर्पीनिर्माणका लागि सहयोग अनुदान उपलब्ध गराउनेछ।
- खानेपानीको धाराजडानमा औसत लागतको शतप्रतिशत तथा चर्पीनिर्माण र मत खाडलका लागि १० हजार रुपैयाँ रकमसम्म अनुदान उपलब्ध गराइनेछ।

- खानेपानी र सरसफाई दुवैका लागि अनुदान रकम रु. करोड लाख (..... मिलियन डलर) लाग्ने अनुमान गरिएको छ ।

३. विपन्न घरधुरीको पहिचान

मुख्यतया निम्न सूचकका आधारमा प्रतिफलमा आधारित अनुदान सहयोग पाउने घरधुरीको छनौट गरिनेछ ।

१. मासिक ७ हजार ५ सय रुपैयाँभन्दा कम आय भएका घरधुरी ।
२. निश्चित/भरपर्दो कमाइ हुने रोजगारीमूलक अवसर नभएका वा ज्याला मजदुरी गर्ने ।
३. खानेपानी धारा जडान नभएका विपन्न घरधुरी ।
४. सरसफाई सुविधा (सुरक्षित चर्पी) नभएका विपन्न घरधुरी ।
५. यसका अतिरिक्त स्थानीय तहमा अवस्था हेरी खा.पा.उ.स./स्थानीय निकायले अन्य सूचकहरू आवश्यकता अनुसार थप गर्नसक्ने ।

खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको सहयोगमा सम्बन्धित डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाहरूले अनुदान प्राप्त गर्न योग्य लक्षित वर्गको पहिचान गर्नेछ । अनुदानको सदुपयोग होस भन्ने ध्येयले लक्षित वर्ग छनौटमा क्षे.आ.व्य.का.को निगरानी रहेछ । योग्यताका सूचक (प्यारामिटर) हरूलाई तय गरिनेछन् तर साना सहरहरूको वस्तुस्थितिका आधारमा विविधता कायम गर्ने वा एकरूपता दिने भन्ने विषयमा आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.को स्विकृति लिएर मात्र डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्था तथा खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले यस सम्बन्धमा थप निर्णय गर्न सक्नेछन् ।

- क) घरधुरी परिसूचाइक - घरहरूको वात्य स्वरूप, गुणस्तर र अवस्थाले गरिबीको स्थिति भल्काउने भएकाले यो विधि अपनाइनेछ ।
- ख) सहभागितामूलक वेत्थ च्याङ्किङ - समुदायको गरिबिको आफै अवधारणा र परिभाषाको आधारमा यर्थात् सूचना प्राप्त गर्न उपयुक्त विधि अपनाइनेछ ।
- ग) शिक्षक, सूचीकार, पुरेत्याइ गर्ने वा स्थानीय निकायका जनप्रतिनिधिहरूसित घरधुरीहरूको आर्थिक स्तरबाटे भरपर्दो जानकारी हुन सक्ने भएकाले लक्षित वर्ग पहिचानमा उनीहरूको संलग्नता लाभदायी हुनेछ ।
- घ) चेकलिस्ट प्रक्रिया - स्थानीय बुझाइ र खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको परामर्शमा गरिबीका नमुना सूचकहरू तयार गरी प्रत्येक सूचकलाई दिइएको अङ्गको संयोजनबाट गरिबीको रेखाको स्तर निर्धारण गरिन्छ । यसबाट घरधुरीको गरिबी स्तर प्राप्त अङ्गका आधारमा योग्य सूचकहरूको तौल भारका आधारबाट गरिन्छ । उक्त विधिहरूबाट विश्वसनीयताका आधारमा सङ्गलन गरिने सूचना र विपन्न समुदायलाई आयोजनाबाट लाभान्वित हुन स्थानीयताका आधारमा यी तरिकाहरू अपनाउन सकिन्छ ।

४. सञ्चालन व्यवस्थापन

प्रतिफलमा आधारित यस अनुदान कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा निम्न प्रकृया अपनाइने छ । कार्य सम्पादनको प्रमाणका आधारमा २६ वटा नगर आयोजनाहरूमा यो कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।

क) पहिचान, स्वीकृति तथा प्रयोग

- आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का. डि.सु.प, खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय क्रियाशील रहनुपर्नेछ ।

- डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाको जिम्मेवारी र अधिकारका आधारमा खा.पा.उ.स.स./ स्थानीय निकायको सहयोगमा नगर आयोजना क्षेत्रका घरधुरीहरूको सामाजिक आर्थिक सर्वेक्षण पुरा भएको हुनुपर्नेछ ।
- डि.सु.प.ले खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायको सहयोगमा सहभागितामूलक परामर्श तथा विपन्न घरधुरी पहिचान गर्ने आधारका अधीनमा रही घरधुरी पहिचान गर्नुपर्नेछ ।
- पहिचान भएका विपन्न घरधुरीहरूबारे सबैलाई जानकारी दिन डि.सु.प.का सहयोगमा खा.पा.उ.स.स./ स्थानीय निकाय, क्षे.आ.व्य.का.का प्रतिनिधिहरू समेतका उपस्थितिमा आम भेलामार्फत पहिचान गरिएका घरधुरीको विवरण पेस गरी अन्तिम रूप दिनुपर्नेछ ।
- डि.सु.प.ले अनुदानसम्बन्धी कार्यतालिका अनुरूप अनुदान दिने तरिका र स्तर, कार्यक्षेत्र तथा खानेपानी तथा सरसफाई सेवा प्रदान गर्ने प्रक्रिया बारे जानकारी दिनेछ । निजी धाराजडानको विवरण, पाइपको लम्बाई, फिटिङ्स, मिटर, भल्ब तथा निर्माण व्यवसायीले अपनाउने प्रविधि, तरिका, घरधुरीको गुणस्तर, अनुगमनको जिम्मेदारी आदि समावेश हुनेछ ।
- चर्पीहरूको विभिन्न नमूना, दररेटसहित लागतको भिन्नाभिन्न विवरण, अनुदानको स्तर तथा भुक्तानीको तरिका सम्बन्धमा डि.सु.प.ले जानकारी दिनुपर्नेछ । साथै छानिएको नमुनाको सबै विवरणहरू स्पष्ट रूपले अभिलेख राखिनेछ । निर्माणकार्यको जिम्मेवारी बारे घरधुरीहरूलाई डि.सु.प.ले जानकारी गराउनेछ साथै निर्माण सम्पन्न गरिसक्ने अवधिका बारे पनि अभिलेख राख्नुपर्नेछ ।
- अनुदान प्राप्त गर्ने घरधुरीहरूले खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई आवेदन दिनुपर्नेछ । प्राप्त आवेदनहरूलाई खा.पा.उ.स.स./ स्थानीय निकायले समीक्षा गरी सिफारिस साथ स्वीकृतिका लागि खा.पा.उ.स.स./ स्थानीय निकायमा पेस गर्ने गरी डि.सु.प.लाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ । ती आवेदनहरूलाई डि.सु.प.ले समीक्षा गरी सिफारिस साथ खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई पेस गर्नु पर्नेछ ।

(ख) खानेपानीको धारा जडानका लागि अनुदान व्यवस्था

- अनुदान पाउने घरधुरीको नामावलि/विवरण तयार गरी डि.सु.प.ले एक प्रति संरचना निर्माण गर्ने मुख्य निर्माण व्यवसायीलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।
- मुख्य निर्माण व्यवसायीबाट नै निजी धाराजडानसम्बन्धी सबै काम हुनेछ र आफुले सम्पन्न गरेको निर्माणकार्यको विवरण (नाम, ठेगाना, पाइपको लम्बाई, फिटिङ्स, मिटर, भल्ब आदि) सहित घरधुरीको योगदान र त्यस घरधुरीले मार्गको रकमको हराहिसाबसहित निर्माण व्यवसायीले चित्तबुझ्दो तरिकाले धारा जडान गरेको छ भनी उक्त घरधुरीले सही गरेको प्रमाणसहित निर्माण व्यवसायीको बिल डि.सु.प.बाट समीक्षा र प्रमाणित हुन पेस गर्नुपर्नेछ । त्यसरी डि.सु.प.ले प्रमाणित गरेको बिलको भुक्तानीका लागि खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय समक्ष पेस गर्नुपर्नेछ ।
- डि.सु.प.ले लक्षित घरधुरीको नामावलि रुजु गरी तोकिएको प्रतिफल प्राप्त भएको प्रमाणसहित खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ । साथै डि.सु.प.ले उपभोक्ताबाट उठाउनुपर्ने रकम घरधुरी योगदान उठाउन खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई सहयोग गर्नुपर्नेछ ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले निर्माण व्यवसायीको बिल रकम आफ्नो दायित्व अनुसार भुक्तानी गर्नुपर्नेछ । यसका लागि सङ्गलित कोष (अग्रिम सङ्गलित रकम, जडान दस्तुर, आदि) बाट भुक्तानी दिनुपर्नेछ ।

- क्षे.आ.व्य.का.ले विपन्न घरधुरीमा धारा जडान भएअनुसार खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई अनुदान वापत पाउनुपर्ने रकम सोधभर्ना दिनेछ ।

ग) सरसफाइ सेवाका लागि अनुदान व्यवस्था

- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले अनुदानबापत घरधुरीलाई आवश्यक नगद वा जिन्सी प्रदान गर्नेछ । साथै उपभोक्ताले आफैले निर्माण सामग्री खरिद गर्न चाहेमा निर्माण सामग्री खरिद सम्बन्धी निर्देशिका पनि उपलब्ध गराउनेछ । र निर्देशिका बमोजिमको सामग्री खरिद गर्नुपर्नेछ ।
- घरधुरी आफैले चर्पी निर्माण गर्न सक्नेछन् । चर्पी निर्माण भइ सकेपछि सञ्चालन गर्ने अवस्थामा पुगेको घरधुरीले खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई चर्पीनिर्माणकार्य सम्पन्न भएको प्रतिवेदन (डि.सु.प.ले उपलब्ध गराएको नमुना बमोजिम) दिनुपर्नेछ ।
- यसरी प्राप्त हुन आउने प्रतिवेदनहरूका आधारमा डि.सु.प.ले ती चर्पीहरूको गुणस्तर र कालीगढी कामको जाँच गरी सञ्चालन योग्य रहेको भन्ने प्रमाणसहित खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायलाई प्रतिवेदन दिनुपर्नेछ ।
- खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकायले सबै प्रतिवेदनहरू संलग्न गरी क्षे.आ.व्य.का.सित रकम सोधभर्ना माग गर्नुपर्नेछ । यसरी प्राप्त हुने सोधभर्ना रकम प्रतिफलमा आधारित अनुदान कोषबाट खर्च गर्ने गरिनेछ ।

५. मूल्याङ्कनको प्रक्रिया

यस अनुदान कार्यक्रमको संयोग नमुना (Random Sampling) पद्धतिद्वारा प्रभावकारिता मूल्याङ्कन गरिनेछ । यसका लागि आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.ले स्वतन्त्र निकायलाई नियुक्ति गर्नेछ ।

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनामा लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशी कार्यक्रम

१. लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीको महत्व र आवश्यकता

कुनै पनि विकासनिर्माण आयोजनाहरू समग्रमा जनहितका लागि परिलक्षित हुन्छन्। त्यस्ता विकासका कार्यक्रिमहरू परिवर्तन तथा सुधारका आधारहरू हुन्। आयोजनाबाट प्रभावित र लाभान्वित हुने वर्गको समान तथा समानुपातिक सहभागिता नै आयोजना सम्पन्न हुनु वा सम्पन्न आयोजनाको कार्यान्वयन, मर्मतसम्भारलगायत आयोजनाबाट प्राप्त हुने लाभको दिगोपनाका पूर्वाधार हुन्। आयोजनामा कुनै एक वर्गको बढी वा कम योगदान हुनु वा लाभ पाउनु सामाजिक न्यायको विपरीत हो।

समानता र समानुपातिक आधारमा विकासनिर्माणका विकल्प छनोट र तर्जुमा, कार्यान्वयन, मर्मतसम्भार आदि सबै चरण र प्रक्रियामा लिङ्ग, जातजाति, दलित, धार्मिक अल्पसङ्ख्यक तथा विपन्नवर्गहरूलाई समानुपातिक तवरले संलग्न र सहभागी गराउनु आयोजनाको सफलताको सङ्केत हो।

विकासका परिवर्तनकारी प्रक्रियाहरू सँग सँगै महिला तथा जातजाति, दलित, अल्पसङ्ख्यक तथा विपन्नवर्गहरूको न्यायोचित सहभागिताका विषयमा आएको जनचाहनालाई आत्मसात् गरी सरकार र विकासका साभेदार दातृ निकायहरूले लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीलाई आयोजनाको प्रकृति हेरी त्यसको भूमिका विश्लेषण गरी आयोजना थाल्नुपर्ने मान्यतालाई पूर्वसर्त स्वरूप ग्रहण गरेको छ।

आयोजनाको अनुदान सहयोगी एडीबीको नीतिअनुरूप लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशी अवधारणाअनुसार विश्लेषण तथा निर्णयप्रक्रियामा समानता र समावेशी समानुपातिक सहभागितामा ध्यान दिइने छ। सोही आधारमा ती वर्गहरूलाई सशक्तीकरण गरी अधिकार सम्पन्न बनाउनका लागि पारस्परिक सहयोग र सहमति, छलफल तथा निर्णय प्रक्रियामा संलग्नता साथै विकास निर्माणमा सहभागिता आदिले सरकारी योजना र रणनीतिलाई टेवा पुग्नेछ।

२. महिला र खानेपानी तथा सरसफाइबीचको अन्तर्सम्बन्ध : सामाजिक समावेशी आधारमा लैंगिक विश्लेषण

खानेपानी तथा सरसफाइबाट हुने आर्थिक अवस्था र सामाजिक स्तर सुधारमा आयोजनाले प्रत्यक्ष वा परोक्ष प्रभाव पारेको हुन्छ। महिलाले पानी भरेर, बोकेर ल्याउने, उचित प्रयोग, व्यवस्थापन, भण्डारण तथा पानीको गुणस्तरमा विशेष ध्यान दिनेछ।

परिवारका सदस्यहरूको स्वास्थ्य र सरसफाइ लगायत पकाउने तुल्याउने, साना केटाकेटीहरूलाई खुवाउने, पानीको प्रयोग गरी सरसफाइ आदि काममा ध्यान दिने भएकाले खानेपानी र सरसफाइमा महिलावर्गको सहभागिता अर्थपूर्ण हुने।

समुदायमा विद्यमान श्रम र समय विभाजन, स्रोतसाधनको उपलब्धता, परिचालन, नियन्त्रण र नियन्त्रणको अधिकार। निर्णय कसबाट हुन्छ ? निर्णयप्रक्रिया कहाँबाट प्रभावित छ ? लाभान्वित वर्ग को हो ? आदि विषयको विश्लेषण हुने।

सामाजिक मूल्याङ्कनका आधारमा सामाजिक आर्थिक विवरणबाट आयोजना क्षेत्रका अपभोक्ताहरूको सामाजिक आर्थिक स्थिति, महिलाको आवश्यकता, सोच र निर्णय प्रक्रियामा पहुँच र सहभागिता, स्वास्थ्य र सरसफाइको स्थिति, खानेपानीको मौजुदा अवस्था, माग भएको नयाँ आयोजनामा अन्य उपभोक्ताहरूको चाहना, क्षमता र सामर्थ्य आदि क्षेत्रहरू समेटिएको लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीको आधारमा खण्डीकृत (disaggregated) सूचनाहरूको विश्लेषणसहितको लैंगिक तथा सामाजिक विश्लेषण हुने।

समुदायमा विद्यमान श्रम र समयविभाजन, स्रोतसाधनको उपलब्धता, परिचालन, नियन्त्रण र नियन्त्रणको अधिकार। निर्णय कसबाट हुन्छ, निर्णयप्रक्रिया कहाँबाट प्रभावित छ, लाभान्वित वर्ग को हो ? आदि विषयको विश्लेषण हुने।

३. महिला प्रतिनिधिसम्बन्धी कानुन प्रावधान खानेपानी अपभोक्ता तथा सरसफाई समितिमा महिलाहरूको प्रतिनिधित्व

खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्र महिलाहरूको लागि विशेष सरोकारको क्षेत्र भएकाले उपभोक्ता समितिमा कम्तीमा ३३ प्रतिशत प्रतिनिधित्व गराउने कानुनी प्रावधान रहेको छ ।

महिला सहभागिता अर्थपूर्ण र प्रभावकारी वनाउन महिलाको उपस्थितिले औपचारिक मात्र नभएर अत्यावश्यक अङ्गका रूपमा प्रभावकारी र सक्रिय अग्रसर हुने अनुकूल वातावरण सिर्जना हुनुपर्ने, सहभागी महिलावर्गले आफ्नो महत्व र भूमिका बुझन प्रयत्नशील हुनु र सामाजिक वातावरण महिला मैत्रीपूर्ण बनाइने ।

उपभोक्ता समितिलाई सक्षम र सशक्त वनाउन जिम्मेवार सरोकारवाला संस्थाहरूले तालिमलाई प्रभाव पार्ने तत्व पत्ता लगाई सोहीअनुरूप तालिम परिमार्जन गरिने तथा तालिम बाहेक अन्य समयमा पनि उपभोक्ता समितिलाई सघाउने नीति लिने ।

महिलावर्गका सहभागितालाई प्रभावकारी वनाउन घरपरिवार र समाजको महत्वपूर्ण भूमिका रहने ।

समितिमा प्रतिनिधित्व गरेको महिला सदस्यहरूले आफ्नो क्षेत्रका अन्य महिला अपभोक्ताहरूलाई आयोजनावारे छलफल तथा सूचना आदानप्रदान गरी महिला सहभागिताका लागि प्रयत्नशील रहने ।

उपभोक्ता समितिहरूलाई समग्रतामा र विशेष महिला प्रतिनिधिहरूलाई अन्य नगर आयोजनाका खापाउससहरू सित भेटघाट तथा अनुभव आदानप्रदान गराउने ।

४. तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनामा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी सहभागिता

आयोजना छनोट, तर्जुमा र निर्णय प्रक्रियामा महिलावर्ग तथा सामाजिक समावेशी आधारमा लिङ्ग, जातजाति र जनजातिहरू, दलित, विपन्न तथा धार्मिक अल्पसङ्ख्यक र सीमान्तकृत तथा जोखिममा रहेका वर्ग—समुदायहरूको उचित स्तरमा सहभागिताका लागि चाहिने प्रक्रिया र सर्तहरूको कमी वा गम्भीर हुन नसकेको अनुभुत गराएका सन्दर्भमा तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाका निम्न कार्य गर्ने ।

लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीलाई आयोजनाले महत्वपूर्ण अङ्गको रूपमा लिई प्रारम्भिक चरणदेखि नै पुरुषसँगै महिला र महिलासँगै पुरुष तथा विपन्न वर्ग, जातजाति तथा धार्मिक अल्पसङ्ख्यक सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका वर्ग समुदायसमेतको सहभागितालाई प्रोत्साहन गरिने ।

आयोजना चक्रका प्रत्येक चरण, आयोजना छनोटदेखि मर्मतसम्भारसम्म लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी तवरमा प्रभावकारी सहभागिताका लागि समग्रतामा विचार गरिने ।

सामाजिक समावेशीको अवधारणाले प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रमले विपन्नताको स्थितिमा रहेका जातजाति, वर्ग—समुदायका महिलाले समेत सहभागी हुन, लाभान्वित हुन तथा जीवनउत्थानका अवसर प्राप्त गर्ने लक्ष्य रहेको ।

निर्णय प्रक्रियामा महिला तथा जोखिममा परेका वर्गहरू, विपन्नवर्ग आदि सामाजिक समावेशीको आधारमा निर्णयप्रक्रियामा सहभागिता तथा सहमति हुनु जरुरी हुने, विशेष गरी आयोजना छनोट, उपभोक्ताका तर्फबाट हुनुपर्ने योगदान, सहभागिता, पानीको सेवा महसुल निर्धारण तथा जरिवाना तोक्नेलगायत अनुदान प्राप्त गर्ने आधार जस्ता गम्भीर विषयहरूको निर्णयहरूमा महिलाको प्रतिनिधित्व र सहमति अनिवार्य गरिने ।

५. लैङ्गिक र समावेशीमूलक सहभागिताका लागि आयोजनाका रणनीतिहरू

- आयोजना माग गर्ने प्रारम्भिक चरणमा समुदाय स्तरमा हुने छलफलमा महिला तथा जोखिममा परेका वर्गहरू, दलित, विपन्न वर्ग, धार्मिक अल्पसङ्ख्यक आदि उपभोक्ताहरूको चासो र चाहनालाई आवेदनपत्रमा समेटिएको ।

- आयोजना छनोट निर्णयमा लैंगिक समानताका दृष्टिकोणले दुवै वर्गलाई सहभागी बनाउने प्रयास गरिएको ।
- पूर्वसम्भाव्यता अध्ययनलगायतका समुदाय स्तरमा गरिने क्रियाकलापहरूमा महिलालाई सहभागी गराउने रणनीति ।
- उपभोक्ता समितिमा कम्तीमा ३ जना महिला सदस्य रहनुपर्ने (जोखिममा परेका वर्गहरू, दलित, विपन्न वर्ग, धार्मिक अल्पसङ्ख्यक आदिबाट समेत प्रतिनिधित्व) अनिवार्य रहे पनि सो भन्दा बढी सहभागिताको लागि प्रयास र पहल हुने । तीमध्ये कम्तीमा १ जना कार्यकारी पदमा रहने ।
- क्षे.आ.व्य.का., डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता मार्फत महिला तथा सामाजिक समावेशी सहभागितालाई विशेष ध्यान दिइने ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय / क्षे.आ.व्य.का.मा लैंगिक तथा सामाजिक विकास अधिकृतको पदमा महिला कर्मचारीको व्यवस्था गरिने । डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदातृ संस्थाले सम्पन्न गर्ने समुदाय स्तरका काममा महिला, जोखिममा परेका वर्गहरू, दलित, विपन्न वर्ग, धार्मिक अल्पसङ्ख्यक आदिबाट संलग्न गरी उपभोक्ताहरूलाई परिचालन गर्न विशेष ध्यान दिइने ।
- समुदाय स्तरमा आयोजना गरिने सबै प्रकारका तालिम, ओरियन्टेसन, बैठक, भेला, सभा, छलफल, गोष्ठीहरूमा महिला, जोखिममा परेका वर्गहरू, दलित, विपन्नवर्ग, धार्मिक अल्पसङ्ख्यक आदि वर्गको उपस्थिति अनिवार्य गरिने ।
- आयोजनाको सञ्चालन तथा मर्मतसम्भारका लागि चाहिने प्राविधिक जनशक्तिहरू: परे पम्प अप्रेटर, मिटर रिडर, मर्मतसम्भारकर्ता जस्ता पदका लागि सकेसम्म महिला, जोखिममा परेका वर्गहरू, दलित, विपन्नवर्ग, धार्मिक अल्पसङ्ख्यक आदिबाट प्राथमिकता दिन उपभोक्ता समिति/स्थानीय निकायलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- आयोजनासँग सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी अवधारणा विषयमा तालिम ओरियन्टेसन प्रदान गरिने ।
- समुदाय स्तरमा गरिने तालिमको प्रकृतिअनुसार लैंगिक समानताको विषयवस्तु समावेश गरी खानेपानी तथा सरसफाई कायकममा लैंगिक भूमिकाबारे जानकारी प्रदान गर्ने ।

तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजनामा लैंड्रिक समानता र सामाजिक समावेशी कार्ययोजना

एसियाली विकास बैद्यकको लैंड्रिक नीति १९९८ र एडीबी रणनीति २०२०

- लैंड्रिक समानता र सामाजिक समावेशी कार्ययोजनालाई आयोजनाको अभिन्न अङ्गको रूपमा लिएको छ ।
- प्रतिफल : स्थानीय जिम्मेदार प्रतिनिधिमूलक निकायबाट सुधारिएको, पहुँच पुग्ने, दिगो खानेपानी तथा सरसफाई सेवाको स्वामित्व तथा व्यवस्थापन ।
- कार्ययोजनाको सूचक : सन् २०२३ सम्ममा पानी भर्ने काममा खर्च हुने समय कम हुने (सबै शहरहरूमा पानी भर्ने समय शून्य हुनुपर्ने) ।
- प्रतिफल : सबै उपभोक्ता समूहहरूकाविविध सरोकारलाई सम्बोधन गर्न सक्ने गरी खानेपानी उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि ।
- २०,३०० घरधुरीलाई खानेपानी तथा सरसफाई सेवा उपलब्ध गराउन प्रतिफलमा आधारित अनुदानको व्यवस्था गर्ने
- लिङ्ग, जाति र जनजातिहरूको भिन्नाभिन्नै तथ्याङ्ग आउने गरी सूचना सङ्कलन तथा व्यवस्थापन ।
- कम्तीमा ३३ प्रतिशत महिलाहरूको प्रतिनिधित्व उपभोक्ता समितिमा हुनुपर्नेछ ।
- महिला, गरिब तथा जोखिममा रहेका समूहहरूलाई साधारणसभा वा अन्य उपभोक्ता समूह र उपसमूहहरूमा लैंड्रिक समता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजनामा व्यवस्था भए अनुरूप उचित प्रतिनिधित्व ।
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय; खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालयहरूमा लैंड्रिक तथा सामाजिक विकास अधिकृतको व्यवस्था गर्ने ।

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजना (GESI Action Plan)

क्रियाकलाप/कार्यविवरण	सूचक/लक्ष्यहरू	जिम्मेवारी	समय
आशातीत प्रतिफल १ - सुधारिएको खानेपानी तथा सरसफाइ पूर्वाधार			
१.१. महिला, पिछडिएका गरिव तथा सीमान्तकृत जोखिममा रहेका वर्गका लागि अभिमूखीकरण तथा परामर्श कार्यक्रम संचालन गरिने ।	<ul style="list-style-type: none"> अभिमूखीकरण तथा परामर्श कार्यक्रममा महिला तथा सीमान्तकृत जोखिममा रहेका वर्गको सहभागिता प्रत्येक टोल तथा वार्डमा -लक्ष्यः प्रत्येक गरिव बस्तीमा एकपटक) महिला मात्रका लागि अभिमूखीकरण तथा कार्यशाला संचालन गर्ने (लक्ष्यः प्रत्येक कार्यक्रममा ५० जना महिलासहित २ पटक प्रत्येक नगर आयोजनामा) 	डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शको सहयोगमा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय	वर्ष १-२
१.२. खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता (WASH) , लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता (GESI), महिला सशक्तिकरण, जीवनस्तर उत्थान र नेतृत्व विकास, वातावरणीय व्यवस्थापन तथा नगर आयोजना क्षेत्रलाई खुला दिसामुक्त घोषणा (ODF) गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता (WASH) तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरी नयाँ धारा जडान गर्ने घरधुरी तथा गरिवीको रेखामुनि रहेका करिव २० हजार ३ सय उपभोक्तालाई समेट्ने । - लक्ष्यः ८० प्रतिशत गरिव, महिला घरमुली भएका घरधुरी तथा सीमान्तकृत जोखिमयुक्त घरधुरी समुदाय, स्कूल बालबालिका तथा महिलाहरुको महिनावारीलाई समेत ध्यान दिइ सरसफाइ रणनीतिलाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (WASH) कै अभिन्न अंगका रूपमा विकास गर्ने । (लक्ष्यः कम्तिमा ३ वटा स्कूल, प्रतिवर्ष प्रति नगर आयोजना) गरिवीको रेखामुनि रहेका प्रत्येक घरधुरीबाट एकजना महिला तथा उपभोक्ता समितिका महिला पदाधिकारीहरुका लागि जीवनस्तर उकास्ने सम्बन्धी तालिम उपलब्ध गर्ने । खानेपानी तथा सरसफाईमा महिलाहरुको पहुँचले हुने फाइदा, छाउपडी प्रथा सम्बोधन तथा खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणालाई प्रश्रय दिने परामर्शसहितका सन्देशमूलक बोर्ड प्रत्येक नगर आयोजनामा राख्ने । (लक्ष्यः मध्य तथा सुदूरपश्चिम क्षेत्रका नगर आयोजना क्षेत्रमा) 	डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शको सहयोगमा क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय	वर्ष २-४
१.३. आयोजना क्षेत्रभित्रका गरिव, महिला मुली घरधुरी तथा सीमान्तकृत जोखिममा रहेका घरधुरीलाई निःशुल्क रूपमा धारा जडान गरिने	<ul style="list-style-type: none"> प्रत्येक नगरआयोजनामा सामाजिक आर्थिक सर्वेक्षणबाट गरिव, महिला घरमुली भएका घरधुरी तथा जोखिमयुक्त घरधुरीको विवरण तयार पारी त्यसको विवरण क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालयमा रहेको हुनुपर्ने । ७८ हजार नयाँ धारा जडान गर्ने लक्ष्यभित्र शतप्रतिशत गरिव, महिला घरमुली घरधुरी तथा 	आ.व्य.का. तथा क्षे.आ.व्य.का. को सल्लाहमा उपभोक्ता समिति/ स्थानीय	वर्ष २-५

क्रियाकलाप / कार्यविवरण	सूचक / लक्ष्यहरू	जिम्मेवारी	समय
	<p>जोखिमयुक्त परिवारहरु पनि पर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> आयोजना क्षेत्रभित्रका २० हजार ३ सय गरिव, महिला मुली घरधुरी तथा जोखिममा रहेका वर्गका लागि चर्पी निर्माणमा अनुदान उपलब्ध हुने । प्रत्येक नगर आयोजनामा अपाङ्ग तथा अशक्तहरुका लागि लैंडिंग हिसाबले उपयुक्त सार्वजनिक शौचालयका साथै महिलामैत्री व्यवस्था पनि हुनुपर्ने । 	निकाय	
१.४. निर्माण व्यवसायीले स्थानीय गरिव, महिला, जोखिममा रहेका वर्ग, अदिवासीलाई दक्ष वा अदक्ष कामदारको रूपमा सीप हेरी महिला पुरुष विभेद नगरी समान ज्याला दिनुका साथै पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा सामग्री प्रदान गर्ने तथा खानेपानी, बस्ने ठाउँ तथा सरसफाई सुविधा सबै कामदारलाई उपलब्ध गराउने ।	<ul style="list-style-type: none"> सबै निर्माण व्यवसायी तथा कामदार समेतलाई कामदार मापदण्ड, ज्यालामा लैंडिंग समानता, सुरक्षा तथा स्वास्थ्य जस्तै: कार्यस्थलमा सुरक्षित खानेपानी तथा शौचालयका साथै कामदारको खिण्डकृत विवरण राख्नुपर्ने बारेमा अभिमुखीकरण गर्ने । निर्माण व्यवसायीले कामदारहरुको लैंडिंग तथा जाति जनजाति खुले गरी खिण्डकृत विवरण राख्नुका साथै ज्याला बुझिलिएको विवरण पनि डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाताबाट प्रमाणित गरि राख्नुपर्ने । निर्माण व्यवसायीका कूल कामदारमध्ये १५ प्रतिशत महिला हुनुपर्ने । निर्माण व्यवसायीसँगको करार सम्झौता तथा डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्श दातृ संस्थाका कार्य विवरणमा महिला तथा कामदारहरुको रोजगारी तथा हकहितका बारेमा उल्लेख हुनुपर्ने । 	आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का., खा.पा.उ.स./ स्थानीय निकाय, डिजइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता, निर्माण व्यवसायी	वर्ष १-५
आशातित प्रतिफल २ - क्षेत्रगत नीति, नियम, संस्थागत क्षमता तथा सेवा प्रदानमा सशक्तिकरण			
२.१. खानेपानी तथा ढल निकास विभागमा खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता (WASH) अन्तर्गत लैंडिंग मूलप्रवाहीकरणका साथै लैंडिंग समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजना (GESI Action Plan) कार्यान्वयन हेतुका लागि सामुदायिक परिचालन शाखा (CMS) स्थापना हुने	<ul style="list-style-type: none"> शहरी विकास मन्त्रालयको लैंडिंग समानता तथा सामाजिक समावेशी (GESI) निर्देशिका अनुसार सामुदायिक परिचालन शाखा, खानेपानी तथा ढल निकास विभागमा कार्यरत रहने । GESI विश्लेषणात्मक प्रतिवेदन तथा नीति तयार गर्नुका साथै वार्षिक रूपमा प्रकाशित गर्ने । GESI कार्ययोजना अनुगमन तथा आयोजना पुनरावलोकन मिसनमा सामुदायिक परिचालन शाखा (CMS) कार्यरत रहने । प्रत्येक नगर आयोजनाहरुमा महिला तथा सीमान्तकृत जोखिमयुक्त वर्गको प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता सम्बन्धी जानकारी वार्षिक रूपमा अध्यावधिक राख्ने । 	आ.व्य.का., खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	वर्ष १-५

क्रियाकलाप / कार्यविवरण	सूचक / लक्ष्यहरू	जिम्मेवारी	समय
२.२. खानेपानी तथा ढल निकास विभागको दीर्घकालिन योजना तथा व्यवसायिक योजना तयार गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> सहरी विकास मन्त्रालय अन्तर्गतको GESI इकाइ तथा विभाग अन्तर्गतको संस्थागत सबलीकरण सहायता तथा सुभाव इकाइ (ISSAU) सँग समन्वय गरी GESI अवधारण, लक्ष्य तथा साधनस्रोत अनुसार साना सहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाको १५ वर्षे विकास कार्यक्रम र खानेपानी तथा ढल निकास विभागको दीर्घकालिन योजना तथा व्यवसायिक योजना तयार गर्ने । GESI लक्ष्य अनुसार खानेपानी तथा ढल निकास विभागको नितिजा फ्रेमवर्क तयार गर्ने । 	आ.व्य.का., खानेपानी तथा ढल निकास विभाग	
२.३. आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का., डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन सल्लाहकार अन्तर्गत कर्मचारी नियुक्त गर्दा छानौट प्रक्रिया अपनाई महिला तथा सामाजिक विज्ञतीकरणमा परेका समुदाय / वर्गबाट दक्ष जनशक्ति छान्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> आ.व्य.का. तथा क्षे.आ.व्य.का.मा महिला तथा सामाजिक विज्ञतीकरणमा परेका वर्गको प्रतिनिधित्व गराउने । (लक्ष्य: कम्तिमा १५ प्रतिशत आयोजना कर्मचारी महिला तथा विज्ञतीकरणमा परेका समुदायबाट) डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता टोलीमा सामुदायिक परिचालक प्रत्येक नगर आयोजनामा महिला हुनुपर्ने । (लक्ष्य: कम्तिमा ५० प्रतिशत) 	आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का., आ.व्य. परामर्शदाता, डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता	वर्ष १-३
२.४. खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिमा महिला तथा विज्ञतीकरणमा परेका वर्गको प्रतिनिधित्व बढाउने तथा तिनीहरुको नेतृत्व क्षमता विकास गर्ने ।	<ul style="list-style-type: none"> सहरी विकास मन्त्रालयको GESI निर्देशिका अनुसार खा.पा.उ.स.मा कम्तिमा ३३ प्रतिशत महिला हुनुपर्ने तथा तिनीहरुको नेतृत्व क्षमता विकास तथा जीवनस्तर उकास्ने कार्य गर्नुका साथै GESI लक्षित प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (TOT) पनि उपलब्ध गराउने । खा.पा.उ.स.स.मा गरिव तथा विज्ञतीकरणमा परेका वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व गराउने । 	आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का.	वर्ष १-३
२.५. GESI लक्षित प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम छानिएका उपभोक्ता समिति सदस्यहरूलाई दिने, नेतृत्व क्षमता सम्बन्धी तालिम सबै महिला सदस्य तथा पदाधिकारीलाई दिनुका साथै खानेपानी, स्वास्थ्य र स्वच्छता लक्षित GESI तालिम आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का., डि.सु. तथा व्यवस्थापन सल्लाहकार सबैलाई तथा खानेपानी	<ul style="list-style-type: none"> ४० जना उपभोक्ता समितिबाट छानी GESI सम्बन्धी मूल प्रशिक्षक तयार गर्ने (प्रत्येक नगर आयोजनाबाट २ जनाका दरले) तथा उपभोक्ता समितिको कार्यमा लगाउने । उपभोक्ता समितिका सबै महिला पदाधिकारीलाई नेतृत्व क्षमता सम्बन्धी तालिम, जीवनस्तर उत्थान तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम दिई दक्ष बनाउने । आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का., डि.सु. तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता तथा ठेकेदारलाई GESI सम्बन्धी तालिम प्रत्येक नगर आयोजना उपलब्ध गर्ने खा.पा. तथा ढल निकास विभागका अधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई खानेपानी, स्वास्थ्य र स्वच्छतामा 	आ.व्य.का., खानेपानी तथा ढल निकास विभाग, डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता, निर्माण व्यवसायी	वर्ष १-२

क्रियाकलाप / कार्यविवरण	सूचक / लक्ष्यहरू	जिम्मेवारी	समय
तथा ढल निकास विभागका सम्बन्धित अधिकारी तथा कर्मचारीहरुलाई उपलब्ध गर्ने ।	सरसफाइमा GESI को भूमिका सम्बन्धमा तालिम उपलब्ध गर्ने । -कमितमा ८० प्रतिशत सम्बन्धित अधिकारी तथा कर्मचारीहरुका लागि)		
२.६. कार्यक्रम परीक्षण तथा कार्यान्वयनका लागि सहभागितामूलक सामाजिक लेखाजोखा निर्देशिकाको विकास गर्ने ।	● नगर आयोजना क्षेत्रमा वार्षिक रूपमा सामाजिक लेखाजोखा निर्देशिका अनुसार सहभागितामूलक सामाजिक लेखाजोखा कार्यक्रम आयोजना गर्ने । (लक्ष्य: ३० प्रतिशत महिला, जोखिममा रहेका वर्ग तथा पछाडि परेका समुदायको सहभागिता हुनुपर्ने)	आ.व्य.का. परामर्शदाता	वर्ष २-५
आशातीत प्रतिफल ३- आयोजना कार्यान्वयन प्रक्रियामा सुधार			
३.१. आयोजना कार्यान्वयन चरणमा GESI कार्ययोजना अनुसार प्रगति भए नभएको अनुगमन गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने ।	● आयोजनासँग सम्बन्धित सूचना संकलनका लागि फर्माट विकास गर्ने जसमा GESI अन्तर्गत पुनर्वास, क्षतिपूर्ति, कामदार, महिला सहभागिता तथा लाभसम्बन्धी नियमित रूपमा आयोजनाको प्रतिवेदन दिन सकियोस् । ● आयोजना अवस्था अनुगमन पद्धति (PPMS) विकास गरी GESI सूचकका आधारमा लैङ्गिक तथा खण्डकृत सूचनाहरु नियमित रूपमा अध्यावधिक राख्ने ।	आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का., सामुदायिक परिचालन शाखा, क्षेत्रगत सेवा तथा सहयोग परामर्श इकाइ, क्षेत्रगत क्षमता अभिवृद्धि इकाइ, सहरी विकास मन्त्रालय	वर्ष १-५

पद-सङ्केत

- आ.व्य.का.
 - क्षे.आ.व्य.का.
 - खा.पा.ढ.नि.वि
 - डि.सु.व्य.प.
 - खा.पा.स.डि./सब-डि.का.(डि./सब-डि.का.)
 - खा.पा.उ.सं.
 - खा.पा.उ.स.स. (खापाउसस)
 - अ.से.क्षे.क.
 - लै.स.सा.स.
 - लै.स.सा.स.का.यो.
 - लै.मू.सं.स.
 - लै. तथा सा.बि. अधिकृत
 - PPMS
 - PPME
- आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
 - क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय
 - खानेपानी तथा ढल निकास विभाग
 - डिजाइन सुपरिवेक्षण तथा व्यवस्थापन परामर्शदाता
 - खानेपानी तथा सरसफाइ डिभिजन/सब-डिभिजन कार्यालय
 - खानोपानी उपभोक्ता संस्था
 - खानोपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समिति
 - अन्तरिम सेवाक्षेत्र कमिटी
 - लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी
 - लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी कार्ययोजना
 - लैङ्गिक मूल प्रवाहीकरण संयोजन समिति
 - लैङ्गिक तथा सामाजिक विकास अधिकृत
 - Project Performance Monitoring System
 - Project Performance Monitoring and Evaluation

Resettlement Framework (Entitlement Matrix)

No	Type of Loss	Application	Entitled Person	Entitlement	Implementation Issues	Responsible Institution(s)
1a	Loss of land	Full/partial permanent loss of homestead, agricultural, vacant land	Owner(s) with legal title	<p>Land-for-land arrangement, if government land available, of equal productive capacity satisfactory to affected person, or</p> <p>Cash compensation equivalent to current market rate/replacement value. Compensation will include provision for all fees (documentation fee, etc.), taxes, and other charges as applicable.</p> <p>If the residual of land is not economically viable, option to be compensated for the entire asset.</p> <p>Agricultural landowners who lose more than 10% of their cultivated land holdings will be considered severely affected and qualify for a cultivation disruption/transitional allowance of NRs. 10,000 per household.</p>	<p>As per the LAA, compensation for land determined through either (i) mutual agreement with plot owner, or (ii) the option to allow LACFC determination of compensation. To be determined by plot owner.</p> <p>LACFC or DSMC to determine viability of residual land if owner opts for compensation for full land area.</p> <p>If compensation through mutual agreement. DSMC to verify satisfaction of plot owner with compensation amount. If not satisfied, then owner can raise with GRC with assistance from DSMC.</p>	RPMO, WUSC/Local Body, DSMC, LACFC
1b	Loss of land	Full/partial permanent loss of homestead, agricultural, vacant land	Tenant(s), tenant farmer(s)	<p>Registered (legal) tenants will be entitled to 50% of the total land compensation amount as per the Land Reform Act.</p> <p>Assistance in finding replacement land.</p> <p>Shifting allowance for household based on actual cost of moving/unloading</p>	<p>Tenants are verified through a record of tenancy at the Land Revenue Office.</p> <p>Landowners will reimburse leaseholders land rental deposit or unexpired lease</p>	RPMO, WUSC/Local Body, DSMC, LRO
1c	Loss of land	Permanent loss of agricultural land	Sharecropper	<p>30 days' advance notice to harvest standing seasonal crops; if harvest is not possible, compensation for share of standing crops at market rates (item 4)</p> <p>Cash compensation for perennial crops and fruit-bearing trees based on annual net product market value multiplied by average fruit production for next 15 years (or such period as set out in the prevailing law)</p> <p>Sharecropper assisted in finding replacement land to continue farming</p> <p>If no replacement land is available, household members involved in farming are eligible for skill development</p>	<p>Harvesting prior to acquisition will be accommodated to the extent possible.</p> <p>Value of crops/fruit trees to be negotiated between sharecropper and WUSC/LOCAL BODY or determined by LACFC with advice from agriculture department</p> <p>A list of affected people will be maintained by WUSC/LOCAL BODY and given to the contractor. Contractor as per their contract required to hire project affected people, prioritizing vulnerable affected people.</p>	RPMO, WUSC/Local Body, DSMC

No	Type of Loss	Application	Entitled Person	Entitlement	Implementation Issues	Responsible Institution(s)
				training based on their at the rate of NRS 5,000 per person/household Affected people eligible for project employment	-	
1d	Loss of land	Permanent loss of homestead, agricultural land	Non-titleholders (squatter(s) & encroacher(s)) (on government land)	60 days advance notice to shift from occupied land Assistance finding alternative land	-	WUSC/Local Body, DSMC, RPMO
2a	Loss of structure	Residential/commercial structure & other assets (e.g., fences, gates, posts)	Owner(s) with legal title	Cash compensation equivalent to replacement value of structure/asset (or part of structure/asset) with provision of all taxes, registration costs, and other fees incurred for replacement structure. Owners losing total structure are entitled to relocation allowance (cash) equivalent to 2 months rent for moving to alternative premise for re-establishing house/businesses Assistance in finding alternative site Rights to salvage materials from structure Transfer/shifting allowance to cover the cost of moving structures (transport plus loading and unloading) & materials will be paid on actual cost basis or on current market rates	Compensation for structures determined through mutual agreement between plot owners & WUSC/ Local Body, or the option for LACFC determination of compensation.	WUSC/Local Body, DSMC, RPMO
2b	Loss of structure	Residential/commercial structure & other assets (e.g., fences, gates, posts)	Tenant(s) leaseholder(s)	&As per the LAA, the tenant is entitled to 100% compensation for the structure built on the land with the permission of the landowners. If structure is constructed by the tenant/leaseholder, cash compensation equivalent to replacement value of structure/asset (or part of structure/asset) Tenants/leaseholders losing entire structure they built are entitled to relocation allowance (cash) equivalent to 2 months rent for moving to alternative premise for re-establishing house/businesses Assistance in finding alternative site. Right to salvage materials from structure if constructed by tenant/leaseholder	Structure owners will reimburse tenants & leaseholders rental deposit or unexpired lease. Compensation for structure built by tenant through mutual agreement between WUSC/ Local Body & tenant or compensation determined by LACFC.	WUSC/Local Body, DSMC, RPMO

No	Type of Loss	Application	Entitled Person	Entitlement	Implementation Issues	Responsible Institution(s)
				Transfer/shifting allowance to cover the cost of moving structures (transport plus loading & unloading) & materials will be paid on actual cost basis or on current market rates.		
2c	Loss of structure	Residential/commercial structure & other assets (e.g., fences, gates, posts)	Encroacher(s) & squatter(s)	60-days advance notice Rights to salvage materials from structure Transfer/shifting allowance to cover the cost of moving structure (transport plus loading & unloading) & materials to be paid on actual cost basis or on current market rates. Assistance in finding alternative land		WUSC/Local Body, DSMC, RPMO
3	Loss of livelihood/income	Livelihood/income	Business owner(s) tenant(s) leaseholder(s), employee(s), agricultural worker(s), hawker(s)/ vendors(s)	One lump sum grant of 2-months income to business owner, leaseholder/tenant, based on the nature & type of losses assessed on a case-by-case basis For employees: one-time financial assistance equivalent to 30-days minimum wage rates to be within district for respective categories. Those losing main source of livelihood are eligible for skill development training based on need at the rate of NRs. 5,000 per person/household. Affected people eligible for project employment		WUSC/Local Body, DSMC, RPMO
4	Loss of crops & trees	Standing crops & trees	Owner(s) with title, legal tenant(s), leaseholder(s), sharecropper(s), encroacher(s), squatter(s)	30 days' advance notice to harvest standing seasonal crops, if harvest is not possible, cash compensation for crops (or share or crops) equivalent to prevailing market price Cash compensation for perennial crops & fruit-bearing trees based on annual net product market value multiplied by average fruit production for next 15 years (or such period as set out in the prevailing law) Compensation for loss of wood-trees at current market value or wood (timber or firewood, as the case may be).	Harvesting prior to acquisition will be accommodated to the extent possible. Value of crops/fruit trees to be negotiated between sharecropper & WUSC/LOCAL BODY or determined by LACFC with advice from agriculture department.	WUSC/Local Body, DSMC, RPMO
5	Impacts on vulnerable affected people	All impacts	Vulnerable affected people	Additional subsistence allowance equivalent to NRs. 10,000 per household for restoring or enhancing their livelihood. In case of total loss of land, & a total dependency on	Vulnerable households to be identified during detailed measurement surveys conducted as part of the resettlement plan. A list of vulnerable people will be maintained	WUSC/ Local Body, DSMC, RPMO

No	Type of Loss	Application	Entitled Person	Entitlement	Implementation Issues	Responsible Institution(s)
				<p>agriculture, replacement land if feasible/ available</p> <p>Eligible for skill development training based on need at the rate of NRs. 5,000 per person/ household</p> <p>Vulnerable households will be prioritized in any project employment.</p>	<p>by WUSC/ Local Body & given to the contractor. Contractor as per their contract required to hire project-affected people. Prioritizing vulnerable affected people.</p>	
6	Temporary loss of land for the use of contractor during construction	Land temporarily acquired for the project	Owner(s) with legal title	<p>Contractor to negotiate a contract agreement on the rental rate with the owner for temporary acquisition of land</p> <p>Project & the contractor to ensure that persons other than the owner affected as a result of temporary acquisition are compensated for the temporary period</p> <p>Land should be returned to the owner at the end of temporary acquisition period, restored to its original condition or improved as agreed with the affected person.</p>		WUSC/ Local Body, DSMC, RPMO
7	Temporary loss of access	Temporarily loss of access to land, structure, utilities, common property resources	Owner(s) with legal title, tenants(s), leaseholder(s), sharecropper(s), squatter(s)	<p>30 days' advance notice</p> <p>Provision of temporary access (e.g., planks across pipe trench) where possible.</p> <p>Restoration/enhancement of affected land, structure, utilities, common property resource</p>		WUSC/Local Body, DSMC, RPMO
8	Temporary loss of livelihood (i.e., vendors inside ROW temporarily impacted due to construction)	Temporary loss of livelihood/source income	Owners of temporary kiosks, mobile vendors, with or without acceptable proof of ownership over the land; with or without building permit	<p>30 days advance notice</p> <p>Provision of alternative sites for continued economic activity (e.g., within available ROW or across road)</p> <p>Use of project dump trucks to haul goods & relocate shops</p> <p>Restoration of affected land, structure, utilities, & common property resource</p> <p>For construction activities involving disruption for a period of more than 1 month, provision of alternative sites for hawkers & vendors for continued economic activities. If not possible, allowance based on minimum wage rate for 1 month or the actual period of disruption whichever is more</p>		WUSC/Local Body, DSMC, RPMO
9	Loss of cultural & community	School, community centers, markets, places	Community indigenous	Replacement or restoration (requiring adequate cash compensation to complete these activities) of the affected		WUSC/Local Body, RPMO

No	Type of Loss	Application	Entitled Person	Entitlement	Implementation Issues	Responsible Institution(s)
	structures/facilities	of worship, public trees, natural resources (including water used for irrigation & other livelihood purposes)	people who traditionally used water from the source for irrigation Households using the water from the source for different livelihood, & other purposes.	community facilities, including public water stand posts, temples, shrines, bus shelters etc. Enhancement of community resources For irrigation water, continued provision of water at quantities that will not adversely affect productivity & other output, and/or project benefits given to affected users through consultation & negotiation. 25 sampling trees & growth care support per tree in the case of public trees.		
	Any other loss not identified			Unanticipated involuntary impacts shall be documented & mitigated based on the principles provided in ADB's <i>involuntary Resettlement Policy (1995)</i>		DWSS, WUSC/ Local Body

- ADB = Asian Development Bank
 DWSS = Department of Water Supply & Sewerage
 GRC = Grievance Redress Committee
 LAA = Land Acquisition Act
 LACFC = Land Acquisition & Compensation Fixing Committee,
 LRO = Land Revenue Office
 DSMC = Design Supervision and Management Consultant
 ROW = Right-of-way
 RPMO = Regional Project Management Office
 WUSC = Water Users & Sanitation Committee

श्रीमान् अध्यक्षज्यू
खानेपानी उपभोक्ता तथा सरसफाइ समिति,
..... नगर आयोजना,
तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजना
....., नेपाल ।

कार्यालय प्रयोजनका लागि
दर्ता नं. :
मिति :

विषय : धारा जडानको दरखास्त

महाशय,

उपरोक्त विषयमा यस नगरपालिका/गा.वि.स. वडा नं. मा निर्माण शुरु हुन लागिरहेको साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाबाट वितरण हुने (स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने प्रदूषण रहित पाइप प्रणालीको) स्वच्छ सफा तथा प्रशोधित खानेपानी उपभोग गर्न इच्छुक भएकोले तलको विवरणका साथै दरखास्त रु. २००/- (रु. दुई सय) आवेदन दस्तुरसहित धाराजडानको लागि निवेदन गर्दछु ।

विवरण

१. आवेदक
२. श्रीमान्/श्रीमतीको नाम :
३. ठेगाना : वडा नं. टोल : घर नं.
४. लिन चाहेको धाराको र पानी उपभोगको किसिम (लिन चाहेको किसिममा चिन्न लगाउने)
 - क) निजी : घरायसी/औद्योगिक/संस्थागत
 - अ) पूर्ण पाइप प्रणालीबाट विभिन्न तल्लामा धारा जडान हुने (Fully plumbed connection)
 - आ) कम्पाउण्डभित्र एक धाराबाट पानी प्रयोग गर्ने (Yard connection)
 - ख) सामुदायिक : घरायसी/संस्थागत
५. परिवार संख्या : जम्मा पुरुष महिला
६. धारा जडान गरिने घर जग्गाको विवरण
 - क) लालपुर्जावालाको नाम :
 - ख) ठेगाना : वडा नं.: नक्सा नं.: कित्ता नं.:
 - ग) क्षेत्रफल : बिगाहा/रोपनी: कट्टा/आना धुर/पैसा:
७. पूँजीगत लगानी बेहोनुपर्ने निम्न बमोजिमका शर्तहरू मलाई मान्य हुनेछ :
 - क) रु २००/- (रु. दुई सय) आवेदन दस्तुर यसैसाथ संलग्न छ ।
 - ख) सम्भाव्यता अध्ययनपश्चात डेढ महिनाभित्र अनुमानित लागत अनुमान रकमको ...%ले हुने रकमको दामासाहीले पर्न आउने रकम बुझाउनेछ ।
८. रकम बुझाउनेको नाम : दस्तखत: मिति:
९. रकम बुझनेको नाम : दस्तखत: मिति:
१०. बेहोरा प्रमाणित गर्ने (सचिव, खा.पा.उ.स.स.) दस्तखत: मिति:

पुनर्श्च : श्रीमान्/श्रीमती दुवैले खा.पा.उ.संस्थाको साधारण सदस्यता पाउने आवेदन दर्ताक्रमका आधारमा प्राथमिकता सूची कायम भए बमोजिम धारा जडान गरिपाउने तथा खा.पा.उ.स.स.ले तोके बमोजिम धाराजडान दस्तुर, मासिक महसुल नियमित रूपमा बुझाउने तथा अन्य शर्तहरू मान्य हुने गरी घरधनी पुर्जा (लालपुर्जा) प्रतिलिपि १ थान यसैसाथ नथी गरी खा.पा.उ.संस्थाको साधारण सदस्यताका लागि आवेदन गर्दछु ।

निवेदकको नाम :

दस्तखत :

ठेगाना:

मिति :

आयोजना सम्पन्न भएपछि आयोजनाले प्रदान गरेको लाभको अनुगमन तथा मूल्यांकन

(Benefit Monitoring and Evaluation - BME)

आयोजनाले प्रदान गरेको लाभको अनुगमन तथा मूल्यांकन (BME) कार्य आयोजना सम्पन्न भएको कमितमा एक वर्ष पछि अनिवार्य रूपमा थालनी गर्नु आवश्यक हुन्छ । यस अध्ययन कार्यले विशेषतः निम्न कुराहरु एकिन गर्ने छ ।

- क. आयोजनाले चाहे अनुसारको खानेपानी सेवा निरन्तर प्रदान गरिहेको छ वा छैन ?
- ख. आयोजना सञ्चालनको शुरुमा लक्ष्य अनुसार प्रदान गरिएको तत्कालिन सेवाको प्रयोग भइरहेको छ वा छैन ?
- ग. प्रदान गरिएको सेवाले आयोजनालाई तत्काल फाइदा पुर्याई रहेको छ वा छैन ?

माथी उल्लेखित बुँदाहरुको आधारमा प्रत्येक नगर आयोजनाको लाभ अनुगमन तथा मूल्यांकन निम्न अनुसार एकिन गरिने छ ।

१. फाइदा अनुगमन (Benefit Monitoring)

- क. प्रदत्त सेवाको (Delivery of Services) पहिचान अन्तर्गत निम्न कार्यहरुको अध्ययन गर्नेछ ।
 - आयोजना सञ्चालन प्रकृया
 - उपभोक्ता संस्था/समितिको व्यवस्थापन प्रकृया
 - खा.पा.उ.स.स. / स्थानीय निकायका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको आयोजना संचालन सम्बन्धि तालिमको उपादेयता
 - आयोजनाको सफल निर्माण तथा सञ्चालन प्रकृयाको अध्ययन
 - स्वास्थ्य तथा सरसफाई शिक्षा
 - प्रतिफलमा आधारित अनुदान सहयोगबाट निजी चर्पी निर्माणमा सहयोग र अन्य चर्पी निर्माणमा प्रोत्साहन
 - सामुदायिक/सार्वजनिक शौचालय निर्माण
 - ढल निकास प्रणाली
 - डाईग स्लज बेड्स निर्माण
 - अन्य....
- ख. सेवाको प्रयोग (Use of Services) र पहिचानका निम्न बुँदाहरुको अध्ययन गरिने छ ।
 - खानेपानीको खपत (Water Consumption)
 - आयोजना र यसको संरचनाको व्यवस्थापन (Project System Management)
 - खानेपानी आयोजना संचालन, उपभोक्ता संस्था/समितिबाट भइरहेको खानेपानी आयोजना संचालन तथा मर्मत संभार कार्य
 - खानेपानीको उचित भण्डारण तथा उपयोग

- निर्माण भएको निजी, संस्थागत तथा सार्वजनिक चर्पी/सौचालय तथा अन्य सरसफाई सुविधा, संरचनाहरूको उचित प्रयोग तथा सम्भार

ग. खानेपानी आयोजनाबाट तत्काल प्राप्त nfe (Immediate and Tangible Beneficial Effect) र अवसरको पहिचान अध्ययन गरिने छ ।

- प्रतिव्यक्ति पानी प्रयोगमा भएको वृद्धि
- पानी ल्याउन लाग्ने गरेको समय तथा हालको समय वचत
- वचत भएको समयको वैकल्पिक कार्यमा प्रयोग
- विरामीको अवस्था तथा मृत्युदरमा (Morbidity and Mortality) आएको परिवर्तनको अध्ययन

२. लाभ मूल्याङ्कन (Benefit Evaluation)

आयोजनाबाट प्राप्त लाभको मूल्याङ्कन मुख्यतया निम्न सूचकहरूका आधारमा गर्न सकिन्छ ।

क. आयोजनाको दिगोपना (Sustainability)

आयोजनाको दिगोपनालाई निम्न सूचकहरूको आधारमा मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

- आयोजनाको व्यवस्थापनमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता विकास (Human Resource/Capacity Development)
- स्थानीय संस्थाको क्षमता (Local Institutional Capacity)
- आयोजनाको लागतमा उपभोक्ताको हिस्सेदारी (Consumers' Cost Sharing)
- सम्बद्ध संस्था/निकायहरूविचको समन्वय तथा सहकार्य (Coordination & Collaboration Among Stakeholders)

ख. आयोजनाबाट उपलब्ध सुविधाको प्रभावकारी प्रयोग (Effective Use)

आयोजनाबाट उपलब्ध सुविधाको उपयोगमा प्रभावकारीता भए नभएको अध्ययन निम्न सूचकहरूको आधारमा गर्न सकिन्छ ।

- आयोजनाबाट उपलब्ध सुविधाको अधिकतम उपयोग (Optimal Use)
- स्वास्थ्य तथा सरसफाई पक्षमा उपभोक्ताहरूमा आएको सकारात्मक परिवर्तन र अभ्यास (Positive change in health, hygiene and sanitation practices)
- आयोजना संचालन पूर्व र पश्चात उपभोक्ताहरूबाट भएको पानी प्रयोगमा गुणात्मक वृद्धि (Consistency in Use)

ग. आयोजनामा देखिएका सकारात्मक पक्षहरूको प्रयोग/अनुकरण (Replicability)

यस अन्तर्गत आयोजनामा देखिएका सकारात्मक पक्ष तथा प्रभावहरूलाई उपभोक्ता समुदायले अन्य आयोजनामा प्रभावकारी प्रयोग/अनुकरण गर्न प्रयत्न गर्ने ।

माथि उल्लिखित सबै पक्षहरूको अध्ययन गर्न विभिन्न सूचकहरू (Indicators) को पहिचान गरी सामाजिक र आर्थिक विवरण (Socio-economic Profile) बाट सङ्गलित आधारभूत तथ्याङ्क (Baseline /Benchmark) का आधारमा आयोजनामा देखिएको आमूल परिवर्तनको लेखाजोखा र आयोजनाले पुऱ्याएको लाभको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गरिने छ ।

लाभको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्यको लागि आयोजनाका ३ चरणमा गरिएका कार्यहरूको तथ्याङ्क तथा सूचकहरू निम्न अनुसारका फरमेटमा उपभोक्ता संस्था/स्थानीय निकाय, आयोजना व्यवस्थापन

कार्यालय, क्षेत्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यालय, खानेपानी तथा ढल निकास विभागमा अद्यावधिक गरी राख्नु पर्ने छ ।

१. आयोजनाको तयारी चरण (Project Preparation Phase - PPP)

आयोजना क्षेत्रको आधारभूत जानकारी प्रतिवेदन (Baseline Survey) को आधारमा फर्मेट ए (Format A)" मा ११ वटा निम्नानुसारका मुख्य सूचांकहरूको तथ्याङ्क राख्ने :

- क) घरधुरी तथा जनसंख्या विवरण
- ख) आर्थिक विवरण
- ग) पानी सम्बन्धि सेवा
- घ) पानी सम्बन्धि कठिनाई
- ड) सरसफाई अवस्था
- च) पानी शुद्धिकरण/प्रशोधन पद्धति
- छ) पानी र पानी जन्य रोगको प्रकोप, उपचार र त्यसमा लाग्ने खर्च आदि
- ज) ढलको अवस्था
- झ) फोहोर मैलाको व्यवस्थापन पद्धति
- ञ) महिला तथा गैरलाभान्वित वर्गको स्थिती विश्लेषण

२. निर्माण चरण (Project Implementation Phase - PIP)

५ वटा मूख्य सूचांकहरूका आधारमा फर्मेट बी (Format B) तथ्याङ्क राख्ने :

- क) जनसहभागिता र संस्थागत क्षमता
- ख) व्यवस्थापकिय दक्षता/क्षमता अभिवृद्धि
- ग) प्रतिफलमा आधारित अनुदानबाट धारा जडान तथा चर्पी निर्माण सम्बन्धी जानकारी
- घ) चालु आयोजनामा खानेपानीको व्यवस्थापन
- ड) संचालन तथा मर्मत सम्भार

३. संचालन तथा सम्भार चरण (Project Operation and Maintenance Phase - POMP)

७ वटा मूख्य सूचांकहरूका आधारमा फर्मेट सी (Format C) मासिक तथ्याङ्क राख्ने:

- क) पानी उत्पादन र आपूर्ति
- ख) व्यवस्थापन (कर्मचारी संख्या)
- ग) आर्थिक विवरण (मासिक महसूल संकलन, खर्च आदि)
- घ) स्वास्थ्य तथा सरसफाई
- ड) विपन्न वर्गका लागि व्यवस्था(प्रतिफलमा आधारित अनुदान)
- च) महिला तथा गैर लाभान्वित वर्ग सम्बन्धि अवस्था
- छ) लाभ तथा चुनौतिहरू

**तेस्रो साना शहरी खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रगत आयोजना
खानेपानी तथा सरसफाई सेवा अनुगमन फारम (फर्मेट 'सी')¹**

नगर आयोजनाको नाम :

आयोजना संचालन मिति :

जिल्ला :

आयोजना संचालन स्थिति संकलन		आधारभूत तथ्याङ्क मिति	विवरण संकलन अवधी		
			आ.व.	महिना	
क्र. सं.	सूचकहरू	इकाई	संचालन अवस्था सम्बन्धी विवरण	कैफियत	
			बेसलाइन	डिजाइन	हालको
	घरधुरी संख्या	संख्या			
	कूल जनसंख्या	संख्या			
क.	खानेपानी सेवा संचालन स्थिति				
क.१	खानेपानी सेवा				
१	पानी उत्पादन (औषत)	घ.मि./दिन			
२	निजि धारा जडान तथा खपत पानी				
	क. घर भित्र (संख्या)	संख्या			
	खपत पानी	घ.मि./दिन			
	ख. घर कम्पाउण्ड (संख्या)	संख्या			
	खपत पानी	घ.मि./दिन			
	ग. सामुहिक संख्या	संख्या			
	खपत पानी	घ.मि./दिन			
	घ. संस्थागत (संख्या)	संख्या			
	खपत पानी	घ.मि./दिन			
	जम्मा खपत पानी/विक्री (क देखी घ)	घ.मि./दिन			
	दैनिक पानी उपलब्धता	घ.मि./दिन			
	नोक्सानी (Non Revenue Water) भएका पानी	प्रतिशत			
३	लाभान्वित जनसंख्या				
	क. घर भित्र	संख्या			
	ख. घर कम्पाउण्ड	संख्या			
	ग. सामुहिक	संख्या			
	घ. संस्थागत	संख्या			
	जम्मा	संख्या			
४	सेवा विहिन घरधुरी	संख्या			
क.२	कर्मचारी संख्या	संख्या			
	क. प्राविधिक				
	महिला	संख्या	ब्रा. / क्षे.	ज. ज / आ.बा.	दलित
					अन्य

¹ ब्रा./क्षे.: ब्राह्मण/क्षेत्री, ज.ज./ आ.बा. : जनजाति रआदिवासी

यस फर्मेटमा चाहिने विवरणहरू मध्ये आर्थिक विवरण (क ३. - क ६. सम्म) प्रत्येक महिनामा र अन्य विवरण हेरफेर भएअनुसार खा.पा.स.स.ले अद्यावधिक गरी प्रत्येक महिनामा सम्बन्धित निकायलाई पठाउनु पर्ने ।

आयोजना संचालन स्थिति संकलन		आधारभूत तथ्याद्वक मिति	विवरण संकलन अवधी				
			आ.व.	महिना			
क्र. सं.	सूचकहरू	इकाई	संचालन अवस्था सम्बन्धी विवरण	बेसलाइन	डिजाइन	हालको	कैफियत
		पुरुष	संख्या				
	ख. व्यवस्थापकिय						
		महिला	संख्या				
		पुरुष	संख्या				
	ग. सामुदायिक कार्यकर्ता						
		महिला	संख्या				
		पुरुष	संख्या				
	घ. स्वास्थ्य स्वयंसेवा						
		महिला	संख्या				
		पुरुष	संख्या				
क.३	आर्थिक विवरण						
	न्युनतम खपतको सेवाशुल्क दर						
	क. घर भित्र		रु/महिना				
	ख. घर कम्पाउण्ड		रु/महिना				
	ग. सामुहिक		रु/महिना				
	घ. संस्थागत		रु/महिना				
२	न्युनतम सेवाशुल्क खपत सीमा						
	क. घर भित्र		घ.मि./महिना				
	ख. घर कम्पाउण्ड		घ.मि./महिना				
	ग. सामुहिक		घ.मि./महिना				
	घ. संस्थागत		घ.मि./महिना				
३	मासिक विल						
	क. घर भित्रको धारामा (Fully Plumbed)		रु.				
	ख. कम्पाउण्डभित्रको धारामा (Half Plumbed)		रु.				
	ग. सामुहिक धारामा		रु.				
	घ. संस्थागत धारामा		रु.				
	जम्मा विल						
४	मासिक सेवाशुल्क संकलन						
	क. घर भित्र		रु.				
	ख. घर कम्पाउण्ड		रु.				
	ग. सामुहिक		रु.				
	घ. संस्थागत		रु.				
	जम्मा मासिक सेवाशुल्क संकलन		रु.				
५	संकलन हुन वाँकी						
	क. घर भित्रको धारामा		रु.				
	ख. घर कम्पाउण्ड भित्रको धारामा		रु.				
	ग. सामुहिक धारामा		रु.				
	घ. संस्थागत धारामा		रु.				

आयोजना संचालन स्थिति संकलन		आधारभूत तथ्याद्वक मिति	विवरण संकलन अवधी				
			आ.व.	महिना			
क्र. सं.	सूचकहरू	इकाई	संचालन अवस्था सम्बन्धी विवरण	बेसलाइन	डिजाइन	हालको	कैफियत
	जम्मा संकलन हुन बाँकी (३-४)						
६	अन्य आय						
	क. नयाँ धारा जडान	रु.					
	ख. रि-कनेक्सन	रु.					
	ग. जरिवाना/विलम्ब शुल्क	रु.					
	घ. व्याज आय	रु.					
	ड. सदस्यता/नवीकरण शुल्क	रु.					
	च. अन्य (खुलाउने)	रु.					
	जम्मा मासिक अन्य आय	रु.					
७	कुल मासिक आया (४-६)	रु.					
क.४	सेवा संचालन/व्यवस्थापन खर्च						
१	कमचारीको तलब भत्ता	रु.					
	प्रविधिक	रु.					
	प्रशासनिक	रु.					
२	सूचना तथा संचार	रु.					
३	विद्युत/इन्धन/सवारी साधन	रु					
४	रासायनिक पदार्थ	रु.					
५	मर्मत/संभार(पाइप फिटिङ्ग्स आदी समेत)	रु.					
६	भैपरि आउने	रु.					
७	अन्य खर्च	रु.					
	कुल संचालन खर्च रकम	रु.					
क.५	कोषको हालको अवस्था	रु.					
१	नगद	रु.					
२	बक्यौता रहेको	रु.					
३	वैंक खातामा रहेको	रु.					
क.६	ऋणको अवस्था						
१	मुल ऋण रकम (सहुलियत अवधिको व्याज समेत)	रु.					
२	हालसम्म तिरेको						
	साँवा	रु.					
	व्याज	रु.					
३	भुक्तानी बाँकी रकम						
	साँवा	रु.					
	व्याज	रु.					
ख	स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सेवा						
ख.१	चर्पीको अवस्था						
	क. चर्पी भएका घर संख्या	संख्या					प्रतिफलमा आधारित अनुदान सदृश्यागमा बनेका चर्पी सेवा खुलाउने।

आयोजना संचालन स्थिति संकलन		आधारभूत तथ्याद्वक मिति	विवरण संकलन अवधी		
			आ.व.	महिना	
क्र. सं.	सूचकहरू	इकाई	संचालन अवस्था	सम्बन्धी विवरण	कैफियत
			बेसलाइन	डिजाइन	हालको
ख. १	चर्पी नभएका घर संख्या	संख्या			
	ग. स्कूल चर्पी संख्या	संख्या			
	घ. स्थानगत चर्पी (संख्या)	संख्या			
	ड. स्थानगत चर्पीको सफाइ अवस्था				
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
	च. स्कूल चर्पीको सफाइ अवस्था				
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
			संख्या		
ख. २	सार्वजनिक स्थानको सफाइ				
	क. सडक क्षेत्र		प्रतिशत		
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
	ख. धार्मिक क्षेत्र वरपर		प्रतिशत		
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
	घ. खुला चौर		प्रतिशत		
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
	ड. विद्यालय/क्याम्पस परिसर				
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
	च. कार्यालय परिसर		प्रतिशत		
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
	छ. हाट वजार क्षेत्र		प्रतिशत		
		सफा	प्रतिशत		
		फोहर	प्रतिशत		
		ठिकै	प्रतिशत		
	ज. धारा वरपर		प्रतिशत		

आयोजना संचालन स्थिति संकलन		आधारभूत तथ्याद्वक मिति	विवरण संकलन अवधी		
			आ.व.	महिना	
क्र. सं.	सूचकहरू	इकाई	संचालन अवस्था	सम्बन्धी विवरण	कैफियत
			बेसलाइन	डिजाइन	
	सफा	प्रतिशत			
	फोहर	प्रतिशत			
	ठिकै	प्रतिशत			
ख. ३	नुहाउने वानी				
	क. केटाकेटी				
	सधै	प्रतिशत			
	एकदिन विराएर	प्रतिशत			
	हप्तामा २ पटक	प्रतिशत			
	हप्तामा १ पटक	प्रतिशत			
	२ हप्तामा १ पटक	प्रतिशत			
	महिनामा १ पटक	प्रतिशत			
ख. पुरुष					
	सधै	प्रतिशत			
	एकदिन विराएर	प्रतिशत			
	हप्तामा २ पटक	प्रतिशत			
	हप्तामा १ पटक	प्रतिशत			
	२ हप्तामा १ पटक	प्रतिशत			
	महिनामा १ पटक	प्रतिशत			
महिला					
	सधै	प्रतिशत			
	एकदिन विराएर	प्रतिशत			
	हप्तामा २ पटक	प्रतिशत			
	हप्तामा १ पटक	प्रतिशत			
	२ हप्तामा १ पटक	प्रतिशत			
	महिनामा १ पटक	प्रतिशत			
ख. ४	रोगको संक्रमणको अवस्था				
१	५ वर्ष माथिका मानिसमा संक्रमण	संख्या			
	क. भाडा पखाला सम्बन्धि	संख्या			
	ख. अन्य पानी जन्य रोग (खुलाउने)	संख्या			
२	५ वर्ष मुनिका बालबालिकामा संक्रमण	संख्या			
	क. भाडा पखाला सम्बन्धि	संख्या			
	ख. अन्य पानी जन्य रोग (खुलाउने)	संख्या			
३	५ वर्ष माथिका मानिसको मुत्यु	संख्या			
	क. भाडा पखाला सम्बन्धि	संख्या			
	ख. अन्य पानी जन्य रोग (खुलाउने)	संख्या			
४	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको मुत्यु	संख्या			
	क. भाडा पखाला सम्बन्धि	संख्या			
	ख. अन्य पानी जन्य रोग (खुलाउने)	संख्या			
५	उपचार खर्च				

आयोजना संचालन स्थिति संकलन		आधारभूत तथ्याद्वक मिति	विवरण संकलन अवधी				
			आ.व.	महिना			
क्र. सं.	सूचकहरू	इकाई	संचालन अवस्था सम्बन्धी विवरण	बेसलाइन	डिजाइन	हालको	कैफियत
	क. भाडा पखाला सम्बन्ध	रु./परिवार/वर्ष (सरदर)					
	ख. अन्य पानी जन्य रोग (खुलाउने)	रु./परिवार/वर्ष (सरदर)					
६	सतह ढल						
	क. कूल ढलको लम्बाई	मिटर					
	कभर स्त्याव भएको	मिटर					
	कभर स्त्याव नभएको	मिटर					
	ट्युम पाइप	मिटर					
	ख. पानी निस्कासन गरिएको स्थान	प्रतिशत					
	- नदी/खोला/ताल/पोखरी	प्रतिशत					
	- खेत बारी	प्रतिशत					
	- अन्य (खुलाउने)	प्रतिशत					
७	फोहर मैला व्यवस्थापन स्थिति	प्रतिशत					
	क. व्यवस्थापन निकाय	प्रतिशत					
	- स्थानीय सरकार	प्रतिशत					
	- नीजि संख्या	प्रतिशत					
	- व्यक्तिगत व्यवस्थापन	प्रतिशत					
	- अन्य (खुलाउने)	प्रतिशत					
	- प्रति परिवार मासिक खर्च	रु.					
	- खर्च व्यहोर्ने श्रोत (उल्लेख गर्ने)	प्रतिशत					
	ख. घरायसी फोहर पानी उत्सर्जन	प्रतिशत					
	- सोक पीट (पानी सोस्ने खाल्डो)	प्रतिशत					
	- करेसावरी	प्रतिशत					
	- सार्वजनिक सतह ढल	प्रतिशत					
	- जताततै	प्रतिशत					
ग	महिला अवस्था						
१	आत्मसम्मानको विकास						
२		वढेको	प्रतिशत				
		उस्तै	प्रतिशत				
२	आत्म विवरण						
		वढेको	प्रतिशत				
		उस्तै	प्रतिशत				
३	नेतृत्व विकास						
		वढेको	प्रतिशत				
		उस्तै	प्रतिशत				
४	नयाँ कार्यक्रमको शुरुवात						
		वढेको	प्रतिशत				
		उस्तै	प्रतिशत				

आयोजना संचालन स्थिति संकलन		आधारभूत तथ्याद्वक मिति	विवरण संकलन अवधी				
			आ.व.	महिना			
क्र. सं.	सूचकहरु	इकाई	संचालन अवस्था सम्बन्धी विवरण	बेसलाइन	डिजाइन	हालको	कैफियत
८	अपेक्षित फाइदा र अप्ल्याराहरु						
१	पानी सेवाशुल्कको प्रयोग						
२	महिलाको समय वचतमा प्रयोग						
३	आयोजनाबाट अनुमान गरेको फाइदाहरु						
४	प्रत्यक्ष						
	अप्रत्यक्ष						
	चुनौतीहरु						
५	अन्य केही भए :						

.....
विवरण तयार पार्ने

.....
रुजु गर्ने

.....
अध्यक्ष (खा.पा.उ.स.स.)

खानेपानी सेवाका स्तरहरू

शहरी खानेपानी तथा सरसफाइ नीति, २०६६ को अनुसूची २ अनुसार दैनिक रूपमा पानीको उपभोग, आपूर्ति गरिएको पानीको गुणस्तर, दैनिक आपूर्तिको अवधि र त्यसका विश्वसनीयताको आधारमा तीन प्रकारका सेवाहरूको परिभाषा गरिएको छ। यस नीतिले देहाय बमोजिम तीन तहका सेवास्तरको परिभाषा उल्लेख निम्नानुसार गरेको छ।

सेवाको स्तर	उच्च	मध्यम	आधारभूत
परिमाण (LPCD)	>१००	४५-१००	४५ सम्म
गुणस्तर	WHO Guidelines	राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६२ बमोजिम	राष्ट्रिय गुणस्तर निर्देशिका, २०६२ मा ग्रामीण खानेपानीको लागि परिभाषित गुणस्तर
पहुँच	घरभित्र (पूर्ण जडित)	घर कम्पाउण्डभित्र (आँगनमा धारा)	१०० मिटरको पैदल दुरीभित्र (आँगन वा सामुदायिक धारा)
आपूर्तिको समय (घण्टा/दिन)	२४	२४	४
निरन्तरता (वर्ष/महिना)	वर्षे भरी	वर्षे भरी	वर्षे भरी

कार्यप्रक्रिया

भूमिका र जिम्मेवारी

जि.वि.स., स्थानीय निकाय
खा.पा.उ.स.

खा.पा.उ.स.स., जिल्ला
जलश्रोत समिति,
खा.पा.स.डि.का.

आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का.

खा.पा.उ.स.स., स्थानीय
निकाय डि.सु.व्य.प.,
क्षे.आ.व्य.का.

क्षे.आ.व्य.का., डि.सु.व्य.प.,
खा.पा.उ.स.स., न.वि.को.,
खा.पा.स.डि./सब डि.का.

न.वि.को., खा.पा.उ.स./
स्थानीय निकाय

खा.पा. तथा ढ.नि. विभाग,
आ.व्य.का., क्षे.आ.व्य.का.,
खा.पा.उ.स.स., स्थानीय
निकाय

आयोजना छनोट प्रक्रिया (प्रथम चरण)

सुचना प्रचार-प्रसार आवेदन आव्हान

समुदायबाट आवेदन संकलन

खा.पा.उ.स. गठन र दर्ता

जि.वि.स. बाट अनुमोदन

आवेदन उपर प्रारम्भिक छानविन र पूर्व सम्भाव्यताका लागि आयोजना छनोट

पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन तथा आयोजनाको छनोट

डि.सु.व्य.प. नियुक्ति र परिचालन

डि.सु.व्य.प.द्वारा आयोजनाको
सम्भाव्यता अध्ययन पेश, विभिन्न
विकल्पहरु साथै आर्थिक तथा
वित्तीय प्रतिवेदन प्रस्तुत र
समुदायबाट उत्तम विकल्प छनोट

नगर आयोजना सहमति पत्र (प्रारम्भिक सम्झौता)

विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन, लागत अनुमान
समुदायमा प्रस्तुतिकरण तथा समुदायबाट अनुपोदन

५% अग्रिम नगद सङ्कलन तथा दाखिला

आ.व्य.का., न.वि.को. र खा.पा.उ.स.स./स्थानीय
निकाय बीच त्रिपक्षीय वित्तीय सम्झौता

न.वि.कोष र खा.पा.उ.स.स. बीच ऋण सम्झौता

खा.पा.तथा ढ.नि.वि. र खा.पा.उ.स.स./स्थानीय
निकायबीच आयोजन व्यस्थापन सम्झौता

भूमिका र जिम्मेवारी

आ.व्य.का.,
खा.पा.स.डि./सब
डि.का.

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.,
खा.पा.स.डि./सब
डि.का.

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.,
खा.पा.स.डि./सब
डि.का.

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.,
खा.पा.स.डि./सब
डि.का.

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.,
खा.पा.उ.स.स./स्था-
निकाय, डि.सु.व्य.प.

आ.व्य.का., न.वि.को.,
खा.पा.स.डि./सब
डि.का., स्थानीय निकाय,
खा.पा.उ.स.स., स्थानीय निकाय

खा.पा.उ.स.स./स्थानीय निकाय

आ.व्य.का./क्षे.आ.व्य.का.,
न.वि.को.,
खा.पा.स.डि./सब
डि.का., स्थानीय निकाय,
खा.पा.उ.स.स.

खा.पा. तथा ढ.नि.
विभाग, आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.,
खा.पा.उ.स.स., स्थानीय निकाय

आयोजना निर्माण प्रक्रिया (दोस्रो चरण)

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.

निर्माण व्यवसायी,
डि.सु.व्य.प.

खा.पा.उ.स.स./स्था
नीय निकाय,
न.वि.को.

स्थानीय
निकाय/खा.पा.उ.स.
.स.,

क्षे.आ.व्य.का.,
डि.सु.व्य.प.,
खा.पा.उ.स.स./स्था
नीय निकाय

डि.सु.व्य.प.,
खा.पा.उ.स.स./स्था
नीय निकाय,
क्षे.आ.व्य.का.,
आ.व्य.का.,
न.वि.को., खा.पा.
तथा डि.नि.वि.

खा.पा.उ.स.स./
स्थानीय निकाय,
निर्माण व्यवसायी,
डि.सु.व्य.प.

निर्माण व्यवसायी,
डि.सु.व्य.प.

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.

खा.पा.उ.स.स./
स्थानीय उपभोक्ता

डि.सु.व्य.प.
आ.व्य.का., के.ज.सा.
वि.इ., खा.पा.स.डि./
.सब डि. का

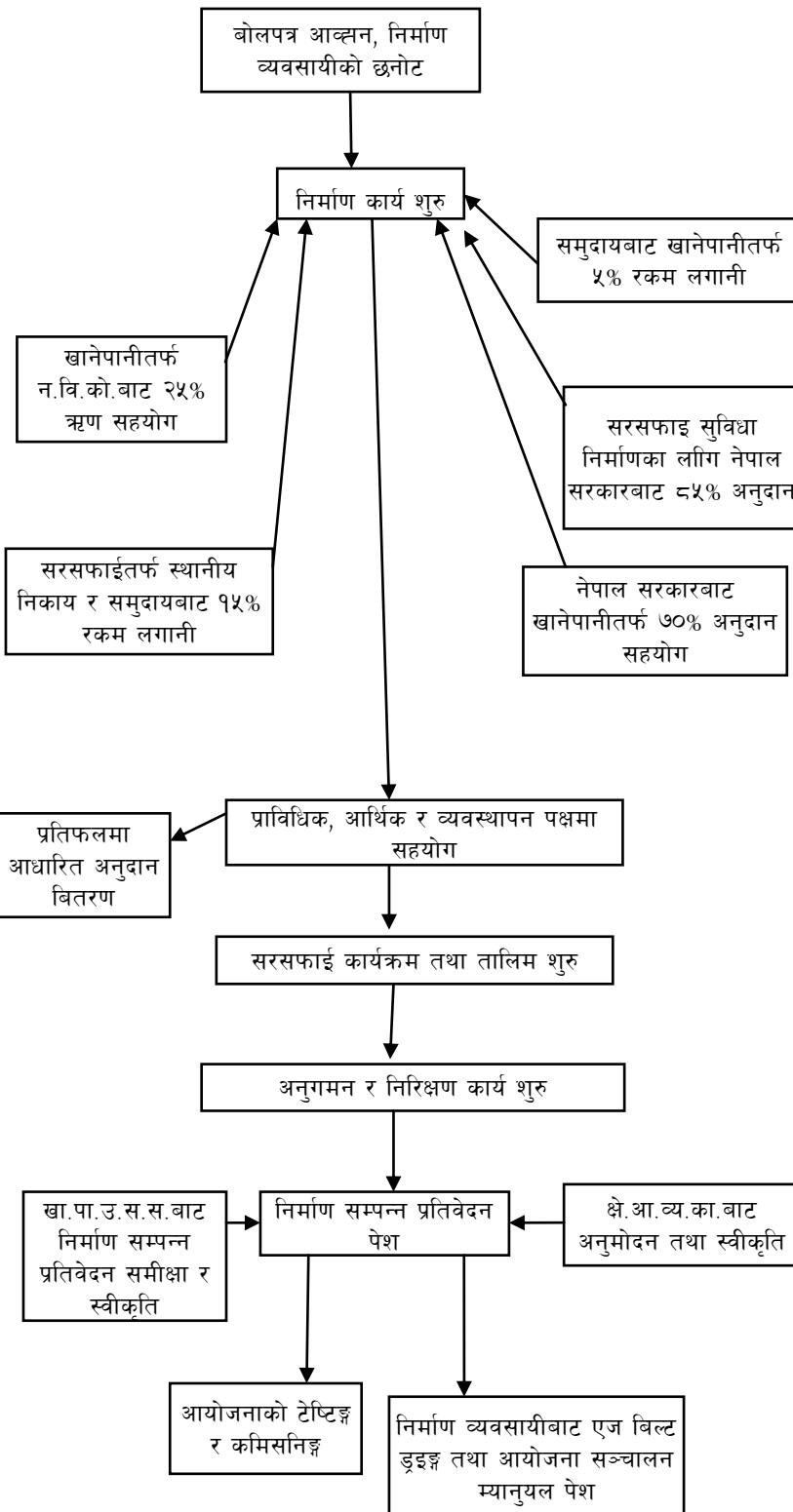
आ.व्य.का./
क्षे.आ.व्य.का.

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का., खा.पा
तथा डि.नि.वि.,
रा.खा.तथा स.स.
प्रशिक्षण केन्द्र,
डि.सु.व्य.प.,
न.वि.को.,
खा.पा.उ.स.स./
स्थानीय निकाय

क्षे.आ.व्य.का.,
डि.सु.व्य.प., निर्माण
व्यवसायी

निर्माण व्यवसायी,
डि.सु.व्य.प.

दोस्रो चरण

आयोजना संचालन र सम्भार प्रक्रिया (तेस्रो चरण)

प्रथम वर्ष

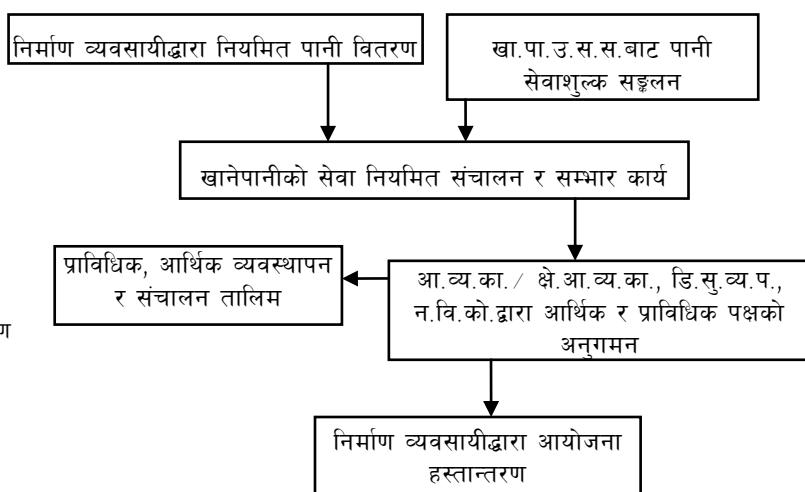
भूमिका र
जिम्मेवारी

निर्माण व्यवसायी

निर्माण व्यवसायीवाट आयोजना संचालन एवं सम्भार

भूमिका र
जिम्मेवारी

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.,
डि.सु.व्य.प., रा.खा.
तथा स.स. प्रशिक्षण
केन्द्र न.वि.को.

खा.पा.उ.स.स. / स्थानीय निकाय

खा.पा.उ.स.स. / स्थानीय निकाय, निर्माण व्यवसायी, डि.सु.व्य.प.

आ.व्य.का.,
क्षे.आ.व्य.का.,
डि.सु.व्य.प., न.वि.को.

निर्माण व्यवसायी,
क्षे.आ.व्य.का.,
खा.पा.उ.स.स. /
स्थानीय निकाय

२५
मंथ

दोस्रो वर्ष

खा.पा.उ.स.स. /
स्थानीय निकाय

उपभोक्ता संस्थावाट आयोजना संचालन एवं सम्भार

आ.व्य.का., तेश्रो पक्ष

खा.पा.उ.स.स. /
स्थानीय निकाय

आयोजनाको लाभ अनुगमन र मूल्याङ्कन

निर्माण व्यवसायी/डि.सु.व्य.प.

डिफेक्ट लियाविलिटीको अवधिसम्म
त्रुटी र समस्याहरुलाई निराकरण गर्ने

पाँच बर्षको सहलियत अवधिपछि
खा.पा.उ.स.स.बाट न.वि.को.को
ऋण असुली आरम्भ

सरोकारवालाहरूको सहभागिताबारे जानकारीमूलक टिप्पणी

सरोकारवाला को हुन् ?

कुनै विकास निर्माणसम्बन्धी क्रियाकलाप, परियोजना वा कार्यक्रमसित कुनै न कुनै प्रकारले सार्वजनिक ढंगले चासो राख्ने व्यक्ति, समूह वा संस्था/निकायलाई सरोकारवाला भनिन्छ । यस्ता सरोकारवालाहरूको समूहभित्र पनि छुट्टाछुट्टै क्रियाकलापसँग सम्बन्धित भिन्नाभिन्नै विषय/विषयगत क्षेत्रसित सरोकार हुने उप-समूहहरू हुन सक्दछन् । सबै सरोकारवालाहरू वर्ग/संघसंस्था/निकायहरूलाई समग्रतामा दुई समूहमा विभाजन गर्न सकिन्छ :

(क) प्राथमिक वर्गका सरोकारवाला (Primary Stakeholders):

यस प्राथमिक वर्गका सरोकारवाला भन्नाले दोस्रो साना शहरी खानेपानी आयोजनाबाट प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुने वा सम्भावित प्रतिकूल असर पर्न सक्ने समुदायहरूलाई बुझ्नु पर्दछ । प्रत्यक्ष प्रभावित जनसमुदाय भन्नाले खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा विकासबाट लाभान्वित हुने उपभोक्ताहरू तथा आयोजना संचालनका लागि आवश्यक पर्ने जग्गाजमिन प्राप्त गर्नुपर्दा जग्गा जमीनविहीन हुनुपर्ने सम्भावित जनताहरूलाई बुझ्नुपर्दछ ।

(ख) दोस्रो वर्गका सरोकारवाला (Secondary Stakeholders):

दोस्रो वर्गका सरोकारवाला भन्दा आयोजना कार्यान्वयनका क्रममा समन्वयात्मक वा सहयोगात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने निकायहरू जस्तै केन्द्रीय स्तरमा रहने, नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालन हुने तथा गाउँ विकास समितिभित्र संचालन गरिने नगर आयोजनाहरूका लागि गठन हुने नगर आयोजना समन्वय समितिका सदस्य संस्था/निकायहरू र सो मन्त्रालयहरू मातहतका विभाग तथा कार्यालयहरू तथा दातृ निकाय आदिलाई जनाउँछ । त्यस्तै अन्य सरोकारवालाहरूमा विभिन्न मन्त्रालय, विभाग, कार्यालय, दातृ निकाय तथा स्थानीय स्तरका सामाजिक संघसंस्था/नागरिक समाज आदिलाई पनि बुझाउँछ । नगर आयोजनाको अभिन्न हिस्साको रूपमा रहेको सरोकारवालाहरूको सहभागिता अपरिहार्य भएकोले सामुदायिक सहभागिताबारे तल कोठा - (क) मा संक्षिप्त टिप्पणी दिइएको छ ।

जनसहभागिता

निश्चित जिम्मेवारीसहित स्थानीय समुदायलाई आयोजनाको क्रियाकलापमा संलग्न गराइनु नै जनसहभागिता हो । आयोजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि यो एउटा महत्वपूर्ण पक्ष हो । जनसहभागिताको प्रकृति सूचना तथा जानकारीको आदानप्रदानदेखि आयोजना सम्बन्धि निर्णय लिनका लागि सशक्तीकरण तथा आयोजनाको कार्यान्वयन तथा संचालनमा स्वामित्व सम्भाल्ने/नियन्त्रणको अधिकार प्रत्यायोजनसम्म पनि हुन सक्दछ । साधारणतया खानेपानी, सरसफाई, सिंचाइ तथा स्थानीय तहमा कार्यान्वयन हुने साना वा ठूला आयोजनहरूमा व्यापक रूपमा जनसहभागिताको खाँचो पर्ने हुन्छ । जनसहभागिताको माध्यमबाट :

- आयोजनको क्रियाकलापका सम्बन्धमा जनस्तरमा अभिरुचि जगाउने
- स्थानीय तहमा पहिलो वर्गका सरोकारवालाहरूको चाहना, क्षमता र प्रतिवद्धताको पहिचान गर्ने
- स्थानीय स्रोतको परिचालनमा सहयोग पाउने
- आयोजना कार्यान्वयनका सिलसिलामा आइपर्न सक्ने विवादहरूको न्युनीकरण
- आयोजना कार्यान्वयनलाई सहज र छरितो हुने
- आयोजनाको वैधानिकतामा वृद्धि हुने
- आयोजना कार्यान्वयनमा जनस्तरबाट आफ्नो हो भन्ने चेतना र जिम्मेवारी बढाउने आदि ।

आयोजनाको ढाँचा तयार गर्दा स्थानीय समुदाय र अन्य सरोकारवालाहरूको सहभागीतामा गराइने गोष्ठी, सामूहिक छलफल, महिला, आदिवासी जनजाति, दलित तथा अल्पसंख्यक आदि सवाल जस्ता विषयमा जनस्तरमा संचालन गरिने बैठक/भेला (सचेतना तथा जिम्मेवारी बढाउने आदि पर्दछन् । परियोजनाको ढाँचा तयार गर्दा स्थानीय स्तरमा पहिलो वर्गका सरोकारवालाहरू र अन्य सरोकारवालाहरूको सहभागितामा हुने गोष्ठी, सामूहिक छलफल, सहभागितामूलक लेखाजोखा, स्रोत व्यक्तिसंगको छलफल र आयोजना तर्जुमा, योजना, कार्यान्वयन, निर्माण तथा संचालन आदि विभिन्न चरणमा निरन्तर रूपले समय समयमा आयोजनाको वस्तुस्थितिका सम्बन्धमा गरिने/हुने अभिमुखीकरण गोष्ठी, तालिम, स्थलगत भ्रमण आदि जनसहभागिता जुटाउने केही उपायहरू हुन् भने सरोकारवालाहरूका बीच निरन्तर र खुल्ला सूचना प्रवाहका माध्यमहरूको प्रयोगबाट आयोजनाको क्रियाकलापहरूमा पारदर्शिता र जबाफदेहिताको निवार्हमा सहयोग पुर्दछ ।

सरोकारवालाहरूसँग परामर्श/छलफलको आवश्यकता किन पर्दछ ?

- आयोजनाको क्रियाकलापबाट कुनै न कुनै किसिमबाट प्रभावित हुन सक्ने जिल्लास्थित सरकारी निकायहरू, स्थानीय उपभोक्ता तथा घरजग्गाजमिन आदि अधिग्रहण गर्नुपर्दा त्यसबाट प्रभावित हुन सक्ने परिवार, विपन्न/गरिब, महिला तथा सामाजिक रूपमा पछि परेका समुदायहरू जस्ता विभिन्न समूह उपसमूहमा आइपर्न सक्ने कठिनाई (Concern)हरूको समीक्षा तथा मूल्याङ्कन गर्न;
- आयोजना कार्यान्वयन गर्नका लागि विभिन्न क्षेत्रगत निकायहरूको संलग्नताको एकीन गर्न;
- विपन्न/गरिब तथा जोखिमयुक्त समुदाय लगायतका विभिन्न सरोकारवालाहरूको माग तथा आवश्यकताहरू पहिल्याउन;
- आयोजनाको कार्यान्वयन योजना तथा लेखाजोखा (Appraisal) सम्बन्धी क्रियाकलाप सहभागितामूलक बनाउनमा सहयोग पुऱ्याउन तलको कोठा (ख) मा उल्लेख भएबमोजिम हुनुपर्नेछ ।

सहभागितामूलक योजना तथा लेखाजोखा (Appraisal)

सहभागितामूलक योजना तथा लेखाजोखा कुनै परियोजनामा स्थानीय समुदायको सहभागिता कतिसम्म हुन सकदछ भन्ने एकिन गर्न स्थानीय उपभोक्ता वर्ग समुदाय/वासिन्दाहरूबारे सम्पूर्ण रूपमा वा केही विषयहरूमा जानकारी लिने एउटा छिटो छरितो तरिका हो । यस प्रक्रियामा श्रव्यदृश्य, विषयवस्तु वा विचार आदिको वर्गीकरण, छलफल, नक्साङ्क (म्यापिङ) तथा समुदायको विवरण (Inventory) आदिको प्रयोग गरिने गरिन्छ । यस किसिमको प्रक्रियालाई आयोजनाहरूको अभिन्न अङ्ग रूपमा लिइन्छ । सहभागितामूलक योजनाहरू सामान्यतया बैठक, गोष्ठी तथा छलफलको माध्यमबाट तयार गरिन्छ । खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा तथा लेखाजोखा गर्दा समावेश हुनुपर्ने सरोकारवालाहरूमा निम्नलिखित वर्ग/समुदायहरू समावेश हुन पर्दछ:

- (क) विपन्नवर्ग, महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका तथा जोखिमयुक्त वर्ग/समुदायहरू
- (ख) स्थानीय सरकारी निकायहरू
- (ग) स्थानीय निकाय (गा.वि.स./नगरपालिका)का प्रतिनिधिहरू
- (घ) स्थानीय गैरसरकारी सामाजिक संस्था तथा सामुदायिक सङ्गठनहरू (CBOs)
- (ड) स्थानीय वित्तीय संस्था तथा सहकारीहरू
- (च) स्थानीय व्यापारिक, व्यावसायिक तथा पेशागत समूह आदि जस्ता निजी क्षेत्रका संघसंस्थाहरू पनि समावेश गर्न सकिन्छ ।

- निर्माण गरिने वा गरिएका खानेपानी तथा सरसफाईका संरचना/पूर्वाधारहरूप्रति स्थानीय जनतामा
- आयोजनाप्रतिको अपनत्व/स्वामित्व प्रवर्द्धन गर्न
- आयोजनाको लागत/खर्चहरू मध्ये स्थानीय तवरमा बेहोरिने रकम जम्मा गर्न
- आयोजनाको वैधानिकता कायम गर्न

कुनै आयोजनामा केही सरोकारवालाहरूको सहभागिता हुँदैमा, आयोजना सम्बन्धी निर्णय लिने बेलामा सबै प्रकारका सरोकारवालाहरूको सहभागिता स्वतः जुट्दछ भन्ने निश्चित हुन सक्दैन । यस्ता प्रक्रियामा प्रायः विपन्न/गरीव र सामाजिक तवरमा पिछाडिएका व्यक्तिहरू तथा महिलाहरू छुट्ने गरेको पाइन्छ । यसले गर्दा आयोजना कार्यान्वयनबाट त्यस किसिमका समूहहरूको आवश्यकता पूर्ति नहुने हिसावले परियोजनाका ढाँचा (डिजाइन) बन्न पनि सक्दछ । खानेपानी तथा सरसफाईका आयोजनाको प्रकार र स्तरले सधै प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले गरिबी न्यूनीकरणमा सहयोग पुऱ्याउने भएकोले यस्ता वर्ग तथा समुदायहरूको केही विषयहरूमा विशेष अनुसन्धान गर्नु पर्ने हुन्छ । जस्तै:

- (क) गरिब र सामाजिक तवरमा पछाडि परेका वर्गहरूमा आयोजनाबाट पर्न सक्ने प्रभाव र आयोजनामा पहुच
- (ख) महिला तथा अन्य जोखिमयुक्त समूह (दलित, जातजाति, आदिवासी, महिला मूली भएको घरपरिवार, वृद्ध मूली भएको घर, अपाङ्गतायुक्त सदस्य भएको घरपरिवार आदि) मा पर्ने प्रभाव ।
- (ग) आयोजनामा काममा लगाउन सक्ने स्थानीय स्तरमा अर्धदक्ष तथा अदक्ष कामदारहरूको उपलब्धता ।
- (घ) आयोजना क्षेत्रका आम उपभोक्ता वर्गको जीवनस्तर अभिवृद्धिसम्बन्धी कार्यक्रम संचालनको सम्भावना र यस्ता कार्यक्रमहरूबाटे समुदायको धारणा ।

कोठा - (ग)

सामूहिक छलफल

एकै किसिमका जनसंख्या समूह (जस्तै: महिला, विपन्न/गरिब) अथवा आयोजनाको कार्यक्रमसंग उस्तै किसिमको सरोकार भएका ससाना समूह (जस्तै: युवासमूह, खानेपानी सरसफाइ सेवा प्रदान गर्ने निजी व्यवसायी आदि) बीच पूर्वनिर्धारित कार्यक्रमअनुसार गरिने छलफल, लक्षित समूह छलफल (Focal Group Discussion) हो । कुनै विषयका सम्बन्धमा समूहहरुको आशय, सहमतिको मात्रा तथा वैकल्पिक दृष्टिकोणको परीक्षण गर्नका लागि सामूहिक छलफल गर्ने गरिन्छ । योजनाचक्रका विभिन्न चरण (पूर्व -सम्भाव्यता, सम्भाव्यता, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन आदिका बखतमा सरोकारवालाहरुबाट जानकारी लिनका लागि सामूहिक छलफल गर्न सकिन्छ । यस किसिमका सामूहिक छलफलमा सामान्यतया ५ देखि १५ जना सहभागी हुने गर्दछन् । खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी कार्यक्रमका क्रममा गरिने सामूहिक छलफलमा विशेषगरी महिला, विपन्न/गरिब, जोखिमयुक्त विभिन्न जातजाति, अपाङ्गता भएका तथा अल्पसंख्यक वर्ग/समुदाय, आयोजनाबाट प्रभावित घरपरिवारका प्रतिनिधि, आयोजनामा संलग्न गराउन सकिने खालका स्थानीय क्रियाशील गैरसरकारी संस्था, सामुदायिक संस्थाहरु लगायतका स्थानीय तहका संघ संस्था समूहहरुको पनि प्रतिनिधित्व गराइनुपर्दछ ।

समाप्त